

OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUSLAKI

Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan mietintö

7.2.2002

KOMITEANMIETINTÖ 2002:1

KUVAILELEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 7.2.2002

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji	
Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunta		Komiteanmietintö	
Puheenjohtaja: Lauri Melander		Toimeksiantaja	
Sihteerit: Asko Välimaa ja Antti Savela		Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
		24.5.2000	
Julkaisun nimi			
Oikeudenkäynnin julkisuuslaki			
Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan mietintö			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki korvaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki olisi oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä yleislaki ja se sisältäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset kaikkien tuomioistuimien ja prosessilajien osalta.</p> <p>Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuimien mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä.</p> <p>Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta lisättäväksi nykyisestä useassa eri suhteessa. Julkisuus lisääntyisi ehdotuksen mukaan erityisesti kokonaan kirjallisena käytävien oikeudenkäyntien osalta. Myös tuomioistuimien ratkaisujen julkisuutta lisättäisiin. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisut olisivat aina julkisia, jollei tuomioistuin laissa säädettyjen edellytysten täytyessä määräisi ratkaisua joltakin osin salassapidettäväksi. Jos asia olisi yhteiskunnallisesti merkittävä tai se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, siitä olisi salassapitomääräyksen antamisesta huolimatta laadittava julkinen seloste. Myös oikeudenkäynnin perustietojen, eli ns. diaaritietojen julkisuutta ehdotetaan eräin osin lisättäväksi.</p> <p>Yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan aina harkinnanvaraisia. Nykyisen lain jaottelusta pakolliseen ja harkinnanvaraisesti suljettuun käsittelyyn luovuttaisiin. Utta olisi myös se, että oikeudenkäynnin julkisuutta voitaisiin rajoittaa todistajan suojeluperusteella. Ehdotettuun lakiin sisältyisivät myös täsmälliset kriteerit sille, milloin suullisen käsittelyn taltiointi esimerkiksi kuvaamalla olisi mahdollista, ja kattavat oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavat menettelysäännökset.</p>			
Avainsanat: (asiasanat)			
Oikeudenkäynnin julkisuus, oikeudenkäyntimenettely, perusoikeudet			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Komiteanmietintö 2002:1		ISSN 0356-9470	ISBN 952-466-004-0
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
199	suomi		julkinen
Jakaja Edita Publishing Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
7.2.2002

<p>Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)</p> <p>Kommissionen för rättegångars offentlighet</p> <p>Ordförande: Lauri Melander</p> <p>Sekreterare: Asko Välimaa och Antti Savela</p>	<p>Typ av publikation</p> <p>Kommittébetänkande</p> <p>Uppdragsgivare</p> <p>Justitieministeriet</p> <p>Datum då organet tillsattes</p> <p>24.5.2000</p>		
<p>Publikation</p> <p>Lagen om rättegångars offentlighet</p> <p>Betänkande av kommissionen för rättegångars offentlighet</p>			
<p>Publikationens delar</p>			
<p>Referat</p> <p>I propositionen föreslås en totalreform av lagstiftningen om offentlighet vid rättegång. Lagen om rättegångars offentlighet skall ersätta den gällande lagen om offentlighet vid rättegång. Den nya lagen skall utgöra en allmän lag för reglering av offentligheten vid rättegångar och skall innehålla bestämmelser om offentligheten i fråga om alla domstolar och alla slag av processer.</p> <p>Propositionen syftar till att allmänt öka öppenheten och offentligheten vid rättegångar samt förbättra genomskådligheten i lagskipningen vid alla domstolar. Syftet är också att förbättra domstolarnas möjligheter att på basis av prövning från fall till fall och på ett mångsidigare och smidigare sätt än förut vid rättegången beakta både rättegångens offentlighet, skyddet för privatlivet och andra omständigheter som inverkar på offentligheten i samband med rättegången. Ett ytterligare syfte är att göra det regelverk som gäller rättegångars offentlighet klarare.</p> <p>I propositionen föreslås att offentligheten vid rättegångar skall utökas i flera olika avseenden jämfört med dagens läge. Enligt förslaget skall offentligheten ökas i synnerhet i fråga om rättegångar som helt sker i skriftlig form. Också domstolarnas avgöranden skall ges ökad offentlighet. Avgörandena skall enligt förslaget alltid vara offentliga, om inte domstolen, när vissa i lag föreskrivna villkor uppfylls, bestämmer att ett ärende till någon del skall hållas hemligt. Om ett ärende är av samhällig betydelse eller har väckt stort intresse i offentligheten skall en offentlig redogörelse av ärendet ges oberoende av sekretessbestämmelserna. Det föreslås också att offentligheten i fråga om den grundläggande informationen om en rättegång, dvs. de s.k. diarieuppgifterna, i vissa avseenden skall utökas.</p> <p>Förutsättningarna för muntlig förhandling inom stängda dörrar skall enligt förslaget alltid vara beroende av prövning. Indelningen i gällande lag i obligatorisk förhandling inom stängda dörrar och förhandling inom stängda dörrar enligt prövning skall frångås. Nytt är också att en rättegångs offentlighet skall kunna begränsas för att skydda vittnen. I den föreslagna lagen ingår också exakta kriterier för när upptagning av en muntlig förhandling, t.ex. genom fotografering, är möjlig och heltäckande procedurbestämmelser för förfarandet när ett avgörande om en rättegångs offentlighet fattas.</p>			
<p>Nyckelord</p>			
<p>Rättegångars offentlighet, rättegångsförfarande, grundläggande rättigheter</p>			
<p>Övriga uppgifter</p>			
<p>Seriens namn och nummer</p>		<p>ISSN</p>	<p>ISBN</p>
<p>Kommittébetänkande 2002:1</p>		<p>0356-9470</p>	<p>952-466-004-0</p>
<p>Sidoantal</p> <p>199</p>	<p>Språk</p> <p>finska</p>	<p>Pris</p>	<p>Sekretessgrad</p> <p>offentlig</p>
<p>Distribution</p> <p>Edita Publishing Ab</p>		<p>Förlag</p> <p>Justitieministeriet</p>	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 24 päivänä toukokuuta 2000 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskeväksi lainsäädännöksi.

Toimikunnan oli selvitettävä, voidaanko kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset koota samaan lakiin sekä tässä yhteydessä arvioida sitä, olisiko hallintotuomioistuimia ja yleisiä tuomioistuimia varten laadittava yhteinen vai erillinen säännöstö. Toimikunnan esitys tuli toimeksiannon mukaan laatia siten, että siinä erityisesti selvitetään seuraavia kysymyksiä:

- oikeudenkäynnin yleisöjulkisuutta ja mediajulkisuutta koskevia lainsäännöksiä, mutta myös asianosaisjulkisuutta;
- oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta, käsittelyn julkisuutta ja näiden suhdetta toisiinsa;
- nykyaikaisen tietotekniikan käyttämisen vaikutuksia oikeudenkäynnin julkisuuteen sekä diaarijulkisuutta;
- oikeudenkäynnin julkisuuden sekä kirjallisen menettelyn ja istuntokäsittelyjen suhdetta;
- onko tarpeen muuttaa nykyisiä pakollisen ja toisaalta harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytyksiä;
- missä määrin asianosaisen omalle näkemykselle oikeudenkäynnin julkisuudesta olisi annettava painoarvoa;
- olisiko tarvetta luoda erityissääntelyä erityisen laajaa julkisuutta herättäviä asioita varten;
- voitaisiinko, tuomioistuimen päättäessä salassapidosta, nykyistä useammin päättää vain osittaisesta salaamisesta;
- onko laissa määrättävä todistajan, asianomistajan tai asianosaisen suojelusta yleisöjulkisuuden rajoitusperusteena sekä
- olisiko tuomareiden neuvottelusalaisuudesta säädettävä nimeromaisesti laissa.

Toimikunnan tuli selvittää nämä ja muutkin oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvät näkökohdat sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muutostarpeet ja tehdä ehdotuksensa niiden ratkaisemiseksi. Toimikunnan oli työssään myös otettava huomioon viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistuksen yhteydessä käyty keskustelu.

Toimikunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin Vantaan kärjäoikeuden laamanni Lauri Melander ja jäseniksi hallintojohtaja, kärjätuomari Antero Nuotto Helsingin kärjäoikeudesta, hallinto-oikeustuomari Ritva Routio Helsingin hallinto-oikeudesta, hallintopäällikkö Antti Savela Oulun kärjäoikeudesta (sittemmin oikeusministeriön erityisasiantuntija), erityisasiantuntija Marja Wallin oikeusministeriöstä (sittemmin eduskuntasihtööri), kihlakunnansyyttäjä Leena Metsäpelto Järvenpään kihlakunnanviraston syyttäjäosastosta (sittemmin valtiosyyttäjä), asianajaja Antti Heikinheimo Asianajotoimisto Hannes Snellman Oy:stä, hovioikeudenlaamanni Raija Kuusimäki Helsingin hovioikeudesta sekä lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa oikeusministeriöstä, joka myös toimi toimikunnan sihteerinä. Pysyväksi asiantuntijaksi kutsuttiin toimittaja Susanna Reinboth.

Toimikunnan sivutoimiseksi sihteeriksi kutsuttiin toimikunnan jäsen Antti Savela.

Toimikunta otti nimekseen oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunta. Toimikunta on kokoontunut 26 kertaa. Toimikunta lähetti eräiden maiden oikeusministeriöille kyselyn niiden asiaa koskevasta lainsäädännöstä.

Toimikunta on kuullut asiantuntijoina asiamies Lauri Kerosuota Suomen Journalistiliitosta, professori Veli-Pekka Viljasta Turun yliopistosta, professori Antti Jokelaa Turun yliopistosta, professori Timo Konstaria Helsingin yliopistosta, professori Martin Scheininiä Åbo Akademiasta, lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallinia sekä tietohallintopäällikkö Kari Kujasta oikeusministeriöstä.

Oikeusministeriö pidensi alunperin 30 syyskuuta 2001 päättymään asetettua määräaikaa 31 päivään joulukuuta 2001 asti.

Mietintöön liittyy toimikunnan pysyvän asiantuntijan Susanna Reinbothin eriävä mielipide.

Saatuaan työnsä valmiiksi toimikunta kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 30 päivänä tammikuuta 2002

Lauri Melander

Antero Nuotto

Ritva Routio

Antti Savela

Marja Wallin

Leena Metsäpelto

Antti Heikinheimo

Raija Kuusimäki

Asko Välimaa

Susanna Reinboth

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäynnin julkisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki korvaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki olisi oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä yleislaki ja se sisältäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset kaikkien tuomioistuimien ja prosessilajien osalta.

Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuimien mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Esityksellä pyritään vielä edistämään tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina. Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä. Jatkossa kaikki keskeiset oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueita koskevat säännökset olisivat samassa laissa.

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta lisättäväksi nykyisestä useassa eri suhteessa. Julkisuus lisääntyisi ehdotuksen mukaan erityisesti kirjallisena käytävien oikeudenkäyntien osalta. Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidon taso määriteltäisiin kokonaan uudelleen siten, että se tekisi mahdolliseksi niiden aikaisempaa laajemman julkisuuden. Tämä merkitsisi samalla irtautumista viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain salassapitosäännöksistä. Ehdotuksen mukaan aikaisempaa vähäisempi osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassapidettäviä. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuisi siten entistä selvemmin myös kirjallisesti käytävään oikeudenkäyntiin. Oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi omat oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat salassapitosäännökset. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain tai muun lain salassapitosäännökset eivät kuitenkaan jatkossakaan olisi merkityksettömiä, koska ne mahdollistaisivat tuomioistuimelle salassapitomääräyksen antamisen.

Tuomioistuimien ratkaisujen julkisuutta lisättäisiin. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisut olisivat aina julkisia, jollei tuomioistuin laissa säädettyjen edellytysten täytyessä määräisi ratkaisua joltakin osin salassapidettäväksi. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat tällöinkin julkisia. Jos asia olisi yhteiskunnallisesti merkittävä tai se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, siitä olisi salassapitomääräyksen antamisesta huolimatta laadittava julkinen seloste, joka sisältäisi myös pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Myös oikeudenkäynnin perustietojen, eli ns. diaaritietojen julkisuutta ehdotetaan eräin osin lisättäväksi. Jatkossa merkitystä perustietojen julkisuuden kannalta ei enää olisi sillä, onko tieto merkitty diaariin vai ei. Vaikka diaaritietojen julkisuutta lisättäisiinkin, samalla kuitenkin laajennettaisiin mahdollisuuksia salata asianosaisen henkilöllisyys. Jatkossa rikosasian asianomistajan lisäksi myös turvapaikanhakijan henkilöllisyys voitaisiin jättää diaaritietona antamatta, jos tiedon antaminen vaarantaisi turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan aina harkinnanvaraisia. Nykyisen lain jaottelusta pakolliseen ja harkinnanvaraisesti suljettuun käsittelyyn luovuttaisiin. Ehdotetussa laissa on kattavat säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Ehdotettuun lakiin sisältyy myös täsmälliset kriteerit sille, milloin suullisen käsittelyn taltiointi esimerkiksi kuvaamalla olisi mahdollista. Uutta olisi myös se, että oikeudenkäynnin julkisuutta voitaisiin rajoittaa todistajan suojeluperusteella.

Ehdotettuun lakiin sisältyisivät oikeudenkäynnin julkisuusratkaisuja tehtäessä noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset. Niiden mukaan oikeudenkäynnin julkisuusratkaisut olisivat aina lainkäyttöratkaisuja. Säännökset sisältäisivät määräykset asianosaisten ja muiden tahojen kuulemisesta julkisuusratkaisuja tehtäessä, väliaikaismääräyksen antamisesta, asian uudelleen käsittelemisestä ja muutoksenhausta.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset 12 eri lain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	7
1. Johdanto	7
2. Nykytila	9
2.1. Lainsäädäntö	9
2.1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta	9
2.1.2. Muu lainsäädäntö	14
2.2. Oikeudenkäynnin julkisuus perus- ja ihmisoikeutena	16
2.3. Käytäntö ja nykytilan epäkohdat	22
3. Lainsäädännöstä eräissä muissa maissa	27
3.1. Ruotsi	27
3.2. Norja	28
3.3. Tanska	30
3.4. Itävalta	33
3.5. Portugali	35
3.6. Kanada	36
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	38
4.1. Tavoitteet	38
4.2. Keskeiset ehdotukset	38
4.2.1. Uusi yleislaki oikeudenkäynnin julkisuudesta	38
4.2.2. Oikeudenkäynnin julkisuuden lisääminen	40
4.2.3. Oikeudenkäynnin perustiedot	40
4.2.4. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus	41
4.2.5. Käsittelyn julkisuus	44
4.2.6. Ratkaisun julkisuus	46

4.2.7. Menettelysäännökset	47
4.2.8. Muut ehdotukset	48
5. Esityksen vaikutukset	49
5.1. Yleistä	49
5.2. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	49
5.3. Vaikutukset kansalaisiin	50
6. Asian valmistelu	51
7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	52
7.1. Riippuvuus muista esityksistä	52
7.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista	52
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	53
1. Lakiehdotusten perustelut	53
1.1. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki	53
1 luku. Yleiset säännökset	53
2 luku. Tiedot oikeudenkäynnistä	60
3 luku. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus	66
4 luku. Suullisen käsittelyn julkisuus	93
5 luku. Ratkaisun julkisuus	112
6 luku. Menettelysäännöksiä	122
7 luku. Erinäiset säännökset	139
1.2. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta	142
1.3. Hallinto-oikeuslaki	144
1.4. Laki Korkeimmasta hallinto-oikeudesta	145
1.5. Markkinaoikeuslaki	145
1.6. Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä	146
1.7. Oikeudenkäymiskaari	147
1.8. Laki yrityksen saneerauksesta	147
1.9. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä	147
1.10. Rikosrekisterilaki	148

1.11. Maakaari	149
1.12. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta	150
1.13. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista	151
2. Voimaantulo	151
3. Säättämisjärjestys	151
LAKIEHDOTUKSET	155
1. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki.	155
2. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta	165
3. Laki hallinto-oikeuslain 22 §:n muuttamisesta	166
4. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muuttamisesta	166
5. Laki markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta	167
6. Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta	167
7. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta	168
8. Laki yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta	168
9. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta	169
10. Laki rikosrekisterilain 11 §:n muuttamisesta	169
11. Laki maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta	170
12. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	170
13. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta.....	171
LIITE.....	172
RINNAKKAISTEKSTIT	172
2. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta	172
3. Laki hallinto-oikeuslain 22 §:n muuttamisesta	175
4. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muuttamisesta	176
5. Laki markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta	177
6. Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain	

16 §:n muuttamisesta	178
7. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta	179
8. Laki yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta	180
9. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta	181
10. Laki rikosrekisterilain 11 §:n muuttamisesta	182
11. Laki maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta	183
12. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	184
13. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta.....	185

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tieto oikeudenkäynneistä (*diarijulkisuus*), käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä (*käsittelyjulkisuus*), saada tieto tuomioistuinten tekemistä ratkaisuista (*ratkaisujulkisuus*) ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin asiakirjoihin (*asiakirjajulkisuus*).

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen voidaan katsoa olevan osa yleistä viranomaisten toiminnan julkisuusperiaatetta, jolla puolestaan tarkoitetaan sitä, että jokaisella on oikeus saada tietoja viranomaisten toiminnasta ja asiakirjoista sekä omissa asioissaan, että asioissa, jotka eivät koske suoranaisesti häntä itseään. Julkisuusperiaatteella tavoitellaan muun muassa jokaiselle oikeutta valvoa julkista valtaa sekä osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksien tosiasiallista ja tehokasta käyttämahdollisuutta.

Puhuttaessa oikeudenkäynnin julkisuudesta tarkoitetaan yleensä yleisön oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä ja saada tietoja oikeudenkäynnistä (*yleisöjulkisuus*). Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen piiriin kuuluu kuitenkin myös oikeudenkäynnin osapuolena olevan asianosaisen vastaava oikeus (*asianosaisjulkisuus*). Asianosaisjulkisuus on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osa-alue. Se liittyy kiinteästi ns. kuulemisperiaatteeseen, joka tarkoittaa sitä, että asianosaiselle on aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksensä asiassa.

Kokemukset osoittavat, että oikeudenkäynneissä suullisessa käsittelyssä ei ole monestikaan paikalla ulkopuolista yleisöä, vaikka käsittely järjestetäänkin avoimena ja julkisena. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin yleisöjulkisuus toteutuukin käytännössä yleensä tiedotusvälineiden kautta. Tässä suhteessa viime aikoina yhä suurempaa merkitystä on saanut tuomioistuinten harjoittama oikeudenkäynneistä tiedottaminen, koska käytännössä yleisö seuraa oikeudenkäynntejä lähinnä vain tiedotusvälineiden kautta. Keskeinen tosiasiallinen merkitys oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisessa on myös sillä, miten avoimesti ja seikkaperäisesti tuomioistuinten ratkaisut perustellaan ja järjestetäänkö oikeudenkäynnin kuluessa suullista käsittelyä.

Oikeudenkäynnin julkisuudella tavoitellaan osin samoja päämääriä kuin viranomaisten toiminnassa yleisemminkin sovellettavalla julkisuusperiaatteella. Tuomioistuimet eivät kuitenkaan asemaltaan ja tehtäviltään ole kaikessa suhteessa rinnastettavissa muihin viranomaisiin. Tuomioistuimet ovat muusta hallinnosta riippumattomia ja niiden tehtävänä on käyttää tuomiovaltaa yhteiskunnassa ja antaa ihmisille oikeusturvaa yksittäisiä asioita ratkaisemalla. Tuomioistuinten harjoittama lainkäyttö on luonteeltaan huomattavan auktoritatiivista ja siinä käytetään merkittävää yksilöihin ja yhteisöihin kohdistuvaa pakkovaltaa tuomioistuimen tekemien ratkaisujen sitoessa oikeudenkäynnin osapuolia. Tuomioistuimet eivät huomattavasta yhteiskunnallisesta asemastaan huolimatta ole suoranaisesti demokraattisen kontrollin tai valvonnan ulottuvilla. Muun muassa näistä syistä johtuen oikeudenkäynnin julkisuudella on vanhastaan ollut muuhun viranomaistoiminnan julkisuuteen nähden korostuneempi asema. Onkin katsottu, että oikeudenkäynnin julkisuus on yksi demokraattisen oikeusvaltion keskeisiä tunnusmerkkejä.

Oikeudenkäynnin julkisuudella on tärkeä merkitys tuomioistuinten toiminnan kontrolloimisessa. Se mahdollistaa kansalaisten tuomioistuihin kohdistaman valvonnan. Tuomioistuinten toiminnan avoimuus on myös omiaan lisäämään kansalaisten tuomioistuinta kohtaan tuntemaa luottamusta. Avoimesti tapahtuvaa tuomitsemistoimintaa on helpompi pitää luotettavana ja asiallisena kuin salaista. Merkitystä vailla ei ole myöskään se, että oikeudenkäynnin julkisuuden kautta ihmiset saavat tietoa oikeusjärjestyksen sisällöstä. Erityisesti rikosoikeudenkäynnissä oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeä koko menettelyn hyväksyttävyyden kannalta rikosprosessissa käytettävän huomattavan julkisen pakkovaltan vuoksi. Oikeudenkäynnin julkisuus myös turvaa asianosaisten asemaa oikeudenkäynnissä suojatessaan heitä salaiselta lainkäytöltä ja on siksi heidän oikeusturvansa vuoksi tärkeää.

Oikeudenkäynnin julkisuus saattaa kuitenkin olla eri syistä johtuen myös haitallista. Oikeudenkäynnissä voi tulla esille seikkoja, jotka olisi eri syistä johtuen perustellumpaa pitää salassa kuin julkistaa. Yleisen edun vuoksi on joissakin tilanteissa pidettävä salassa esimerkiksi kansallista turvallisuutta tai ympäristönsuojelua koskevat tiedot. Yksilön edun vuoksi taas on pidettävä salassa esimerkiksi yksilön persoonallisuutta voimakkaasti loukkaavat tiedot. Paitsi että tällaisten tietojen tuleminen julkiseksi loukkaisi henkilön yksityiselämän suojaa, se saattaisi joissakin tilanteissa johtaa jopa siihen, että asianosainen mieluummin luopuu koko oikeudenkäynnistä, kuin alistuu häntä koskevien tietojen julkiseksi tulemiselle. Näin vaikuttaessaan oikeudenkäynnin julkisuus estäisi tosiasiallisesti henkilöä pääsemästä oikeuksiinsa ja käyttämästä hänelle perus- ja ihmisoikeutena kuuluvaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Lakiehdotusta valmisteltaessa on punnittu sitä, miten oikeudenkäynnin julkisuuden edut ja toisaalta myös sen joissakin tilanteissa aiheuttamat ilmeiset haitat arvioidaan suhteessa toisiinsa, ja miten tämä kysymys ratkaistaan lainsäädännöllisesti siten, että oikeudenkäynnissä yksittäistapauksessa päästään mahdollisimman tasapainoiseen ratkaisuun. Tavoitteena on ollut löytää sellainen ratkaisu, että oikeudenkäyntien julkisuutta ei tarpeettomasti rajoitettaisi, mutta toisaalta oikeudenkäyntien julkisuus ei johtaisi myöskään muiden tärkeiden etujen tarpeettomaan ja suhteettomaan loukkaamiseen. Yleisellä tasolla yksinkertaista ja selkeää ratkaisua tähän kysymykseen ei ole olemassa. Lakiehdotuksessa on lähdetty siitä, että tuomioistuimille on annettava riittävästi harkintavaltaa ja erilaisia keinovalikoimia sekä oikeudenkäynnin julkisuuden että sitä vastaan puhuvien seikkojen huomioimiseksi mahdollisimman hyvään ratkaisuun pääsemiseksi tuomioistuimen käsitellessä yksittäistä asiaa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi oikeudenkäynnin julkisuuslaki, joka sisältäisi yleisöjulkisuutta ja asianosaisjulkisuutta sekä niiden toteuttamista oikeudenkäynnissä koskevat keskeiset säännökset. Nykyisiin vastaaviin säännöksiin ehdotetaan eräitä merkittäviä uudistuksia. Tuomioistuimille kuuluvaa tiedottamista koskevia säännöksiä lakiehdotukseen ei sen sijaan sisälly, vaan sitä ohjaavat jatkossakin muut, lähinnä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännökset.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

2.1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta

Yleistä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta säädetään nykyisin 1.4.1985 voimaan tulleessa laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984, jäljempänä OikJulkL). Laki on luonteeltaan lähinnä käsittelyjulkisuutta, eli suullista käsittelyä koskeva yleislaki, mutta siinä on myös useita tärkeitä tuomioistuimien diaari-, asiakirja- ja ratkaisujulkisuutta koskevia säännöksiä. Lakia sovelletaan valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, käräjäoikeudessa, vakuutus-oikeudessa, työtuomioistuimessa, 1.3.2002 lukien perustetussa markkinaoikeudessa ja sota-oikeudessa. Erityislainsäädännössä on

eräiden tuomioistuinten osalta jäljempänä selostettavia oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia poikkeussäännöksiä.

Käsittelyn julkisuus. Lähtökohtana on, että asian käsittely tuomioistuimessa on julkista (OikJulkL 3 §). Tämä tarkoittaa sitä, että yleisöllä on lähtökohtaisesti oikeus olla läsnä asian valmistelevalle ja varsinaisessa suullisessa käsittelyssä. Sama koskee myös asianosaisten, todistajien ja asiantuntijain suullista kuulemistakin sekä katselmusta.

Käsittelyn julkisuus ei kuitenkaan ole rajoituksetonta. Suullinen käsittely toimitetaan tietyissä tilanteissa suoraan lain nojalla yleisöltä suljettuna ja lisäksi tuomioistuin voi eräissä tilanteissa laissa säädettyjen edellytysten täytyessä päättää suljetusta käsittelystä. Kun käsittely pidetään suljettuna, siellä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä vain ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena.

Suljettu käsittely (OikJulkL 4 §) on ensinnäkin aina pakollinen silloin, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön.

Harkinnanvarainen suljettu käsittely (OikJulkL 5 §) tulee asianosaisten vaatimuksesta tai erityisestä syystä tuomioistuimen aloitteesta kysymykseen puolestaan silloin,

- 1) kun käsitellään sivellisyyserikosta, kunnianloukkausta tai yksityiselämän loukkaamista koskevaa asiaa taikka muuta sellaista rikosasiaa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa,
- 2) kun käsitellään avioliittoa, isyyttä, lapseksiottamista, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, holhousta taikka muuta sellaista riita- tai hakemusasiaa ja siinä esitetään erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämään liittyviä seikkoja, tai
- 3) kun alle 18-vuotias henkilö on syytteessä rikoksesta.

Tuomioistuin voi myös päättää, että suullinen käsittely toimitetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta silloin,

- 1) kun siinä esitetään salassa pidettävä asiakirja tai ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus,

- 2) kun siinä on velvoitettu ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai asiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi muuten kieltäytyä, taikka velvoitettu vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä, tai kun siinä esitettävä asiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön (syytetyn läheiset, joiden ei tarvitse vastoin tahtoansa todistaa) välisen tiedonannon taikka sellaista, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö (virkamies, lääkäri, oikeudenkäyntiavustaja ym.) ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö (esimerkiksi jos todistamisesta seuraa itselle syytteen vaara) saa kieltäytyä kertomasta, tai
- 3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Eräiden pakkokeinoasioiden käsittelyn julkisuudesta on omia erillissäännöksiä (OikJulkL 5a §). Näiden säännösten mukaan tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo siihen muuten olevan syytä. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain erityisen painavasta syystä. Käsittelyn julkisuutta näissä asioissa harkittaessa on otettava soveltuvin osin huomioon myös mitä säädetään varsinaisen käsittelyn julkisuudesta.

Pakkokeinolain (450/1987) 5a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskeva asia (telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu) käsitellään sekä päätös julistetaan myös sovellettujen lainkohtien ja tuomiolauselman osalta yleisön läsnä olematta. Päätös ja oikeudenkäyntiaineisto tulevat näissä tapauksissa julkisiksi, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jollei tuomioistuin päättää toisin.

Diaarijulkisuus. OikJulkL 2 §:ssä on omat, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiin nähden ensisijaiset ja tyhjentäväksi tarkoitetut ns. diaarijulkisuutta koskevat säännökset. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen diaariin ja muuhun asiakirjahakemistoon tehdyt merkinnät asianosaisen nimestä samoin kuin asian laadusta sekä asian käsittelyn istuntoajankohdasta ja -paikasta tulevat julkisiksi, kun ne on tehty.

Pakkokeinolain 5a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskevassa asiassa tehdyt merkinnät tulevat kuitenkin julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jollei tuomioistuin päättä toisin.

Erityisasemassa on tieto asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa. Tällaisessa tapauksessa henkilöllisyyttä koskeva tieto voidaan diaaritietona jättää antamatta.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus. Kuten edellä on kerrottu, OikJulkL koskee pääasiallisesti suullisen istuntokäsittelyn julkisuutta, kun taas asiakirjojen osalta keskeiset säännökset ovat viranomaisten toiminnan julkisuutta sääntelevässä yleislaissa (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki). Lakien keskinäinen suhde on järjestetty OikJulkL 9 §:n 1 momentissa, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, jollei OikJulkL 2 §:stä tai 9 §:n 2 tai 3 momentista muuta johdu. Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa, kuten esimerkiksi todisteluesineitä. Julkisuuslain säännösten mukaan oikeudenkäynnissä esiintyvät asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia. Pääsääntönä olevasta asiakirjojen julkisuudesta on kuitenkin lukuisia tuossa ja muussa erityislainsäädännössä olevia poikkeussäännöksiä.

OikJulkL 9 §:n 2 momentti koskee sitä tilannetta, jolloin oikeudenkäynnissä järjestetään suullinen käsittely. Tuolloinkin oikeudenkäyntiasiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia, mutta tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että oikeudenkäyntiaineisto, oikeudenkäyntiasiakirjat siihen sisältyen, sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräajan, enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Salassapitomääräyksen antaminen on mahdollista, jos

- a) suullinen käsittely on ollut kokonaan tai osaksi suljettu, tai
- b) siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine, taikka
- c) ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus.

Osa oikeudenkäyntiasiakirjoista pysyy salaisena julkisesta suullisesta käsittelystä huolimatta, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä. Niiden osalta tuomioistuimen ei tarvitse antaa erillistä salassapitomääräystä, vaan salassapito seuraa suoraan lain säännöksestä (OikJulkL 9 § 2 mom.) Tällaisia asiakirjoja ovat eräät lähinnä yksityiselämän suojaamiseksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26, 27, 29, 30 ja 31 kohdassa tarkoitettut tai niitä

vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat. Näiden asiakirjojen salassa pysymisen kannalta ei merkitystä ole henkilön roolilla oikeudenkäynnissä, vaan ne pysyvät salassa kaikkia oikeudenkäynnin osapuolia ja sivullisiakin koskevien tietojen osalta. Samoin henkilön terveydentilatietoja sisältävät asiakirjat pysyvät kaikkien oikeudenkäynnin osapuolten sekä sivullisten osalta suoraan lain nojalla salassa julkisesta suullisesta käsittelystä huolimatta. Näidenkin asiakirjojen osalta tuomioistuin voi kuitenkin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi päättää niiden tulemisesta julkiseksi.

Asianomistajan tai sivullisen suojaamiseksi rikosasiassa taikka asianosaisen tai sivullisen suojaamiseksi riita-asiassa tai hallintolainkäyttöasiassa lähinnä yksityiselämän suojan vuoksi salassa pidettäviksi säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24, 25, ja 32 kohdassa tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat pysyvät samoin ilman erillistä tuomioistuimen antamaa salassapitomääräystä salassa julkisesta suullisesta oikeudenkäynnistä huolimatta, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä. Näiden asiakirjojen osalta suoja ei ole ulotettu rikosasian vastaajaan, vaan häntä koskevien tietojen osalta tarvitaan aina erillinen tuomioistuimen antama salassapitomääräys.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertynyt oikeudenkäyntiaineisto voidaan myös määrätä pidettäviksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä (OikJulkL 9 § 3 mom.).

Salassa pidettävien tietojen käsittely oikeudenkäynnissä. Julkisuuslain säätämisen yhteydessä OikJulkL:n lisättiin uusi 5b §, jossa säädetään eräiden salassa pidettävien tietojen käsittelystä oikeudenkäynnissä. Lainkohdan mukaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24-27, 29, 30 ja 32 kohdassa tai niitä vastaavia muussa laissa salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja saa esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla julkisessa käsittelyssä sekä ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi ja ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista. Säännöksen tarkoituksena on lähinnä kiinnittää tuomioistuimien huomioita yksityiselämän suojaan oikeudenkäynnissä. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja ns. henkilön salaisia yhteystietoja ei kuitenkaan saa käsitellä julkisessa istunnossa eikä ottaa julkiseen ratkaisuun, jollei siihen ole erityisen painavaa syytä.

Tuomioistuimen neuvottelun ja ratkaisun julkisuus. Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys

tapahtuvat OikJulkL:n mukaan yleisön läsnä olematta (7 §). Yleisöllä on sitä vastoin oikeus olla läsnä tuomiota tai päätöstä julistettaessa (OikJulkL 8 §).

2.1.2. Muu lainsäädäntö

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä on myös muualla lainsäädännössä. Osa säännöksistä koskee oikeudenkäynnin kuluessa toimitettavaa istuntokäsittelyä ja osa oikeudenkäynnissä esiintyviä asiakirjoja. Kun otetaan huomioon erityislainsäädännön vaikutukset ja eri tuomioistuimissa harjoitettavan lainkäytön erityispiirteet, lopputuloksena on, että OikJulkL:n keskeinen soveltamisala on yleisissä tuomioistuimissa ja sielläkin erityisesti käräjäoikeuksissa, joissa pidetään runsaasti suullisia käsittelyjä. Sen sijaan hallintolainkäytössä tulee korostuneesti esille muiden kuin OikJulkL:n säännösten soveltaminen

Hallinto-oikeuslain (430/1999) 22 §:n mukaan käsittely hallinto-oikeudessa on toimitettava suljetuin ovin asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus. Hallinto-oikeus voi lisäksi määrätä asian käsiteltäväksi suljetuin ovin, milloin julkisesta käsittelystä koituisi asianosaiselle erityistä haittaa. Muutoin hallinto-oikeudessa järjestetyssä suullisessa käsittelyssä on noudatettava OikJulkL:n säännöksiä.

Korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain (74/1918) 16c §:n mukaan korkeimmassa hallinto-oikeudessa asioissa, joissa on säädetty vaitiolovelvollisuus, on suullinen käsittely sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuuleminen toimitettava suljetuin ovin. Muissakin asioissa korkein hallinto-oikeus voi päättää, että suullinen käsittely sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuuleminen toimitetaan suljetuin ovin, jos julkisesta käsittelystä saattaa koitua asianosaiselle erityistä haittaa. Suullisessa käsittelyssä sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuulemisessa on muutoin noudatettava OikJulkL:n säännöksiä.

Markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 §:n mukaan asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia. Suullinen käsittely on lainkohdan mukaan toimitettava suljetuin ovin niissä asioissa, jotka säädetään markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluviksi kilpailunrajoituksista annetussa laissa (480/1992) ja julkisista hankinnoista annetussa laissa (1505/1992) ja joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää

käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 27 §:n 4 momentin mukaan kun tuomioistuimessa ilmaistaan tuon lain mukaan salassapidettävä tieto, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta sekä oikeudenkäyntiaineisto pidettävä salassa siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentissa säädetään. Menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännöksiä.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) mukaan käräjäoikeuden on tuon lain mukaisia asioita käsiteltäessä pääsääntöisesti annettava nimetyn henkilön tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Jos asiaa käsitellään tuomioistuimen istunnossa, voidaan sovittelija kutsua istuntoon kuultavaksi. Mainitun lain 12 §:n 2 momentin mukaan kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvin osin OikJulkL:n säännöksiä.

Kuten edellä on käynyt ilmi, oikeudenkäyntiasiakirjoihin sovelletaan pääsääntöisesti vain julkisuuslain säännöksiä silloin, kun oikeudenkäynti toimitetaan kirjallisena prosessina toimittamatta suullista istutokäsittelyä. Julkisuuslaissa säädetään oikeudesta saada tieto viranomaisten julkisista asiakirjoista sekä viranomaisessa toimivan vaitiolovelvollisuudesta, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista yleisten ja yksityisten etujen suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista samoin kuin viranomaisten velvollisuuksista mainitun lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Julkisuuslaissa ei sen sijaan ole säännöksiä suullisten istutokäsittelyjen julkisuudesta, vaan niitä koskevat edellä selostetut OikJulkL:n säännökset.

Julkisuuslaki sisältää muun ohessa laajan salassapidettävien tietojen ja asiakirjojen luettelon (24 §). Tämä luettelo ei ole kuitenkaan kattava, vaan asiakirjojen salassapitoa koskevia säännöksiä on runsaasti myös muussa julkisuuslakiin nähden erityislain asemassa olevassa lainsäädännössä. Erityislainsäädännössä olevat säännökset tulevat sovellettavaksi myös oikeudenkäynnissä esiintyviin asiakirjoihin. Tällaisia tuomioistuinten toiminnan kannalta keskeisiä erityissäännöksiä

on esimerkiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetussa laissa (1346/1999), potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) ja rikosrekisterilaissa (770/1993).

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumiseen vaikuttaa välillisesti myös henkilötietolain (523/1999) säännökset. Henkilötietolaissa on säännökset siitä, miten henkilötietoja on käsiteltävä. Lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Henkilötietolain säännökset tulevat noudatettaviksi myös tuomioistuimissa.

Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta on merkitystä myös rikoslain 24 luvun yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta annetuilla säännöksillä. Mainitun luvun 8 §:n mukaan joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lainkohdan mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä kuitenkaan sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Lainkohdassa kyseessä oleva yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kriminalisointi on eräässä korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottu tietyssä tilanteessa merkitsevän sitä, että sinällään julkisen oikeudenkäyntitiedon levittäminen on rangaistava teko (ks. KKO 2001:96).

2.2. Oikeudenkäynnin julkisuus perus- ja ihmisoikeutena

Perusoikeudet. Oikeudenkäynnin julkisuus on jokaiselle kuuluva perustuslaissa säädetty perusoikeus ja osa kansalaisten oikeusturvaa. Perustuslain 21 §:n oikeusturvaa koskevan säännöksen mukaan oikeusturvaan kuuluu ensinnäkin, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivästystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Toiseksi oikeusturvaan kuuluu keskeisesti oikeudenmukainen oikeudenkäynti, jonka takeena ovat kyseisen perustuslainsäännöksen mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu

päätös ja hakea muutosta. Nämä samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen ja laajuuteen vaikuttavat kuitenkin useat muutkin perustuslain perusoikeuksia koskevat säännökset kuin 21 §:n mukainen säännös jokaiselle kuuluvasta oikeusturvasta ja käsittelyn julkisuudesta sen osana. Osa säännöksistä toimii oikeudenkäynnin julkisuutta edistävästi ja osa sitä rajoittavasti. Säännöksiä ei sellaisenaan voi verrata toisiinsa tai asettaa mihinkään keskinäiseen etusijajärjestykseen, vaan niiden tavoitteet on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti niin pitkälle kuin se on mahdollista. Tähän velvoittaa myös perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tuomioistuimet ovat tässä suhteessa keskeisessä ja korostetussa asemassa verrattuna muihin julkisen vallan orgnaaneihin.

Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta merkittävä on ensinnäkin perustuslain 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta. Sen mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksessä on viitattu myös henkilötietojen suojaan toteamalla, että siitä säädetään lailla. Yksityiselämän suojaan kuuluu myös se, että kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Säännös antaa kuitenkin mahdollisuuden säätää lailla välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana. Yksityiselämän suojaa koskevan perusoikeussäännöksen huomioon ottaminen oikeudenkäynnissä merkitsee oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista silloin, kun julkisuus loukkaisi liiallisesti yksityiselämän suojaa.

Toiseksi oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttaa perustuslain 12 §:n säännökset sananvapaudesta ja julkisuudesta. Sananvapaus on jokaisella oleva perusoikeus. Siihen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapauden konkreettisessa toteuttamisessa tärkeää on, että ihmisten oikeutta tietoon ei perusteettomasti rajoiteta. Tämä koskee myös oikeudenkäyntiä koskevia tietoja. Sananvapautta koskevan perustuslain säännöksen voidaan katsoa siten oikeudenkäyttöä ajatellen olevan vaikutukseltaan oikeudenkäynnin julkisuutta perusteleva ja siihen laajentavasti vaikuttava perusoikeus.

Perustuslain 12 §:n toisessa momentissa olevan julkisuussäännöksen mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Säännös pohjautuu julkisuusperiaatteeseen ja merkitsee keskeiseltä sisällöltään sitä, että jokaisella on oikeus saada tieto sellaisestakin viranomaisen asiakirjasta, joka ei koske henkilöä hänen omassa asiassaan. Säännös koskee myös tuomioistuimia ja rajaa mahdollisuuksia rajoittaa tuomioistuinten hallussa olevien asiakirjojen julkisuutta.

Näiden keskeisten perusoikeussäännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta ja sen toteuttamisessa noudatettavasta menettelystä säädettyä merkitystä on myös monilla muilla perusoikeussäännöksillä, kuten esimerkiksi vaatimuksella yhdenvertaisesta kohtelusta lain edessä (PL 6 §) ja oikeudella ihmisarvoiseen kohteluun (PL 7.2 §).

Ihmisoikeudet. Perustuslain perusoikeussäännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia useita tärkeitä ja käytännössäkin huomattavaa merkitystä saaneita yleisen tason säännöksiä on Suomea sitovasti velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien edellä tarkoitettujen säännösten johtavana periaatteena on oikeudenkäynnin julkisuuden korostaminen. Sopimuksissa tarkoitetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta puhuttaessa lähinnä istuntokäsittelyn julkisuutta mutta ei kuitenkaan pelkästään tähän rajautuen. Tämän lisäksi esille nousee erityisesti ratkaisujulkisuus. Vaikka sopimuksissa korostetaankin oikeudenkäynnin julkista luonnetta, niissä samanaikaisesti mahdollistetaan oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittaminen, jos siihen katsotaan olevan tärkeitä syitä. Oikeudenkäynnin julkisuus ei siten kansainvälisten sopimustenkaan mukaan ole arvoltaan niin merkittävä tai itseisarvon luonteinen, etteikö siitä joissakin tilanteissa voitaisi muiden tärkeiden etujen sitä vaatiessa tehdä poikkeuksia.

Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976; ns. KP-sopimus) 14 artiklan 1 kohdan mukaan päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan tai hänen oikeuksistaan tai velvoituksistaan riita-asiassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä. Vaikka oikeudenkäynnin julkisuus näin siis sopimuksen mukaan onkin keskeinen lähtökohta, voidaan lehdistöltä ja yleisöltä kuitenkin evätä pääsy seuraamaan oikeudenkäyntiä tai sen osaa

- moraalisten näkökohtien takia,
- yleisen järjestyksen ("ordre public") takia,

- demokraattisen yhteiskunnan kansallisen turvallisuuden takia,
- osapuolten yksityiselämän etujen sitä vaatiessa,
- erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuuden vaatimuksia siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee sen ehdottoman välttämättömäksi.

Merkityksellinen on myös sopimuksen artiklan 4 kohdan säännös, jonka mukaan kysymyksen ollessa nuorista henkilöistä, oikeudenkäyntimenettelyssä on otettava huomioon heidän ikänsä ja pyrkimys edistää heidän yhteiskuntaan sopeutumistaan. Säännös vastaa YK:n piirissä tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) määräyksiä lapsen iän huomioon ottamisesta rikosasian oikeudenkäyntimenettelyä järjestettäessä (40 art. 2b iii-kohta) ja lapsen yksityisyyden kunnioittamisesta käsittelyn kaikissa vaiheissa. Tuossa sopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin (1 art.).

KP-sopimuksessa on oikeudenkäynnin julkisuutta suoraan sääntelevien säännösten lisäksi myös muita siihen merkittävästi vaikuttavia säännöksiä, kuten säännös yksityisyyden suojasta (17 art.), jonka mukaan kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä, sekä säännös sananvapaudesta (19 art. 2 k.), jonka mukaan jokaisella on sananvapaus, joka muun ohessa sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa (SopS 19/1990; EIS) on pitkälti KP-sopimuksen kanssa samansisältöiset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat määräykset. Sopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä

- demokraattisen yhteiskunnan moraalin,
- yleisen järjestyksen tai
- kansallisen turvallisuuden vuoksi,
- nuorten henkilöiden etujen tai

- osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai
- siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

Kuten KP-sopimuksessa, on EIS:kin oikeudenkäynnin julkisuutta suoraan sääntelevien säännösten lisäksi myös muita siihen merkittävästi vaikuttavia säännöksiä, kuten säännökset yksityisyyden suojasta (8 art.) ja sananvapaudesta (10 art.). EIS ei tule sovellettavaksi kuitenkaan kaikissa oikeudenkäynneissä käsiteltävissä asioissa. Vakiintuneesti on katsottu esimerkiksi, että EIS ei koske hallintolainkäytössä käsiteltäviä veroasioita.

EIS:n noudattamista valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on antanut lukuisia ratkaisuja, joissa on ollut kysymys oikeudenkäynnin julkisuudesta. Käsitellyissä tapauksissa on ollut kysymys toisaalta siitä, milloin oikeudenkäynnin julkisuutta on rajoitettu niin paljon, että se on rikkonut sopimuksen määräyksiä ja toisaalta siitä, milloin oikeudenkäynnin liiallinen julkisuus on rikkonut muita sopimuksen määräyksiä. Ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeudenkäynnin julkisuus antaa tilaisuuden lainkäytön julkiseen valvontaan. Lisäksi se on yksi niistä keinoista, joilla yleisön luottamus tuomioistuimiin voidaan säilyttää. Julkisuus myös tekee lainkäytön selvästi havaittavaksi ja edistää siten pääsyä EIS 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen tavoitteeseen eli oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, joka on yksi EIS:n tarkoittaman demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä (esim. Gautrin ym. v. Ranska; 20.5.1998).

EIT on myös ottanut kantaa tiedotusvälineiden oikeuteen uutisoida oikeudenkäynneistä tapauksessa News Verlags GmbH & CoKG v. Itävalta (11.1.2000), jossa oli kysymys siitä, oliko sanomalehden sananvapautta rikottu, kun sitä oli kielletty julkaisemasta syytetyn kuva oikeudenkäyntiä koskevissa selostuksissaan. Ratkaisun perusteluissa EIT toisaalta korosti lehdistön tärkeää ja merkittävää tehtävää demokraattisessa yhteiskunnassa ja sen toiminnan oikeudenkäynnin julkisuutta edistävää vaikutusta, mutta toisaalta totesi, että vireillä olleista oikeudenkäynneistä ei saanut esittää sellaisia kommentteja, jotka olivat omiaan, joko tarkoituksellisesti tai muutoin, vähentämään henkilön mahdollisuuksia oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tai heikentämään yleisön luottamusta oikeuslaitokseen. Tässä tapauksessa EIT katsoi, että ehdoton kieltä julkaisemasta syytetyn kuvaa oli ylittänyt sen, mikä oli ollut välttämätöntä hänen suojaamiseksi herjaukselta taikka syyttömyysolettaman rikkomuksilta. Siten EIS 10 artiklaa oli rikottu.

Ratkaisussa *Diennet Marcel v. Ranska* (26.9.1995) katsottiin muun ohessa, että tarve suojata ammattisalaisuuksia ja potilaiden yksityiselämää saattaa oikeuttaa suljetuin ovin tapahtuvan käsittelyn, mutta tällaisessa tapauksessa ratkaisu käsittelystä suljetuin ovin on tehtävä tapauskohtaisten olosuhteiden perusteella eikä siten, että asia ratkaistaan automaattisesti sellaisen normin perusteella, joka kaikissa tilanteissa edellyttää salaista käsittelyä.

Monessa ratkaisussa kysymys oikeudenkäynnin julkisuudesta on myös kietoutunut yhteen suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuuden kanssa (*Helmers v. Ruotsi*, 29.10.1991; *Andersson v. Ruotsi*, 29.10.1991 ja *Fejde v. Ruotsi*, 29.10.1991). Näissä ratkaisuissa ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen on otettava huomioon harkittaessa suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta.

Suomea koskeneessa tapauksessa *Z v. Suomi* (25.2.1997) oli Z:n HIV-positiivinen aviomies X syytteessä useasta väkisinmakaamisesta ja tapon yrityksestä. Z oli jutussa todistajan asemassa. Tapauksessa tuli harkittavaksi muun ohessa Z:n nimen ja terveydentilatietojen suojan järjestäminen oikeudenkäynnissä kun oikeudenkäyntiaineiston salassapito oli rajoitettu 10 vuoteen ja HIV-tartunnan saaneen Z:n nimi ja terveydentila oli julkistettu tuomiossa. Harkitessaan toimenpiteiden välttämättömyyttä demokraattisessa yhteiskunnassa EIT kiinnitti huomiota siihen, oliko toimenpiteitä perusteltu relevantein ja riittävin seikoin ja olivatko ne suhteessa tavoiteltuihin päämääriin. EIT totesi, että henkilön terveydentilaa koskevien tietojen suojaamisella ja salassapidolla oli keskeinen asema EIS 8 artiklassa ja EIS:n jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä. Kysymys ei ollut pelkästään potilaan yksityisyyden kunnioittamisesta vaan myös lääkärin ammattia ja ylipäättään terveydenhoitoa kohtaan tunnetun luottamuksen säilyttämisestä. Ilman tuollaista suojaa terveystietojen tarpeessa olevat saattaisivat olla ilmoittamatta asianmukaisen hoidon kannalta tarpeellisia seikkoja tai jopa olla hakeutumatta hoitoon, mikä vaarantaisi heidän oman terveytensä ja tarttuvien tautien kohdalta myös yhteisön terveyden. Siten kotimaisessa laissa tuli olla määräyksiä, joilla estettäisiin henkilökohtaisten terveydellisten tietojen paljastuminen ja levittäminen EIS 8 artiklan vastaisesti. Sanottu koski erityisesti HIV tartunnan saaneiden suojaa, koska tieto tartunnasta voisi vaikuttaa dramaattisesti heidän yksityis- ja perhe-elämäänsä samoin kuin heidän sosiaalisiin oloihinsa ja työelämäänsä. Siten puuttuminen tuollaiseen luottamuksellisen tiedon suojaan oli oikeutettua EIS 8 artiklan kannalta vain, jos sitä voitiin perustella yleisen edun mukaisilla erittäin tärkeillä seikoilla. Sellaisia seikkoja saattoivat sinänsä olla rikosten tutkintaan ja syytteiden ajamiseen sekä oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvät intressit, jos ne vain olivat painavampia kuin terveydellisten tietojen suojaan liittyvät potilaan ja yhteiskunnan intressit.

Kuitenkin viranomaisilla tuli olla harkintavaltaa, kun kysymys oli oikeudenkäynnin julkisuuteen ja toisaalta luottamuksellisen tiedon suojaan liittyvien intressien keskinäisestä tasapainosta. Harkintavallan väljyys riippui asianomaisten intressien luonteesta ja vakavuudesta sekä puuttumisen asteesta.

Terveydentilaa koskevan tiedon salassapidon määräajan osalta EIT huomautti, että 10 vuoden salassapitoaika ei ollut vastannut jutun asianosaisten toivomuksia. Kaikki olivat pyytäneet pitempää määräaika. EIT ei ollut vakuuttunut siitä, että päättäessään määräajasta tuomioistuimet olivat ottaneet riittävästi huomioon Z:n intressit. Z:n yksityis- ja perhe-elämän suojaan oli jo puututtu vakavasti, kun oikeudenkäynnissä oli esitetty luottamuksellista selvitystä hänen suostumuksettaan. Tähän nähden salassapidon rajoittamista ei voitu perustella erittäin tärkein seikoin ja EIS:n 8 artiklaa oli siten rikottu. Z:n nimen ja terveydentilan julkistamisesta hovioikeuden tuomiossa EIT totesi, että Suomen oikeuden mukaan hovioikeus olisi voinut harkintansa mukaan jättää mainitsematta Z:n nimen ja julkistaa tuomiosta vain tuomiolauselman, lainkohdat ja perustelujen lyhennelmän määräämällä perustelut täydellisessä muodossaan pidettäviksi salassa määräajan. Hovioikeuden tietoon oli myös saatettu Z:n toivomus siitä, että oikeudenkäyntiaineiston salassapidon määräaika jatkettaisiin. Siten oli ilmeistä, että hän olisi vastustanut nimensä ja terveydentilansa julkistamista. EIT:n mukaan tältäkin osin oli rikottu EIS 8 artiklaa.

Oikeudenkäynnin julkisuuden asemaa keskeisenä ja vakiintuneena ihmisoikeutena osoittaa edellä selostettujen oikeudellisesti merkittävien kansainvälisten sopimusten lisäksi sekin, että YK:n antamassa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948 edellytettiin jokaiselle henkilölle oikeutta siihen, että hänen asiansa tutkitaan oikeudenmukaisesti ja julkisesti riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa ratkaistaessa hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan tai häntä vastaan ajetun rikossyytteen perusteltuisuutta (10 art.). Julistus sisälsi luonnollisesti myös mainintoja oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavista oikeuksista, kuten yksityiselämän suojasta (esim. 12 art.).

2.3. Käytäntö ja nykytilan epäkohdat

Yleistä. Nykyinen oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki on tullut voimaan 1.4.1985. Tuon ajankohdan jälkeen erityisesti yleisön ja tiedotusvälineiden kiinnostuksen kasvu oikeuslaitosta kohtaan on lisääntynyt. Toisaalta yksityisyyden suojaa koskeva lainsäädäntö on kehittynyt ja Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen. Myös viranomaisten toiminnan

julkisuutta sääntelevä lainsäädäntö, mukaan lukien henkilötietolainsäädäntö, on uudistettu ja samoin oikeudenkäyntimenettelyjä koskevat säännökset on uudistettu niin riita-, rikos- kuin hallintolainkäytön alueellakin. Kun otetaan huomioon vielä monet muut pienemmät lainsäädännölliset muutokset yhdistettynä siihen, että tuomioistuimien toimintaan kohdistunut julkinen mielenkiinto on viime vuosina lisääntynyt, oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä lainsäädäntö on perusteellisen uudistamisen tarpeessa.

Julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain välinen suhde. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain ja julkisuuslain välinen suhde on osoittautunut lakien käytännön soveltamistyössä vaikeaselkoiseksi ja tulkintaristiriitoja aiheuttavaksi. Tästä on ollut seurauksena monissa kysymyksissä epäyhtenäistä käytäntöä ja jopa suoranaisia väärinkäsityksiä. OikJulkL on käsittelyn julkisuutta oikeudenkäynnissä sääntelevä yleislaki, kun taas julkisuuslaki on lähinnä asiakirjajulkisuutta sääntelevä yleislaki, joka tulee sovellettavaksi myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Tästä selväpiirteisestä lähtökohdasta huolimatta ei ole kaikissa tilanteissa kyetty selvästi ratkaisemaan esimerkiksi sitä, sovelletaanko julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassapitosäännöksiä suoraan oikeudenkäyntiasiakirjoihin, vai tarvitaanko niitä koskeva erillinen tuomioistuimen antama salassapitomääräys. Samoin ongelmia on aiheuttanut julkisten suullisten käsittelyjen vaikutus oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidolle. Aiheutuneet ongelmat ovat johtuneet pitkälti siitä, että julkisuuslain säätämisen yhteydessä ei ollut erilaisista syistä johtuen mahdollisuutta muuttaa OikJulkL:a perusteellisesti, vaan siihen tehtiin tuossa yhteydessä vain välttämättömimmät muutokset.

Diaarijulkisuus. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen tuomioistuimien diaarijulkisuutena ei ole juuri aiheuttanut lainsäädännöstä johtuvia ongelmia etenään yleisissä tuomioistuimissa. Sen sijaan hallintotuomioistuimissa on jouduttu pohtimaan kysymystä siitä, voiko diaarijulkisuus vaikuttaa siten, että julkiseksi tulee sellaisia tietoja, jotka muutoin olisivat ehdottomasti salassa pidettäviä. Keskustelua on käyty siitä, tulisiko olla mahdollista nykyistä laajemmin määrätä esimerkiksi asianosaisen henkilöllisyys diaaritietona pidettäväksi salassa. Esimerkiksi asianosaisen nimen ilmoittaminen yhdessä asian laatua koskevan tiedon kanssa voi paljastaa yksityiselämää koskevan arkaluonteisen tiedon, kuten tiedon huostaanotosta tai tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä. Samoin turvapaikan hakijan osalta on ongelmalliseksi nähty se, että jo pelkkä hakijan nimen julkiseksi tuleminen diaarin kautta voi vaarantaa hänen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Toisaalta diaarijulkisuudesta käydyssä keskustelussa on voimakkaasti korostettu

sitä, että diaaritietojen ja niiden osalta etenkin asianosaisen nimen salaamisen tulisi olla erittäin poikkeuksellista ja sille tulisi olla erittäin vahvat perusteet.

Kirjallisen menettelyn julkisuus. Oikeudenkäynnin julkisuudesta puhuttaessa on perinteisesti tarkoitettu lähinnä suullisten istutokäsittelyjen julkisuutta. Varsinkin yleisissä tuomioistuimissa suullisten istutokäsittelyjen julkisuus on toteutunut ainakin tyydyttävästi, eikä suuria ongelmia tässä suhteessa ole ollut. Ongelman on muodostanut kuitenkin se, että oikeudenkäynnin julkisuus ei ole samalla tavalla toteutunut silloin, kun oikeudenkäynti on käyty pääosin tai kokonaan kirjallisessa menettelyssä. Tällaisessa tilanteessa oikeudenkäyntiasiakirjoihin sovelletaan suoraan julkisuuslain 24 §:n 1 momentissa säädettyjä salassapitoperusteita ja kokonaan kirjallisena prosessina käytävän oikeudenkäynnin julkisuustaso määräytyy siten julkisuuslaissa omaksuttujen kaikkia viranomaisia koskevien kriteerien mukaisesti ilman, että tuomioistuimella olisi tapauskohtaistakaan harkintavaltaa poiketa tästä oikeudenkäynnin julkisuutta korostavaan suuntaan. Kokonaisuutena tarkastellen oikeudenkäynneistä yleisissä tuomioistuimissa suuri osa ja hallintolainkäytössä ja erityistuomioistuimissa valtaosa käydään puhtaasti kirjallisessa menettelyssä ilman, että oikeudenkäynnin missään vaiheessa toimitettaisiin suullista käsittelyä. Tästä on ollut seurauksena, että valtaosa oikeudenkäynneistä ei ole ollut juuri sen julkisempia, kuin muukaan viranomaistoiminta. Erityisesti hallintolainkäytön julkisuus on ollut pitkälti sama kuin hallintolainkäyttöprosessia edeltäneen hallintoviranomaisessa tapahtuneen menettelyn julkisuus. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen tavoitteiden toteutumisen kannalta tämä ei ole perusteltua.

Käsittelyn julkisuus ja julkisen suullisen käsittelyn vaikutus asiakirjojen julkisuuteen. Yleisissä tuomioistuimissa suulliset käsittelyt toimitetaan pääsääntöisesti julkisesti, kuten nykyinen laki edellyttääkin. Tilastotietoja siitä, kuinka suuri osa oikeudenkäynneistä toimitetaan yleisöltä suljettuna, ei ole käytettävissä. Julkisuudessa on ajoittain epäilty, että tuomioistuimet toimittavat käsittelyjä yleisöltä suljettuna liian herkästi. Arvostelua on esitetty myös siitä, että eräissä valtion turvallisuutta koskevissa asioissa, kuten käsiteltäessä maanpetossyytettä, käsittely on pidettävä suljettuna suoraan lain nojalla ilman, että voitaisiin ottaa huomioon sitä, millaista tietoa oikeudenkäynnissä ylipäättään ilmenee. Hallintolainkäytössä on nykyisten säännösten mukaan suoraan lain nojalla järjestettävä suljettu käsittely asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus. Jos tuomioistuimella tältä osin olisi enemmän harkintavaltaa, säännökset olisivat paremmin sopuosinnussa EIS:n oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien säännösten kanssa.

Ennen julkisuuslain voimaantuloa käsittelyn julkisuus ja asiakirjojen julkisuus olivat käytännössä kytkeytyneet yhteen tuolloin voimassa olleen yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/1951) säännöksistä huolimatta siten, että yleisten tuomioistuinten suullisessa käsittelyssä julkisesti käsiteltävien asiakirjojen oli yleisesti katsottu tulevan julkiseksi pelkästään sillä, että niitä oli käsitelty oikeudenkäynnissä. Käytännössä asiakirjat olivat salassapidettäviä ainoastaan, jos tuomioistuin oli lain nojalla määrännyt ne salassa pidettäviksi. Julkisuuslain säätämisen ja sen yhteydessä OikJulkL:iin lisätyn 5 b §:n ja lain 9 §:ään tehtyjen muutosten johdosta käytäntö mainitussa suhteessa tuli epäyhtenäiseksi. Laista ei ole suoraan luettavissa, mikä merkitys julkisella suullisella käsittelyllä on siinä käsiteltävien asiakirjojen julkisuudelle. Osa tuomioistuimista katsoo nykyisin, että julkisella suullisella käsittelyllä ei ole vaikutusta asiakirjojen julkisuuteen vaan että julkisuus määräytyy julkisuuslain nojalla osan tuomioistuimista soveltaessa lakia toisin. Hallintolainkäytössä sen sijaan on vallitsevana jo ennen julkisuuslain säätämistäkin noudatettu käytäntö, jonka mukaan asiakirjojen julkisuus määräytyy suoraan asiakirjojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lainsäädännön perusteella, eikä asiakirjojen julkisuus ole sidoksissa käsittelyn julkisuutta koskeviin säännöksiin.

Ratkaisun julkisuus. Tuomioistuinten ratkaisujen julkisuudesta ei ole nykyisessä lainsäädännössä yksiselitteisiä ja kaikilta osilta selviä säännöksiä. Tämä on johtanut tuomioistuimissa epäyhtenäiseen käytäntöön esimerkiksi siinä suhteessa, sovelletaanko tuomioistuimen ratkaisun sisältävään oikeudenkäyntiasiakirjaan suoraan eri lainsäädännössä olevia asiakirjasalaisuutta koskevia säännöksiä vai ei. Yleisissä tuomioistuimissa on vallitsevana kantana se, että tuomioistuimen ratkaisun sisältävä asiakirja on aina kokonaisuudessaan julkinen ellei sen salassapidosta ole erikseen joko kokonaan tai osittain erikseen määrätty. Hallintolainkäytössä sen sijaan on katsottu, että ratkaisun sisältävään oikeudenkäyntiasiakirjaan sovelletaan suoraan lainsäädännössä olevia asiakirjasalaisuutta koskevia säännöksiä. Epäselvyyttä on myös ollut siinä, voidaanko ja missä laajuudessa asianosaisten nimet jättää julkaisematta tuomioistuimen ratkaisussa. Ottaen huomioon tuomioistuimen ratkaisun julkisuudelle asetetut korostetut vaatimukset, lainsäädännön tilaa näissä suhteissa voidaan pitää erityisen epätydyttävänä. Laista tulisi selkeästi käydä ilmi sekä se, että tuomioistuimen ratkaisut ovat julkisia riippumatta siitä, onko ne julistettu vai annettu kirjallisena että julkisuudesta tehtävien poikkeusten edellytykset.

Neuvottelusalaisuus. Tuomioistuinten riippumattomuuden yhtenä takeena oleva tuomareiden neuvottelusalaisuus on nykyisin perustunut oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä säädettyyn tuomarin valaan eikä siitä ole ollut selkeää lainsäädännön säännöstä. Neuvottelusalaisuuden

perustumista tuomarin tekemään valaan ei nykykäsitteiden mukaan voida pitää riittävänä. Sen sijaan neuvottelusalaisuus tulee saattaa lakisääteiseksi, vaikka kysymyksestä ei käytännössä olekaan syntynyt ongelmia. Myös eduskunnan lakivaliokunta edellytti tätä lausunnossaan hallituksen esityksestä laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi (LaVL 14/1998).

Joustavuuden puute. Ongelmia nykyisessä lainsäädännössä on aiheuttanut se, että toimitettaessa oikeudenkäyntejä yleisön läsnä olematta tai määrättäessä oikeudenkäyntiasiakirjoja osa ratkaisusta mukaan lukien pidettäväksi salassa, ei käytännössä ole riittävästi pyritty pohtimaan sitä, millaiset toimenpiteet olisivat riittäviä salassa pidettäväksi säädettyjen tai määrättyjen tietojen suojaamiseksi. Useassa tapauksessa on koko suullinen käsittely toimitettu yleisön läsnä olematta ja kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat määrätty pidettäväksi salassa, vaikka vähemmätkin toimenpiteet olisivat olleet riittäviä suljetulla käsittelyllä ja asiakirjojen salassapidolla tavoiteltujen päämäärien saavuttamiseksi. Syy tähän ongelmaan on pääasiassa ollut aikojen kuluessa syntynyt tuomioistuinkäytäntö, mutta voimassa ollut lainsäädäntökään ei ole tarjonnut riittäviä toimintamahdollisuuksia ongelman poistamiseksi, eikä ole myöskään ohjannut tuomioistuinkäytäntöä tässä suhteessa julkisuutta lisäävään suuntaan. Käytännön tulisi muodostua sellaiseksi, että oikeudenkäynnistä vain se osa pidettäisiin suljettuna, joka olisi välttämätöntä, muun osan käsittelyä tapahtuessa julkisesti. Sama koskee myös oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Menettely. Nykyisessä OikJulkL:ssa ei ole varsinaisia menettelysäännöksiä. Julkisuuslain säännökset puolestaan koskevat lähinnä menettelyä annettaessa tieto asiakirjan sisällöstä. Menettelysäännösten puuttuminen on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, onko julkisuuslain mukaisten menettelysäännösten mukainen toiminta tuomioistuimissa katsottava hallintotoiminnaksi vai lainkäytöksi ja miltä osin. Ongelmia tässä suhteessa on lisännyt se, että nykyisen OikJulkL:n mukainen menettely taas on lainkäyttöä. Ongelma on ratkaistu eri tilanteissa ja eri tuomioistuimissa eri tavalla. Kysymys on tärkeä sen vuoksi, että se vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisessa kokoonpanossa ratkaisut tehdään ja millainen on muutoksenhakutie tehtyyn ratkaisuun. Nykyisessä laissa ei ole myöskään säännöksiä asiaan osallisten kuulemisesta julkisuusratkaisuja tehtäessä, vaikka kuulemisperiaate on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisiä periaatteita ja takeita, eikä asian uudelleen käsittelemisen mahdollisuudesta, vaikka olosuhteet olisivat ratkaisun tekemisen jälkeen muuttuneet. Merkittävän ongelman on vielä muodostanut se, että laissa ei ole selviä säännöksiä siitä, voidaanko salassapitomääräys antaa kirjallisessa menettelyssä vai edellyttääkö se sitä, että oikeudenkäynti järjestetään suullisesti.

3. Lainsäädännöstä eräissä muissa maissa

3.1. Ruotsi

Kirjallisen käsittelyn julkisuudesta ei Ruotsissa ole erillistä lainsäädäntöä, vaan se määräytyy asiakirjojen julkisuutta säätelevän perustuslain tasoisen painovapausasetuksen (tryckfrihetsförordningen, 1949:105) 2 luvun sekä salassapitolain (sekretesslagen 1980:100) mukaan. Salassapitolaki on hyvin yksityiskohtainen. Se sisältää tyhjentävän luettelon viranomaisten hallussa olevista salassa pidettävistä tiedoista. Esimerkiksi esitutkintaan liittyvät tiedot ovat salassapitolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan tietyin vanhinkoedellytyksin salaiset. Jos oikeudenkäyntiasiakirjat eivät sisällä laissa salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, ne ovat julkisia.

Ruotsissa suullisen käsittelyn julkisuudesta yleisessä tuomioistuimessa säädetään oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalken, RB) 5 luvussa. Säännöksiä sovelletaan sekä riita- että rikosasioihin. RB 5:1,1 mukaan suullinen käsittely (förhandling) tuomioistuimessa on julkinen.

Samana pykälän 2 momentissa säädetään siitä, milloin käsittely voidaan järjestää yleisön läsnä olematta. Edellytykset käsittelyn järjestämiselle suljetuin ovin on kytketty eräisiin salassapitolain säännöksiin. Jos on oletettavissa, että käsittelyn aikana esitetään salassapitolaissa salassa pidettäväksi säädetty tieto, tuomioistuin voi, jos se arvioi olevan erityisen painavia syitä tiedon salassa pitämiseksi, määrätä käsittelyn järjestämisestä suljetuin ovin siltä osin kun se koskee mainittua tietoa. Tuomioistuin voi myös ilman edellä tarkoitettuja painavia syitä salassapitolain 7:22, 8:17, 9:15-16 mukaisesti päättää asian käsittelemisestä suljetuin ovin. Salassapitolaissa säänneltyjen vahinkoedellytyksen täytyessä oikeudenkäynti voidaan siten pitää yleisön läsnä olematta, jos oikeudenkäynnissä käsitellään mielentilatutkimuksessa esille tulleita tietoja tai elinkeinon harjoittamiseen liittyviä tietoja taikka asianosaisen pyynnöstä perheoikeudellisissa asioissa sekä eräissä salassapitolaissa luetelluissa rikosasioissa, esimerkiksi kiristystä ja seksuaalirikosta koskevilla asioilla.

RB 5:1,2 säännökset ovat pääosin harkinnanvaraisia. Ainoastaan silloin kun Ruotsia sitovat kansainväliset velvoitteet niin määräävät, suullinen käsittely on aina järjestettävä suljetuin ovin.

Suullisesta käsittelystä hallintotuomioistuimissa (regeringsrätten, kammarrätt ja länsrätt) säädetään hallintolainkäyttölain (förvaltningsprocesslagen) 16 §:ssä. Säännöksen mukaan

hallintotuomioistuimissa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1-5 ja 9 §:ää. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että käsittely järjestetään suljetuin ovin, jos käsittelyn aikana on esillä tietoa, joka on salassapitolaissa säädetty tuomioistuimessa salassa pidettäväksi. Säännös mahdollistaa siten julkisuusperiaatteesta poikkeamisen huomattavasti useammin kuin mitä on mahdollista yleisissä tuomioistuimissa; erityisen painavia syitä ei edellytetä eikä käsittelyn julkisuutta tarvitse rajoittaa vain siltä osin, kun se koskee salassa pidettävää tietoa.

Oikeussalissa ei käsittelyn aikana saa ottaa valokuvia (RB 5:9). Kielto kattaa myös suullisen käsittelyn tallentamisen kuvanauhalle sekä suoran televisioinnin. Tuomioistuin voi erikseen kieltää sen, että suullinen käsittely tallennetaan ääninauhalle. Näin voidaan tehdä, jos tallentaminen ääninauhalle häiritsee käsittelyä.

Tuomioistuin voi poistaa henkilön oikeussalista, jos tämä häiritsee käsittelyä tai jos on aihetta olettaa, että todistaja kysymyksessä olevan henkilön läsnäolon vuoksi pelosta tai muusta syystä jättäisi kertomatta totuutta. Oikeuden puheenjohtaja voi myös estää alle 18 vuotiaan henkilön pääsyn suulliseen käsittelyyn, jos hän katsoo siihen olevan syytä (RB 5:2).

Tuomion tai tuomioistuimen päätöksen antaminen tapahtuu julkisesti (RB 5:5,2). Jos tuomio tai päätös sisältää salassapitolain 12 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja valtion turvallisuuteen tai ylikansallisiin suhteisiin vaikuttavia tietoja, tuomio voidaan antaa suljetuin ovin.

3.2. Norja

Norjassa kirjallisen käsittelyn julkisuudesta ei ole erityisiä säännöksiä, vaan käsittelyn julkisuus määräytyy asiakirjojen julkisuuden mukaan.

Norjassa suullisen käsittelyn julkisuudesta säädetään tuomioistuinlain (domstolloven, dstl) 124 §:n 1 momentissa. Säännöksen mukaan suulliset käsittelyt (retsmøte) ovat julkia, jollei laissa muuta säädetä tai tuomioistuin lain nojalla muuta päättä. Istunto, jossa päätetään käsittelystä suljetuin ovin, pidetään aina yleisön läsnä olematta (dstl 124 § 3 mom.). Tuomioistuin voi päättää asian käsittelemisestä suljetuin ovin, jos suhde ulkomaiseen valtioon tai kunniallisuus niin vaatii (dstl 125 § 1 mom.). Rikosasioissa tuomioistuin voi päättää käsittelystä suljetuin ovin, jos yksityiselämän suoja tai asianomistajan jälkimaine niin vaatii, tai jos vastaaja ei ole vielä täyttänyt 18 vuotta, tai jos

vastaaja taikka todistaja niin pyytää perusteilla, jotka tuomioistuin katsoo riittäviksi (dstl 126 § 1 mom.). Eräät kunnianloukkausasiat käsitellään pääsääntöisesti suljetuin ovin (dstl 126 § 3 mom.).

Muissa kuin rikosasioissa tuomioistuin voi päättää käsittelystä suljetuin ovin, jos yksityiselämän suoja niin vaatii tai jos tuomioistuin epäilee, että asian selvittäminen muutoin voisi vaikeutua (dstl 127 § 1 mom.). Perheoikeutta koskeviin oikeudenkäynteihin liittyvät suulliset käsittelyt (avioero, ositus, lapsen huolto ym.) järjestetään aina suljetuin ovin (dstl 127 § 2 mom.).

Jos siihen on erityisiä syitä, tuomioistuin voi niissäkin asioissa, jotka käsitellään ilman, että yleisö on läsnä, sallia muidenkin kuin asiaan osallisten läsnäolon (dstl 129 §).

Norjassa suullisen käsittelyn julkisuus on jaettu kahteen osaan. Oikeudenkäynnin julkisuus tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että tuomioistuinten suulliset käsittelyt ovat avoinna yleisölle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että oikeudenkäynnin aikana tapahtunutta voisi vapaasti referoida julkisesti (ns. referointivapaus), esimerkiksi sanomalehdessä tai televisiossa. Norjassa ainoastaan pääkäsittely on siten julkinen, että siellä tapahtuneesta voidaan myös tiedottaa eteenpäin (dstl 131 § 1 mom.). Referointivapaus ei siten koske asian valmistelua tai esitutkintaa. Näiltä osin tuomioistuimen on erikseen tehtävä hyväksyvä päätös referointivapauden laajentamisesta. Jos on oletettavissa, että käsittelyn tapahtumista julkisesti selostaminen voisi vahingoittaa tuomioistuimen tiedonsaantia asiasta tai asian arviointia, tuomioistuin voi erikseen päättää käsittelyn tiettyjen osien rajaamisesta referointivapauden ulkopuolelle siksi aikaa, kunnes asiassa on annettu lopullinen ratkaisu tai kiellon pysyttämiseksi ei muutoin enää ole syytä.

Itse tuomiolauselma annetaan aina julkisesti (dstl 124 § 3 mom.). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuomio olisi vapaasti julkaistavissa. Esim. perheoikeudellisissa asioissa annetun tuomion sisältöä ei saa ilman tuomioistuimen lupaa saattaa julkiseksi (dstl 131 § 3 mom.). Lupa myönnetään vain, jos siihen on erityisiä syitä. Vastaava kieltä voidaan tuomioistuimen päätöksellä määrätä koskemaan myös kunnianloukkausasiassa annettuja tuomioita. Tuomioistuin voi myös yksityiselämän suojan tai asianomistajan jälkimaineen huomioon ottamisen niin edellyttäessä kokonaan tai osittain kieltää sekä suullisen käsittelyn tapahtumien että tuomion sisällön julkistamisen (dstl 131 § 5 mom.).

Riita-asioissa asianosaisilla on oikeus tutkia asiassa laadittuja pöytäkirjoja ja tuomioistuimelle annettuja asiakirjoja ja he voivat saada näistä myös jäljennöksiä (tvistemålsloven, tvml 135 §).

Asianosaisten sen hyväksyessä tämä oikeus voidaan ulottaa koskemaan myös muita henkilöitä. Asianosaisten hyväksyntää ei tarvita, jos ulkopuolinen osoittaa, että hänellä on oikeudellinen intressi asiakirjoihin. Mainittua säännöstä ei sovelleta tuomioistuimen sisäisistä neuvotteluista tai äänestysistä laadittuihin pöytäkirjoihin. Rikosasioissa asianomistajalla on asian käsittelyn päätyttyä oikeus saada jäljennöksiä laadituista pöytäkirjoista ja tuomioistuimelle annetuista asiakirjoista (straffeprocessloven, strpl 28 §). Myös muut voivat vaatia saada mainituista asiakirjoista jäljennökset, jos voivat osoittaa, että heillä on oikeudellinen intressi asiaan.

Alle 18-vuotiaalta henkilöltä voidaan evätä pääsy julkiseen suulliseen käsittelyyn, jos tuomioistuin katsoo sen aiheelliseksi (dstl 132 §). Sama koskee henkilöä, joka on saattanut itsensä sellaiseen tilaan, että hänen läsnäolonsa on ristiriidassa tuomioistuimen arvokkuuden ja hyvän järjestyksen kanssa. Tuomioistuin voi myös poistaa käsittelyä häiritsevän henkilön oikeussalista (dstl 133 §:n 3 mom.). Myös henkilöltä, joka on menettänyt kansalaisoikeutensa tai joka viimeisen viiden vuoden aikana on tuomittu vapausrangaistukseen, voidaan evätä pääsy oikeuskäsittelyyn.

Oikeussalissa ei käsittelyn aikana saa ottaa valokuvia, tehdä kuvatallenteita tai tallentaa kuvaa ja/tai ääntä televisio- tai radiolähetystä varten. Pääkäsittelyn osalta tuomioistuin voi kuitenkin erityisistä syistä tehdä poikkeuksen edellä mainitusta kiellosta, jos voidaan olettaa, ettei se vaikuta epäsuotuisasti asian käsittelyyn eikä myöskään muut syyt puhu sitä vastaan. Tuomioistuimen on ennen poikkeusluvan myöntämistä pyydettävä asianosaisilta lausuntoa asiasta (dstl 131 a §).

3.3. Tanska

Kirjallisen käsittelyn julkisuudesta, eli käytännössä oikeudesta tutustua asiakirjoihin ja julkistaa niissä olevia tietoja, säädetään julkisuuslaissa (offentlighetslov nr. 572 19.12.1985). Julkisuuslain sisältämät salassapitoon liittyvät poikkeussäännökset ovat suullista käsittelyä koskevia säännöksiä pidemmälle menevät. Asiakirjaan voi tutustua vain se, joka voi yksilöidä asian tai asiakirjan (julkisuuslain 4 §:n 3 momentti).

Tanskassa pyrkimyksestä maksimaaliseen oikeudenkäynnin julkisuuteen ja suullisuuteen säädetään perustuslaissa (perustuslain 65 §:n 1 momentti).

Niin kuin Norjassakin suullisen käsittelyn julkisuus on Tanskassa jaettu kahteen osaan. Käsittely on julkinen siten, että se on avoinna yleisölle (umiddelbar offentlighed). Lisäksi julkisuus tarkoittaa

sitä, että suullisen käsittelyn aikana tapahtuneita seikkoja voi vapaasti julkistaa eli referoida esimerkiksi sanomalehdessä tai televisiossa (middelbar offentlighed). Tanskassa sovelletaan suhteellisuusperiaatetta oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvien kysymysten ratkaisemisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeudenkäynnin julkisuutta rajoitettaessa tulisi suosia vähiten julkisuutta rajoittavaa toimenpidettä. Jos nimen julkistamisen kielto tai referointikielto on riittävä toimenpide henkilön turhan loukkauksen estämiseksi, asiaa ei tulisi määrätä käsiteltäväksi suljetuin ovin (rpl 29 §:n 4 momentti).

Suullisen käsittelyn (retsmøde) julkisuudesta säädetään oikeudenkäyntilain (retsplejeloven, rpl) 28 a §:ssa. Sen mukaan suulliset käsittelyt ovat julkisia, jollei laissa toisin säädetä tai lain nojalla toisin päätetä. Rpl 29 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin päättää käsittelyn järjestämisestä suljetuin ovin, jos järjestyksen ylläpitäminen oikeussalissa niin vaatii, jos se on valtioiden välisten suhteiden huomioon ottamiseksi tarpeen, tai jos julkisesta käsittelystä (siviiliasianssa) koituisi asianosaiselle tai muulle henkilölle turha loukkaus, erityisesti jos elinkeinosalaisuus paljastetaan käsittelyn aikana.

Rikosasioiden osalta tuomioistuin voi päättää oikeudenkäynnin järjestämisestä suljetuin ovin, jos vastaaja ei ole vielä täyttänyt 18 vuotta, jos asian julkinen käsittely voisi vaarantaa jonkun henkilön turvallisuuden, tai jos julkinen käsittely saattaisi ratkaisevalla tavalla estää tiedonsaantia asiassa. Viimeksi mainitun perusteen nojalla käsittely voidaan järjestää suljetuin ovin vain alioikeudessa, ja silloinkin vain, jos on odotettavissa, että syyte nostetaan saman asiakokonaisuuden johdosta toista henkilöä vastaan kuin sitä, joka on vastaajana käsitellyssä asiassa ja muutoin erityiset syyt sitä vaativat. Käsittelyn kulku on lisäksi tavallista yksityiskohtaisemmin pöytäkirjattava, jotta yleisö tuomiota annettaessa saisi siitä asianmukaisen käsityksen.

Tuomioistuin voi päättää käsittelyn järjestämisestä ilman yleisön läsnäoloa joko omasta aloitteestaan tai asianosaisen pyynnöstä (rpl 29 b §). Jos vastaaja on yli 18-vuotias, tuomioistuin voi vain pyynnöstä päättää referointikiellosta tämän eduksi. Jos siihen on erityisiä syitä, oikeuden puheenjohtaja voi niissäkin asioissa, jotka käsitellään ilman, että yleisö on läsnä, sallia muidenkin kuin asiaan osallisten läsnäolon (rpl 29 e §). Tällöin vaitiolovelvollisuus sitoo käsittelyssä läsnä olleita. Käsittely on aina järjestettävä suljetuin ovin, jos kysymys on perheoikeuteen liittyvistä asioista (esim. avioliitto- ja isyysasioista). Tuomioistuimen neuvottelu tai äänestys ei myöskään ole julkinen.

Myös silloin, kun asian käsittely on julkinen, tuomioistuin voi rikosasioissa päättää referointikiellosta (rpl 30 §). Päätös referointikiellosta voidaan tehdä, jos vastaaja ei ole vielä täyttänyt 18 vuotta, jos asiasta tiedottaminen julkisuudessa voisi vaarantaa jonkun henkilön turvallisuuden, jos asiasta tiedottaminen julkisuudessa voisi vahingoittaa tiedonsaantia asiassa, tai jos julkisesta tiedottamisesta koituisi jollekin henkilölle turha loukkaus. Tuomioistuin tekee päätöksen omasta aloitteestaan tai asianosaisen pyynnöstä. Jos vastaaja on yli 18-vuotias, tuomioistuin voi vain pyynnöstä päättää referointikiellosta tämän eduksi. Referointikielto kattaa vain käsittelyn aikana tapahtuneen julkistamisen. Se ei estä tuomion (päättöslauselma ja perustelut) julkaisemista (rpl 30 §). Yleistä säännöstä referointikiellosta siviiliasioissa ei Tanskassa ole.

Tuomioistuin voi rikosasioissa kieltää vastaajan tai muun asiaan osallisen nimen, aseman tai asuinpaikan julkistamisen, jos julkistaminen voisi vaarantaa jonkun henkilön turvallisuuden tai jos julkistamisesta koituisi jollekin henkilölle turha loukkaus (rpl 31 §). Tuomioistuin tekee päätöksen nimen julkistamiskiellosta asianosaisen pyynnöstä. Julkistamiskiello päättyy viimeistään silloin, kun asiassa annetaan lopullinen tuomio.

Tuomioistuimen päätökseen oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamisesta voi asianosaisten lisäksi hakea muutosta myös toimittajat (rpl 393 §:n 2 momentti riita-asioissa ja rpl 968 § rikosasioissa). Edellytys toimittajan muutoksenhakuoikeudelle on se, että tämä on ollut läsnä käsittelyssä, jossa tuomioistuin on päättänyt edellä mainitusta rajoituksista oikeudenkäynnin julkisuuteen.

Tuomio annetaan aina julkisesti (rpl 28 a §:n 2 momentti). Oikeudenkäynnin asiakirjoihin voivat kuitenkin tutustua vain asianosaiset, sekä muut henkilöt, joilla on oikeudellinen intressi niiden sisältöön (rpl 41 §). Rikosasioissa viimeksi mainitut henkilöt voivat tutustua pöytäkirjaan vasta sen jälkeen, kun asiassa on annettu lopullinen tuomio. Asiakirjajulkisuudesta toimittajien osalta on laissa erityissäännös (rpl 41 a §), jonka mukaan myös toimittajat voivat tutustua pöytäkirjaan sen jälkeen, kun asiassa on annettu lopullinen ratkaisu. Tanskassa on kuitenkin 24.10.2001 annettu lakiehdotus, jonka mukaan toimittajien oikeuksia tutkia pöytäkirjaa laajennetaan nykyisestä. Ehdotuksen mukaan median edustajilla olisi oikeus tutustua ns. tuomiokirjan sisältöön heti, kun alioikeus on antanut asiassa tuomion. Lopullista ratkaisua ei näin ollen enää tarvitsisi odottaa. Referointivapaus ei kuitenkaan uudistuksen myötä laajenisi. Jäljennöksiä pöytäkirjasta ei siten voisi jatkossakaan julkaista, vaan niitä voisi ainoastaan käyttää tietolähteinä.

Tuomioistuin voi evätä alle 15-vuotiaalta oikeuden osallistua yleisönä oikeudenkäyntiin. Sama koskee henkilöä, joka on sellaisessa tilassa, että hänen läsnäolonsa on ristiriidassa tuomioistuimen arvokkuuden tai hyvän järjestyksen kanssa (rpl 28 b §:n 2 momentti). Tuomioistuin voi myös evätä määrättyiltä henkilöiltä tai henkilöryhmältä pääsyn muutoin julkiseen käsittelyyn, jos se on välttämätöntä todistajan tai asianosaisen totuudenmukaisen kertomuksen antamisen varmistamiseksi. Lisäksi tuomioistuin voi tilan ahtauden perusteella rajoittaa yleisön pääsyn oikeuskäsittelyyn.

Oikeussalissa ei käsittelyn aikana saa ottaa valokuvia, tehdä kuvataallenteita tai tallentaa kuvaa ja/tai ääntä televisio- tai radiolähetystä varten, ellei tuomioistuin poikkeuksellisesti sitä salli (rpl 32 §). Kieltoa sovelletaan sekä riita- että rikosprosessissa. Lisäksi tuomioistuin voi kieltää yleisöä tekemästä piirustuksia oikeuskäsittelystä sekä tehtyjen piirustusten julkaisemisen (rpl 32 a §). Kiellon vastaisesti toiminut henkilö voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

3.4. Itävalta

Itävallassa oikeudenkäynnin julkisuus on tiukasti sidoksissa oikeudenkäynnin suullisuuteen. Tästä seuraa, että kirjallisessa käsittelyssä käydyt oikeudenkäynnit niin siviili- kuin rikosasioissakin ovat julkisuudelta salaisia. Vain asianosaiset voivat tutustua käsittelystä laadittuihin pöytäkirjoihin. Edes tuomioita eli tuomiolauselmia perusteluineen ei julkaista muutoin kuin nimettömässä muodossa tietopankissa.

Itävallan perustuslain 90 pykälän 1 momentin mukaan kaikki oikeudenkäyntimenettelyt ovat julkisia, jos laissa ei toisin säädetä. Rikosasiassa oikeudenkäynti voidaan järjestää yleisön läsnäolematta, jos yleinen järjestys, säädyllisyys, yksityiselämän tai nuoren syytetyn suojaaminen niin edellyttää. Myös tällöin läsnä saa tuomioistuinhenkilökunnan, uhrin, välintulijan ym. henkilön lisäksi olla kolme vastaajan erikseen nimeämää henkilöä. Suullinen käsittely on järjestettävä suljetuin ovin, jos merkittäviä intressejä tulee suojata sekä jos vastaajan tai muun henkilön yksityiselämää ja salassa pidettäviä asioita koskevia tosiseikkoja paljastuisi tai jos kuullaan todistajaa, jonka henkilökohtaisia tietoja ei oikeudenkäynnin aikana saa mainita. Avioliittoon liittyvissä oikeudenkäynneissä, tai asioissa, joissa yleinen turvallisuus tai säädyllisyys vaarantuvat, tai käsittely häiriintyy tai jos todistelun vastaanottamisen tavoitteet vaarantuvat, tuomioistuin voi viran puolesta päättää käsittelyn tai sen osan järjestämisestä suljetuin ovin. Myös asianosaiset voivat pyytää yleisöltä suljettua käsittelyä.

Oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavaan tuomioistuimen päätökseen ei ole erikseen mahdollista hakea muutosta. Pääasiaa koskevan muutoksenhaun yhteydessä asianosaiset voivat kuitenkin hakea muutosta myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan päätökseen. Jos laillista perustetta oikeudenkäynnin järjestämiseksi yleisön läsnäolematta ei ole ollut, muodostaa se pätemättömyysperusteen.

Kaikilla 19 vuotta täyttäneillä aseistamattomilla henkilöillä on oikeus olla läsnä siviiliasian suullisessa käsittelyssä. Rikosasioissa ei ole vastaavaa täysi-ikäisyysedellytystä. Tuomioistuin voi kuitenkin evätä alle 14-vuotiaan lapsen pääsyn oikeussaliin, jos se voisi vaarantaa hänen henkilökohtaisen kehityksensä.

Valokuvaaminen sekä kuvan ja äänen siirtäminen suullisen käsittelyn aikana ei ole sallittua. Oikeussalissa läsnä olevista henkilöistä saa tehdä piirustuksia. Äänen nauhoittaminen on myös sallittua, mutta ei radio-ohjelmaa tms. edelleen lähettämistä varten. Mediaa erityisesti kiinnostavissa jutuissa tuomari voi laajentaa valokuvauskieltoa koskemaan myös oikeussalin ulkopuolisia alueita. Jos rikosasia käsitellään suljetuin ovin, oikeudenkäynnistä ei saa julkaista mitään tietoja.

Siviili- ja rikosoikeudenkäynnissä laaditut pöytäkirjat, mukaan lukien tuomioistuimen päätökset, eivät ole julkisia muuta kuin asianosaisille. Pöytäkirjoihin voi tutustua muu henkilö, jos hän pystyy osoittamaan laillista intressiä asiaan. Esitutinnan osalta esitutkintatuomari voi erityisin edellytyksin päättää, ettei edes rikoksesta epäilty tai hänen avustajansa saa tutustua asiassa laadittuun asiakirjavihkoon. Salaaminen on kuitenkin mahdollista vain siihen saakka kun asiassa on annettu syyte. Lisäksi tieteellistä julkaisua laativa henkilö voi saada luvan tutustua pöytäkirjoihin. Asiakirjat ja todisteet ovat yleisön nähtävänä suullisessa käsittelyssä, jos kyseinen käsittely on julkinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että asiakirjoja tai todisteita kierrätettäisiin oikeussalissa.

Tuomioistuimen sisäiset neuvottelut ja äänestykset ovat salaisia. Tuomio ja sen perustelut ovat julkisia silloin kun ne annetaan suullisesti julkisen oikeudenkäynnin päätteeksi. Tuomiota perusteluineen ei kuitenkaan erikseen julkaista kirjallisessa muodossa, minkä vuoksi yleisö ei voi tutustua siihen julistamistilaisuuden jälkeen muuten kuin nimettömässä muodossa tietopankissa.

3.5. Portugali

Portugalissa ei ole erillistä lainsäädäntöä oikeudenkäynnin julkisuudesta. Säännöksiä oikeudenkäynnin julkisuudesta sisältyy riita- ja rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyä sekä hallintotuomioistuimenmenettelyä koskeviin lakeihin. Pääsäännön mukaan oikeudenkäynti on julkinen, jos laissa ei muuta säädetä. Oikeudenkäynnin julkisuus käsittää yleisen tiedonsaantioikeuden, oikeuden tutustua jutun asiakirjoihin sekä oikeuden saada asiakirjoista jäljennöksiä. Riita- ja rikosasioissa tämä oikeus on rajattu koskemaan asianosaisia sekä niitä henkilöitä, joilla on perusteltu oikeudellinen intressi asiakirjoihin. Vaikka henkilöllä on oikeus tutustua asiakirjoihin, hän ei saa referoida niiden sisältöä mediassa.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta voidaan edelleen rajoittaa asioissa, joissa julkisuus voisi loukata yksityis- tai perhe-elämää, henkilökohtaista kunniaa, yleistä moraalialia tai se voisi vaarantaa oikeudenkäynnin etenemistä ja siitä seuraavaa päätöksentekoa (laki oikeudenkäyntimenettelystä 168 § 1 mom.). Oikeudenkäyntimenettelylain 168 §:n 2 momentissa säädetään itse oikeudenkäyntimenettelyn julkisuuden rajoittamisesta. Menettelyn julkisuutta on rajoitettava asioissa, jotka koskevat avioliiton julistamista pätemättömäksi, avioeroa, asumuseroa ja isyyttä. Myös lapseksiottamista koskevat oikeuskäsittelyt ovat yleisöltä suljettuja. Lisäksi *ex parte* -käsittelyt järjestetään aina suljetuin ovin. Tuomioistuimen on aina perusteltava päätös käsittelyn järjestämisestä suljetuin ovin.

Säännökset hallintotuomioistuimenmenettelyn julkisuudesta vastaavat pitkälti riita-asiain oikeudenkäyntiin sovellettavia säännöksiä. Lisäksi siviiliprosessin lainsäädäntöä sovelletaan toissijaisesti hallintolainkäytössä.

Rikosoikeudenkäynti on julkinen. Suullinen käsittely on siten avoin yleisölle (rikosprosessilaki, rpl 82 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 87 §). Lisäksi julkisuus tarkoittaa sitä, että suullisen käsittelyn aikana tapahtuneita seikkoja voi vapaasti julkistaa eli referoida esimerkiksi sanomalehdessä tai televisiossa. Asiakirja- ja käsittelyjulkisuutta voidaan tuomioistuimen päätöksellä rajoittaa siten, että oikeudenkäynnin aikana tapahtunutta ei saa referoida tai että asia käsitellään suljetuin ovin. Julkisuutta voidaan rajoittaa, jos kunnia, moraalialia tai tuomioistuimen toiminta niin edellyttää (rpl 87 §:n 1 momentti *in fine* ja 2 momentti sekä 88 §). Seksuaalirikoksissa, joissa uhri on ollut alle 16-vuotias, käsittely järjestetään aina suljetuin ovin. Tuomio on kuitenkin myös tällöin annettava julkisesti (rpl 87 § 4 ja 5 momentti).

Esitutkinta on salainen. Esitutkinta-aineisto muuttuu kuitenkin julkiseksi julkisen oikeuskäsittelyn alettua. Sitä ei kuitenkaan saa julkisesti referoida ennen kuin alioikeuden tuomio on annettu.

Tuomioistuin voi rpl 87 §:n 6 momentin perusteella evätä pääsyn oikeussaliin alle 18-vuotiaalta tai muulta henkilöltä, jonka käyttäytyminen häiritsee oikeudenkäynnin järjestystä ja arvokkuutta. Myös todistajan kertomuksen antamista häiritsevä henkilö voidaan poistaa oikeussalista.

Median edustajilla on oikeus tiedottaa oikeudenkäynnistä. Rikosasioiden oikeudenkäynnissä esitettyjen esineiden tai asiakirjojen jäljentäminen on kiellettyä siihen saakka kunnes alioikeustuomio on annettu (rpl 88 §:n 2 momentin a kohta), jollei asiasta vastaava oikeusviranomainen toisin päättä. Ääni- tai kuvatallenteiden lähettäminen on kiellettyä, jollei asiasta vastaava viranomainen toisin päättä ja henkilö, jonka ääni- ja/tai kuvatalenne on kysymyksessä siihen suostu. Tiedotusvälineiden edustajat voivat saada luvan välittää vain nauhoitettua kuvaa ilman ääntä oikeuskäsittelystä ja tällöinkin vain osia käsittelystä saa kuvata (esim. käsittelyn aloittaminen, syytetyn henkilöllisyyden toteaminen ja tuomion antaminen).

Salassa pidettäväksi säädettyjen tai päätettyjen tietojen luvaton julkaiseminen tai tallenteiden lähettäminen on rangaistavaa.

Asianosaiset voivat hakea muutosta oikeuskäsittelyn julkisuutta koskevaan tuomioistuimen päätökseen.

3.6. Kanada

Kanadan perustuslain 11 b §:n mukaan rikoksesta syytetty henkilö on oikeutettu oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat myös tiedonsaantilain (Access to Information Act, 1985) säännökset, joiden tarkoituksena on edistää julkisuusperiaatteen toteutumista. Periaatteesta voidaan kuitenkin eri perustein poiketa.

Oikeudenkäynnit ovat Kanadassa pääsäännön mukaan julkisia. Oikeuskäsittely voidaan kuitenkin järjestää yleisöltä suljettuna, jos tuomioistuin näin oikeuskäytännön (*Common Law*) tai lain nojalla niin päättää. Jos suullinen käsittely järjestetään suljetuin ovin, tuomioistuin voi myös rajoittaa

todistajien nimien julkaisemista tai määrätyn todistelun paljastamista. Tuomioistuin voi myös asettaa referointikiellon koskemaan osaa oikeuskäsittelyä. Oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan rajoittaa erityisen haavoittuviksi katsottujen henkilöiden, esim. rikoksen uhrien, todistajien tai syytettyjen suojaamiseksi. Julkisuutta voidaan myös rajoittaa mahdollisimman oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin toteutumisen varmistamiseksi sekä muiden yhteiskunnallisten intressien - yleisen moraalien tai valtion turvallisuuden - suojaamiseksi. Lisäksi oikeuskäytäntö mahdollistaa oikeuskäsittelyn järjestämisen *in camera* silloinkin, kun oikeudenkäynti koskee holhouksen alaisia henkilöitä, mielisairaita ja elinkeinosalaisuuksia (ks. *Scott v. Scott* (1911-13) All E.R. Rep. 1,9 (H.L. 1913)). Myös järjestyksen ylläpitäminen oikeuskäsittelyn aikana sekä todistajien suojeleminen mahdollistaa käsittelyn järjestämisen suljetuin ovin. Vastaavan sisältöinen säännös sisältyy rikoslain 486 §:n 1 momenttiin.

Tuomioistuin voi asettaa julkaisukiellon (*publication ban*) koskemaan muutoin julkisessa käsittelyssä esiin tulleita seikkoja. Kiellettyä on muun muassa julkaista tietoja, joita valamiehistö ei saa antaa. Näiden tietojen osalta julkaisukiello raukeaa sen jälkeen, kun valamiehistö on kokoontunut harkitsemaan ratkaisuaan. Myös eräiden seksuaalirikosten uhrien ja todistajien nimet on lain nojalla suojattava julkisuudelta.

Valokuvaamisesta, nauhoittamisesta sekä kuvan ja äänen muusta tallentamisesta ja siirtämisestä oikeussalissa ei ole koko Kanadan liittovaltiossa yleisesti sovellettavaa lainsäädäntöä. Käytäntö on ollut sellainen, ettei kameroita ja äänityslaitteita pääsääntöisesti ole hyväksytty oikeussaliin. Tuomioistuin on kuitenkin eräissä poikkeuksellisissa tapauksissa sallinut oikeuskäsittelyn aikana tapahtuvan valokuvaamisen ja televisioinninkin. Oikeuskäsittelyn televisioinnin osalta on vuosina 1993-95 järjestetty pilottiprojekti, joka mahdollisti liittovaltion valitustuomioistuimen käsittelyjen televisioinnin. Yli tuhannesta oikeudenkäynnistä neljä televisioitiin. Projektia jatkettiin vuoden 1999 loppuun, mutta säännöksistä ei televisioyhtiöiden toivomuksesta huolimatta tehty pysyviä.

Tuomioistuinten tuomiot ovat julkisia. Korkeimman oikeuden tuomiot on julkaistava. Jos tuomioistuimen tuomio on perusteltu, siitä tulee laatia jäljennös tuomioistuimen kirjaamoon tallettavaksi.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Esityksellä pyritään vielä edistämään oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina toimivien tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä. Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä helpommin hahmotettavaksi.

Esityksen keskeisenä pyrkimyksenä on sovittaa yhteen toisaalta ne edut, jotka voidaan saavuttaa julkisella oikeudenkäynnillä, ja toisaalta ne edut, joiden suojaaminen edellyttää oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista esimerkiksi järjestämällä istuntokäsittely yleisön läsnä olematta tai määräämällä oikeudenkäyntiasiakirjat salassapidettäviksi. Koska oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat myös eräät muut perus- ja ihmisoikeudet kuin oikeudenkäynnin julkisuusperiaate, on lakiehdotusta laadittaessa ollut välttämätöntä jättää tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa sen suhteen, miten oikeudenkäynnin julkisuus erilaisissa tapauksissa voidaan turvata. Tavoitteena on, että oikeudenkäynnin julkisuus ilmenisi muullakin tavalla, kuin oikeudenkäynnin äärimmäisenä julkisuutena tai vastaavasti oikeudenkäynnin täydellisenä salaamisena. Näitä tavoitteita palvelevat lakiehdotuksessa omaksutut ratkaisut kaikilla oikeudenkäynnin julkisuuteen vaikuttavilla osa-alueilla, eli diaarijulkisuudessa, asiakirjajulkisuudessa, käsittelyjulkisuudessa ja ratkaisujulkisuudessa sekä myös lakiehdotukseen sisältyvät menettelysäännökset.

4.2. Keskeiset ehdotukset

4.2.1. Uusi oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva yleislaki

Valmistelutyön aikana on käynyt ilmi, että esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan yleislain (OikJulkL) korjaamisen ja täydentämisen asemasta oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan sääntelyn kokonaisuudistus on tarkoituksenmukaista. Tämän

vuoksi nykyinen laki oikeudenkäynnin julkisuudesta ehdotetaan kumottavaksi, ja sen tilalle säädettäisiin uusi oikeudenkäynnin julkisuuslaki oikeudenkäynnin julkisuutta säänteleväksi yleislaiksi. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki kattaisi kaikki neljä oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta keskeistä osa-aluetta, eli diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely-, ja ratkaisujulkisuutta koskevat säännökset sekä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavat menettelysäännökset. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden sääntelyssä irtauduttaisiin siten viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevasta sääntelystä, vaikka julkisuuslailla olisi edelleenkin merkitystä oikeudenkäynnin julkisuuden käytännön toteutumisen kannalta.

Toimikunnan toimeksiannon mukaan toimikunnan oli selvitettävä, voidaanko kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset koota samaan lakiin sekä tässä yhteydessä arvioida sitä, olisiko hallintotuomioistuimia ja yleisiä tuomioistuimia varten laadittava yhteinen vai erillinen säännöstö. Kuten ehdotuksesta käy ilmi, kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat keskeiset säännökset on pyritty ottamaan ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin. Tästä huolimatta erityislakeihin jäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä, mutta yleislaista poikkeavien erityissäännösten määrä vähenisi. Ehdotetussa laissa omaksuttujen periaatteiden ja lain systematiikan pohjalta olisi mahdollista kehittää myös mahdollisesti tarvittavaa erityislainsäädäntöä, vaikka pyrkimyksenä tulisivin olla se, että oikeudenkäynnin julkisuuslaissa olisi jatkossakin kaikki oikeudenkäynnin julkisuuteen vaikuttavat keskeiset säännökset.

Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että niin yleisiä tuomioistuimia, hallintotuomioistuimia kuin erityistuomioistuimiakin varten säädettäisiin vain yksi yhteinen säännöstö. Yhtenäistä säännöstöä puoltaa se, että tuomioistuinten toiminnan luonne, oikeudenkäynnin julkisuuden tavoitteet ja oikeudenkäynnin julkisuutta vastaan puhuvat seikat ovat lähtökohdiltaan samanlaisia kaikissa tuomioistuimissa. Toisaalta yhtenäinen säännöstö antaisi sekä lakia soveltaville tuomioistuimille että lakiin tutustuvalla selkeän kuvan oikeudenkäynnin julkisuuden sääntelystä. Eri tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden ominaispiirteet, kuten asianosaisasetelma ja oikeudenkäynnissä esiintyvän tiedon luonne kuitenkin vaihtelevat tuomioistuimittain ja prosessilajeittain verrattain paljon. Siksi tarvitaan tuomioistuin- ja prosessilajikohtaisia erityissäännöksiä näiden erityispiirteiden asianmukaiseksi huomioon ottamiseksi. Erityissäännökset on kuitenkin otettu osaksi ehdotettua yleislakia eikä sijoitettu esimerkiksi kutakin tuomioistuinta tai prosessilajia koskeviin omiin säännöksiin.

4.2.2. Oikeudenkäynnin julkisuuden lisääminen

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuuden lisäämistä nykyisestä. Tämä tapahtuisi erityisesti oikeudenkäynneissä esillä olevien asiakirjojen ja toisaalta tuomioistuimen ratkaisuja sisältävien asiakirjojen julkisuutta lisäämällä. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuisi jatkossa siten aikaisempaa selvemmin myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Tämä tarkoittaisi sitä, että nykyisin kirjallisessa menettelyssä käytävät oikeudenkäynnit tulisivat selvästi aikaisempaa julkisemmiksi. Muutos nykyiseen olisi merkittävä erityisesti hallintotuomioistuimissa, mutta sillä olisi vaikutuksia myös yleisissä tuomioistuimissa sekä erityistuomioistuimissa.

Oikeudenkäynnin julkisuutta lisäävästi vaikuttaisivat myös useat käsittelyn julkisuutta ja diaaritietojen julkisuutta koskevat uudet säännökset. Esimerkiksi valtion turvallisuutta koskevissa asioissa istuntokäsittely olisi jatkossa lähtökohtaisesti nykyistä julkisempaa. Oikeudenkäynnin julkisuutta ja sitä kautta lainkäytön läpinäkyvyyttä lisättäisiin siten kaikilla oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta tärkeillä osa-alueilla.

4.2.3. Oikeudenkäynnin perustiedot

Diaarijulkisuus on nykyisin tuomioistuimissa korostetussa asemassa verrattuna muiden viranomaisten diaarijulkisuuteen. Tähän peruslinjaukseen ei esitetä muutosta, mutta diaaritietojen julkisuutta eräiltä osin ehdotetaan lisättäväksi. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen (nykyisin ns. diaaritiedot) julkisuuden kannalta jatkossa ei olisi merkitystä sillä, onko tiedot merkitty tuomioistuimen asiakirjarekistereihin. Tuomioistuimen asiakirjarekistereihin merkittävät tiedot olisivat julkisia ehdotuksen mukaan siitä hetkestä lähtien kun tällainen tieto on olemassa riippumatta tiedon olomuodosta tai siitä, onko se jo merkitty asiakirjarekisteriin. Oikeudenkäynnin perustietoina julkisten tietojen joukkoa esitetään laajennettavaksi kattamaan suullisen käsittelyn ajankohdan ja paikan lisäksi myös muut asian käsittelyn vaiheet. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin perustietona olisi asianosaisen nimen lisäksi annettava myös muut sellaiset tiedot, jotka olisivat tarpeellisia asianosaisen henkilöllisyyden yksilöimiseksi. Asianosaisten tarkka yksilöinti on tärkeää sen vuoksi, ettei ihmisiä aiheuttomasti leimattaisi joko väärinkäsitysten tai puutteellisten tietojen seurauksena.

Nykyisin asianosaisen henkilöllisyys voidaan jättää oikeudenkäynnin perustietona antamatta ainoastaan silloin, kun on kysymys asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee

erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa. Mahdollisuus henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämiseen ehdotetaan tämän lisäksi ulotettavaksi hakijan henkilöllisyyteen turvapaikka-asiassa hänen ja hänen läheistensä turvallisuuden suojaamiseksi.

Valmistelutyön aikana on harkittu henkilöllisyyden suojaamisen ulottamista myös muihin kuin edellä mainittuihin asiaryhmiin. Erityisesti yleisissä hallintotuomioistuimissa käsitellään monia sellaisia asioita, joissa saattaa olla tavalla tai toisella kysymys henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista asioista. Esimerkkinä voidaan mainita mielenterveysasiat. Henkilöllisyyden suojan laajentaminen koskemaan uusia asiaryhmiä johtaisi kuitenkin siihen, että suuri joukko oikeudenkäynneistä jäisi käytännössä täysin salaisiksi. Äärimmäisessä tilanteessa tästä saattaisi esimerkiksi mielenterveysasioissa seurata, että oikeudenkäynnistä, joka koskisi henkilön joutumista tahdostaan riippumatta hoitoon, ei tulisi julkiseksi minkäänlaisia tietoja. Oikeudenkäynnin julkisen kontrollin ja asianosaisen oikeusturvan toteutumisen kannalta tällaisen tilanteen syntymistä ei voida pitää hyväksyttävänä. Lakiehdotuksessa onkin lähdetty siitä, että ehdotettua laajempaan oikeudenkäynnin perustietojen suojaamiseen ei ole syytä mennä. Kun ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirjat ovat suoraan lain nojalla salassapidettäviä siltä osin, kuin ne sisältävät erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista, ja kun ehdotetun lain 9 § mahdollistaa muidenkin laissa salassa pidettäviksi säädettyjen asiakirjojen määräämisen myös oikeudenkäyntiasiakirjoina salassa pidettäviksi ja kun ratkaisun yksityiskohtaiset perustelut voidaan ehdotetun lain 22 §:n 2 momentin nojalla määrätä salassa pidettäviksi, voidaan oikeudenkäynnin asianosaisten yksityisyyden suojan katsoa tulevan riittävästi varmistetuksi näiden säännösten nojalla.

4.2.4. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus

Toimikunnan toimeksiannon mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta tuli tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Siksi toimikunnan ehdotuksessa tuli käydä selvästi ilmi viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevan yleislain ja ehdotettavan erityislain suhde ja yhteensopivuus. Tähän toimeksiannon kehoitukseen liittyikin yksi ehdotuksen keskeisimmistä perusratkaisuista, eli se, että oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen, ehdotetun lain käsitteistössä oikeudenkäyntiasiakirjojen, julkisuus ja salassapito perustuisivat jatkossa ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin eikä julkisuuslakiin, kuten nykyisin on paljolti asian laita. Tämä on katsottu välttämättömäksi sen

vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevassa sääntelyssä kyettäisiin ottamaan huomioon oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen merkitys ja vaikutukset nykyistä selkeämmin.

Ehdotettuun lakiin sisältyisi paitsi oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmä, myös säännökset siitä, milloin oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi. Oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin eräin poikkeuksin julkisuuslain 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Pääsäännön mukaan tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi silloin, kun se on saapunut tuomioistuimelle ja tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja vastaavasti silloin, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu. Tuomioistuin voisi kuitenkin tietyillä edellytyksillä lykätä oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen myöhempään ajankohtaan, ei kuitenkaan koskaan myöhemmäksi kuin tuomioistuimen ratkaisun antamiseen saakka. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulohetken lykkääminen on katsottu ensinnäkin tarpeelliseksi sen vuoksi, että joissakin tilanteissa oikeudenkäyntiasiakirjan liian varhainen julkiseksi tuleminen saattaisi aiheuttaa asiaan osalliselle kärsimystä tai suoranaista vahinkoa ja toiseksi julkiseksi tuleminen voisi viedä tuomioistuimelta mahdollisuuden määrätä oikeudenkäynnin julkisuudesta myöhemmin.

Ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki merkitsisi sitä, että suoraan lain nojalla salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen määrä vähenisi nykyisestä. Suoraan lain nojalla olisivat salassa pidettäviä vain eräät valtion turvallisuuteen ja siihen rinnastuvat oikeudenkäyntiasiakirjat, erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämän suojan piiriin sisältyviä tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat sekä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat. Perus- ja ihmisoikeuden asemassa olevan yksityiselämän suojan ydinsisältö olisi siten ehdotuksen mukaan suojattu suoraan lain nojalla. Tämä on katsottu edelleenkin välttämättömäksi, vaikka oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta monessa suhteessa esitetäänkin lisättäväksi aikaisemmasta.

Sen lisäksi, että osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassapidettäviä, tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan määrätä muitakin oikeudenkäyntiasiakirjoja salassapidettäviksi. Salassapitomääräyksen antamisen edellytyksenä olisi kuitenkin aina se, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää sellaisia tietoja, jotka on jossakin laissa säädetty salassapidettäväksi. Salassapitomääräyksen antaminen voisi siten pohjautua julkisuuslain tai jonkin erityislain salassapitosäännöksiin. Näin ollen muissa laeissa olevat asiakirjasalaisuutta koskevat

säännökset eivät menettäisi oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta merkitystään. Riittävä edellytys salassapitomääräyksen antamiselle ei kuitenkaan olisi se, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, vaan lisäksi merkitystä olisi sillä, millaisia haitallisia vaikutuksia tiedon julkiseksi tulemisella olisi.

Merkittävä uudistus olisi se, että oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaa salassapitomääräystä ei enää voisi antaa pelkästään sillä perusteella, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta. Salassapitomääräyksen antaminen harkittaisiin suullisen käsittelyn julkisuuteen nähden täysin itsenäisesti ja sen antamisen ratkaisisi oikeudenkäyntiasiakirjassa olevan tiedon laatu ja siitä seuraava salassapitosuojan tarve.

Salassa pidettävillä oikeudenkäyntiasiakirjoille ehdotetaan omia, julkisuuslaissa säädettyistä salassapitoajoista poikkeavia salassapitoaikoja. Perusteena tällekin ehdotukselle on oikeudenkäynnin korostettu julkisuusvaatimus. Salassapitoaika, joka laskettaisiin asian vireilletulosta tuomioistuimessa, olisi joko 40 tai 25 vuotta riippuen siitä, mikä olisi salassapitoperuste. Pidempää salassapitoaikaa noudatettaisiin yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettävien tietojen ja lyhyempää jonkin muun edun suojaamiseksi salassa pidettävien tietojen osalta. Salassapitomääräyksen osalta ajat olisivat vain enimmäisaikoja. Joissakin tilanteissa ehdotetut salassapitoajat saattaisivat kuitenkin osoittautua liian lyhyeksi salassapidolla suojattavien etujen kannalta. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös menettelystä, jonka mukaan pääasiallisesti käsitellyt tuomioistuin voisi pidentää salassapitoaikaa enintään 40 vuodella sen hakemuksesta, jota tieto koskee.

Ehdotettavaan lakiin otettaisiin myös keskeiset säännökset asianosaisen tiedonsaantioikeudesta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluu, että asianosainen saa tietoonsa kaiken asiassa huomioon otettavan oikeudenkäyntiaineiston. Tämä periaate onkin ehdotuksessa lähtökohtana. Asianosaisella ei olisi kuitenkaan tätä oikeutta yhteystietoihin, jotka olisi pidettävä salassa jonkin henkilön, kuten esimerkiksi todistajan, suojaamiseksi, eikä oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia asioita. Uudet säännökset merkitsisivät sitä, että asianosaisen tiedonsaantioikeus hallintolainkäytössä laajenisi nykyisestä. Hallintolainkäyttöasioissa ei asianosaiselta voitaisi enää evätä tietoa oikeudenkäyntiasiakirjasta sillä perusteella, että tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta tärkeää yksityistä etua. Uudistus on perusteltu erityisesti asianosaisen oikeusturvan näkökulmasta.

4.2.5. Käsittelyn julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuus ja sen muuhun viranomaistoiminnan julkisuuteen nähden erityinen asema on toteutunut perinteisesti suullisten käsittelyjen korostettuna julkisuutena. Myös jatkossa suullisen käsittelyn julkisuus olisi ensisijaisen tärkeä lähtökohta. Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 12 §:ään tulisi yleissäännös yleisön oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä. Tästä oikeudesta voisi tehdä poikkeuksia vain laissa säädettyillä edellytyksillä. Voimassa olevassa OikJulkL:ssa ja hallintolainkäyttöä koskevissa laeissa on säännöksiä siitä, että tietyissä tilanteissa suljetun käsittelyn pitäminen on pakollista. Ehdotuksen mukaan pakollisesta suljetusta käsittelystä luovuttaisiin ja jatkossa suljetun käsittelyn toimittaminen olisi aina harkinnanvaraista. Suljetun käsittelyn toimittaminen harkittaisiin myös erikseen oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitamisestä. Tämä tarkoittaisi sitä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitaminen ei jatkossa koskaan johtaisi automaattisesti suljetun käsittelyn pitämiseen.

Käsittelyn pitäminen suljettuna tapahtuisi lakiehdotuksen mukaan ensisijassa asiaan osallisen pyynnöstä, mutta tuomioistuimellakin olisi mahdollisuus eräissä tilanteissa, esimerkiksi sivullisen etujen suojaamiseksi viran puolesta ilman kenenkään erityistä pyyntöä päättää suljetun käsittelyn pitamisestä. Toisaalta suljetun käsittelyn edellytysten täytyminen olisi aina harkittava viran puolesta, eikä asiaan osallisten pyyntö siten sitoisi tuomioistuinta, vaikka sille olisi luonnollisesti annettava merkitystä.

Ehdotetussa laissa olisi kattavat säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Koska suullisen käsittelyn julkisuus olisi edelleenkin selkeä pääsääntö, siitä säädettyjä poikkeuksia ei saisi tulkita laajentavasti. Suullinen käsittely tulisikin toimittaa suljettuna vain siltä osin kuin se on välttämättä tarpeen.

Nykyisin voimassa olevassa laissa suljetun käsittelyn edellytykset määräytyvät pääsääntöisesti jonkin juttutyypin mukaan. Esimerkiksi rikosasioissa laissa on luettelo tietyistä rikostyypeistä, joiden osalta suljettu käsittely tulee kysymykseen. Esityksen lähtökohtana on, että tällaisesta asiatyypiajattelusta suljetun käsittelyn edellytyksenä luovuttaisiin. Suljetun käsittelyn toimittaminen määräytyisi ehdotuksen mukaan sillä perusteella, millaista asiassa esitettävä tieto on luonteeltaan ja millaisia seurauksia tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuisi. Suljetun käsittelyn kriteerit olisivat ehdotuksen mukaan kaikissa asiatyypeissä ja prosessilajeissa samat. Niitä

sovellettaisiin samalla tavalla niin riita- ja rikosasioissa kuin hallintolainkäytössä. Käytännössä suljettujen käsittelyjen määrä eri prosessilajeissa saattaisi jatkossakin vaihdella paljonkin johtuen niissä käsiteltävien asioiden ja erityisesti niissä ilmenevien tietojen luonteesta.

Lakiehdotukseen otetut suljetun suullisen käsittelyn edellytykset liittyisivät esimerkiksi valtion turvallisuuteen ja Suomen kansainvälisiin suhteisiin, yksityiselämän suojaan ja turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuuteen, suullisessa käsittelyssä esitettävissä oikeudenkäyntiasiakirjoissa olevien tietojen salassapitotarpeeseen, alaikäisten ja vajaavaltaiten suojaan ja eräisiin vaitiolovelvollisuutta koskeviin säännöksiin.

Nykyisen OikJulkL:n mukaan valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on istuntohuoneessa sallittu puheenjohtajan luvalla. Laissa ei ole mitään tarkentavia kriteereitä sille, milloin puheenjohtaja voi antaa luvan esimerkiksi valokuvaamiseen ja milloin hän voi sen evätä. Ehdotuksen mukaan suullisen käsittelyn taltiointi olisi edelleen sallittu puheenjohtajan luvalla. Lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi ne kriteerit, joiden täytyessä lupa taltiointiin olisi annettava. Esityksen mukaan puheenjohtajan tulisi myöntää lupa, jollei siitä olisi haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle, se ei vaarantaisi todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen yksityisyyttä tai turvallisuutta eikä luvan epäämiseen olisi muuta näihin verrattavaa painavaa syytä. Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen maininta siitä, että suullisen käsittelyn taltiointi tapahtuisi puheenjohtajan antamien ohjeiden mukaisesti. Tällä halutaan paitsi korostaa puheenjohtajan velvollisuutta huolehtia taltioinnin toteuttamisesta siten, että edellä mainitut edut eivät vaarannu, myös kiinnittää huomiota siihen, että ohjeistamalla taltiointi asianmukaisella tavalla voidaan monessa tapauksessa turvata sekä edellä mainitut edut että esimerkiksi tiedotusvälineiden oikeudenkäynnin uutisointiin liittyvät tarpeet.

Uutena yleisön läsnäolon rajoitusperusteena suullisen käsittelyn osalta ehdotetaan otettavaksi todistajan suojeluun liittyvä peruste. Todistajansuojeluun on viime vuosina hyväksytyssä lainsäädännössä kiinnitetty yhä enemmän huomiota ja ehdotus olisi linjassa tämän kehityssuuntauksen kanssa. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi rajoittaa yleisön läsnäoloa, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

4.2.6. Ratkaisun julkisuus

Nykyisessä lainsäädännössä ei ole selkeitä ja kaikki tilanteet kattavia säännöksiä tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta tuomioistuimen ratkaisun julkisuus on kuitenkin tärkeässä ja keskeisessä asemassa. Tämä koskee sekä suullisesti julistettuja ratkaisuja että ratkaisuja, jotka annetaan pelkästään kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäynti huipentuu ja tähtää tuomioistuimen antamaan ratkaisuun ja sen sisältö on paitsi asianosaisten kannalta myös suuren yleisön näkökulmasta tärkein oikeudenkäyntiä koskeva tieto. Tämän vuoksi ratkaisun julkisuudesta tulee olla laissa selkeät säännökset, jotka mahdollistavat ratkaisun julkisuudesta poikkeamiseen vain välttämättömmimmissä tilanteissa.

Ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin sisältyisi erikseen luku tuomioistuimen ratkaisusta. Lähtökohtana ja selvänä pääsääntönä olisi, että tuomioistuimen ratkaisu olisi julkinen riippumatta siitä, olisiko se julistettu suullisesti tai annettu kirjallisessa muodossa. Tästä pääperiaatteesta otettaisiin lakiin selvä säännös. Ratkaisun julkisuusvaatimusta ei kuitenkaan voida pitää ehdottomana sen vuoksi, että joissakin tilanteissa ratkaisun julkisuus voisi loukata liiaksi muita tärkeitä etuja, kuten esimerkiksi yksityiselämän suojaa. Tästä syystä ratkaisun julkisuudesta voisi ehdotuksen mukaan poiketa tuomioistuimen erikseen antamalla salassapitomääräyksellä. Ratkaisua koskevan salassapitomääräyksen edellytyksenä olisi, että ratkaisussa on sellaisia tietoja, jotka ovat joko ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla salassapidettäviä tai että niiden osalta on annettu sen nojalla oikeudenkäyntiasiakirjoja koskeva salassapitomääräys. Uutta nykyiseen lainsäädäntöön nähden olisi siten se, että tuomioistuimen ratkaisu ei koskaan olisi miltään osin suoraan lain nojalla salassapidettävä, vaan ratkaisun salaaminen vaatisi aina tuomioistuimen erillistä harkintaa ja nimenomaista päätöstä.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat aina julkisia kuten nykyisinkin. Näiden osalta tuomioistuin ei voisi antaa salassapitomääräystä lukuun ottamatta tietoa asianomistajan nimestä eräissä arkaluonteisissa rikosasioissa ja hakijan henkilöllisyyttä turvapaikka-asiassa. Säännökset henkilöllisyyden suojaamisesta ratkaisussa olisivat lainsäädännöllinen uutuus, jolla pyrittäisiin lisäämään rikosasian uhrina olevan asianomistajan suojaa oikeudenkäynnissä ja estämään turvapaikan hakijan tai hänen läheisensä turvallisuuden vaarantuminen julkisen oikeudenkäynnin takia. Ratkaisua koskevan henkilöllisyyden suojan ulottamiseen laajemmalle ei ole katsottu olevan perusteita samoista syistä, jotka rajoittavat henkilöllisyyden suojan laajentamista tuomioistuimen diaaria koskevissa säännöksissä.

Uutta olisi myös lakiehdotukseen sisältyvä säännös, jonka mukaan tuomioistuimen tulisi eräissä tapauksissa laatia ratkaisusta julkinen seloste. Seloste olisi laadittava kun ratkaisu määrätään pidettäväksi salassa. Julkiseen selosteeseen sisältyisi pääpiirteinen selostus asiasta ja ratkaisun perusteluista. Julkista selostetta ei kuitenkaan tarvitsisi laatia aina kun ratkaisu määrätään salassapidettäväksi, vaan laatimisen edellytyksenä olisi, että oikeudenkäynnissä on kysymys yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta, tai että se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkista selostetta koskevan säännöksen tarkoituksena on lisätä ratkaisun julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuinikäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassapidettäviä, vaan että välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon erityisesti ratkaisun korostetut julkisuusvaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin eri tietoja koskevat perustellut salassapitointressit.

Ratkaisun julkisuutta koskevien säännösten lisäksi lakiin otettaisiin säännökset tuomioistuimen neuvottelusalaisuudesta. Ne eivät merkitsisi muutosta nykyiseen käytäntöön. Asiallista muutosta nykytilaan eivät merkitsisi myöskään ratkaisun julkisuutta koskevaan lukuun otettava säännös salassa pidettävien tietojen ottamisesta ratkaisuun, eikä myöskään tuomioistuimelle annettava velvoite informoida ratkaisusta asianosaisia ennen ratkaisun tuleamista julkiseksi. Nykyisiin vastaaviin säännöksiin nähden niihin on kuitenkin tehty eräitä täsmennyksiä ja tarkennuksia.

4.2.7. Menettelysäännökset

Nykyisessä laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta ei ole juurikaan säännöksiä siitä menettelystä, jota noudatetaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia kysymyksiä ratkaistaessa. Julkisuuslaissa olevat menettelysäännökset puolestaan koskevat lähinnä vain menettelyä annettaessa tietoa asiakirjan sisällöstä. Tämän vuoksi uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavasta menettelystä.

Ehdotettujen menettelysäännösten mukaan oikeudenkäynnin julkisuusratkaisut olisivat säännönmukaisesti lainkäyttöratkaisuja. Tähän on päädytty sen vuoksi, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut liittyvät useiden perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen yhtä aikaa ja näiden kaikkien osin toisiaan vastaankin puhuvien oikeuksien arviointi ja yhteensovittaminen optimaalisesti yksittäistapauksessa on vaativaa, tuomioistuimen lainkäyttötoiminnan ytimeen jo luonnostaan kuuluvaa toimintaa. Lakiehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat

ratkaisut voitaisiin aina tehdä siinä lainkäyttökokoonpanossa, joka on kelpoinen käsittelemään ja ratkaisemaan itse pääasian, tai eräissä tapauksissa yhden tuomarin kokoonpanossa. Pääsääntöisesti ratkaisun tekijänä olisi siten tuomioistuimen lainoppinut jäsen.

Ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin oikeudenkäynnin kuluessa tai sen jälkeen vain silloin, kun sille olisi konkreettinen tarve. Tämä merkitsisi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta sitä, että niiden julkisuutta tai salassapitoa koskeva ratkaisu tehtäisiin vain jonkun pyytäessä ratkaisun tekemistä tai tuomioistuimen katsoessa sen tarpeelliseksi taikka jos joku sivullinen pyytäisi tietoa oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä. Arkistoitavien oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta ei tarvitsisi pelkästään arkistoa varten tehdä salassapito- ym. ratkaisuja, mikä merkitsisi myös työnsäästöä.

Lakiehdotukseen sisältyy myös säännökset asiaan osallisen kuulemisesta oikeudenkäynnin julkisuudesta päätettäessä, julkisuusratkaisua koskevan väliaikaismääräyksen antamisesta ja asian uudelleen käsittelystä. Lähtökohtana olisi, että oikeudenkäynnin julkisuudesta päätettäessä olisi kuultava henkilöä, jonka oikeutta tai etua asia koskee. Vaikka tästä joissakin tilanteissa aiheutuukin lisätyötä ja oikeudenkäynnin julkisuusratkaisun antamisen viivästymistä, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluvan kuulemisperiaatteen syrjäyttämiseksi ei ole perusteita. Mahdollisuus antaa väliaikaismääräys ja ottaa jo tehty oikeudenkäynnin julkisuusratkaisu uudelleen käsiteltäväksi antaisivat tuomioistuimelle ja asianosaisille tarvittavaa joustoa ja liikkumavaraa kulloistenkin olosuhteiden ja niiden muuttumisen huomioon ottamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ratkaisujen osalta ehdotetaan lakiin otettavaksi omat nykyisistä säännöksistä osittain poikkeavat muutoksenhakusäännökset. Jatkossa oikeudenkäynnin julkisuusratkaisun muutoksenhakutie seuraisi pääasian muutoksenhakutietä. Yleisten tuomioistuinten ratkaisusta ei siten haettaisi nykyiseen tapaan muutosta yleisissä hallintotuomioistuimissa, vaan siinä tuomioistuimessa, jossa pääasiassakin voidaan hakea muutosta.

4.2.8. Muut ehdotukset

Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan uuden yleislain lisäksi ehdotukseen sisältyy ehdotukset muutoksiksi kahteentoista muuhun lakiin. Osa muutoksista on vain teknisiä, oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevän yleislain nimenmuutoksesta johtuvia, kun taas osa muutoksista johtuu siitä, että ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin on otettu uusia

aineellista lainsäädäntöä tuntuvasti muuttavia säännöksiä. Ehdotusten tavoitteena on vähentää tarvetta muualla laissa oleviin säännöksiin oikeudenkäynnin julkisuudesta. Tavoitteena on ollut ja tulisi olla jatkossakin, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset sisältyisivät ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Yleistä

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien säännösten selkeyttäminen laajan julkisuuden varmistamiseksi sisältyy oikeusministeriön oikeusturvaa ja oikeudenkäyntiä koskeviin keskeisiin tavoitteisiin. Näiden säännösten uudistaminen kuuluu oikeusministeriön niin sanottuihin strategisiin hankkeisiin. Esityksellä pyritään nimenomaan saamaan aikaan tuomioistuimille ja kansalaisille käyttökelpoiset ja selkeät säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta. Samoin ehdotuksella pyritään lisäämään oikeudenkäyntien julkisuutta nykyisestä takaamalla kuitenkin riittävä yksityisyyden suoja.

5.2. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ehdotusten tavoitteena on selkeyttää sovellettavaa lainsäädäntöä ja lisätä oikeudenkäyntien julkisuutta. Esityksen vaikutukset näin ollen painottuisivat nykyisen oikeustilan muutoksiin, joita on kuvattu edellä. Esityksellä ei olisi suoranaisia taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

Esitykseen sisältyy oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja koskevat menettelysäännökset. Ehdotettujen säännösten mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin jatkossa vain sitä pyydetessä tai jos tuomioistuin pitäisi ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä pyydetään tietoa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen ajankohtaistuu käytännössä vain murto-osassa tuomioistuinten käsiteltävinä olevista tapauksista. Lukumääräisesti suurin osa oikeudenkäynneistä ei herätä yleisön mielenkiintoa. Uusien ehdotettujen menettelysäännösten mukaan tuomioistuinten työtaakka näiden julkisuuskysymysten osalta siten periaatteessa vähenisi. Niissä asioissa, joissa oikeudenkäynnin julkisuuskysymys ei käytännössä ajankohtaistuisi, ei tuomioistuimen tarvitsisi myöskään tehdä siitä ratkaisua. Ehdotettu sääntely ei näin ollen lisääisi tuomioistuinten työtä.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevassa muutoksenhaussa, jos se koskee viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 33 §:n nojalla muun kuin asianosaisen pyynnöstä tehtyä ratkaisua ja asianosaisenkin pyynnöstä tehtyä ratkaisua, jos se ei liity vielä vireillä olevaan asiaan, noudatetaan hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaista muutoksenhakutietä. Esityksessä ehdotettujen säännösten mukaan muutoksenhaku tapahtuisi aina siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta asianomaisen tuomioistuimen siinä asiassa oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun. Ehdotus tarkoittaisi organisatorisesti sellaista muutosta, että yleisten tuomioistuinten osalta muutoksenhaku ei enää jatkossa noudattaisi hallinto-oikeuslinjaa, vaan muutoksenhaussa noudatettaisiin samaa linjaa kuin haettaessa pääasiasta muutosta. Ehdotettu sääntely ei kuitenkaan merkittävästi muuttaisi hallintotuomioistuinten ja yleisten tuomioistuinten nykyistä työnjakoa.

5.3. Vaikutukset kansalaisiin

Kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta esityksellä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia. Ensinnäkin oikeudenkäynnin julkisuus tulisi ehdotuksen myötä yhtenäisesti säännellyksi sekä yleisissä tuomioistuimissa että hallintolainkäytössä. Näin ollen julkisuuskysymyksen ratkeamiseen ei enää vaikuttaisi se, missä tuomioistuimessa asiaa käsitellään. Samoin oikeudenkäyntien julkisuus lisääntyisi samalla kun tuomioistuimilla olisi edelleen mahdollisuus suojata perustuslaissa tarkoitettua yksityisyyden suojaa. Myös asianosaisten sekä sellaisten sivullisten, joita koskevia tietoja esiintyy oikeudenkäynnissä, mahdollisuudet vaikuttaa oikeudenkäynnissä tehtäviin julkisuusratkaisuihin paranisivat nykyisestä.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset lisäävät ja parantavat kansalaisten ja muiden henkilöiden mahdollisuuksia saada tietoja tuomioistuinten toiminnasta ja niissä käsiteltävistä asioista. Tällä tavoin pyrittäisiin edesauttamaan yleisön luottamuksen säilymistä tuomioistuinlaitokseen. Asianosaisjulkisuutta koskevat aikaisempaa jonkin verran kattavammat säännökset parantavat asianosaisen mahdollisuuksia valvoa omia oikeuksiaan ja etujaan oikeudenkäynnissä. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvä perusvaatimus on oikeudenkäynnin julkisuus. Näin ollen ehdotetulla lainsäädännöllä parannettaisiin myös yleensä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, josta on säädetty perustuslain 21 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Koska säännöksiä on pyritty selkeyttämään nykyisestä, myös tämä seikka on omiaan parantamaan henkilöiden mahdollisuuksia ymmärtää tuomioistuinlaitoksen toimintaa ja henkilöiden edellytyksiä toimia oikeuksiensa edellyttämällä tavalla. Lisäksi ehdotetuilla säännöksillä lisättäisiin asianosaisen itsensä määräämisvaltaa julkisuuskysymyksissä.

Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmassa todetaan, että todistajien suoja tullaan parantamaan. Tähän ehdotukseen sisältyy säännöksiä, joilla oikeudenkäyntien yleisöjulkisuutta voidaan rajoittaa todistajien suojaamiseksi. Ehdotus näin ollen osaltaan parantaa hallitusohjelmassa tarkoitettua todistajien suojaa.

6. Asian valmistelu

Yleistä viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu lailla viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyvillä laeilla, jotka tulivat voimaan 1.12.1999. Sanotun muutoksen yhteydessä 1.4.1985 voimaantullutta oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia muutettiin osittain, mutta se jäi pääosiltaan ennalleen. Lakeja säädettäessä eduskunnan hallintovaliokunta ja lakivaliokunta korostivat, että oikeudenkäynnin julkisuussäännökset tulee ottaa erikseen omana asianaan selvitettäväksi ja suoritettavan tutkimuksen perusteella kokonaan uudelleen kirjoitettaviksi (HaVM 31/1998 vp s. 7 ja s. 23 sekä LaVL 13/1998 vp s. 4). Samoin viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä eduskunnassa käsiteltäessä oikeusministeriön lakivaliokunnalle toimittamassa muistiossa (9.10.1998) todettiin, että oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tarkoituksena oli kokonaisuudistuksen jälkeen arvioida erikseen, onko silloin ehdotettujen muutosten jälkeen aihetta tarkistaa oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta koskevia säännöksiä.

Oikeusministeriö asetti 24 päivänä toukokuuta 2000 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaksi lainsäädännöksi. Toimikunnan oli toimeksiannon mukaan selvitettävä, voidaanko kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset koota samaan lakiin sekä tässä yhteydessä arvioida sitä, olisiko hallintotuomioistuimia ja yleisiä tuomioistuimia varten laadittava yhteinen vai erillinen säännöstö. Toimikunnan tuli selvittää oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvät näkökohdat sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muutostarpeet ja tehdä ehdotuksensa niiden ratkaisemiseksi. Toimikunnan oli toimeksiannon mukaan työssään otettava huomioon viranomaisten

toiminnan julkisuudesta annetun lain säätämisen yhteydessä käyty keskustelu. Tähän mietintöön sisältyvä ehdotus oikeudenkäynnin julkisuuslaiksi on valmisteltu toimikunnassa.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

7.1. Riippuvuus muista esityksistä

Ehdotettu uusi oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva yleislaki antaa mahdollisuuden kehittää yhtenäisemmältä pohjalta erilaisia säännöksiä, jotka liittyvät oikeudenkäynnin julkisuuteen. Oikeudenkäynnin julkisuudesta säädetään nykyisin eräissä erityislaeissa, joista vain osa kuuluu oikeusministeriön toimialaan. Näiden erityissäännösten säilyttämistä tulisi harkita. Johdonmukaisinta olisi, ettei erityissäännöksiä olisi ilman erityistä, yleisesti hyväksyttävää syytä. Erityislakeja joiden osalta tulisi harkita oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavan erityisääntelyn kumoamista ovat esimerkiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annettu laki ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki.

7.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Esitys parantaa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tarkoitettua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen edellytyksiä. Kuten edellä on jo todettu, sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan että KP-sopimuksen 14 artiklaan sisältyy oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvänä vaatimuksena lähtökohtainen oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin. Oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin on ymmärrettävä laajasti niin, että se tarkoittaa niin suullisen käsittelyn kuin muunkin oikeudenkäynnin julkisuutta. Mainituissa yleissopimuksissa on myös lueteltu ne perusteet, joilla oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan rajoittaa.

Esitykseen sisältyvät oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet vastaisivat edellä mainituissa kansainvälisissä yleissopimuksissa tarkoitettuja perusteita. Tuomioistuimelle yksittäistapauksessa annettu harkintavalta päättää julkisuuden laajuudesta vastaisi ihmisoikeussopimuksista ilmikäyvää periaatetta, että nimenomaan tuomioistuimella tulee olla harkintavalta ratkaista yksityiselämän suojaan ja oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvien näkökohtien painoarvo yksittäistapauksessa. Ehdotetussa laissa yksityiselämän suojaamiseksi esitetyt mahdollisuudet tarvittaessa salata henkilöllisyys ja oikeudenkäynnissä esitettävää aineistoa, toimittaa käsittely suljettuna sekä salata ratkaisu osittain vastaisivat yleissopimuksissa asetettuja vaatimuksia yksityiselämän suojalle.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki

1 luku. Yleiset säännökset

Ehdotetun lain 1 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset julkisuusperiaatteesta, lain soveltamisalasta ja lain soveltamisen kannalta keskeisistä määritelmistä.

1 §. *Julkisuusperiaate.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi julkisuusperiaatteen perussisältöä oikeudenkäynnissä koskeva säännös, josta käytetään jatkossa nimitystä oikeudenkäynnin julkisuusperiaate. Sen mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisia. Ehdotetusta pykälästä kävisi ilmi, että oikeudenkäynnin julkisuusperiaate koskee sekä käsittelyn että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta. Nykyisessä lainsäädännössä oikeudenkäynnin muuhun julkisen vallan toimintaan nähden korostettu julkisuus on tullut esille lähinnä suullisen käsittelyn julkisuutena. Kun oikeudenkäynneistä kuitenkin suuri osa toimitetaan kokonaan tai pääosin kirjallisessa menettelyssä, oikeudenkäynnin julkisuus käsitettynä pelkästään suullisen käsittelyn korostettuna julkisuutena ei ole riittävällä tavalla turvannut oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumista. Tämän vuoksi nyt ehdotetussa laissa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden taso määriteltäisiin uudelleen ja osittain irtautuen julkisuuslain säännöksistä. Lakiehdotuksessa myös oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta on otettu huomioon oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen edellyttämät vaatimukset. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen merkitys korostuu, kun sekä käsittelyn että asiakirjojen julkisuudesta säädetään samassa laissa ja samalla ehdotettu laki yhdenmukaistaisi käsittelyn ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevat säännökset.

Vaikka oikeudenkäynnin voidaankin katsoa kattavan myös oikeudenkäynnissä syntyvän aineiston, on pykälään selvyiden vuoksi otettu oikeudenkäynnin rinnalle nimenomainen maininta siitä, että oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuu myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Asian tuleminen esille nimenomaisesti lakitekstissä on tärkeää senkin vuoksi, että ehdotettu laki tältä osin ilmentää lainsäädännössä osin uudenlaista ajattelua, jonka mukaan asiakirjan julkisuus oikeudenkäynnissä

määräytyy osaksi eri perustein kuin hallinnossa. Oikeudenkäyntiasiakirja määritellään ehdotetussa 3 §:ssä.

Pykälässä toistetaan se perustuslain ja Suomea sitovasti velvoittavien kansainvälisten sopimusten osoittama lähtökohta, että oikeudenkäynnit ovat julkisia. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tietoja oikeudenkäynneistä, käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä, saada tieto tehdyistä ratkaisuista ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin ja niissä syntyneisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin.

Vaikka oikeudenkäynnin julkisuus onkin pääsääntö, siitä joudutaan joissakin tilanteissa poikkeamaan yhteiskunnan muiden tärkeiden yleisten ja yksityisten etujen vuoksi. Monet näistä eduista ovat yhteydessä joihinkin muihin perusoikeuksiin, kuten yksityiselämän suojaan. Poikkeuksia oikeudenkäynnin julkisuudesta voidaan säätää vain lailla. Poikkeusten on oltava perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.

Ehdotettava laki on tarkoitettu oikeudenkäynnin julkisuutta säänteleväksi perustuslain 21 §:n 2 momentissa säädettyä perusoikeutta toteuttavaksi yleislaiksi. Suhteessa julkisuuslakiin ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki on esimerkiksi asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten osalta erityislain asemassa. Tuon lain säännökset syrjäytyvät siten aina, kun oikeudenkäynnin julkisuuslaissa on asiaa koskeva nimenomainen säännös. Julkisuuslain säännöksiä on kuitenkin sovellettava ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain rinnalla täydentävästi siltä osin kuin asiasta ei säädetä nimenomaisesti oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Tämä ilmeni ehdotettavan lain täydentäviä säännöksiä koskevasta 30 §:stä. Muussa erityislainsäädännössä mahdollisesti olevat oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset ovat puolestaan oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksiin nähden ensisijaisia ja ne syrjäyttävät oikeudenkäynnin julkisuuslain vastaavat säännökset. Tällaisia säännöksiä jäisi nyt tehtävien lakiehdotusten jälkeen edelleen verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annettuun lakiin sekä lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin.

Esimerkkinä julkisuuslain ja ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain välisestä suhteesta voidaan mainita seuraavat tilanteet. Ehdotetussa oikeudenkäynnin julkisuuslaissa olisi erikseen salassapitoaikaa koskeva säännös (10 §). Koska ehdotettu laki on asiakirjojen julkisuutta koskevien

säännösten osalta erityislain asemassa suhteessa julkisuuslakiin, seuraa tästä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajan pituuteen ei sovellettaisi julkisuuslain vastaavia säännöksiä. Toisaalta oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta tulisivat sovellettaviksi esimerkiksi julkisuuslain 5 luvun säännökset viranomaisen velvollisuudesta edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa, koska vastaavia säännöksiä ei sisälly ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

2 §. *Lain soveltamisala.* Lakia sovellettaisiin, kuten nykyistäkin oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia, kaikissa tuomioistuimissa. Toinen vaihtoehto olisi säätää erikseen oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, yleisissä hallintotuomioistuimissa ja erityistuomioistuimissa. Oikeudenkäynnin julkisuuden merkitys tuomioistuinten toiminnan peruseriaatteena tulisi olla kuitenkin kaikissa tuomioistuimissa lähtökohtaisesti sama. Periaatteen merkityksen korostamiseksi ja siitä tehtävien poikkeusten yhdenmukaisuuden vuoksi on tarkoituksenmukaista ja perusteltua, että oikeudenkäynnin julkisuudesta säädetään kaikkien tuomioistuinten osalta samassa laissa. Tämä edesauttaisi myös oikeusjärjestelmän yhtenäisyyttä ja selkeyttä. Lakiehdotusta muotoiltaessa on kuitenkin pyritty ottamaan huomioon kunkin tuomioistuimen työskentelyn ja siellä käsiteltävien asioiden erityispiirteet. Koska tuomioistuimille myös jatkossa jäisi oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisessa tapauskohtaista harkintavaltaa, voitaisiin oikeudenkäynnin julkisuuslakia tapauskohtaisesti sovellettaessa ottaa huomioon kunkin tuomioistuimen toiminnan ja käsiteltävän asian erityispiirteet.

Esityksessä ehdotetaan nykyiseen tapaan laissa lueteltavaksi tyhjentävästi ne viranomaiset, joihin lakia sovelletaan. Toinen mahdollisuus olisi, että laki säädettäisiin koskemaan yleisiä tuomioistuimia, yleisiä hallintotuomioistuimia ja erityistuomioistuimia taikka pelkästään vain tuomioistuimia. Selvyyden vuoksi laissa lueteltaisiin kuitenkin edelleen sen soveltamisalaan kuuluvat tuomioistuimet erikseen. Luettelo olisi täydennettävä, jos lain haluttaisiin koskevan tulevaisuudessa mahdollisesti perustettavia tuomioistuimia tai muita viranomaisia. Laki tulisi siten ehdotetun *pykälän 1 momentin* mukaan sovellettavaksi valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, kärjäoikeudessa, vakuutus-oikeudessa, työtuomioistuimessa, juuri perustetussa markkinaoikeudessa ja sota-oikeudessa. Ahvenanmaan hallintotuomioistuimesta annetun lain (547/1994) 2 §:n 1 momentin nojalla laki tulisi sovellettavaksi myös Ahvenanmaan hallintotuomioistuimessa. Sen sijaan ehdotettua lakia ei sovellettaisi valitusviranomaisena toimivassa hallintoviranomaisessa eikä hallintolainkäyttölain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua muutoksenhakuasioita käsittelemään

perustetussa lautakunnassa tai muussa tähän rinnastettavassa erityisessä viranomaisessa, ellei niitä koskevissa erityissäännöksissä ole lain soveltamisesta nimenomaista mainintaa.

Oikeudenkäynnillä tarkoitetaan pykälän mukaan asian sekä kirjallista että suullista käsittelyä. Pääsääntöisesti oikeudenkäynnit tulevat tuomioistuimissa vireille kirjallisesti joko hakemuksen tai muun asiakirjan saapuessa tuomioistuimelle. Tuomioistuintyyppistä riippuen asian käsittely voi sisältää sekä kirjallisia että suullisia vaiheita. Yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa oikeudenkäyntiin kuuluu pääsääntöisesti jossakin vaiheessa suullinen käsittely, kun taas yleisissä hallintotuomioistuimissa ja erityistuomioistuimissa suullisen käsittelyn pitäminen on enemmän poikkeus kuin pääsääntö. Sen korostamiseksi, että ehdotetussa laissa säädeltävä oikeudenkäynnin julkisuus kattaa oikeudenkäynnin sekä sen kirjallisessa että suullisessa muodossa, *pykälän 2 momenttiin* otettaisiin asiasta nimenomainen maininta.

Suullinen käsittely kirjalliseen menettelymuotoon verrattuna jo sellaisenaan korostaa oikeudenkäynnin julkista luonnetta ja mahdollistaa yleisölle oikeudenkäynnin helpomman seuraamisen. Kirjallisen käsittelyn seuraaminen on vaikeampaa. Vaikka kirjallisen menettelyn julkisuutta esitetäänkin laajennettavaksi ja julkisuusperiaate yleisperusteluissa kerrotulla tavalla ulotetaan entistä laajemmin myös kirjalliseen menettelyyn, pelkästään kirjallisessa menettelyssä käytävät oikeudenkäynnit eivät uuden lain myötäkään olisi tosiasiallisesti yhtä julkisia kuin oikeudenkäynnit, joissa järjestetään suullinen käsittely.

3 §. *Määritelmät.* Ehdotetun pykälän *1 momentin 1 kohdassa* määriteltäisiin suullinen käsittely. Ehdotetun lain systematiikassa oikeudenkäynnin julkisuus toteutuisi pääasiassa joko oikeudenkäyntiasiakirjojen tai suullisen käsittelyn julkisuuden kautta. Tämän vuoksi sen määrittely, mitä suullisella käsittelyllä tarkoitetaan, on tarpeen. Säännös ei tarkoittaisi asiallista muutosta nykyiseen oikeustilaan. Julkisuutta ei edelleenkään ulotettaisi oikeudenkäynnin yhteydessä toimitettavaan suulliseen esittelyyn, joka on säännönmukainen käsittelytapa hallintotuomioistuimissa, hovioikeuksissa ja korkeimmissa oikeuksissa. Näiltä osin oikeudenkäynnin julkisuus toteutuisi edelleen oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutena. Käsite ”suullinen käsittely” tarkoittaisi vain sellaista oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisilla on läsnäolo-oikeus tai jossa muutoin kuulutaisiin jotakuta henkilökohtaisesti. Suullisella käsittelyllä tarkoitettaisiin siten esimerkiksi yleisissä tuomioistuimissa riita-, hakemus- tai rikosasian valmisteluistuntoa taikka pääkäsittelyä, katselmustilaisuutta tai todisteiden vastaanottamista pääkäsittelyn ulkopuolella. Yleisessä hallintotuomioistuimessa voidaan toimittaa suullinen käsittely tai katselmus muutoin kirjallisesti tapahtuvan prosessin yhteydessä. Ehdotetussa säännöksessä on

siten pyritty kattavasti sääntelemään kaikki suullista käsittelyä koskevat tilanteet, riippumatta siitä, millä termillä käsittelyä kulloinkin kutsutaan.

Pykälän *1 momentin 2 kohdassa* määriteltäisiin oikeudenkäyntiasiakirja. Ehdotetun lain julkisuusperiaate toteutuu myös oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutena. Sen vuoksi ja erotukseksi muusta asiakirjasta on tärkeää määritellä oikeudenkäyntiasiakirja. Oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin ehdotetussa laissa tiettyyn yksittäiseen oikeudenkäyntiin liittyvää, tuomioistuimelle toimitettua tai siellä laadittua asiakirjaa. Ehdotetussa laissa luovuttaisiin käyttämästä nykyisessä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa olevaa oikeudenkäyntiaineiston käsitettä. Käsitteen sisältö ei kaikissa tilanteissa ole selvä, ja sitä on yleisissä tuomioistuimissa käytetty myös asiakirjojen luokittelemisessa ratkaisussa huomioon otettavaan ja muuhun asiakirja-aineistoon, jolla jaottelulla taas ei oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisen kannalta ole merkitystä. Tällaista julkisuuden kannalta epäselvyyttä aiheuttavaa luokittelua on käytetty esimerkiksi rikosasioissa esitutkintapöytäkirjojen osalta. Ehdotettu oikeudenkäyntiasiakirjan käsite on siten ulottuvuudeltaan laajempi kuin esimerkiksi se ”laillinen oikeudenkäyntiaineisto”, jota tarkoitetaan OK 24 luvun 2 §:ssä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä ROL) 11 luvun 2 §:ssä. Se pitää sisällään myös sellaista aineistoa, jota ei sellaisenaan oteta huomioon asiaa tuomioistuimessa ratkaistaessa (esimerkiksi esitutkintapöytäkirjat, jos niihin ei ole pääkäsittelyssä vedottu).

Määritelmästä johtuisi, että asiakirjan luonne oikeudenkäyntiasiakirjana säilyy senkin jälkeen, kun asia ei ole enää tuomioistuimessa vireillä, ja siihen sovellettaisiin siten tämänkin jälkeen oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksiä. On huomattava, että oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin vain asiakirjoja, jotka ovat tuomioistuimen hallussa nimenomaisesti oikeudenkäyntiä varten. Samoista asiakirjoista saattaa olla muita kappaleita, kuten esimerkiksi jäljennöksiä, myös muiden viranomaisten hallussa. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki ei kuitenkaan tulisi sovellettavaksi muussa viranomaisessa näidenkään asiakirjojen osalta, vaan julkisuus määräytyisi julkisuuslain tai muun erityislainsäädännön perusteella siitä huolimatta, että sama asiakirja on tuomioistuimen hallussa oikeudenkäyntiasiakirjana. Asiakirjaan ei tulisi sovellettavaksi oikeudenkäynnin julkisuuslaki siinäkään tilanteessa, että asiakirja on ollut tuomioistuimen hallussa, mutta se on palautettu esimerkiksi tarpeettomana takaisin asianosaiselle tai päätöksen tehneelle hallintoviranomaiselle ilman, että sitä käsitellään enemmälti.

Sen sijaan tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiasiakirjat palautetaan oikeudenkäynnin päätyttyä säilytettäväksi ja arkistoitavaksi muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle, oikeudenkäyntiasiakirjojen status ei muuttuisi, vaikka ne eivät enää olisikaan tuomioistuimen hallussa.

Käytännössä joissakin tapauksissa esimerkiksi hallintoviranomainen toimittaa tuomioistuimelle koko asiaan liittyvän asiakirjavihkon, vaikka tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa jutussa kysymys on vain rajoitetusta osasta koko asiakirja-aineistoa. Kun asiakirjat palautetaan oikeuskäsittelyn jälkeen hallintoviranomaiselle, asiakirjavihkoon sisältyvät oikeudenkäyntiasiakirjat säilyttävät oikeudenkäyntiasiakirjastatuksensa. Tulkinnanvaraisessa tapauksessa asiakirjojen on katsottava olevan oikeudenkäyntiaineistoa. Tuomioistuimelle ei tulisikaan toimittaa muuta aineistoa kuin oikeudenkäyntiin liittyvää materiaalia.

Joissakin tilanteissa oikeudenkäynti tulee vireille silloin, kun asiakirjat (esimerkiksi valituskirjelmä) toimitetaan muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle. Näin menetellään monissa hallintolainkäytön piiriin kuuluvissa asioissa ja esimerkiksi käräjäoikeuksissa käsiteltävissä maa- ja metsätalouden oikeusasioissa ja vankien kurinpitovalitusasioissa. Oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmästä seuraisi, että noihin asiakirjoihin ei voitaisi soveltaa oikeudenkäynnin julkisuuslain oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia säännöksiä ennen kuin ne ovat saapuneet tuomioistuimelle. Sen sijaan ehdotetun lain 2 luvun säännökset oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta soveltuisivat noissa asiakirjoissa oleviin tietoihin.

Asiakirja tulisi olla toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa, jotta se olisi oikeudenkäyntiasiakirja. Pykälässä ehdotetulla viittauksella julkisuuslain 5 §:n 1 ja 2 momenttiin varmistettaisiin se, että oikeudenkäyntiasiakirjan käsite oikeudenkäynnissä olisi muutoin yhteneväinen tuon lain asiakirjamäärittelyn kanssa. Julkisuuslain 5 §:ssä määritellään asiakirjan käsite kattavasti. Määrittely kattaa sekä perinteiset asiakirjat että sähköiset asiakirjat ja muut apuvälinein selville saatavissa olevat asiakirjat. Asiakirjan määrittely on tehty mahdollisimman välineneutraaliksi, joka tarkoittaa sitä, että julkisuuslain säännöksiä sovelletaan riippumatta siitä, minkälaiselle alustalle ja minkälaisin menetelmin informaatio talletetaan ja millä menetelmillä se saadaan selville. Viittaussäännöksen johdosta myös oikeudenkäyntiasiakirjan määrittely olisi välineneutraali. Julkisuuslaissa määritellään asiakirjan lisäksi myös viranomaisen asiakirja ja viittaussäännöksen johdosta oikeudenkäyntiasiakirja kattaisi tämänkin määritelmän.

Tyypillisiä tuomioistuimelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja olisivat erilaiset hakemukset, haastehakemukset, valituskirjelmät ja niihin annetut vastaukset sekä lausunnot niihin liitettyine asiakirjoineen. Tuomioistuimessa laadittuja oikeudenkäyntiasiakirjoja olisivat esimerkiksi tuomioistuimen laatimat lausuma-, täydennys- ja selvityspyynnöt, pöytäkirjat sekä tuomiot ja päätökset. Oikeudenkäyntiasiakirjan käsite pitäisi sisällään myös esimerkiksi todistelun tallentamisessa syntyneet ääninauhat ja mahdolliset videotallenteet. Sen sijaan tuomioistuimen muussa toiminnassa, kuten hallinnossa syntyneet ja kertyneet asiakirjat, eivät olisi oikeudenkäyntiasiakirjoja, eikä niihin siten sovellettaisi oikeudenkäynnin julkisuuslakia, vaan julkisuus määräytyisi julkisuuslain ja muun erityislainsäädännön mukaan.

Ehdotetun pykälän *1 momentin 2 kohdan* toisen lauseen mukaan oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan olisi tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset, joita laatija ei vielä ole antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten. Säännös vastaa julkisuuslain 5 §:n 3 momentin 2 kohtaa. On tavallista, että tuomioistuimessa tehdään tuomion laadintaa varten esimerkiksi yhteenvetoluonnoksia, muistiinpanoja istuntokäsittelyssä esitetyistä puheenvuoroista sekä esittelymuistiokonsepteja. Tällaiset asiakirjat, joita ei ole tarkoitettu asian käsittelyn perustaksi vaan lähinnä käsittelyn apuvälineiksi, eivät olisi oikeudenkäyntiasiakirjoja. Samalla tavoin kuin julkisuuslain 5 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaan on laita viranomaisen asiakirjan osalta, muistiinpanot tai luonnokset tulisivat oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmän ja sitä myötä lain soveltamisalan piiriin vain silloin, jos ne olisi annettu asian esittelyä tai muuta käsittelyä varten. Edellytyksenä siis olisi, että asiakirja on irtaantunut valmistelijalta ja siirtynyt esimerkiksi asiasta päättävälle tuomarille tai asianosaisille. Se että esimerkiksi asian esittelijä antaa alustavan luonnoksen asian ratkaisevalle tuomarille tarkemman ohjauksen saamiseksi tai asiasta käytävää keskustelua varten, ei merkitsisi vielä asiakirjan tuleamista lain soveltamisalan piiriin. Jos näihin oikeudenkäyntiasiakirjan käsitteen ulkopuolelle jääviin asiakirjoihin sisältyy salassa pidettäviä tietoja, asiakirjaan tulisi sovellettavaksi ehdotetun 30 §:n viittaussäännöksen nojalla viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 §:n 5 momentin perusteella tuon lain salassapitosäännökset samoin kuin ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 6 kohdan ja 20 §:n säännökset neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien seikkojen salassapidosta.

Ehdotetun pykälän *2 momentin* mukaan, mitä oikeudenkäyntiasiakirjasta on säädetty, koskisi myös esinettä. Asiallisesti lainkohta vastaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 1 momentin viimeistä virkettä siltä osin kuin siinä tarkoitettu oikeudenkäyntiaineisto ei kuuluisi nyt

ehdotetun oikeudenkäyntiasiakirjan määrittelyyn piiriin. Käytännössä kysymys voisi olla erilaisista todistelua varten tuomioistuimeen tuoduista tai katselmuksen kohteena olevista esineistä.

2 luku. **Tiedot oikeudenkäynnistä**

Yleistä. Luku sisältää muihin säännöksiin nähden ensisijaiset ja tyhjentävät säännökset oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuudesta. Oikeudenkäynnin korostetun julkisuusvaatimuksen vuoksi oikeudenkäynnin vireilläoloa koskevien tietojen on oltava julkisia vain **vähäisiä** poikkeuksia lukuun ottamatta. Asianosaisen oikeusturvan kannalta on tärkeää, että oikeudenkäynnin olemassaoloa ei voida salata. Oikeudenkäynnin julkisuuden muidenkin tavoitteiden toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että myös yleisöllä on mahdollisuus saada tietää, millaisia oikeudenkäyntejä on tai on ollut vireillä ja ketkä niissä ovat asianosaisina. Lisäksi perustiedot oikeudenkäynnistä sisältävät tavallisesti vain sen luonteista tietoa, ettei niiden julkisuuden voida ylipäätään sanoa loukkaavan yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta on ehdotukseen otettu omat säännökset.

Oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tuloa ei, toisin kuin nykyisessä laissa, kytkettäisi siihen hetkeen, milloin merkinnät tiedoista tehdään diaariin tai muuhun hakemistoon. Tiedot olisivat siten julkisia välittömästi jutun tultua vireille tuomioistuimessa riippumatta siitä, onko niistä tehty merkintöjä diaariin tai muuhun hakemistoon. Julkisuuden käytännön toteuttamisessa diaari- ja vastaavilla muilla merkinnöillä olisi kuitenkin edelleen tärkeä merkitys. Hyvään tiedonhallintatapaan kuuluu myös tuomioistuimissa se, että julkiset oikeudenkäynnin perustiedot merkitään viivytyksettä ja täsmällisesti asianmukaisesti diaareihin ja hakemistoihin. Tämän korostamiseksi ja sen osoittamiseksi, että luvussa säädetään nimenomaan ns. diaaritietojen julkisuudesta, ehdotetussa pykälässä puhutaan tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävistä perustiedoista. Termiä ”asiakirjarekisteri” käytetään myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta annetussa asetuksessa (1030/1999).

Esityksen mukaiset säännökset merkitsisivät sitä, että oikeudenkäynnin perustietojen julkisuuteen eivät vaikuttaisi ehdotetussa laissa, julkisuuslaissa tai muissa laeissa olevat säännökset suullisen käsittelyn tai asiakirjojen salassapidosta eräin poikkeuksin. Tuomioistuinten diaarit ovat nykyisin yleensä teknisesti osa atk-pohjaisia asiankäsittelyjärjestelmiä, joilla käsiteltävän asian diarioidin lisäksi esimerkiksi hallinnoidaan jutun kulkua tuomioistuimessa, tuotetaan erilaisia asian käsittelyssä tarvittavia asiakirjoja ja välitetään erilaisia ilmoituksia muille viranomaisille.

Asiankäsittelyjärjestelmissä oleviin muihin kuin oikeuden perustietoihin salassapitosäännökset tulisivat normaaliin tapaan sovellettaviksi.

4 §. *Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus.* Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävät perustiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asianosaisen henkilöllisyyden yksilöimiseksi tarpeellisista tiedoista sekä tiedot asian yksilöidystä laadusta ja asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta olisivat heti ja salassapitosäännösten estämättä julkisia. Nämä tiedot olisivat myös lakiehdotuksen oikeudenkäyntiasiakirjoja ja suullista käsittelyä koskevien säännösten mukaan yleensä julkisia, mutta perustietojen merkityksen korostamiseksi ja hyvään tiedonhallintatapaan ohjaamiseksi näiden tietojen julkisuudesta on otettu ehdotukseen omat yksiselitteiset säännökset.

Yleisölle on korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeuksissa ja hallinto-oikeuksissa avattu hiljattain mahdollisuus selailta sähköisessä muodossa olevia tuomioistuinten julkisia diaaritietoja niiden kirjaamoissa sijaitsevilla asiakaspäätteillä. Tietojen selaamista varten on luotu tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmä Kyösti. Järjestelmä sisältää tuomioistuinten diaariin kirjattujen asioiden perustiedot, asianosaisten nimet sekä tiedot asioiden käsittelyvaiheista ja asioiden ratkaisutiedot. Julkiseen diaariin merkittyjä asioita voi selailta ja hakea diaarinumeron ja ratkaisupäivän perusteella. Tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön myöhemmin myös käräjäoikeuksissa ja vakuutusosoikeudessa.

Edellä kuvatun niin sanotun. valtakunnallisen julkisdiaarin käytettävyyden kannalta on tärkeää, että yleisöllä on oikeus saada tieto siitä, missä tuomioistuimessa asiaa käsitellään. Aikaisemmin, kun diaaritietoja koskevat kyselyt kohdistuivat yksittäisiin tuomioistuihin, tieto asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta oli ilman muuta julkinen. Tapahtuneen kehityksen huomioon ottamiseksi pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen maininta siitä, että tieto asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta on julkinen.

Ehdotetun pykälän mukaan myös tieto asianosaisen henkilöllisyydestä olisi julkinen. Nykyisessä laissa julkisena henkilöllisyyttä koskevana tietona on mainittu pelkästään asianosaisen nimi. Lainkohdan alkuperäisen asun mukaan tiedot oli annettava paitsi asianosaisen nimestä, myös ammatista ja asuinpaikasta. Ehdotuksessa on omaksuttu sellainen lähtökohta, että asianosaisesta ovat julkisia sellaiset ja niin laajat tiedot, kuin on tarpeen asianosaisen henkilöllisyyden tarkaksi yksilöimiseksi. Koska niin sanottujen diaaritietojen käytettävyyys ja saatavuus on käyttöön otetun

tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmän johdosta ratkaisevasti parantunut, on entistäkin tärkeämpää, että asianosaisten henkilöllisyydestä on tarvittaessa saatavilla niin täsmälliset tiedot, ettei väärinkäsityksiä voi syntyä. Tapauskohtaisesti ratkeaisi se, kuinka laajat asianosaisten henkilöllisyyden yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot olisivat. Usein pelkkä asianosaisten nimi riittäisi. Joissakin tapauksissa asianosaisten yksilöimiseksi olisi julkistettava myös lisätietoja. Näitä voisivat olla esimerkiksi asianosaisten asuinpaikka, syntymäaika ja tarvittaessa koko henkilötunnus, mikäli henkilön sekoittamista toiseen henkilöön ei muutoin voitaisi välttää. Julkisuuslain tai henkilötietolain (523/1999) säännökset eivät estä henkilötunnuksen julkistamista tällaisessa tilanteessa. Henkilötietolain 13 §:n 4 momentin mukaan rekisterinpitäjän on tosin huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin. Jos ehdotetun pykälän mukaisia tietoja annetaan esimerkiksi paperitulosteena, on tuomioistuimien huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei niihin tarpeettomasti merkitä.

Nykyisen lain tapaan myös asian laatua koskeva tieto olisi ehdotuksen mukaan julkinen. Joissakin tilanteissa oikeuskäytännössä tulkinnanvaraisuutta on syntynyt siitä, mitä käsitteellä ”asian laatu” tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tulkinnanvaraisuuden poistamiseksi ehdotukseen on otettu täsmennys. Ehdotuksen mukaan tieto asian yksilöidystä laadusta olisi julkinen. Riittävää ei siten enää olisi, että ilmoitetaan yleisesti esimerkiksi asian prosessilajina rikosasia, riita-asia, hakemusasia, muutoksenhakemus, pakkokeinoasia tai yleisempänä asiaryhmän nimikkeenä esimerkiksi sosiaaliasia. Asian laatu olisi yksilöitävä niin tarkasti, että tosiasiallisesti tiedetään, millaisesta asiasta on kysymys. Nykyisin tuomioistuimissa annetaan kullekin asialle oma asianimike. Asianimikkeitä on käytössä satoja. Nykykäytännön mukaisesti asialle annettavan asianimikkeen ilmoittaminen yleensä täyttäisi lainkohdan vaatimuksen asian yksilöivän laadun ilmoittamisesta. Esimerkiksi pakkokeinoasiassa asian laatu olisi yksilöity riittävästi silloin, kun ilmoitettaisiin, mistä pakkokeinosta on kysymys. Pakkokeinovaatimuksen perusteena olevaa rikosta tai rikosnimikettä ei tarvitsisi edelleenkaan ilmoittaa.

Asian käsittelyvaiheiden julkisuutta ehdotetaan laajennettavaksi istuntoajankohdan ja –paikan lisäksi myös muihin asian käsittelyn vaiheisiin. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että julkista olisi istuntoajankohdan ja –paikan lisäksi tieto siitä, missä vaiheessa asian käsittely kulloinkin on ja millaisia prosessitoimia siinä on tehty. Julkista olisi siten esimerkiksi tieto siitä, että haastehakemusta tai hakemusta on pyydetty täydentämään. Samoin esimerkiksi tieto vastauksen tai lausuman pyytämisestä, muista suoritetuista välitoimista, katselmus- ja esittelyajankohdista sekä

tehdyistä ratkaisuksista olisi julkinen. Nykyisinkin nämä tiedot on jo pääsääntöisesti kirjattu tuomioistuinten diaareihin eikä niitä ole salattu. Ehdotus ei siten merkitsisi suurta muutosta vallitsevaan käytäntöön, mutta korostaisi entisestään oikeudenkäyntimenettelyn läpinäkyvyyttä.

Ehdotettuun pykälään otettu perustietojen julkiseksi tulohetki ”heti” tarkoittaa sitä, että merkitystä ei olisi sillä, onko tieto kirjattu diaariin tai missä muodossa tieto on. Esimerkiksi tuomarin tekemä ratkaisu välitoimesta tai muusta asian käsittelyvaiheisiin liittyvästä seikasta olisi julkinen heti kun ratkaisu on tehty, vaikka ratkaisua ei olisi vielä kirjattu tai saatettu asiakirjamuotoon.

Ehdotettu säännös tarkoittaisi myös sitä, että tietyissä tilanteissa perustiedot olisivat julkisia jo ennen kuin ne olisivat tuomioistuimen hallussa. Joissakin asiaryhmissä oikeudenkäynti tulee nimittäin vireille siten, että hakemus tai valituskirjelmä toimitetaan muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle. Säännöksiä tällaisesta menettelystä on erityisesti hallintolainkäytön alueella, esimerkiksi sosiaalihuoltolain (710/1982) 46 §, mutta myös yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden osalta, esimerkiksi kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 234 § ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun 3 §. Pykälän säännökset oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta soveltuisivat näissä tilanteissa jo silloin, kun asiakirjat olisivat muun viranomaisen kuin tuomioistuimen hallussa. Nämä viranomaiset olisivat velvollisia huolehtimaan julkisuuden käytännön toteuttamisesta ja toteutumisesta esimerkiksi tietojärjestelmiä laatiessaan.

Sen sijaan jos menettely on sellainen kuin esimerkiksi arvonlisäveroasioissa, joissa hallinto-oikeudelle osoitettu valitus on ensin oikaisuvaatimuksen tapaan käsiteltävä verovirastossa ja juttu menee hallinto-oikeuteen vain siltä osin kuin vaatimuksia ei hyväksytä oikaisumenettelyssä, pystytään vasta oikaisumenettelyn jälkeen sanomaan, onko kysymys oikeudenkäyntiasia. Oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus alkaisi tämän tyyppisissä asioissa vasta tällöin hallintomenettelynä tapahtuvan oikaisumenettelyn päätyttyä.

Ehdotettu 2 momentin pakkokeinolain (450/1987) 5a lukua koskeva erityissäännös vastaisi nykyisin voimassa olevaa lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta (OikJulkL 2 §:n 1 momentti). Pakkokeinolain 5a luvussa säädetään telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta. Näiden pakkokeinojen tavoite edellyttää käytännössä sitä, että pakkokeinon kohteena olevalle rikoksesta epäillylle ei ilmoiteta pakkokeinon käytöstä eikä asian käsittely tuomioistuimessa tule julkiseksi ennen kuin pakkokeinon käyttämisen tavoitteet on saavutettu. Pakkokeinolain 5a luvun 11 § sisältää säännökset siitä, milloin pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava epäillylle. Tämä

ajankohta pysyisi jatkossakin luvussa tarkoitettujen asioiden oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tulohetkenä.

Tuomioistuimen käsittelyyn voi tulla muitakin kuin pakkokeinolain 5a luvussa säädettyjä luonteeltaan niihin rinnastuvia niin kutsuttuja salaisia pakkokeinoja. Poliisilain säännösten mukaisen televalvonnan ja teknisen tarkkailun käyttämisestä päättäminen voi tulla poliisilain uusien säännösten (21/2001) eli 32b, 32c tai 32d §:n mukaisesti tuomioistuimen käsiteltäväksi. Näidenkään asioiden tuomioistuinkäsittelyssä rikoksesta epäiltyä tai pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla, joten oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tuleminen olisi välttämätöntä pakkokeinon tarkoituksen saavuttamiseksi määrittää siihen ajankohtaan, jolloin pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle. Jos tällaista ilmoitusvelvollisuutta ei ole, oikeudenkäynnin perustiedot eivät tulisi julkisiksi.

5 §. *Henkilöllisyyden ilmoittamatta jättäminen.* Oikeudenkäynnin asianosaisen henkilöllisyys voitaisiin ehdotetun säännöksen mukaan jättää ilmoittamatta kahdessa eri tapauksessa. Ensinnäkin ehdotukseen sisältyy jo voimassa olevassa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa oleva säännös (OikJulkL 2 § 2 momentti), jonka mukaan tieto asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, voitaisiin jättää antamatta. Rikosasioita, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, ovat lähinnä rikoslain 20 luvussa säädetty seksuaalirikokset. Säännöksellä halutaan suojata rikoksen uhria ja estää se, että hänelle tulisi rikoksen aiheuttaman nöyryytyksen ja muun kärsimyksen lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta johtuvia kohtuuttomia lisäseuraamuksia.

Myös asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen olisi poikkeus pääsääntönä olevaan julkisuuteen nähden. Asianomistajan henkilöllisyyden ilmoittamatta jättäminen ei olisi ehdotuksen mukaan automaattista säännöksen kattamissa rikosasioissa, vaan edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa. Harkinnassa olisi otettava huomioon esimerkiksi tiedon julkistamisesta asianomistajalle aiheutuva haitta verrattuna tapauskohtaiseen vaatimukseen oikeudenkäynnin julkisuudesta.

Ehdotetun pykälän 2 kohdan mukainen toinen poikkeus asianosaisen henkilöllisyyden julkisuudesta koskisi hakijan henkilöllisyyttä turvapaikka-asiassa. Turvapaikka-asioissa saattaa olla kysymys hakijan tai hänen läheistensä hengestä tai terveydestä, jotka ovat perustuslain 7 §:n säännöksellä

turvattuja. Tällaisessa äärimmäisessä tilanteessa oikeudenkäynnin julkisuudesta on muiden perusoikeuksien suojaamiseksi tingittävä.

Ehdotettu 2 kohdan mukainen salassapitosäännös perustuisi salassapito-olettamaan. Tältä osin salassapitosäännös vastaisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24 kohdan mukaista salassapitosäännöstä. Turvapaikka-asian hakijan henkilöllisyyden julkistaminen edellyttäisi siten sitä, että tiedon antamisesta ei ilmeisesti aiheutuisi haitallisia vaikutuksia hakijan tai tämän läheisen turvallisuudelle. Läheisillä tarkoitetaan esimerkiksi hakijan perheenjäseniä ja muita sukulaisia lähtö- tai muussa maassa. On huomattava, että tässä käytetty läheisen käsite ei ole sama kuin ehdotetun lain 15 §:ssä käytetty rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentin mukainen läheisen määritelmä vaan se voisi ulottua tapauskohtaisesti pidemmällekin. Harkittaessa turvapaikka-asian hakijan henkilöllisyyden paljastamista merkitystä olisi esimerkiksi sillä, onko turvapaikka-asia jo lopullisesti ratkaistu vai ei. Jos turvapaikka-asiaan on annettu hakemuksen epäävä lainvoimainen päätös, hakijan henkilöllisyyden salaamiseen ei yleensä olisi enää perusteita. Sen sijaan jos turvapaikka-asia on ratkaistu hakijan kannalta myönteisesti, henkilöllisyyden salassa pitäminen voisi joissakin tilanteissa olla edelleen perusteltua.

Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vain henkilöllisyyttä koskevien tietojen antamatta jättämisestä oikeudenkäynnin perustietoina. Tiedot voivat kuitenkin tulla julkisiksi oikeudenkäyntiasiakirjojen tai ratkaisun julkisuuden myötä, elleivät oikeudenkäyntiasiakirjat ole ehdotetun lain 8 §:n nojalla jonkin muun syyn vuoksi salassa pidettäviä tai ellei tuomioistuin muun syyn vuoksi anna 9 §:n nojalla salassapitomääräystä tai määrää henkilöllisyyttä 22 §:n nojalla salassa pidettäväksi. Asianomistajaa ja turvapaikan hakijaa on haluttu korostuneesti suojata vain diaari- ja ratkaisujulkisuuden osalta. Sama henkilöllisyyden salassapitosuoja ei sen sijaan välttämättä toteutuisi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta, jos niitä ei jonkin muun perusteen vuoksi määrättäisi pidettäväksi salassa, eikä myöskään käsittelyn osalta, jos sitä ei vastaavasti jonkin muun perusteen vuoksi päätettäisi pitää yleisön läsnä olematta.

Pykälässä ehdotettava henkilöllisyyttä koskevien tietojen salassapito olisi mahdollista riippumatta siitä, pyydetäänkö salassapitoa vai ei. Kysymyksessä olisi tuomioistuimen lainkäyttöraika.

3 luku. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus

Yleistä. Kuten yleisperusteluissa on todettu, lakiehdotuksessa omaksutun ratkaisun mukaan oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen (oikeudenkäyntiasiakirjojen) julkisuus perustuisi jatkossa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksiin, jotka sijoitettaisiin pääosin lain 3 lukuun. Nykyisin oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen julkisuus seuraa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (OikJulkL 9 §:n 1 momentin) viittaussäännöksen kautta pääsääntöisesti julkisuuslain säännöksiä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 ja 3 momentissa on tästä pääsäännöstä tosin säädetty merkittäviä poikkeuksia.

Ehdotettuun ratkaisuun on päädytty oikeudenkäynnissä noudatettavan laajan julkisuuden takia ja sen vuoksi, että myös pelkästään kirjallisessa käsittelyssä käsiteltävien asioiden osalta voitaisiin ottaa aikaisempaa paremmin huomioon oikeudenkäynnin julkisuudelle asetetut muuta viranomaistoimintaa korostetummat julkisuuden vaatimukset. Muussa lainsäädännössä, kuten julkisuuslaissa, ovat salassapitosäännökset eivät kuitenkaan olisi jatkossakaan merkityksettömiä, vaan ne antaisivat tuomioistuimelle tarvittavan lain tasoisen valtuutuksen määrätä tilanteen niin vaatiessa oikeudenkäyntiasiakirja pidettäväksi salassa ehdotetussa laissa olevien säännösten nojalla.

Ehdotetussa 8 §:ssä on säännökset siitä, milloin oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä suoraan lain nojalla salassa ja 9 §:ssä säännökset siitä, milloin ja millä edellytyksillä tuomioistuin voisi antaa oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevan salassapitomääräyksen. Valmistelutyön aikana on ollut esillä sellainenkin vaihtoehto, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito jätettäisiin tuomioistuimen neuvottelusalaisuutta sisältäviä tietoja lukuun ottamatta kaikissa tilanteissa tuomioistuimen erikseen antaman salassapitomääräyksen varaan. Vaihtoehto tarkoittaisi käytännössä sitä, että kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisia. Tällaisen ratkaisun omaksuminen kyllä selkeyttäisi lainsäädäntöä teknisesti, mutta toisaalta mahdollisesti johtaisi erityisesti perusoikeuden asemassa olevan yksityiselämän suojan liialliseen heikkenemiseen. Sen vuoksi jatkossakin osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi ehdotuksen mukaan suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Suoraan lain nojalla salassa pidettäviä olisivat kuitenkin vain eniten salassapidon antamaa suojaa tarvitsevat oikeudenkäyntiasiakirjat.

Ehdotettuun lukuun sisältyvät myös salassapitoaikojen osalta julkisuuslain 31 §:n salassapitoajoista poikkeavat säännökset. Nykyisen lainsäädännön mukaan oikeudenkäynnissä esiintyvien asiakirjojen salassapitoaika määräytyy joko julkisuuslain 31 §:n tai tuomioistuimen OikJulkL 9 §:n 2 momentin

nojalla antaman salassapitomääräyksen perusteella. Julkisuuslain 31 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen asiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Yksityiselämän suojaamiseksi lain 24 §:n 1 momentin 24 – 32 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan tai niitä vastaavan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetyn tai muun lain nojalla salassa pidettäväksi määrätyn asiakirjan salassapitoaika on 50 vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta. Tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen pisin mahdollinen voimassaoloaika puolestaan on OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan 40 vuotta päätöksen antamisesta. Käytännössä tästä ajasta ei ole sen mahdollisen lyhyden vuoksi aiheutunut ongelmia. Lainsäädännöllisen tilan selkeyttämiseksi ja oikeudenkäynnin julkisuuden erityispiirteiden huomioimiseksi ehdotetussa luvussa on oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikoja koskevat säännökset, jotka poikkeavat julkisuuslain salassapitoajoista. Oikeudenkäyntiasiakirja ei ehdotuksen mukaan voisi olla koskaan salassa pidettävä pidempään kuin 40 vuotta asian vireille tulosta tuomioistuimessa, ellei salassapitoaikaa jatketa. Oikeudenkäynnin korostettu julkisuuden vaatimus puoltaa ratkaisua, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi yksityiselämään liittyviä arkaluonteisia tietoja sisältäviltäkin osin aikaisemmin kuin vastaavien asiakirjojen esiintyessä muissa viranomaisissa.

6 §. *Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, minä ajankohtana oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi. Pykälässä ei määriteltäisi oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta sinänsä, vaan ajankohta, jolloin oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, jos se ei ole jonkun muun säännöksen nojalla salassa pidettävä. Pykälän säännökset olisivat siten toissijaisia esimerkiksi ehdotetun lain 8 §:n salassapitosäännöksiin tai 9 §:n nojalla annettavaan salassapitomääräykseen nähden. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka oikeudenkäyntiasiakirja tulisikin ehdotetun pykälän mukaan lähtökohtaisesti julkiseksi, se saattaa sisältää tietoja esimerkiksi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisista erityisen arkaluonteisista henkilön yksityiselämään liittyvistä seikoista, minkä vuoksi se 6 §:n säännöksistä huolimatta on pidettävä salassa.

Ehdotetun pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen, kun tuomioistuin on sen saanut. Tyypillisiä tuomioistuimelle toimitettavia oikeudenkäyntiasiakirjoja ovat esimerkiksi erilaiset hakemukset, valituskirjelmät ja niihin annetut vastaukset liitteineen. Näissä oikeudenkäyntiasiakirjoissa voi olla esimerkiksi ehdotetun lain 8 §:n mukaan salassa pidettäviä tietoja, jolloin oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus edellä kerrotuin tavoin väistyy. Tuomioistuin on saanut oikeudenkäyntiasiakirjan silloin, kun se on

tuomioistuimen hallussa siten, että sen sisällöstä voidaan ottaa selko. Sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa annetun lain (594/1993) 3 §:n mukaan sähköinen viesti katsotaan saapuneeksi silloin, kun se on vastaanottajan käytettävissä vastaanottolaitteessa siten, että se on tulostettavissa, tai kun automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen toimitettu asiakirja on saapunut vastaanottajan tietojärjestelmään.

Pykälän *1 momentin 2 kohdan* mukaan tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, kun se on annettu tai kun se on asianosaisten saatavissa. Sääntely vastaisi tosiasialliselta sisällöltään nykyistä julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 7 kohdan säännöstä. On huomattava, että ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuteen vaikuttaisi myös ehdotetun lain 22 §:n 2 momentti, jonka mukaan ratkaisun sisältäessä 8 tai 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tietoja, tuomioistuin voi määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa. Jos tuomioistuin antaisi tällaisen määräyksen, ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja ei luonnollisestikaan määräyksen perusteella salassa pidettäviltä osin tulisi julkiseksi esillä olevan kohdan nojalla.

Tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadittu esittelymuistio, ratkaisuehdotus ja niihin verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi pykälän *1 momentin 3 kohdan* mukaan julkiseksi, kun asian käsittely on siinä tuomioistuimessa päättynyt. Erityisesti ylivoikeuksissa laaditaan asian esittelemistä varten erilaisia muistioita ja ratkaisuehdotuksia tai muita oikeudenkäyntiasiakirjoja, joiden perusteella asiaa tuomioistuimessa käsitellään. Esittelymuistioon verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja on esimerkiksi rikosasiassa syytetyn aikaisempien rikosten ja niistä annettujen tuomioiden ajankohdista sekä seuraamuksista laadittu kaavio tai taulukko, jota käytetään apuna harkittaessa syytetylle määrättävää seuraamusta. Tällaiset oikeudenkäyntiasiakirjat laaditaan tuomioistuimen sisäistä työskentelyä varten eikä asianosaisten oikeusturva puhumattakaan yleisön oikeuksista vaadi niiden julkiseksi tuleamista ennen asian käsittelyn päättymistä. Tuomioistuinten työrauhan kannaltakin on tarpeen kytkeä näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus asian käsittelyn päättymiseen kyseisessä tuomioistuimessa. Useissa tapauksissa tällaiset asiakirjat ovat sellaisia, että ne sisältävät tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Tällöin ne eivät ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla tulisi julkiseksi silloinkaan, kun asian käsittely päättyy.

Kohdan mukaisten oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulon ajankohta on kytketty asian käsittelyn päättymiseen kussakin tuomioistuimessa. Asian käsittely tuomioistuimessa päättyy

lopullisen ratkaisun antamiseen siinä tuomioistuimessa. Merkitystä tässä ei olisi sillä, että vielä asian käsittelyn päätyttyäkin tuomioistuin voi tehdä asiassa esimerkiksi muutoksenhakemiseen liittyviä ratkaisuja. Siten esimerkiksi hovioikeudessa esittelijän muistio tulisi julkiseksi samalla hetkellä kun hovioikeus antaa asiassa tuomion. Tämä on perusteltua senkin vuoksi, että asianosaisen oikeusturvan kannalta voi olla tarpeen, että asianosaisella on käytettävissään esittelijän muistio hänen harkitessaan muutoksenhaun tarvetta ja laatiessaan muutoksenhakemusta. Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädettäisiin erikseen lakiehdotuksen 11 §:ssä. On kuitenkin huomattava, että esittelijän muistio saattaa monessa tapauksessa sisältää esimerkiksi tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja, jotka ehdotuksen 8 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan olisi pidettävä salassa. Näiltä osin esittelijän muistio ei luonnollisestikaan tulisi julkiseksi.

Tuomioistuimissa laaditaan myös monenlaisia muita kuin edellä mainittuja oikeudenkäyntiasiakirjoja. Muiden muassa voidaan mainita suullisen käsittelyn istuntojen tai ylioikeuksien esittelytilaisuuksien pöytäkirjat, hakemusten täydennyskehotukset, vastaus- tai lausumapyynnöt ja yhteenvedot. Tällaiset oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat ehdotetun pykälän *1 momentin 4 kohdan* mukaan julkisiksi, kun oikeudenkäyntiasiakirja on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu. Allekirjoitus ei siis olisi ainoa mahdollinen varmennuskeino, vaan mahdollista olisi, että oikeudenkäyntiasiakirjan ”valmistuminen” varmennetaan jollakin muulla tosiasiallisella tavalla. Kohdan mukaisten oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta on taas huomattava se, että ne eivät tulisi julkiseksi, jos niihin sisältyisi ehdotetun lain nojalla salassa pidettäviä tietoja tai tietoja, jotka tulevat julkisiksi vasta myöhemmin. Esimerkiksi ylioikeuksissa esittelytilaisuudessa saatetaan pitää nykykäytännön mukaan pelkistettyä istuntopöytäkirjaa, johon merkitään, mihin ratkaisuun jaosto on esittelyssä päätenyt. Tällainen tieto voi olla luonteeltaan tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluva tieto, joka olisi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan pidettävä salassa, taikka tällainen asiakirja voi olla rinnastettavissa 3 kohdassa tarkoitettuihin valmisteluasiakirjoihin, jotka tulevat julkisiksi vasta asian käsittelyn päättyessä. Tältä osin istuntopöytäkirja ei luonnollisestikaan tulisi kohdan mukaan julkiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta lykätä eräiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuleamista 1 momentissa säädetyistä pääsääntöisistä ajankohdasta. Saman tyyppinen on nykyinen julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan säännös, jonka mukaan poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa ovat salassa pidettäviä, kunnes asia on

ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan. Luonteeltaan tämä säännös on erilainen kuin muut julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassapitosäännökset. Siinä tarkoitettut asiakirjat kuuluvat ajallisesti rajoitetun salassapitovelvollisuuden piiriin. Nykyistä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan säännöstä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan uutta sääntelyä.

Tuomioistuin voisi pykälän 2 momentin nojalla määrätä, että ehdotetun pykälän 1 momentin 1 tai 4 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja, eli tuomioistuimelle toimitettu ja tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, tulisi julkiseksi noissa lainkohdissa säädettyä myöhempänä ajankohtana. Oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat kuitenkin julkiseksi viimeistään asian suullisessa käsittelyssä ja jos asiassa ei toimitettaisi suullista käsittelyä, viimeistään kun asiassa annetaan lopullinen ratkaisu. Oikeudenkäynti menettelynä alkaa nykyisin käräjäoikeuksissa käsiteltävissä riita-asioissa yleensä asian kirjallisella valmistelulla, jonka jälkeen seuraa suullisen valmistelun istunto ja tämän jälkeen suullisesti toimitettava pääkäsittely. Rikosasioissa menettelyn pääpiirteinen kulku on samanlainen eroten kuitenkin siinä, että suullisen valmistelun istuntoa ennen pääkäsittelyä ei pääsääntöisesti pidetä. Käsiteltäessä asiaa tällaisessa menettelyssä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi viimeistään suullisen käsittelyn alkamishetkenä. Tämän ajankohdan jälkeen oikeudenkäyntiasiakirjat voisivat olla salassa pidettäviä vain, jos salassapito perustuisi ehdotetun lain 8 tai 9 §:n säännöksiin. Vastaavasti oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi esimerkiksi hovioikeudessa tai hallintotuomioistuimessa, jos ne järjestäisivät asiassa suullisen käsittelyn.

Yleisissä hallintotuomioistuimissa ja erityistuomioistuimissa suullista käsittelyä ei pääsääntöisesti järjestetä, vaan säännönmukainen asioiden käsittelytapa on kokonaan kirjallinen menettely. Tällöin oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi viimeistään, kun tuomioistuin antaa asiassa lopullisen ratkaisun.

Suullisen käsittelyn korostetun julkisuuden vuoksi on perusteltua kytkeä julkiseksi tulemisen ajankohta suullisen käsittelyn alkamishetkeen. Asioissa, joissa suullista käsittelyä ei pidetä, tarvetta määrittää julkiseksi tulemisen ajankohta aikaisemmaksi kuin ratkaisun antamiseen, ei niinkään ole. On myös huomattava, että ehdotuksen mukaan, jos tuomioistuin määrää oikeudenkäyntiasiakirjan

julkiseksi tulemista lykättäväksi, julkiseksi tulohetken ei tarvitse olla suullisen käsittelyn alkaminen tai asian lopullinen ratkaisuhetki. Se voi ja sen useassa tapauksessa täytyykin olla aikaisempi ajankohta. Julkiseksi tulemisen ajankohdan määrittäminen riippuu niistä seikoista, jotka voisivat aiheuttaa asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä. Jos tuomioistuim arvioi, että tällaisia vaikutuksia ei oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisella ole jonkin tietyn ajankohdan jälkeen, olisi oikeudenkäyntiasiakirja määrättävä tulemaan julkiseksi tuosta ajankohdasta lukien. Tällainen ajankohta voi monesti olla se, jolloin asianosainen on saanut oikeudenkäyntiasiakirjoista tiedon.

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulon lykkäämiselle olisi suhteellisen tiukat edellytykset. Selvänä pääsääntönä olisivat ehdotetun pykälän 1 momentissa säädetyt eri ajankohdat julkiseksi tulemiselle. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen olisi riippuvainen kahdesta seikasta. Ensinnäkin lykkääminen olisi mahdollista, jos 1 momentissa säädetyistä pääsääntöjen mukaisista oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisesta todennäköisesti aiheutuisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä. Tämä ei kuitenkaan pelkästään riittäisi, vaan oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen siirtäminen voisi tämän edellytyksen täyttymisestä huolimatta estyä sen vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisemmalle julkiseksi tulemiselle olisi painava syy. Painava syy voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun käsitellään yhteiskunnallisesti merkittävää ja laajakantoista asiaa.

Lainkohdassa on pidetty silmällä lähinnä mahdollisuutta lykätä oikeudenkäyntiasiakirjan, kuten esimerkiksi haastehakemuksen, julkiseksi tuloa siihen hetkeen, jolloin asianosainen on saanut siitä tiedon. Yleisenä periaatteena voidaan pitää sitä, että asianosaisen tulisi saada tieto häntä koskevista asioista suoraan viranomaiselta eikä esimerkiksi lukemalla siitä lehdestä tai saamalla tiedon muun median välityksellä. Nykyisessä lainsäädännössä tällaista ajattelua edustaa julkisuuslain 6 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan jos asiassa annetaan toimituskirja tai muu asiakirja, viranomaisen on huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan tarvittaessa siitä, että asianosainen voi saada asiakirjan sisällöstä tiedon ennen sen julkiseksi tulemista. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 23 §:ään. Ehdotettu säännös oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämisestä palvelee samaa tarkoitusta. Erityisesti rikosasioissa ei voida pitää suotavana varsinkaan vastaajan kannalta sitä, että hän saa tiedon syytteen sisällöstä tiedotusvälineiden kautta. Myös muissa asioissa asian laadusta riippuen oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkääminen tällä tai jollakin muulla perusteella saattaa olla asianmukaista. Vaikka säännöksen keskeinen soveltamisala olisikin asianosaisen tiedoksisaantioikeuden asiallisessa täyttämässä, voisi julkiseksi tulon siirtäminen olla myös muissa tilanteissa tarpeen.

Harkittaessa sitä, aiheutuuko julkiseksi tulemisesta todennäköisesti asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä, olisi tilannetta verrattava siihen, millaista vahinkoa ja kärsimystä asiaan osalliselle aiheutuu asian tulemisesta joka tapauksessa lopullisesti julkiseksi viimeistään suullisen käsittelyn alkaessa tai asiaa lopullisesti ratkaistaessa. Oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi monessa tapauksessa aiheuttaa asiaan osalliselle jotakin aivan konkreettistakin vahinkoa tai kärsimystä. Jotta julkiseksi tulemista voitaisiin kuitenkin määrätä siirrettäväksi, tulee harkinnassa päätyä siihen, että oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisempi julkiseksi tuleminen aiheuttaa lisävahinkoa tai kärsimystä suhteessa siihen, että asia kuitenkin tulee julkiseksi myöhemmin. Lisäksi on otettava huomioon se, että ehdotetun lain 4 §:n mukaiset tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävät perustiedot ovat joka tapauksessa julkisia, eikä ehdotetun 6 §:n perusteella niiden tietojen julkiseksi tulemista voida siirtää myöhemmäksi. Näin ollen koko oikeudenkäynnin vireilläolo ja sen käyminen ylipäätään ei voi pääsääntöisesti pysyä salassa oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen siirtämislähteenä. Tällainen salassapidon tarkoitus ei olisikaan hyväksyttävä peruste julkiseksi tulohetken siirtämiselle.

Siitä, että asiaan osalliselle aiheutuu oikeudenkäyntiasiakirjan tulemisesta julkiseksi vahinkoa tai kärsimystä, ei tarvitsisi esittää niin sanottua täyttä näyttöä, vaan riittävää olisi seurausten syntymisen todennäköisyys. Tämä todennäköisyys voisi pääsääntöisesti selvitä tuomioistuimen hallussa olevan asiakirja-aineiston perusteella, eikä mitään erityistä todistelua tarvittaisi. Koska kysymyksessä ei olisi pysyvä oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitus, vaan pelkästään oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulohetken myöhentäminen, asian käsittelystä ei saisi muodostaa suhteettoman raskasta ja paljon aikaa vievää menettelyä. Tämän vuoksi ehdotetun lain 26 §:n 2 momentissa olisi säännös, jonka mukaan asiaan osallista ei tarvitsisi kuulla 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua ratkaisua tehtäessä. Käytännössä asiaan käsittelevän tuomarin pitäisi kyetä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella arvioimaan, onko oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulohetken siirtämiselle perusteita. Ehdotetun lain menettelysäännösten mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulohetken siirtämistä ei myöskään tarvitsisi harkita jokaisessa jutussa, vaan lähinnä silloin, jos esimerkiksi lehdistö pyytää haastehakamusta rikosasiassa heti sen saavuttua.

Tuomioistuin voisi ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan tulemaan julkiseksi myös 1 momentin 1 tai 4 kohdassa tarkoitettua ajankohtaa myöhemmin silloin, jos oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan

määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta ehdotetun lain 9 tai 22 §:n nojalla. Ehdotetun 9 §:n mukaan salassapitomääräyksen antaminen olisi pääsääntöisesti asianosaisen pyynnön varassa. Säilyttääkseen asianosaisella tosiasiallisen mahdollisuuden pyynnön esittämiseen ja sen harkitsemiseen, onko salassapitomääräyksen antamiselle edellytyksiä, oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulemista voidaan joutua myöhentämään. Samoin tuomioistuimella täytyisi olla mahdollisuus joissakin tilanteissa siirtää oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulemista siihen hetkeen saakka, kunnes on tiedossa, onko ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja määrättävä ehdotetun lain 22 §:n nojalla joiltain osin salassa pidettäväksi. Tämänkään lykkäämisperusteen nojalla oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen myöhentäminen ei olisi automaattista tai säännönmukaista, vaan edellyttäisi joko asiaan osallisen vaatimukseen, tai muuten painaviin syihin perustuvaa harkintaa.

Pykälän viimeisen virkkeen mukaan oikeudenkäyntiasiakirja, johon ei sisälly laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, tulisi julkiseksi viimeistään sinä ajankohtana, jolloin asianosainen on saanut siitä tiedon. Tässä viittauksella ”laissa salassa pidettäväksi” tarkoitettaisiin missä tahansa laissa, kuten esimerkiksi julkisuuslaissa, olevaa salassapitosäännöstä. Säännöksen tarkoituksena olisi estää se, että oikeudenkäyntiasiakirjaa, jossa ei ole minkään lain nojalla salassa pidettävää tietoa ja jota ei siten ehdotetun lain 9 §:n nojalla voitaisi missään tilanteessa määrätä edes tuomioistuimen päätöksellä pidettäväksi salassa, ei tämän säännöksen nojalla pidettäisi tuomioistuimessa salassa tarpeettoman pitkään. Tällaisessa tilanteessa ei oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen myöhentämistä voida perustella edes sillä, että siten säilytettäisiin tuomioistuimella mahdollisuus määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta myöhemmässä oikeudenkäynnin vaiheessa. Tämän vuoksi on perusteltua säätää näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta julkiseksi tulemisen takarajaksi se hetki, jolloin asianosainen on saanut oikeudenkäyntiasiakirjasta tiedon.

Valmistelun aikana on ollut harkittavana sekin mahdollisuus, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuleminen olisi riita- ja rikosasioissa suoraan kytketty asian tiedoksi antamiseen. Tämän vaihtoehdon omaksuminen olisi kuitenkin monessa tapauksessa kaventanut tarpeettomasti julkisuutta. Lisäksi tuomioistuimella ei aina olisi edes riittävän varhain tietoa siitä, milloin tiedoksianto on tapahtunut. Nyt jää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan, aiheutuuko oikeudenkäyntiasiakirjan ennen tiedoksiantoa tapahtuvasta julkistamisesta vastaajalle todennäköisesti vahinkoa ja kärsimystä. Vastaaja on saattanut saada syytteen sisällöstä jo tiedon esimerkiksi syyttäjältä, jolloin vahinkoa ja kärsimystä ei hänelle ennen tiedoksiantoa tapahtuvasta

julkistamisesta pääsääntöisesti pitäisi aiheutua. Tilanteissa, joissa sivullinen, esimerkiksi toimittaja, pyytää haastehakemusta tuomioistuimelta nähtäväksi, voi tuomioistuin myös usealla vaihtoehdoisella tosiasiallisella toimella pyrkiä varmistamaan sen, että vastaaja on haastehakemuksen sisällöstä tietoinen, esimerkiksi soittamalla vastaajalle. Jos kuitenkin on esimerkiksi pakoilun vaaran vuoksi epäiltävissä, että ennakkotieto tiedoksiannosta vaarantaa itse tiedoksiannon tapahtumisen, ei tällaiseen erityiseen tiedottamiseen tulisi ryhtyä. Vaikka tällaisessa tilanteessa ei virallista tiedoksiantoa olisikaan vielä suoritettu, asianosainen olisi kuitenkin saanut oikeudenkäyntiasiakirjasta tosiasiallisesti tiedon ja oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen vain harvoin enää voisi aiheuttaa hänelle ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettua haittaa.

7 §. *Oikeus saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta.* Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Ehdotettuun pykälään on kirjattuna vastaava säännös siitä, että jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään myös julkisuuslain 9 §:n 1 momentin säännöstä, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen.

Ehdotetun pykälän mukainen oikeus on, kuten julkisuuslain 9 §:n 1 momentin mukainenkin oikeus, luonteeltaan ehdoton. Tuomioistuin ei siten voisi käyttää harkintavaltaa siinä, annetaanko pyydetty tieto vai ei, tai asettaa tiedon pyytäjää eriarvoiseen asemaan tiedon saannin suhteen. Siihen, miten, missä muodossa ja missä ajassa pyydettyt tiedot annetaan, sovellettaisiin ehdotetun lain 30 §:n nojalla julkisuuslain 4 luvun säännöksiä.

Ehdotettuun lakiin ei sisälly julkisuuslain 9 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä, jonka mukaan tiedon antaminen asiakirjasta, joka ei ole vielä julkinen, on viranomaisen harkinnassa. Tämän säännöksen ei ole tarkoitus tulla sovellettavaksi oikeudenkäyntiasiakirjan kohdalla. Tuomioistuimissa päätöksenteon edellytykset ovat lakiin sidottuja eikä ulkopuolisilla ole oikeutta päätöksentekoon. Ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi kattavat säännökset siitä, milloin asiakirja tulisi julkiseksi, eikä lisäharkintavallan antamista tältä osin tuomioistuimelle voida pitää tarkoituksenmukaisena. Näistä syistä ja tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden turvaamiseksi julkisuuslain 9 §:n 2 momentin mukaiseen sääntelyyn ei oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta ole tarvetta.

8 §. *Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja.* Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden määrittelyssä merkitystä on useilla perustuslain säännöksillä. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Tuomioistuimet ovat säännöksessä tarkoitettuja viranomaisia. Perustuslaki antaa siten mahdollisuuden oikeudenkäyntiasiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuuden rajoittamiseen, jos siihen on välttämättömiä syitä. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden määrittelyyn vaikuttavat lisäksi erityisesti perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojaa koskevat säännökset ja 21 §:n säännös käsittelyn julkisuudesta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena.

Perustuslakiin ei sisälly säännöksiä, joissa määriteltäisiin yleisesti, miten perusoikeudet suhtautuvat toisiinsa tai millä edellytyksillä perusoikeuksia voidaan ylipäätään rajoittaa. Perustuslakivaliokunnan mietinnön (PeVM 25/1994 vp) mukaan perusoikeusrajoituksilta vaaditaan muun muassa täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Rajoituksen olennaisen sisällön tulee ilmetä laista. Siitä tulee käydä ilmi esimerkiksi rajoitusten laajuus ja niiden täsmälliset edellytykset. Perusoikeuksien rajoittaminen on sallittua vain hyväksyttävillä perusteilla.

Perusoikeuksia ei voi asettaa ennalta toisiinsa nähden tiettyyn tärkeysjärjestykseen, vaan kussakin lainvalmistelu-, lainsäätämisen- ja lainsoveltamistilanteessa tulisi etsiä ratkaisua, jossa kaikki asiaan vaikuttavat perusoikeudet voidaan ottaa samanaikaisesti mahdollisimman hyvin huomioon. Lakiehdotusta laadittaessa tämä on ollut lähtökohtana. Huomioon on kuitenkin voitu ottaa myös se, että tuomioistuinten tehtäviin kuuluu keskeisesti perusoikeuksien toteutumisen valvonta. Tämän vuoksi ehdotetut säännökset on voitu kirjoittaa jossain määrin avoimempaan ja tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa antavampaan muotoon kuin mitä olisi voitu tehdä muiden viranomaisten ollessa lain soveltajina. Oikeuskirjallisuudessa on tähän liittyen katsottu, että laissa voidaan käyttää yleisempiä termejä silloin, jos lain soveltaminen tapahtuu tuomioistuinten tiiviissä valvonnassa (Pellonpää, Euroopan ihmisoikeussopimus, Helsinki 2000, s. 197). Tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa antava säännös lakiehdotuksessa on esimerkiksi sen 9 §. Lakiehdotuksessa on kuitenkin lähdetty siitä, että yksityiselämän suojan ydinsisältö on turvattava suoraan lain nojalla ja että tämän suojan murtamiselle myös oikeudenkäynnissä tulee olla vahvoja perusteita.

Lakiehdotuksen 8 §:n 1 momentin johdantolauseen mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa vain siltä osin kuin se sisältää pykälässä salassapidettäviksi säädettyjä tietoja.

Oikeudenkäyntiasiakirjaa ei siis sinällään suojata, vaan sen sisältämiä tietoja. Usein salassapitovelvollisuus koskeekin vain osaa oikeudenkäyntiasiakirjasta. Oikeudenkäyntiasiakirjan sisältöä ei lainkohdan sanamuodon mukaan saakaan salata enempää, kuin salassapitovelvollisuuden vuoksi on välttämätöntä. Samaa tavoitetta palvelee myös julkisuuslain 10 §, jonka mukaan kun vain osa asiakirjasta on salassa pidettävä, tieto on annettava asiakirjan julkisesta osasta, jos se on mahdollista niin, ettei salassa pidettävä osa tule tietoon. Viimeksi mainittua lainkohtaa sovelletaan ehdotetun lain 30 §:n viittaussäännöksen perusteella myös annettaessa tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta.

Ehdotetun pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Suullisen käsittelyn osalta vastaavansisältöinen säännös on ehdotetun lain 13 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Säännöksellä turvataan samoja etuja kuin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan salassapitosäännöksillä.

Voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 4 §:n mukaan yleisö ei saa olla läsnä suullisessa käsittelyssä, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön. Jos käsittely tämän säännöksen nojalla pidetään suljettuna, tuomioistuin on voinut määrätä myös oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi salassa. Ehdotuksen mukaan kohdassa tarkoitetut oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Salassapidon kynnys olisi kuitenkin kokonaisuudessaan nykyistä korkeampi, koska salassapito edellyttäisi todennäköisyyttä siitä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuleminen aiheuttaisi kohdassa tarkoitettua vaaraa, vahinkoa tai haittaa. Todennäköisyys tässä tarkoittaisi sitä, että seuraamuksen syntyminen olisi todennäköisempää kuin sen syntymättä jääminen.

Ehdotettu lainkohta, kuten nykyinen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 4 §, tulisi sovellettavaksi lähinnä rikoslain 12 luvussa säänneltyjä maanpetosrikoksia koskevissa oikeudenkäynneissä. Nykyisessä oikeuskäytännössä oikeudenkäyntiaineisto on näitä asioita koskevissa oikeudenkäynneissä pääsääntöisesti määrätty pidettäväksi salassa. Tavoitteena lakiehdotusta laadittaessa on pidetty sitä, että jatkossa oikeudenkäynnit olisivat näissäkin asioissa lähtökohtaisesti nykyistä julkisempia. Tämä lisäisi yleistä luottamusta tuomioistuimiin ja estäisi perusteettomia väitteitä vastaajan oikeusturvan loukkaamisesta tässä asiaryhmässä.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäisiin eräiden arkaluonteisten tietojen salassapidosta. Kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Sääntely olisi julkisuuslakiin nähden itsenäinen mutta se sisältäisi liittymäkohtia julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 – 32 kohdan yksityiselämän suojaa koskeviin salassapitosäännöksiin.

Arkaluonteisen tiedon käsite ei lakiehdotuksessa vastaisi henkilötietolaissa omaksuttua arkaluonteisen tiedon käsitettä. Henkilötietolaissa säädetään arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta ja saman lain 11 §:ssä määritellään erikseen arkaluonteisina pidettävät tiedot. Ne ovat henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan esimerkiksi rotua tai etnistä alkuperää, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta taikka henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia. Luettelo vastaa henkilötietodirektiivin 8 artiklan 1 kohdan vaatimuksia henkilötiedoista, joiden käsittely jäsenvaltioiden on kiellettävä.

Ehdotetussa oikeudenkäynnin julkisuuslaissa tiedon arkaluonteisuudella kuvataan sen sijaan henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvän tiedon erityistä luonnetta. Vastaavalla tavalla arkaluonteisuus -käsitettä on käytetty julkisuuslain salassapitosääntelyssä. Esimerkiksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa mainitaan salassa pidettävänä tietoina henkilön yksityiselämään liittyvät arkaluonteiset tiedot. Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa edellytettäisiin, että henkilöä koskevan kohdassa mainitun arkaluonteisuuden tulee olla erityistä. Tällä halutaan korostaa sitä laissa omaksuttua lähtökohtaa, että oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon kynnys sijoittuu korkeammalle kuin hallinnossa yleensä. Siten tiedon arkaluonteisuus sinällään ei riitä, vaan tietojen salassapito edellyttää, että henkilöä koskevat kohdassa tarkoitetut tiedot ovat erityisen arkaluonteisia. Arkaluonteisen tiedon suoja koskisi sekä elossa olevia että jo kuolleita henkilöitä.

Mainittu arkaluonteisuuden käsite on sidoksissa vallitseviin yhteiskunnan arvokäsityksiin eikä sitä ole mahdollista rajata lain perusteluissa etukäteen erilaisia tilanteita silmällä pitäen. Merkitystä tulisi antaa henkilön omalle käsitykselle asiasta, mutta yksinomaan sillä perusteella ei asiaa voida ratkaista. Voimassa olevassa laissa mainitaan vastaavasti oikeudenkäynnin perustietoja koskevassa

2 §:ssä sekä harkinnanvaraista suljettua käsittelyä koskevassa 5 §:ssä erityisen arkaluonteiset tiedot salassapidon perusteena.

Ehdotetussa laissa on omaksuttu näkökulma, että henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvää tietoa ei oikeudenkäynnin korostetusta julkisuudesta johtuen tarvitse sinällään suojata niin voimakkaasti kuin tiedon ollessa muun viranomaisen kuin tuomioistuimen hallussa. Esimerkiksi pahoinpitelyasian asianomistajaa koskeva lääkärintodistus olisi ehdotuksen mukaan tyypillisesti sellainen asiakirja, joka ei olisi ehdotetun lain mukaan muutoin kuin poikkeuksellisesti suoraan lain nojalla salassa pidettävä. Arkaluonteisista terveydentilatiedoista olisi pahoinpitelyasiassa kysymys lähinnä esimerkiksi silloin, jos pahoinpitely olisi aiheuttanut asianomistajalle mielenterveyteen liittyviä sairauksia tai vammat ilmenisivät sukuelimien alueella. Samoin terveydentilaan liittyviä erityisen arkaluonteisia tietoja voisi myös sisältyä esimerkiksi mielenterveyslain (1116/1990) mukaisiin asioihin.

Sosiaalihuolto –käsitteellä puolestaan tarkoitettaisiin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa mainittua sosiaalihuollon asiakkuutta ja henkilön saamaa etuutta, tukitoita ja sosiaalihuollon palvelua. Sosiaalihuollon asiakkuus ja sosiaalihuolto puolestaan on määritelty sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:ssä. Näiden tietojen mahdollinen erityinen arkaluonteisuus olisi harkittava yksittäistapauksittain. Erityisen arkaluonteista sosiaalihuollon palvelua ei yleensä olisi esimerkiksi päivähoito tai kotipalvelut kuten ateriapalvelu.

Harkittaessa sitä, olisiko oikeudenkäyntiasiakirja kohdan mukaan salassa pidettävä, huomiota olisi kiinnitettävä siihen, millaisia kielteisiä vaikutuksia oikeudenkäyntiasiakirjan sisältämien tietojen julkistamisella olisi esimerkiksi henkilön yksityis- ja perhe-elämälle tai hänen sosiaaliin oloihinsa ja työelämäänsä. Tähän arviointiin vaikuttaa kulloinkin yhteiskunnassa vallalla olevat arvoperiaatteet. Esimerkiksi viime vuosikymmeninä suhtautuminen henkilön seksuaalisuuteen on voimakkaasti muuttunut suvaitsevampaan suuntaan ja tällä on merkitystä arvioitaessa, miten henkilön seksuaalisuuteen liittyvien seikkojen suoja oikeudenkäynnissä järjestetään. Tieto olisi siten ehdotetun lain mukaan erityisen arkaluonteista silloin, jos sen julkiseksi tulemiseen liittyisi henkilön kannalta vähäistä suurempia haitallisia seuraamuksia.

Yksityiselämän käsitteen sisältöä ei laissa tarkemmin määriteltäisi. Hallituksen esityksessä eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) todetaan, että yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman

viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piirin laajuuden tarkka määrittäminen on vaikeaa. Siihen kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Kyseisen hallituksen esityksen määritelmän mukaan yksityiselämän suojan piiriin kuuluu esimerkiksi henkilön perhe-elämä, harrastukset ja seksuaalisuus. Tieto henkilön harrastuksesta ei normaalisti voi olla erityisen arkaluonteinen.

Ehdotettavan *pykälän 1 momentin 3 kohdassa* säädettäisiin rikoksen uhrin suojaamisesta. Oikeudenkäyntiasiakirja olisi kohdan mukaan pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Sääntely vastaisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa olevaa säännöstä rikoksen uhrin suojaamisesta. Ehdotetun kohdan mukaan salassa pidettäviä saattaisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat, jos säännöksen sisältämä vahinkoedellytyslauseke täyttyisi. Käytännössä kohdan mukaan salassa pidettäviä saattaisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat jos niissä näkyisi vainajan silvottu ruumis tai ruumiin osa ja edellyttäen, että kuvat loukkaisivat rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Vaikka kohta koskisi myös muita kuin henkirikoksen uhreja, olisivat henkirikoksen uhrin soveltamisalan keskiössä sen vuoksi, että muiden rikosten uhreja koskevat arkaluonteiset tiedot olisivat pitkälti suojattuja jo edellä selostetun 2 kohdan perusteella. Lainkohtaa sovellettaessa merkitystä olisi myös sillä, annettaisiinko kuvia myös kopioida vai esimerkiksi vain katsoa tuomioistuimessa. Viimeksi mainittu luonnollisesti voisi loukata lainkohdassa mainittuja oikeuksia harvemmin.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta. Mielentilatutkimus on salassa pidettävä myös julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 27 kohdan mukaan. Viimeksi sanotun kohdan mukaan ehdottomasti salassa pidettäviä ovat myös asiakirjat, jotka sisältävät tietoja nuoresta rikosentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta tai vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä. Mielentilatutkimus on erittäin perusteellinen tutkimus syytetyn elämänvaiheista ja hänen psyykkisestä tilanteestaan rikosentekojen tutkimusaikana. Selvitys sisältää usein tietoja myös tutkittavan läheisistä. Vaikka mielentilatutkimuksen sisältämät tiedot valtaosin tulisivat suojatuksi jo ehdotetun momentin 2 kohdan perusteella, on epäselvyyksien ja tulkintaongelmien välttämiseksi ja ottaen huomioon

asiakirjan luonne syytä säätää siitä julkisuuslain tavoin erikseen. Lakiehdotusta valmisteltaessa on arvioitu, että henkilötutkinta- ja soveltuvuus selvitysasiakirjoista ei sitä vastoin tarvita nimenomaista ja ehdotonta salassapitosäännöstä niiden esiintyessä oikeudenkäyntiasiakirjoina. Tarvittaessa niiden sisältämiä tietoja suojattaisiin julkisuudelta joko ehdotetun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla tai 9 §:n nojalla annettavan salassapitomääräyksen perusteella.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan säännöksen mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja ovat todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettävät osoite-, puhelin- ja muut vastaavat yhteystiedot edellyttäen, että tiedon antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan tai asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja tietoja puolestaan ovat tieto henkilön ilmoittamasta salaisesta puhelinnumerosta sekä tieto henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan samoin kuin puhelinnumero ja muut yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Säännöksen tarkoituksena on suojata erityisesti rikosasian uhrin eli asianomistajan ja todistajan asemaa oikeudenkäynnissä.

Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaista säännöstä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen salassapidosta. Hallituksen esityksestä julkisuuslaiksi antamassaan lausunnossa lakivaliokunta (LaVL 14/1998 vp) kiinnitti huomiota tähän epäkohtaan ja totesi, että neuvottelusalaisuus tulisi saattaa selkeästi lakisääteiseksi. Oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ään sisältyvän tuomarivalan mukaan tuomari lupaa olla ilmaisematta kenellekään niitä neuvotteluja, joita oikeus pitää suljettujen ovien takana. Tästä on käytännössä johdettu velvollisuus pitää salassa myös tuomioistuimessa käytyä neuvottelua koskevia tietoja sisältävien asiakirjojen salassapitovelvollisuus. Julkisuuslain 11 §:n 3 momentin mukaan siltä osin kuin asiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetuista neuvotteluista, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Neuvottelusalaisuutta pidetään tärkeänä tuomioistuinten riippumattomuuden ja ratkaisujen perusteellisen harkinnan turvaamisen kannalta. Neuvottelusalaisuutta koskevat nimenomaiset

säännökset tulisivat ehdotettuun lakiin. Tuomioistuimen neuvottelujen sisällön salassapitovelvollisuutta koskeva yleissäännös olisi lakiehdotuksen ratkaisun julkisuutta koskevassa 20 §:ssä. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan yleisön ja asianosaisten läsnä olematta ja neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

Epäselvyyksien välttämiseksi nyt käsillä olevan pykälän *1 momentin 6 kohtaan* ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että myös oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Salassapitovelvollisuus olisi ehdoton, eikä oikeudenkäyntiasiakirjoja, jotka sisältävät neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja, saisi edes tuomioistuimen luvalla, koska nykyisessä muodossa olevan julkisuuslain 11 §:n 3 momentin edellä mainittua säännöstä ei jatkossa enää sovellettaisi oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Julkisuuslain 11 §:n 3 momentin säännöstä muutettaisiin vastaavasti.

Tuomioistuinten riippumattomuuden ja ratkaisutoiminnassa edellytettävän perusteellisen harkinnan kannalta on paitsi tärkeää säätää yleisestä neuvottelusalaisuudesta, myös estää se mahdollisuus, että neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja voitaisiin jälkikäteen antaa julkisuuteen eri päätöksellä ja vieläpä henkilöiden toimesta, jotka eivät ole olleet päätöstä tekemässä. Ne perusteet, jotka puoltavat neuvottelusalaisuutta tuomion harkinta- ja antamishetkellä, eivät muutu käsittelyn päätyttyäkään vaan säilyvät edelleen. Tämän vuoksi ei ole tarvetta säännökseen, jonka perusteella tuomioistuin voisi antaa eri päätöksellä neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja niitä pyytäneelle. Vaikka ehdotus merkitsisi periaatteellista muutosta nykyiseen oikeustilaan, tosiasiallista muutosta nykytilaan ei tulisi sen vuoksi, että tuomioistuimet eivät ole käytännössä antaneet lupaa neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen saamiseen.

On kuitenkin huomattava, että tuomioistuin voisi myös jatkossa yksittäistapauksessa antaa luvan neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan saamiseen julkisuuslain 28 §:n nojalla esimerkiksi tieteellistä tutkimusta ja tilastointia varten, jos olisi ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaisi niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Tällaisen luvan antaessaan tuomioistuin voisi määrätä, miten tietoja tulee käsitellä ja miten neuvottelusalaisuudella suojattavien etujen vaarantuminen käytännössä estettäisiin.

Tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat ensi sijassa tietoja tuomioistuinten jäsenten käymistä neuvotteluista sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat, kuten jäsenten muistiot ja muut

neuvotteluja koskevat muistiinpanot. Oikeuskäytännössä on katsottu, että myös esittelijän asian käsittelyä varten laatima esittelymuistio voi sisältää neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja (KKO 1987:83, KHO 1985 I 2 ja KHO 1986 II 5). Vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ehdotuksella ole tarkoitus muuttaa.

Lakiehdotuksen 8 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimelle jäisi jatkossakin mahdollisuus päättää, että ehdotetun pykälän 1 momentin 1 – 5 kohdan nojalla suoraan ilman salassapitomääräyksen antamista salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen joko kokonaan tai osittain. Samanlainen mahdollisuus tuomioistuimilla on nykyisinkin OikJulkL 9 §:n 2 momentin nojalla, jos painava yleinen etu sitä vaatii. Tuomioistuimen mahdollisuuksia tehdä tällainen päätös esitetään laajennettavaksi.

Tuomioistuin voisi ensinnäkin tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan julkistavan ratkaisun joko painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Painava yleinen etu voisi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, jos käsiteltävällä asialla on yhteiskunnallisesti tai muutoin huomattavia jutun ulkopuolelle ulottuvia vaikutuksia. Joissakin tilanteissa oikeudenkäyntiasiakirjan julkistamista voisi puoltaa myös painava yksityinen etu. Tällaiset tilanteet olisivat kuitenkin harvinaisempia sen vuoksi, että salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja voitaisiin määrätä julkiseksi myös sen pyynnöstä, jota tieto koskee. Pynnön voisi siten tehdä paitsi oikeudenkäynnin osapuolena oleva asianosainen myös sivullinen, jota koskevia tietoja esiintyy oikeudenkäyntiasiakirjoissa.

Säännöksellä halutaan osaltaan lisätä myös asianosaisen, tai sen jota tieto koskee, mahdollisuutta disponoida häntä koskevan tiedon julkisuudesta. Pelkästään asianosaisen disponoinnin varaan tietojen julkiseksi tulemista ei kuitenkaan ehdoteta jätettäväksi sen vuoksi, että monessa tapauksessa yksittäistä henkilöä koskevat tiedot eivät ole sillä tavalla eroteltavissa muista tiedoista, etteikö niiden julkiseksi tulemisen myötä myös jonkun toisen etujen vuoksi salassa pidettävien tietojen salassa pysyminen vaarantuisi. Kaikissa tapauksissa henkilö ei välttämättä myöskään ymmärtäisi täysin pyyntönsä toteuttamisen kaikkia seurauksia. Näin on varsinkin silloin, jos henkilö tekisi pyynnön ilman lainoppineen oikeudenkäyntiavustajan apua.

Vaikka henkilö pyytäisikin häntä koskevien salassa pidettävien tietojen määräämistä julkiseksi, ei tuomioistuimen siis tarvitsisi pyyntöön välttämättä suostua. Asia jäisi viime kädessä tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan varaan. Harkinnassa olisi annettava merkitystä myös

oikeudenkäynnin muiden osapuolten mielipiteelle. Tuomioistuin ei voisi päättää, että neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi.

Rikosasioissa oikeudenkäynnin korostettu julkisuus on tärkeää erityisesti yhteiskunnallisissa poikkeusoloissa sen vuoksi, että niissä käytetään huomattavaa yksilöihin kohdistuvaa julkista kontrollivaltaa. Julkisuus on lisäksi omiaan edesauttamaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja myös palvelee vastaajan oikeusturvan toteutumista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että rikosasioissa oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisempia kuin muissa asioissa. Tätä tarkoitetaan ehdotetun *pykälän 3 momentissa*, jonka mukaan 1 momentin 2 kohdassa salassa pidettäviksi säädettyt erityisen arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista eivät olisi rikosasioissa salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin. Tiedot olisivat siten julkisia esimerkiksi silloin, jos ne sisältyisivät syytteen teonkuvaukseen tai olisivat tarpeen teon rikosoikeudellisen törkeysasteen määrittelyssä. Julkisia tiedot olisivat myös silloin, jos niillä olisi merkitystä teosta määrättävän seuraamuksen harkinnassa. Tietojen julkisuus ei olisi kuitenkaan ehdotonta, vaan tuomioistuin voisi määrätä ne ehdotetun lain 9 §:n nojalla siinä säädettyjen edellytysten täytyessä salassa pidettäviksi.

9 §. *Salassapitomääräys*. Sen lisäksi, että tietyt oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyvät tiedot olisivat edellä käsitellyn ehdotuksen 8 §:n mukaan suoraan lain nojalla salassa pidettäviä, tuomioistuimille jäisi ehdotetun 9 §:n mukaan mahdollisuus määrätä myös muitakin oikeudenkäyntiasiakirjoja salassa pidettäviksi. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi antaa salassapitomääräyksen joko asianosaisen ja hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen pyynnöstä. Erityisestä syystä tällainen määräys voitaisiin antaa muutoinkin, esimerkiksi sivullisen pyynnöstä, jos oikeudenkäyntiasiakirjassa oleva tieto koskee häntä.

Salassapitomääräys annettaisiin pykälän mukaan siis lähtökohtaisesti asianosaisen aloitteesta. Asianosaisen intressissä on pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa, jos siihen sisältyy sellaista tietoa, joka on laissa säädetty salassa pidettäväksi hänen etunsa vuoksi. Salassapitosäännöksillä suojataan useassa tapauksessa jonkin oikeudenkäynnin asianosaisen etuja ja tämän vuoksi on perusteltua, että asianosaisella itsellään on mahdollisuus vaikuttaa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen.

Tuomioistuimella tulee olla mahdollisuus antaa salassapitomääräys myös omasta aloitteestaan. Monessa tapauksessa salassapitosäännökset ilmenevät oikeudenkäynnissä siten, että niiden suojeleobjektina on oikeudenkäyntiin nähden sivullinen tai salassapidosta on säädetty jonkin yleisen edun vuoksi merkittävän asian, kuten luonnonarvojen suojaamiseksi. Näissä tilanteissa tuomioistuimen tulisi viran puolesta valvoa, että oikeudenkäyntiasiakirjojen tuleminen julkiseksi ei tarpeettomasti loukkaisi salassapitosäännöksillä suojattavia etuja. Tällainen mahdollisuus tuomioistuimella tulisi olla myös silloin, jos asianosainen ei esimerkiksi oikeudenkäyntiavustajan puuttuessa ymmärrä itse valvoa omaa etuaan asiassa.

On tärkeää huomata, että tuomioistuimilla ei olisi mahdollisuutta määrätä mitä tahansa oikeudenkäyntiasiakirjaa pidettäväksi salassa. Salassapitomääräyksen antamiselle tulisi löytyä aina oikeutus voimassa olevasta lain tasoisesta sääntelystä. Jos tällaisessa laissa olevassa salassapitomääräykseen oikeuttavassa lainkohdassa on oma vahinkoedellytyslauseke, sen täyttyminen olisi yleinen edellytys ehdotettavan 9 §:n määräyksen antamiselle. Tällaisia salassapitosäännöksiä sisältyy lukuisiin eri lakeihin. Tuomioistuinten kannalta käytännössä merkittäviä ovat esimerkiksi julkisuuslain 24 §, sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n 4 momentti, verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain useat säännökset ja rikosrekisterilain (770/1993) 3 ja 11 §.

Ehdotettuun pykälään sisältyy salassapitomääräyksen edellytyksenä kaikki tilanteet kattava vahinkoedellytyslauseke, jonka mukaan salassapitomääräyksen antaminen olisi mahdollista vain, jos salattavan tiedon julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Eri laeissa olevilla salassapitoperusteilla suojataan joko jotakin tiettyä yksityistä tai yleistä etua. Harkittaessa salassapitomääräyksen antamista olisi punnittava sitä, aiheutuuko tiedon julkiseksi tulemisesta suojattaville eduille haittaa. Minkä tahansa haitan aiheutuminen ei olisi riittävää, vaan haitan tulisi olla merkittävää ja sen syntymisen todennäköistä. Salassapitomääräyksen pyytäjän olisi esitettävä uskottava selvitys haitan aiheutumisesta. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan muodostaa asian käsittelystä suhteettoman raskasta prosessia vaan asia pitäisi hoitaa käytännöllisesti ja välttäen varsinaisen oikeudenkäynnin kulun häiriintymistä tai käsittelyn viivästyistä.

Esimerkkinä pykälän soveltamisesta voidaan ottaa esille yksityisen liike- ja ammattisalaisuuden suoja, josta säädetään julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdassa. Oikeudenkäynnissä yksityisen liike- ja ammattisalaisuus ei nykyisen OikJulkL:n mukaan nauti suoraan lain nojalla suoja-

julkisuudelta, vaan edellyttää ensinnäkin erillistä OikJulkL 5 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla tehtävää päätöstä asian käsittelemisestä tarpeellisin osin suljetuin ovin ja lisäksi liike- ja ammattisalaisuuksia sisältävien asiakirjojen suojaamiseksi OikJulkL 9 §:n 2 momentin nojalla annettua salassapitomääräystä. Ehdotetun pykälän mukaan yksityisiä liike- ja ammattisalaisuuksia sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan suoja edellyttäisi jatkossakin salassapitomääräyksen antamista. Käytännössä kysymys salassapitomääräyksen antamisesta tulisi tuomioistuimen harkittavaksi asianosaisen aloitteesta. Pyytäessään salassapitomääräyksen antamista asianosainen esittäisi samalla tarpeelliset perustelut tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuvista seurauksista. Asiaa ratkaistaessa merkitystä voitaisiin antaa myös vastapuolen mielipiteelle, mutta ratkaisevassa asemassa olisi jo asian luonnosta johtuen salassapitomääräystä pyytäneen näkemys ja hänen asiassa esittämä.

Nykyisen oikeuskäytännön mukaan liike- ja ammattisalaisuutta on oikeudenkäynneissä pääsäännön mukaisesti suojattu asianosaisten tahdon mukaisesti, eikä ehdotetulla lailla ole tarkoitus muuttaa käytäntöä. Tiedon kuuluminen liike- ja ammattisalaisuuden käsitteen piiriin on jo sellaisenaan voimakas indisio siitä, että tiedon tuleminen julkiseksi aiheuttaisi merkittävää, yleensä taloudellista, haittaa tai vahinkoa liikkeen- tai ammatinharjoittajalle.

10 §. *Salassapitoaika.* Koska ehdotetussa laissa on julkisuuslakiin verrattuna kokonaan omat säännökset oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta, on lakiehdotukseen ollut tarpeen ottaa myös oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat omat salassapidon määräajat, joista säädettäisiin ehdotetussa pykälässä. Oikeudenkäynnissä ei yleensä salassapidon pitkälle kestolle ole niin suurta tarvetta kuin hallinnossa. Tämä näkyy myös nykyisestä lainsäädännöstä. Jos tuomioistuin antaa OikJulkL 9 §:n 2 momentin perusteella salassapitomääräyksen, siinä asetettu salassapidon voimassaoloaika menee julkisuuslain 31 §:ssä säädettyjen salassapitoaikojen edelle siten, että salassapitomääräyksen antaminen voi johtaa esimerkiksi yksityiselämän suojan heikkenemiseen. Käytännössä tästä ei ole aiheutunut ongelmia eikä sitä pidetty ongelmana julkisuuslakiehdotuksen käsittelyn aikanakaan. Nykyisen OikJulkL:n mukainen 40 vuoden määräaika ehdotetaan säilytettäväksi. Sen rinnalle tulisi julkisuuslaissa omaksuttu 25 vuoden määräaika sen vuoksi, että tämän määräajan piiriin tulevia oikeudenkäyntiasiakirjoja ei ole tarvetta suojata ajallisesti tuomioistuimissa pidempään kuin muissa viranomaisissa. Ehdotetut säännökset eivät erityisesti yleisten tuomioistuinten osalta merkittäisi suurta asiallista muutosta nykytilaan. Sen sijaan yleisissä hallintotuomioistuimissa muutos olisi merkittävä sen vuoksi, että niissä oikeudenkäyntiaineistoa koskevia salassapitomääräyksiä ei juuri ole annettu, vaan salassapitoajat ovat määräytyneet pelkästään julkisuuslain 31 §:n mukaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan yksityiselämän suojaamiseksi 8 §:n 1 momentin 2 (erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista), 4 kohdassa (tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä mielentilatutkimuksesta) sekä 6 kohdassa (tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat tiedot) salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 40 vuotta ja muun oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 25 vuotta. Yksityiselämän suoja olisi siten ehdotetun lain mukaan ajallisestikin parempi kuin muiden tietojen suoja. Ehdotettu ratkaisu seuraa julkisuuslaissa omaksuttua ratkaisua vaikka yksityiselämän suoja koskeva salassapitoaika onkin huomattavasti tuossa laissa säädettyä lyhyempi. Muiden ehdotetun lain 8 §:n nojalla suoraan salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta suoja olisi ajallisesti suunnilleen saman pituinen julkisuuslain säännösten kanssa. Vähäistä ajallista eroavaisuutta aiheutuisi ainoastaan salassapitoajan laskemisajankohdan erilaisuuden vuoksi.

Neuvottelusalaisuuden salassapitoajaksi ehdotetaan 40 vuotta. Nykyisin asiaa ei ole erikseen säännelty. Näin pitkä salassapitoaika riittäisi turvaamaan neuvottelusalaisuuden taustalla olevia arvoja. Salassapitoaikojen sääntely ei vaikuttaisi velvollisuuteen säilyttää asiakirjoja tietyn ajan, vaan tämä määräytyisi muiden säännösten perusteella.

Pykälän 2 momentissa olisi vastaavat säännökset ehdotetun lain 9 §:n tai 22 §:n nojalla annetun salassapitomääräyksen ajallisesta kestosta. Salassapitoaika olisi yksityiselämän suojaamiseksi enintään 40 vuotta ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta. Se, olisiko kysymyksessä yksityiselämän suojaamiseksi annettu salassapitomääräys, ratkeaisi sen lainsäännöksen perusteella, johon salassapitomääräyksen antaminen perustuu. Yksityiselämää salassapitomääräyksellä suojattaisiin silloin, kun määräyksen antaminen perustuisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24 – 32 kohtaan tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin. Tärkeää on havaita se, että momentissa säädetään vain salassapitoajan enimmäiskestosta. Tuomioistuin voisi siten ja sen useassa tapauksessa olisi syytäkin määrätä salassapitoaika näitä aikoja lyhyemmäksi. Harkinnassa voisi ottaa huomioon esimerkiksi sen, milloin tietty oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, jos kappale siitä on jonkun muun viranomaisen hallussa. Salassapitoaikaa ei tulisi määrätä pidemmäksi kuin olisi välttämätöntä salassapidolla suojeltavan edun turvaamiseksi.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaika laskettaisiin asian vireille tulosta tuomioistuimessa. Salassapidon alkamisajankohdalle on useita vaihtoehtoja. Yksi mahdollisuus olisi omaksua julkisuuslaissa säädetty tapa, jonka mukaan salassapitoaika lasketaan

asiakirjaan merkitystä päivämäärästä tai, jollei asiakirjassa ole päivämäärää, sen valmistumisesta ja yksityisen viranomaiselle antaman asiakirjan osalta siitä päivästä, jona viranomainen on asiakirjan saanut.

Toisenlaista ratkaisua voidaan kuitenkin puoltaa käytännön seikoilla. Oikeudenkäynnissä kertyneet asiakirjat kootaan asiakohteisesti asiakirjavihkoihin (akti). Tämä vuoksi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta käyttökelpoisia salassapidon alkamisajankohtia ovat myös joko oikeudenkäynnin vireilletulon ajankohta tai oikeudenkäynnin päättymishetki. Molemmissa jälkimmäisissä vaihtoehdoissa salassapidon päättymisajankohta on riippumaton esimerkiksi siitä, milloin yksittäinen asiakirja on tuomioistuimelle saapunut tai milloin se on tuomioistuimessa valmistettu. Ehdotetussa momentissa on asian vireilletulo omaksuttu salassapitoajan alkamisajankohdaksi ennen muuta käytännöllisten näkökohtien vuoksi ja tulkintaongelmien välttämiseksi. Vireilletulohetki on oikeudenkäynnin päättymishetkeä parempi sen vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjat järjestetään arkistossa niille vireilletulon yhteydessä annetun juoksevan diaarinumeron mukaisesti asia- ja aikajärjestykseen, vaikka tuomiot tosin kootaan pääsääntöisesti OK 24 luvun 9 §:n 2 momentin perusteella niiden antamisen mukaisessa järjestyksessä erilliseksi tuomiokirjaksi. Näin jo pelkästään diaarinumeroon sisältyvän vuosiluvun perusteella voidaan päätellä, sisältääkö asiakirjavihko salassa pidettävää aineistoa.

Ehdotettu sääntely tarkoittaisi myös sitä, että siirrettäessä oikeudenkäyntiasiakirjoja tuomioistuimesta maakunta-arkistoon olisivat oikeudenkäyntiasiakirjat kokonaisuudessaan julkisia, jos siirtoajankohtana käytetään arkistolaitoksen voimassa olevan määräyksen (määräys 3/06/96, 19.8.1996) mukaista aikarajaa, jonka mukaan maakunta-arkistoihin siirretään pääsääntöisesti vain sellaisia asiakirjoja, jotka ovat 40 vuotta vanhempia. Tämä helpottaisi maakunta-arkiston työtä ja ehdotetun lain toimivuutta käytännössä, koska ehdotetun lain sisältämien salassapitosäännösten soveltaminen vaatii yleensä harkintaa ja on sen vuoksi menettelyllisesti ehdotettu tapahtuvaksi tuomioistuimessa.

Julkisuuslain 31 §:n 3 momentissa on säännös, jonka mukaan valtioneuvostolla on tietyillä edellytyksillä mahdollisuus salassapitoajan jatkamiseen enintään 30 vuodella laissa säädetyn salassapitoajan päättymisestä. Ehdotetun pykälän 4 momenttiin otettaisiin vastaava säännös oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajan jatkamisesta. Ehdotuksen mukaan pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin voisi pidentää salassapitoaikaa enintään 40 vuodella, jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi lain mukaisessa määräajassa todennäköisesti

aiheuttaisi merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty.

Ehdotettu säännös on tarpeellinen sen vuoksi, että yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen säännönmukaiset salassapitoajat olisivat lakiehdotuksen mukaan selvästi lyhyemmät kuin julkisuuslain vastaavat salassapitoajat. Vaikka salassapitoaikojen erilaisuus onkin perusteltua oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen näkökulmasta, saattavat oikeudenkäyntiasiakirjojen ehdotetut salassapitoajat olla joissakin tilanteissa liian lyhyet erityisesti henkilön yksityiselämän suojan kannalta. Tämän vuoksi tulisi olla mahdollista hakemuksesta jatkaa salassapitoaikaa.

Salassapitoaikaa voisi ehdotuksen mukaan hakemuksesta jatkaa se tuomioistuin, joka on viimeksi käsitellyt pääasiaa. Viran puolesta salassapitoajan jatkaminen ei siten olisi mahdollista. Hakijana voisi olla se henkilö, jota koskevia salassa pidettäviä tietoja oikeudenkäyntiasiakirja sisältää. Lain sanamuodon mukaan hakijana voisi olla myös muu kuin luonnollinen henkilö. Tämä on tarpeen sen vuoksi, että joissakin tilanteissa salassapitosäännöksillä tai -määräyksillä suojataan muuta kuin yksityisen henkilön etua. Esimerkiksi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 1 kohdan salassapitosäännöksen suojeluobjektina on valtion ulkoinen turvallisuus ja kansainväliset suhteet. Jos tällaisen tiedon salassapitoajan jatkamiselle olisi tarvetta, hakijana voisi toimia myös sellainen valtion viranomainen, jonka tehtäviin kuuluu valtion ulkoisesta turvallisuudesta ja kansainvälisistä suhteista huolehtiminen.

Oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoajan jatkamiselle saattaisi olla käytännössä tarvetta lähinnä silloin, kun tiedon julkiseksi tuleminen loukkaisi voimakkaasti vielä elossa olevan henkilön yksityiselämän suojaa vielä salassapitoajan päätyttyäkin. Ottaen huomioon sen, että kysymys olisi henkilön perusoikeuden turvaamisesta, luonteva viranomainen ratkaisemaan salassapitoajan määräajan pidentämisen olisi tuomioistuin.

Hakemuksen tekeminen ei olisi sidottu määräaikoihin. Liian varhain ennen säännönmukaisen salassapitoajan päättymistä tehty hakemus jäisi kuitenkin usein puuttuvan oikeussuojatarpeen vuoksi tutkimatta. Jos oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 40 vuotta, voisi hakemuksen yleensä jättää aikaisintaan pari vuotta ennen määräajan päättymistä. Tuolloin voitaisiin jo perustellusti nähdä, vaatiiko esimerkiksi henkilön yksityiselämän suoja salassapitoajan jatkamista.

11 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Nykyisessä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä asianosaisten oikeudesta saada tietoonsa yleisöltä salassa pidettäviä tietoja. Sen sijaan julkisuuslain 11 §:ssä on tästä säännökset. Nyt kun oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan erityislakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset myös oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta, on selvyuden vuoksi tarkoituksenmukaista ottaa uuteen lakiin myös säännökset asianosaisten oikeudesta saada näistä tietoja. Kun asianosaisten oikeudesta tiedonsaantiin säädettäisiin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa, tämä palvelisi myös tuomioistuimen ja oikeudenkäyntiin osallistuvan tai siitä tietoa haluavan tarvetta saada samasta laista tieto olennaisista oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvistä säännöksistä. Asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin koskisi lakiehdotuksen 11 §.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen pääsääntöisestä oikeudesta saada tieto yleisöltä salassa pidettävästä oikeudenkäyntiasiakirjastakin. Siinä säädettäisiin, että asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä. Asianosaisella olisi siten lähtökohtaisesti oikeus saada tieto myös ehdotetun lain 8 §:n mukaisesti salassa pidettävästä asiakirjasta samoin kuin tuomioistuimen päätöksellä ehdotetun lain 9 §:n mukaisesti salassa pidettäväksi määrätystä asiakirjasta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluu, että asianosainen saa tietoonsa kaiken asiassa huomioonotettavan oikeudenkäyntiaineiston. Tästä syystä myöskään muutoin salassa pidettävät asiakirjat eivät yleensä voi olla asianosaissalaisia. Asianosaisilla on luonnollisesti tiedonsaantioikeus myös kaikkiin julkisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin.

Asianosaisen pääsääntöiseen oikeuteen saada tieto myös salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista ehdotetaan kuitenkin joitakin soveltamisalaltaan hyvin rajoitettuja poikkeuksia. Asianosaisella ei olisi ehdotettavan *2 momentin 1 kohdan* mukaan oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitetuista yhteystiedoista. Julkisuuslain asianomaisessa lainkohdassa on mainittu todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä tarkoitettujen ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettävät osoite-, puhelin- ja muut vastaavat yhteystiedot, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan tai asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Todistajaan tai muuhun lainkohdassa tarkoitettuun henkilöön kohdistuva uhka voi nimenomaan olla lähtöisin asianosaisesta itsestään. Yhteystietojen salaamisen tarkoitus jäisi näin ollen toteutumatta, jos nämä tiedot voisi saada oikeudenkäyntiasiakirjoista. Tästä syystä on välttämätöntä, ettei näissä

tilanteissa paljasteta uhkan kohteena olevan henkilön yhteystietoja edes asianosaisille. Yhteystietojen ilmoittamatta jättäminen tällaisessa tilanteessa ei myöskään vaaranna asianosaisen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Yhteystietojen ilmoittamatta jättämisellä on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta vain hyvin marginaalinen merkitys. Oikeudenkäynnin julkisuudesta kuitenkin johtuu, että tieto ehdotetussa lainkohdassa mainittujen henkilöiden henkilöllisyydestä on sinänsä julkinen. Ehdotettu lainkohta ei siten merkitse siinä mainittujen henkilöiden anonymiteettiin perustuvaa suojaa.

Ehdotettavan *2 momentin 2 kohdan* mukaan asianosaisella ei myöskään olisi oikeutta saada tietoja ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 2, 3 ja 4 kohdassa tarkoitetuista oikeudenkäyntiasiakirjoista ennen kuin ne ovat tulleet julkisiksi. Tämä ehdotus ei tarkoittaisi varsinaisesti poikkeusta asianosaisen tiedonsaantioikeuteen, vaan merkitsisi vain nimenomaista määräystä siitä ajankohdasta, jolloin tietyt oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat asianosaistenkin osalta saataville. Asianosaisten oikeus tiedonsaantiin ei olisi näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta yhtään parempi kuin yleisön. Asianosainen saisi siinä mainituista asiakirjoista tiedon vasta sitten, kun ne tulevat julkisiksi.

Kysymys olisi ensinnäkin ehdotuksen 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettusta tuomioistuimen ratkaisun sisältävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta. Asianosaisellakaan ei olisi oikeutta saada siitä tietoa ennen kuin se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa. Edes asianosaiselle ei luonnollisestikaan voida antaa tietoa ratkaisusta ennen kuin se on valmistunut. Ratkaisusta tulee tosin ehdotetun 23 §:n nojalla tietyissä tilanteissa tiedottaa asianosaiselle ennen sen tuloa julkiseksi.

Asianosaisella ei myöskään olisi aikaistettua oikeutta tiedonsaantiin ehdotetun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadituista esittelymuistiosta, ratkaisuehdotuksesta tai niihin verrattavista muista asian valmistelemiseksi laadituista oikeudenkäyntiasiakirjoista. Koska mainitut asiakirjat laaditaan tuomioistuimessa sen jäseniä varten ratkaisun tekemistä tai helpottamista varten, ei asianosaisellakaan olisi ehdotuksen mukaan oikeutta saada niitä ennen asian käsittelyn päättymistä. Asianosainenkin saisi niistä halutessaan tiedon vasta kun asian käsittely on siinä tuomioistuimessa päättynyt. Tämä ehdotus merkitsisi muutosta nykytilaan riita- ja rikosasioissa, joiden osalta nykyisen julkisuuslain 11 §:n 2 ja 3 momentin nojalla nämä tiedot, mikäli ne kuuluvat oikeudenkäyntiaineistoon, ovat asianosaisjulkisia jo aikaisemmin. Sen sijaan hallintolainkäytön osalta tilanne pysyisi ennallaan.

Vastaavasti asianosaisella olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada tieto 6 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettusta muusta tuomioistuimessa laaditusta oikeudenkäyntiasiakirjasta vasta, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu.

Ehdotettavan 2 momentin 3 kohdan mukaan asianosaisella ei myöskään olisi oikeutta saada tietoja oikeudenkäyntiasiakirjoista siltä osin kuin niihin sisältyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Kuten edellä 8 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteluista käy ilmi, tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat salassa pidettäviä. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuus olisi turvattava, eikä näin ollen olisi aihetta antaa siitä tietoja myöskään asianosaiselle. Myöskään nykyisen julkisuuslain 11 §:n 3 momentin nojalla asianosaisella ei ole tätä oikeutta. Lakiehdotuksen mukaan tuomioistuin ei myöskään voisi antaa lupaa saada tietoa neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvasta tiedosta. Tämä merkitsisi muutosta nykyiseen lainsäädäntöön, mutta ei merkitsisi tosiasiallista muutosta nykyiseen käytäntöön.

Ehdotettavan pykälän 3 momentissa annettaisiin tarkentavia säännöksiä asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Ensinnäkin selvyuden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että asianosaisen 1 momentissa tarkoitettu oikeus koskee oikeudenkäyntiasiakirjaa, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Kysymys olisi siitä, että kaikki salassa pidettävätkin asiakirjat olisivat 2 momentissa ehdotetuin rajoituksin asianosaisjulkisia, jos ne voivat olla tai ovat voineet asiassa merkityksellisiä. Toisaalta kysymys olisi myös tiedonsaantioikeuden rajoituksesta, sillä asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoa sellaisesta salassa pidettävästä asiakirjasta, joka ei voi tai ei ole voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Esimerkiksi rikosprosessissa voidaan juttujen yhdistämistä koskevien säännösten perusteella käsitellä samalla kertaa usean henkilön eri tekoja koskevia syytteitä. Tällaisessa tilanteessa oikeudenkäyntiasiakirjoihin voi kuulua sellaisia salassa pidettäviä asiakirjoja, jotka liittyvät yksinomaan toisen henkilön tekemiksi väitettyihin rikoksiin. Tähän asiaan ulkopuolisella syytetyllä tai muulla asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoa tällaisesta salaisesta asiakirjasta, ellei se voi tai ole voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Mainitun rajoituksen voidaan tosin katsoa johtuvan jo siitäkin, ettei henkilö ole jutussa tämän toisen henkilön syytettä koskevalta osalta asianosainen. Asianosaisen tiedon saamisen rajoittamisen mielessä ehdotettua lainkohtaa olisi kuitenkin käytettävä erittäin varovaisesti ja asianosaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin huomioiden. Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin on tapauksessa *Nideröst-Huber v. Sveitsi* (18.2.1997) esimerkiksi katsonut, että osapuolella tulisi olla mahdollisuus

lausua kaikesta asiassa esitetystä siitä huolimatta, että aineisto on valtiosisäisen tuomioistuimen mielestä ehkä asiaan vaikuttamatonta.

Nykyisessä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa on säännös, jonka mukaan asianosaisella ei ole oikeutta tiedon saantiin asiakirjasta, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Saman pykälän 3 momentista ilmenee, ettei sanottua kohtaa sovelleta asiakirjaan, joka kuuluu riita- tai rikosasian oikeudenkäyntiaineistoon. Sen sijaan mainittua 2 momentin 1 kohdan rajoitusta sovelletaan nykyisin hallintotuomioistuimissa. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia valmisteltaessa kysymys hallintolainkäytön erityisasema tässä suhteessa oli esillä ja keskusteltavana useaan otteeseen. Tämä ilmenee myös eduskunnan lakivaliokunnan lausuntoon (LaVL 14/1998 vp) liitetystä oikeusministeriössä laaditusta 9.10.1998 päivätyistä muistiosta. Lopputuloksena kuitenkin oli tuolloin se, että asianosaisen pääosin rajoittamatonta tiedonsaantioikeutta ei tuolloin ulotettu hallintolainkäyttöasioihin.

Lakiehdotuksen mukaan lakiin ei enää sisältyisi tällaista asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoitusta myöskään hallintolainkäytössä. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voidaan katsoa olennaisesti kuuluvan sen periaatteen, että asianosainen saa tietoonsa kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat, jotka sisältävät tietoa, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisen tulee myös voida saada tilaisuus lausua käsityksensä tällaisista asiaan vaikuttavista asiakirjoista. Henkilöllä tulee olla aina viimeistään tuomioistuimessa oikeus saada tieto näistä asiakirjoista. Nyt voimassa olevassa laissa luetellut kolme asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoituskriteeriä, eli ”erittäin tärkeä yleinen etu”, ”lapsen etu” ja ”muu erittäin tärkeä yksityinen etu”, ovat myös soveltamisalaltaan verrattain epätasapainoisia suhteessa siihen, että niillä voitaisiin rajoittaa tärkeää asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin tuomioistuimessa. Niiden soveltaminen voisi myös hallintolainkäytössä johtaa asianosaisen kannalta kohtuuttomaan tilanteeseen ja tekisi puolustautumismahdollisuudet epätasapainoisiksi suhteessa viranomaiseen tai toiseen yksityishenkilöön. Vaikka vielä hallinnossa salassapidolle olisikin perusteita, tätä salassapitoperustetta ei ehdotuksen mukaan sovellettaisi enää oikeudenkäyntivaiheessa. Myöskään muita julkisuuslain 11 §:n 2 momentin asianosaisen tiedonsaannin rajoituksia ei ehdotuksen mukaan enää sovellettaisi hallintolainkäytössä ja ehdotettu uusi oikeudenkäynnin julkisuuslain 11 § korvaisi ne. Vastaavasti nykyistä julkisuuslain 11 §:n 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi.

Nykytilaa vastaavasti ehdotetaan 3 momentin lopussa vielä säädettäväksi, että sillä, jonka muutoksenhakuoikeus perustuu kunnan tai muun yhteisön jäsenyyteen, olisi oikeus saada tieto vain julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä. Nykyisin tämä säännös on julkisuuslain 11 §:n 4 momentissa. Tämä ehdotettava säännös tulisi noudatettavaksi hallintolainkäytössä ja siksi yhteisöllä tarkoitettaisiin julkisoikeudellista yhteisöä. Yksityisoikeudellisen yhteisön jäsenyys ei nykyisen lainsäädännön mukaan oikeuta aloittamaan oikeudenkäyntiä muutoksenhaulla, vaan näissä tapauksissa asianosaiseksi on ryhdyttävä asiaa jo ensi asteessa käsiteltäessä.

4 luku. **Suullisen käsittelyn julkisuus**

Yleistä. Voimassa oleva laki oikeudenkäynnin julkisuudesta koskee ensisijassa varsinaisen istuntovaiheen, eli asian suullisen käsittelyn tai pääkäsittelyn julkisuutta oikeudenkäynnissä. Tätä koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi asiaa koskevaan erilliseen neljänteen lukuun oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Yleensä oikeudenkäynnin julkisuudella nimenomaan tarkoitetaan tämän oikeudenkäynnin päävaiheen julkisuutta. Esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan asiaa koskevaa määräystä voidaan lukea niin, että se edellyttää juuri suullisen käsittelyn julkisuutta ("public hearing"). Suullisen käsittelyn julkisuuden voidaankin näin ollen katsoa olevan oikeudenkäynnin julkisuutta puoltavien näkökohtien valossa ensisijaisen tärkeää.

12 §. *Julkinen käsittely.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi yleissäännös yleisön oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa. Pykälän säännöksellä olisi tarkoituksena tuoda esille se ensisijaisen tärkeä lähtökohta, että oikeudenkäyntitilaisuudet ovat julkisia. Vain laissa säädetyin poikkeuksin, jotka on tehty painavista ja yleisesti hyväksyttävistä syistä, yleisön läsnäoloa suullisessa käsittelyssä voidaan rajoittaa. Suullisesta käsittelystä, jossa yleisö saa olla läsnä käytettäisiin ehdotettavassa laissa nimitystä julkinen käsittely. Sen sijaan niistä poikkeuksista, joita julkisen käsittelyn pääsääntöön olisi, ehdotetaan otettavaksi säännökset saman luvun 13-17 §:ään. Suullisen käsittelyn julkisuudesta voitaisiin säätää vain samoilla painavilla ja yleisesti hyväksyttävillä perusteilla poikkeuksia muualla erityislainsäädännössä. Julkisen käsittelyn vastakohta olisi ehdotuksessa käytettävän terminologian mukaan suljettu käsittely.

Suullisen käsittelyn käsite pykälässä määräytyisi ehdotuksen 3 §:ssä olevan määritelmäsäännöksen mukaisesti siten, että sillä tarkoitettaisiin pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta

henkilökohtaisesti. Ehdotus tarkoittaisi nykytilan täydentämistä siten, että suullinen käsittely tarkoittaisi periaatteessa kaikkea muuta asian käsittelyä paitsi asian kirjallista käsittelyä tai tuomioistuimessa pidettävää esittelytilaisuutta, jossa asianosaiset eivät saa olla läsnä.

Yleisön pääsääntöinen vapaa oikeus olla läsnä ja seurata oikeudenkäynnin kulkua edellyttää myös sitä, ettei oikeudenkäynnissä läsnä olevan ole tarpeen selvittää tuomioistuimessa henkilöllisyyttään eikä perustella läsnäoloaan. Vain poikkeuksellisesti tuomioistuimella on oikeus tiedustella läsnä olevalta henkilöltä tämäläyppisiä tietoja, jos niillä on merkitystä tuomioistuimen käyttäessä tässä ehdotetussa laissa säädettyjä oikeuksiaan yleisön läsnäolon rajoittamiseksi. Esimerkiksi tuomioistuimella olisi oikeus tarvittaessa tiedustella henkilön ikää, jotta alle 15-vuotiaan läsnäolo voidaan tarvittaessa ehdotuksen 15 §:n 2 momentin nojalla kieltää.

13 §. *Suljettu käsittely.* Pykälässä säädettäisiin niistä poikkeuksista, joiden vallitessa pääsääntöisestä julkisesta käsittelystä voitaisiin poiketa. Nyt voimassa olevassa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa suljetun käsittelyn edellytykset on systematisoitu niin, että lain 4 §:ssä on lueteltu pakollisen suljetun käsittelyn edellytykset ja harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytykset taas lain 5 §:ssä. Hallinto-oikeuslain 22 §:n mukaan käsittely on toimitettava suljetuin ovin asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus. Hallinto-oikeus voi määrätä asian käsiteltäväksi suljetuin ovin, milloin julkisesta käsittelystä koituisi asianosaiselle erityistä haittaa. Suullisessa käsittelyssä on muutoin noudatettava nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännöksiä. Korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16c §:ssä on vastaavan sisältöinen säännös. Nyt pakollisen ja harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytysten erottelusta samoin kuin hallintolainkäyttöä koskevista erityissäännöksistä ehdotetaan luovuttavaksi. Kaikki suljetun käsittelyn osalta ehdotettavat edellytykset olisivat jatkossa tuomioistuimen harkinnassa ja pakollisia suljetun käsittelyn edellytyksiä ei olisi.

Tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan tehdä päätöksen siitä, että asian käsittely pidetään suljettuna ensisijassa joko asiaan osallisen sekä hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen pyynnöstä. Koska suljetun käsittelyn pitämisen puolesta puhuu tavallisesti nimenomaan yksityisyyden suoja, on tarkoituksenmukaista, että asianosaisella itsellään on päävastuu siitä, että asian käsittely pidettäisiin suljettuna. Tuomioistuin voi myös normaalin prosessin johdon puitteissa tarvittaessa tiedustella asianosaiselta, pyytääkö hän asian käsittelyä suljettuna. Suljettua käsittelyä voisi asianosaisen lisäksi pyytää muu asiaan osallinen, esimerkiksi jutussa todistajana tai muutoin kuultavana oleva henkilö. Salassapitointressi voi olla juuri tällaisella

prosessuaalisen asianosaispiirin ulkopuolisella taholla, eikä siten ole perusteita sille, etteikö myös tällainen henkilö voisi pyytää asian käsittelyä suljetuin ovin. Hallintolainkäyttöä silmällä pitäen lainkohtaan esitetään myös otettavaksi säännös, joka mukaan suljettu käsittely voidaan pitää myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen pyynnöstä. Tällä tavoin saataisiin kattavasti säädettyä tarvittava mahdollista suljettua käsittelyä pyytävien piiri.

Toisaalta tuomioistuimen on harkittava suljetun käsittelyn edellytysten olemassaolo, vaikka kaikki asianosaiset ja muut asiaan osalliset olisivat yhtä mieltä siitä, että asiassa olisi järjestettävä suljettu käsittely. Oikeudenkäyntimenettelyä koskeva sääntely olisi tältä osin siten pakottavaa, ettei asianosaisten sopimus asiasta sitoisi tuomioistuinta. Asianosaisten ja asiaan osallisten käsityksellä on luonnollisesti merkitystä asiaa harkittaessa.

Koska on myös tilanteita, joissa asianosaisilla itsellään taikka muilla oikeudenkäyntiin tavalla tai toisella osallistuvilla henkilöillä tai tahoilla ei ole tarvetta pyytää asian käsittelyä suljettuna, vaikka tärkeät kolmansien henkilöiden tai yhteiskunnalliset intressit puhuisivat suljetun käsittelyn puolesta, ehdotetaan lainkohtaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuin voisi myös viran puolesta päättää asiasta. Suljetun käsittelyn toimittaminen ilman asian osapuolten pyyntöä edellyttäisi erityistä syytä. Tämä olisi myös mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa molemmat tai kaikki asianosaiset toivoisivat asian julkista käsittelyä, jos tuomioistuin harkitsisi suljetulle käsittelylle olevan erityistä syytä.

Suljetun käsittelyn määrääminen tarkoittaisi sitä, että suullinen käsittely pidettäisiin tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta. Suljetusta käsittelystä päättäminen ei siten välttämättä tarkoita sitä, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet toimitettaisiin yleisön läsnä olematta. Julkisuusperiaatetta tulisi näissäkin tilanteissa pyrkiä suosimaan siten, että vain se oikeudenkäynnin osa, jota nimenomaan halutaan suojata julkisuudelta, käsitellään yleisön läsnä olematta. Läsnäolosta suljetussa käsittelyssä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin 14 §:ssä.

Varsinaiset suljetun käsittelyn edellytykset ehdotetaan otettavaksi pykälän 1-7 kohtaan. Luettelo olisi tyhjentävä. *Pykälän 1 kohdassa* ehdotetaan, että suljettu käsittely voitaisiin pitää, jos asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Kohta vastaisi pitkälle voimassa olevan lain 4 §:n sääntelyä, jonka mukaan yleisö ei saa olla läsnä suullisessa käsittelyssä, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa

valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön. Erona nykytilaan olisi ensinnäkin se, ettei myöskään tämä edellytys johtaisi pakolliseen suljettuun käsittelyyn, vaan yksittäistapauksessa tuomioistuin voisi päättää asian käsittelemisestä kokonaan tai osaksi julkisesti, vaikka kohdan edellytykset olisivat täyttyneet. Vaikka nykyisessäkin laissa tuomioistuimen on yksittäistapauksellisesti ratkaistava, ovatko suljetun käsittelyn edellytykset käsillä, on oikeuskäytännössä noudatettu esimerkiksi sellaista ehdotonta linjaa, että maanpetosoikeudenkäynnit ovat olleet yleensä suljettuja kokonaan. Nyt ehdotetulla muutoksella pyritään näissäkin tapauksissa lisäämään oikeudenkäynnin julkisuutta ja mahdollistamaan esimerkiksi melko vähäisten tapausten käsittelemisen julkisesti ainakin osittain.

Ehdotetun 1 kohdan sääntely tarkoittaisi vastaavasti samoin kuin nykyisin voimassa olevassa laissa, vain valtion ulkoista turvallisuutta. Yleistä järjestystä tai valtion sisäistä turvallisuutta ei sääntely lainkohdassa edelleenkään tarkoitettaisi. Tavallisesti valtion ulkoisen turvallisuuden vaara voisi tulla kysymykseen esimerkiksi sotarikoksia tai maanpetosrikoksia koskevia asioita käsiteltäessä. Kuitenkaan ei olisi välttämätöntä, että käsittely viimeksi mainittujen rikostyyppienkään osalta olisi suljettu. Kysymys olisi näissä tapauksissa harkittava tapauksen olosuhteiden valossa. Joskus suljettu käsittely näissäkin tapauksissa voisi jopa olla omiaan huonontamaan Suomen kansainvälisiä suhteita.

Muutosta nykytilaan merkitsisi myös se, että näyttökynnystä julkisen käsittelyn vahingollisuudesta suojattaville eduille korotettaisiin. Kun nykyisessä laissa edellytyksenä on se, että julkinen käsittely saattaisi vaarantaa lainkohdassa mainittuja etuja, niin nyt ehdotetaan, että vaarantamisen tulisi olla todennäköistä. Myös tällä ehdotetulla muutoksella pyrittäisiin siihen, ettei oikeudenkäyntejä tarpeettomasti pidettäisi suljetuin ovin. Valtion ulkoisen turvallisuuden vaarantamisen osalta ehdotuksessa ei asetettaisi lisävaatimusta sille, kuinka merkittävää vaarantamista julkinen oikeudenkäynti todennäköisesti aiheuttaisi Suomen turvallisuudella. Tältä osin riittäisi, että vaaraa todennäköisesti aiheutuisi. Sen sijaan Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteisössä aiheutuvan todennäköisen vahingon tai haitan osalta ehdotuksessa edellytettäisiin sen tai niiden olevan merkittävää. Tämä ei tosin merkitsisi suurta muutosta nykytilaan, sillä haittaa tai vahinkoa tämän kaltaisissa asioissa voitaneen usein luonnehtia merkittäviksi Suomen kannalta. Ehdotettu suljetun käsittelyn edellytys vastaisi sitä, mitä ehdotetaan edellä 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoedellytykseksi.

Uutta ehdotetussa pykälän 1 kohdassa olisi myös modernisoitu sanamuoto, joka ottaisi nimenomaisesti huomioon myös mahdollisen vahingon Suomen edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Vastaavaa terminologiaa on käytetty myös julkisuuslaissa. Suullinen käsittely voitaisiin näin ollen määrätä tämän lainkohdan nojalla pidettäväksi suljetuin ovin esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomeen on saatu kansainväliseen oikeusapuun perustuen joitakin tietoja ja tietojen antamisen ehdoksi on niitä antaneen valtion puolelta asetettu, että ne pidetään yleisöltä salassa. Muussa tapauksessa tietojen saanti jatkossa todennäköisesti merkittävästi vaarantuisi.

Ehdotetun *pykälän 2 kohdassa* puolestaan asetettaisiin edellytykseksi suljetun käsittelyn pitämiseksi, että asiassa esitetään erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Voimassa olevassa laissa harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytykset määräytyvät pääsääntöisesti jonkin juttutyypin mukaan. Esimerkiksi rikosasioiden osalta laissa on luettelo tietyistä rikostyypeistä, joissa suljettu käsittely voi tulla kysymykseen. Samoin muiden kuin rikosasioiden osalta todetaan, että kun käsitellään avioliittoa, isyyttä, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, holhousa taikka muuta sellaista riita- tai rikosasiaa ja siinä esitetään erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämään liittyviä seikkoja, asia voidaan käsitellä suljetuin ovin.

Lakiehdotuksessa lähtökohta on se, ettei mikään asia ole lähtökohtaisesti tyypiltään salassa pidettävä. Kysymystä suljetun käsittelyn edellytyksistä olisi aina arvioitava sen valossa, onko asiassa esille tuleva tieto erityisen arkaluonteista ja lisäksi liittyykö se henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon. Edellytykset olisivat kumulatiivisia, joten niiden olisi oltava samanaikaisesti olemassa. Esimerkiksi jos asiassa esitetään terveydentilaan kuuluvia seikkoja, jotka eivät kuitenkaan ole erityisen arkaluonteisia, ei asiassa olisi tällä perusteella edellytyksiä suljetulle käsittelylle. Tavallisesti esimerkiksi pahoinpitelyjutussa esitetään asianomistajalle aiheutuneista vammoista lääkärintodistus, joka voi sisältää tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta. Tällä perusteella asian suljetun käsittelyn edellytykset voisivat kuitenkin täyttyä vain harvoin, koska tieto ei yleensä ole erityisen arkaluonteista.

Suljetun käsittelyn kriteerit olisivat ehdotuksen mukaan kaikissa juttutyypeissä ja prosessilajeissa samat. Niitä sovellettaisiin samalla tavalla esimerkiksi riita- ja rikosasioissa sekä hallintolainkäytössä. Käytännössä suljettu käsittely tulisi edelleen kysymykseen rikosasioissa esimerkiksi juuri siveellisyysrikosten (rikoslain, 39/1889, 20 luku) osalta, joissa erityisesti uhriksi

joutuneen asianomistajan erityisen arkaluonteiset yksityiselämään liittyvät tiedot voivat tulla esille. Sen sijaan jos tiedot liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin eikä asianomistaja vastusta asian käsittelyä julkisesti, voidaan asian käsittelystä suljettuna päättää vain harvoin, sillä rikosten tekeminen itsessään ei voi olla yksityiselämän piiriin kuuluva asia. Tästä syystä rikoksesta syytetyn yksityisyytensä suojaamiseksi esittämä pyyntö suljetusta käsittelystä ei käytännössä voi menestyä yhtä usein kuin asianomistajan ja sivullisen vastaavat pyynnöt. Kuitenkin yleisellä tasolla rikoksesta syytetyn yksityisyyden suoja on samalla tasolla kuin muidenkin oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden. Rikoksesta syytteessä olevan pyytäessä asian käsittelyä suljetuin ovin tuomioistuimen on riittävässä määrin kunnioitettava syyttömyysolettamasta johtuvia vaatimuksia oikeudenkäynnille ja syytetyn kohtelulle.

Samoin jatkossa käytännössä nimenomaan perhe-elämän kysymyksiin liittyvät asiat voivat sisältää sellaisia erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämään kuuluvia tietoja, joiden vuoksi asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna. Kunnianloukkausta ei enää laissa nimenomaan mainittaisi erikseen sellaisena rikoksena, jossa kysymykseen tulisi harkinnanvarainen suljettu käsittely. Kunnianloukkausrikoksen (rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §) julkinen käsittely vain harvoin koskee tai ainakaan enää pahentaa mahdollista yksityisyyden loukkausta ja näin ollen näissä rikosjutuissa suljetulle käsittelylle voisi olla edellytyksiä vain harvoin. Sen sijaan esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevan rikosjutun yhteydessä (rikoslain 24 luvun 7 §) myös ehdotuksen mukaan voi useammin tulla kysymykseen suljettu käsittely.

Pykälän 2 kohdan mukaisesti asian käsittely suljettuna tulee lähtökohtaisesti kysymykseen sen henkilön pyynnöstä, jota erityisen arkaluonteinen tieto koskee. Jos tämä henkilö itse pyytää asian käsittelemistä julkisesti eikä asiaan liity mitään ulkopuolisten tahojen etuja, on käsittely pidettävä julkisesti.

Pykälän 3 kohdan mukaan edellytyksenä suljetulle käsittelylle olisi, että asiassa esitetään ehdotettavan lain mukaan salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa, taikka jos asiassa ilmaistaan tieto, joka on muualla laissa säädetty salassa pidettäväksi ja tällaisen tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Tämä pykälän 3 kohta vastaisi asialliselta soveltamisalaltaan pitkälle voimassa olevan lain 5 §:n 2

momentin 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan harkinnanvarainen suljettu käsittely voidaan toimittaa, jos asiassa esitetään salassa pidettävä asiakirja tai siinä ilmaistaan tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus. Kuitenkin ehdotetun pykälän 3 kohdan mukaisesti salassa pidettävän asiakirjan esittäminen tai lain mukaan salassa pidettäväksi määrättävän asiakirjan esittäminen ei jatkossa aina oikeuttaisi ainoana edellytyksenä määräämään asiaa käsiteltäväksi suljetuin ovin. Ensinnäkin uusi lainkohta erottaisi ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain 8 §:n nojalla salassa pidettävät ja ehdotettavan 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirjat muista lain mukaan salassa pidettävistä asiakirjoista. Kun oikeudenkäynnissä esittäisiin muualla kuin ehdotetussa laissa salassa pidettäväksi säädetty asiakirja, jota ei ole 9:n nojalla määrätty salassa pidettäväksi, suljettu käsittely edellyttäisi ehdotuksen mukaisesti aina lisäksi, että tällaisen tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Sen sijaan, jos asiassa esittäisiin ehdotettavan lain 8 tai 9 §:n mukaisesti salassa pidettävä asiakirja, olisi tämä yksin riittävä edellytys suljetulle käsittelylle.

Lainkohdassa muualla laissa salassapidettävällä tiedolla tarkoitettaisiin myös sitä tilannetta, että myös suullisessa muodossa esitetty tieto voisi olla suljetun käsittelyn perusteena, jos tieto asiakirjaan merkittynä olisi salassapidettävä muun lain nojalla.

Tässä ehdotuksessa on yleisesti lähdetty siitä, että oikeudenkäynnin julkisuuden tulisi olla selvä pääsääntö ja että erityisesti oikeudenkäynnin suullisen käsittelyn pitämiseksi suljettuna tulee yleensä olla painavammat perusteet kuin esimerkiksi hallinnossa asiakirjan salassapidolle on säädetty. Näin ollen vaikka oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä esitetään muualla laissa salassa pidettäväksi säädetty asiakirja, ei tästä pidä automaattisesti seurata mahdollisuutta määrätä asian suullinen käsittely pidettäväksi suljettuna. Tuomioistuimen tuleekin näissä tapauksissa erikseen harkita, voiko julkisesta käsittelystä todennäköisesti aiheutua lisäksi merkittävää haittaa tai vahinkoa suojeltavalle edulle. Vähäinen haitta tai vahinko ei riittäisi, vaan niiden tulisi ehdotuksen mukaan olla merkittäviä, ennen kuin suljetulle käsittelylle olisi edellytyksiä.

Ehdotetun *pykälän 4 kohdan* mukaan suljettu käsittely voitaisiin määrätä pidettäväksi turvapaikka-asiassa, jos julkinen käsittely voisi vaarantaa turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Verrattaessa hallinto-oikeudesta annetun lain 22 §:ää ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16c §:ää julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24 kohtaan, peruste vastaa nykytilaa.

Kysymyksessä olisi nykytilaan verrattuna uusi nimenomainen oikeudenkäynnin julkisuuslaissa kirjoitettu peruste suljetulle käsittelylle. Samoin kuin mitä tässä ehdotuksessa esitetään henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämisestä 5 §:ssä, voi turvapaikka-asioissa myös suullisen käsittelyn kohdalla olla kysymys turvapaikan hakijan tai hänen läheistensä turvallisuudesta ja on siksi perusteltua, että näissä asioissa voidaan määrätä pidettäväksi suljettu käsittely. Tästä asiaryhmästä on nyt tarpeen säätää myös oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Turvapaikanhakijan tai hänen läheistensä turvallisuus voi olla uhattuna esimerkiksi hänen lähtömaansa viranomaisten toimenpiteiden johdosta.

Ehdotetun *pykälän 5 kohdan* mukaan suljettu käsittely voitaisiin toimittaa asiassa, jossa alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta, jollei suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Tämä suljetun käsittelyn edellytys vastaisi voimassa olevaa lakia sikäli, että ikäraja olisi sama. Kysymys olisi suullisen käsittelyn hetkellä 15-17-vuotiaasta syytetystä. Epäillyn iällä rikoksen tekohetkellä ei olisi merkitystä. Suljettu käsittely voisi olla tarpeen esimerkiksi siitä syystä, että julkinen käsittely saattaisi vaikeuttaa nuoren rikoksentekijän sopeutumista yhteiskuntaan. Julkinen käsittely voisi myös joissakin tapauksissa antaa nuorelle rikoksentekijälle aiheen vääränlaisen julkisuuden tavoitteluun. Tuomioistuimien harkitsisi näissäkin tilanteissa yksittäistapauksittain, onko suljettuun käsittelyyn aiheutta. Asianosaisen omalle näkemykselle on luonnollisesti näissäkin tilanteissa annettava huomattava painoarvo.

Uutuutena nykyiseen lainsäädäntöön ehdotetaan, että pykälään otettaisiin suljetun käsittelyn käyttöalaa rajoittava edellytys. Ehdotuksen mukaan myös alle 18-vuotiaan syytetyn tapauksessa ei asian käsittelyä voitaisi määrätä pidettäväksi suljettuna, jos suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Ehdotuksen tarkoituksena olisi turvata oikeudenkäynnin julkisuus niissä tapauksissa, joissa asian yhteiskunnallisen merkittävyyden takia ei ole perusteltua pitää asian suullista käsittelyä salassa. Rikosjuttu saattaa koskea siten yhteiskunnallisesti merkittävää tapausta, että oikeudenkäynnin julkisuusintressi ylittää tapauksessa tarpeen suojella nuorta rikoksentekijää julkisuudelta. Harkinnassa voidaan huomioida myös se, kuinka lähellä täysi-ikäisyyttä syytetty on. Julkinen käsittely saattaa joskus myös hälventää epätäsmällistä ja ehkä harhaanjohtavaa asian käsittelemistä tiedotusvälineissä esimerkiksi nuoren oloista tai toiminnasta rikoksen yhteydessä. Julkisuus voi siten olla nuoren yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta joskus jopa eduksi. Tällaista ratkaisua tehtäessä voidaan kuitenkin myös ottaa huomioon ehdotuksen suoma mahdollisuus 16 §:n nojalla rajoittaa nuorta koskevan oikeudenkäynnin taltioimista esimerkiksi kieltämällä kuvaaminen.

Ehdotetun *pykälän 6 kohdan* mukaan suljettu käsittely voitaisiin toimittaa asiassa, jos siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Tämä säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Samoin vastaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n 2 momentin 2 kohtaa ehdotetun *pykälän 7 kohdan* säännös, jonka mukaan asian käsittely voitaisiin pitää suljettuna, jos asiassa velvoitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä, velvoitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä tai esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta. Ehdotetun 7 kohdan luettavuuden parantamiseksi se ehdotetaan jaettavaksi alakohtiin.

14 §. *Läsnäolo suljetussa käsittelyssä.* Suljetun käsittelyn tarkoituksena on se, että yleisö ei saa seurata asian käsittelyä. Kuitenkaan aina ei ole tarpeen se, että aivan kaikki muut henkilöt kuin asian varsinaiset asianosaiset poistetaan oikeussalista suljetun käsittelyn ajaksi. Siksi ehdotetaan 14 §:n otettavaksi säännökset siitä, ketkä saavat olla läsnä asian suljetussa käsittelyssä.

Ehdotuksen mukaan lain 14 §:n 1 momenttiin otettaisiin nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 6 §:ää asiallisesti vastaava säännös, jonka mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä sellaiset henkilöt, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisenä. Tämän lainkohdan nojalla voidaan sallia siinä nimenomaisesti sanottujen tahojen lisäksi esimerkiksi tulkkien, tukihenkilöiden, vartijoiden, vanginvartijoiden tai muiden tuomioistuimen tarpeellisina pitämien henkilöiden läsnäolo suullisessa käsittelyssä.

Lainkohdan 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi uusi säännös siitä, että määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi se, että suljetun käsittelyn tilanteessakin oikeudenkäynnin julkisuutta puoltavilla näkökohdilla olisi painoarvoa. Suljettu käsittely voisi siten tarvittaessa olla osittaista siten, että paikalta on poissa vain osa yleisöä. Luonnollisesti jutun käsittely voidaan ja tuleekin jakaa perinteiseen tapaan julkiseen ja salaiseen osaan, mutta uutta olisi nyt se, että myös suljetun käsittelyn aikana voitaisiin sallia joidenkin

henkilöiden osalta poikkeuksia. Joidenkin henkilöiden läsnäolo ei nimittäin välttämättä loukkaa niitä etuja, joiden vuoksi suljettu käsittely on alunperin määrätty. Tämä vaihtelee suojeltavan edun perusteen mukaan. Esimerkiksi oikeustieteen opiskelijoille voitaisiin tämän pykälän perusteella antaa oikeus jäädä seuraamaan myös suljettua käsittelyä. Samoin jos suljettu käsittely pidetään esimerkiksi valtion ulkoista turvallisuutta koskevan ehdotetun 13 §:n 1 kohdan nojalla, ei välttämättä ole tarpeen poistaa niitä henkilöitä, jotka muutenkin vastaavat ja tietävät näistä asioista. Myöskään muiden perheenjäsenten läsnäolo ei kaikissa tapauksissa loukkaa yksityisyyden suojaa, jos suljettu käsittely pidetään ehdotetun 13 §:n 2 kohdan nojalla.

15 §. *Yleisön läsnäolon rajoittaminen.* Jos asiassa järjestetään julkinen käsittely, yleisöllä on lähtökohtainen oikeus olla siinä läsnä. Myöskään julkisessa käsittelyssä ei aina ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista sallia kaikkien henkilöiden läsnäoloa. Tällä tavoin voidaan myös vähentää sitä mahdollisuutta, että asiassa viime kädessä tultaisiin määräämään suljettu käsittely, vaikka ongelma voitaisiin välttää vain rajoittamalla yleisön läsnäoloa. Yleisön läsnäolon rajoittamisesta julkisessa käsittelyssä ehdotettaisiin otettavaksi säännökset ehdotuksen 15 §:ään.

Puheenjohtaja voisi ensinnäkin, kuten myös voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:n 2 momentissakin on säädetty, tungoksen välttämiseksi rajoittaa läsnä olevan yleisön määrää. Tällaisen rajoitusoikeuden tarve on luonnollisesti itsestään selvää, mutta selvyiden vuoksi siitäkkin ehdotettaisiin otettavaksi lakiin nykyiseen tapaan nimenomainen säännös. Tuomioistuimen puheenjohtajalla on muutenkin vastuu järjestyksenpidosta oikeussalissa. Tästä muusta järjestyksenpitovallasta on säännöksiä muun muassa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 ja 7 §:ssä. Näiden oikeudenkäymiskaaren säännösten perusteella oikeuden puheenjohtaja voi esimerkiksi poistattaa tottelemattoman oikeuden istuntosalista. Vaikka yleisön määrää voidaan tungoksen välttämiseksi rajoittaa, julkisuusmyönteisen periaatteellisen lähtökohdan vuoksi suurta julkisuutta herättäneet oikeusjutut tulisi suullisen käsittelyn osalta järjestää mahdollisuuksien mukaan ja tarvittaessa tarkoitukseen soveltuvan kokoisessa istuntohuoneessa. Näin voitaisiin ennalta ehkäistä tungosta. Tungoksen kuitenkin syntyessä puheenjohtajan olisi rajoittaessaan yleisön määrää otettava huomioon myös tiedotusvälineiden edustajien riittävä pääsy istuntosaliin.

Uutena yleisön läsnäolon rajoitusperusteena ehdotuksen 1 momentissa olisi todistajan suojeluun liittyvä peruste. Todistajansuojeluun on viime vuosina hyväksytyssä lainsäädännössä kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Tämä onkin tarpeen sen vuoksi, että todistajan tulisi voida kertoa tietämänsä ilman tarpeettomia pelkoja ja uhkatekijöitä. Yleisöjulkisuuden rajoittamista oikeudenkäynneissä

voidaan puoltaa eräänä todistajansuojeluun olennaisesti kuuluvana tekijänä. Oikeudenkäynnissä yleisön joukossa saattaa olla henkilöitä, joita todistaja tai muuten kuultavana oleva henkilö voi pelätä ja heidän läsnäolonsa vaikeuttaa todistajan tai muun kuultavan asemaa.

Tästä syystä ehdotetaan, että tuomioistuimien voisi rajoittaa yleisön läsnäoloa, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Suojeltavaksi henkilöpiiriksi ehdotetaan ensinnäkin oikeudenkäynnissä eri rooleissa kuultavia henkilöitä. Todistajan suojaamista koskevia toimenpiteitä ei ole tarkoituksenmukaista rajoittaa vain todistajan roolissa toimiviin henkilöihin. Suojaamistarvetta voi olla myös asianosaisilla itsellään, asiantuntijoilla ja esimerkiksi jutussa kuultavilla rikoskumppaneilla.

Tämän lisäksi ehdotetaan, että kuultavan henkilön, siis todistajan, asianosaisen tai muun henkilön, lisäksi myös tällaisen henkilön läheistä voitaisiin suojata tällä läsnäolon rajoittamisella. Todistajan tai muun oikeudenkäynnissä kuultavan henkilön uhkailu voi käytännössä tapahtua myös siten, ettei itse kuultavaa henkilöä uhkailla vaan esimerkiksi hänen perheenjäseniään ja tämä on otettu huomioon säännöksessä. Uhkailu voi tapahtua esimerkiksi siten, että kuultavalle kerrotaan, että hänen perheelleen käy huonosti, jos hän kertoo tietämistään tapahtumista. Suojattavan henkilön ei siten välttämättä tarvitsisi edes olla oikeudenkäyntitilaisuudessa läsnä.

Suojattavien läheisten henkilöiden piiri ehdotetaan tässä rajattavaksi johdonmukaisesti samalla tavalla kuin on tehty rikoslain 15 luvun 9 §:ssä, jossa on määritelty rangaistavaksi säädetyn oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisen ala. Rangaistavaa oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista on paitsi itse kuultavan henkilön uhkaaminen, niin myös tiettyjen kuultavan läheisten henkilöiden uhkaaminen. Rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentin perusteella suojan piiriin kuuluu kuultavan puoliso, hänen sisaruksensa tai sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa samoin kuin henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai joka on muutoin edellä sanottuihin nähden rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen perusteella kuultavan läheinen.

Edellytykseksi ehdotetaan, että tulisi olla olemassa kuultavan henkilön henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka. Tarkoituksena on, että suojan tarpeelle on olemassa konkreettinen syy. Esimerkiksi todistajana toimiminen oikeudenkäynnissä ei ole läheskään aina erityisen miellyttävä tehtävä todistajalle itselleen. Hänen tulee kertoa asioista, joista asianosaisten välillä on riitaa ja

heillä on asioiden kulusta ehkä erilainen käsitys kuin todistajalla. Todistajan on toisaalta puhuttava totta ja hänen kertomuksellaan on usein kaikkein ratkaisevin merkitys oikeudenkäynnin lopputulokselle. Näistä syistä yleisön läsnäolon rajoittamiseen ei tulisi suostua vain todistajan mukavuussyillä.

Jos yleisön läsnäoloa rajoitetaan todistajansuojelun perusteella, voi olla täysin riittävää, että vain todistajaa tai kuultavaa uhkaavat henkilöt poistetaan istuntosalista, mutta tarpeen vaatiessa myös koko yleisö voidaan poistaa, jos tämä on välttämätöntä uhkan poistamiseksi. Sen sijaan esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajaa ei voida tämän todistajan suojaa koskevan säännöksen perusteella poistaa oikeussalista, ellei poikkeuksellisesti hän aiheuta lainkohdassa tarkoitettua henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa. Yksinään se että oikeudenkäyntiä käsitellään tiedotusvälineissä, ei voi aiheuttaa lainkohdassa tarkoitettua uhkaa. Tiedotusvälineet huolehtivat itsesääntelyn kautta siitä, ettei tällaista tilannetta synny, eikä tuomioistuin voi näin puuttua sananvapauden käyttöön.

Oikeuden istuntojen turvallisuus on tuomioistuimen vastuulla ja se tulee pääsääntöisesti hoitaa muilla keinoin kuin yleisöjulkisuuden rajoittamisella tai suljetulla käsittelyllä. Turvatarkastukset tuomioistuimissa ovat tulleet mahdolliseksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa 1 päivänä tammikuuta 2000 voimaantulleen lain (1112/1999) myötä. Samoin istuntoihin voidaan esimerkiksi tarvittaessa järjestää vartiointia. Yleisön läsnäolon rajoittaminen todistajansuojasyillä voi kuitenkin olla joskus tarpeen ja tämä peruste voi edesauttaa todistajan tai muun henkilön turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta myös tuomioistuimen ulkopuolella esimerkiksi istunnon jälkeen.

Yleisön läsnäolon rajoittamisesta uudella todistajansuojaperusteella päättäisi ehdotuksen mukaan tuomioistuin. Uusi rajoitusperuste edellyttäisi enemmän harkintaa kuin esimerkiksi tungoksen välttämiseksi ehdotettava rajoittamisperuste. Sen vuoksi olisi asiamukaista, että siitä päättäisi tuomioistuin ratkaisukokoonpanossaan, eikä vain sen puheenjohtaja.

Ehdotettavan yleisön läsnäoloa rajoittavan säännöksen lisäksi oikeudenkäynnissä olisivat edelleen voimassa esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 pykälän 2 momentin säännökset, joiden perusteella tuomioistuin voi päättää kuulla todistajaa tai esimerkiksi asiantuntijaa asianosaisen läsnä olematta. Mainitussa oikeudenkäymiskaaren säännöksessä ovat nimittäin säännökset todistajan suojaamiseksi asianosaisen taholta tulevaa häirintää ja uhkaa kohtaan. Näihin säännöksiin ei esitetä muutoksia tässä yhteydessä.

Ehdotuksen 2 momenttiin ehdotettaisiin otettavaksi nyt voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:n 1 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan alle 15-vuotias henkilö ei saa olla läsnä julkisessa käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo siitä voivan olla hänelle haittaa. Muun muassa väkivaltarikosten yksityiskohtiin perehtyminen taikka vanhempien keskinäisten riitojen seuraaminen voi olla lapsille vahingollista. Tästä syystä on tarpeen edelleen säilyttää tuomioistuimen mahdollisuus kieltää alle 15-vuotiaiden lasten läsnäolo julkisessa käsittelyssä. Alle 15-vuotiaiden läsnäoloa voidaan käytännössä rajoittaa myös siten, että vain tietyt suullisen käsittelyn osat käsitellään heidän poissa ollessaan. Tuomioistuin päättäisi alle 15-vuotiaan läsnäolosta julkisessa käsittelyssä normaalissa ratkaisukokoonpanossa.

Tuomioistuin voi päättää yleisön läsnäolon rajoittamisesta omasta aloitteestaan, mutta luonnollisesti myös asiaan osalliset voivat sitä pyytää ja heidän toivomuksensa tässä suhteessa vaikuttavat tuomioistuimen harkintaan asiasta päätettäessä.

16 §. *Suullisen käsittelyn taltiointi.* Nykyisessä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa on sen 10 §:n 3 momentissa säädetty, että valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on istuntohuoneessa sallittu puheenjohtajan luvalla. Tätä lähtökohtaa on edelleen pidettävä hyväksyttävänä. Puheenjohtajan asiana olisi edelleen päättää siitä, miten käsittelyä voidaan taltioida. Ilman puheenjohtajalta saatua lupaa suullisen käsittelyn taltiointi ei olisi edelleenkään sallittua. Sen sijaan nykyisessä laissa ei ole asetettu mitään tarkentavia kriteereitä sille, milloin puheenjohtaja voi antaa luvan esimerkiksi valokuvaamiseen ja milloin hän voi sen evätä. Oikeuskäytännössä lupa kuvaamiseen tavallisesti annetaan suullisen käsittelyn alussa, jolloin varsinainen asian käsittely voidaan rauhoittaa taltioinnin aiheuttamalta häiriöltä. Tällaista menettelyä on edelleen pidettävä hyväksyttävänä. Siksi lainkohdassa edelleen ehdotetaan säädettäväksi, että valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on suullisessa käsittelyssä sallittu puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Uutta olisi se, että ehdotuksen mukaan lupa tulisi myöntää, jos kolme kumulatiivista kriteeriä ei täytyisi. Jos joku pykälässä mainituista tilanteista täytyisi, ei lupaa olisi pakko myöntää. Ehdotuksen 1 kohdan mukaan lupa tulisi myöntää, jos siitä ei ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle. Tavallisesti asian häiriöttömälle kululle ei voisi aiheutua haittaa esimerkiksi juuri siitä syystä, että tallentaminen sallittaisiin vain jossakin tietyssä käsittelyn vaiheessa. Esimerkiksi valokuvaaminen tai televisiointi voitaisiin sallia ennen varsinaisen käsittelyn alkua. Samoin esimerkiksi tuomion julistamisen aikana taltiointi voi aiheuttaa häiriötä vain harvoin. Häiriöllä tarkoitettaisiin paitsi varsinaista mekaanista häiriön tai metelin

aiheuttamista, niin myös sellaista muuta toimintaa, joka voi vaikuttaa häiritsevästi oikeudenkäynnissä esiintyvien käyttäytymiseen.

Ehdotuksen 2 kohdan mukaan lupa tulisi myöntää myös silloin, jos taltioinnista tai siirtämisestä ei aiheudu merkittävää haittaa todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen yksityisyyden suojalle taikka se ei vaaranna hänen turvallisuuttaan. Ainoastaan vähäinen haitta ei oikeuttaisi epäämään lupaa.

Ehdotuksen 3 kohdan mukaan lupa tulisi myöntää myös silloin, jos luvan epäämiseen ei ole muuta 1 ja 2 kohtiin verrattavaa painavaa syytä. Tällainen muu syy voisi olla esimerkiksi se, että syytettynä olisi alaikäisiä henkilöitä. Samoin jos käsillä olisivat muut ehdotetussa 13 §:ssä tarkoitetut suljetun käsittelyn edellytykset, mutta tuomioistuin olisi kuitenkin päättänyt pitää julkisen käsittelyn, voitaisiin kuitenkin suullisen käsittelyn valokuvaamista tai muuta taltiointia ja siirtämistä rajoittaa.

Silloin kun lupa myönnetään, valokuvaaminen, nauhoittaminen ja muu suullisen käsittelyn taltiointi ja siirtäminen tapahtuisi puheenjohtajan määräämällä tavalla ja aikana. Puheenjohtaja voisi esimerkiksi määrätä, että valokuvaaminen saa tapahtua oikeudenkäynnin alussa ja tuomiota julistettaessa.

Kysymys käsittelyn taltioinnista ja siirtämisestä voi tulla esille myös asian suljetussa käsittelyssä. Tästä syystä ehdotuksen 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan suljetussa käsittelyssä 1 momentissa tarkoitettu lupa voidaan myöntää vain sille, jolla on oikeus olla suljetussa käsittelyssä läsnä.

17 §. *Eräiden pakkokeinoasioiden julkisuus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi erityissäännökset eräiden pakkokeinoasioiden käsittelyn julkisuudesta. Nämä säännökset menisivät pakkokeinoasioita koskevien erityissäännöksien normihierarkiassa ohi esimerkiksi ehdotettavien oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten, suljettua käsittelyä koskevien 13 §:n säännösten sekä tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta koskevien ehdotettujen 22 §:n säännösten.

Vaikka pykälä ehdotetaan sijoitettavaksi uuden lain 4 lukuun, jossa olisivat suullisen käsittelyn julkisuutta koskevat säännökset, ehdotuksen 17 § sisältäisi säännökset myös pakkokeinoasioiden oikeudenkäyntiasiakirjojen sekä ratkaisun julkisuudesta. Systemaattisesti on selkeämpää sijoittaa

nämä yhtä asiaryhmää koskevat erityissäännökset yhteen paikkaan ja suullista käsittelyä koskevien säännösten yhteyteen, koska keskeisiä pakkokeinoja on säännönmukaisesti käsiteltävä suullisessa käsittelyssä. Toisaalta on päädytty siihen, että pakkokeinoasioiden niin sanottua diaarijulkisuutta koskeva erityissäännös on ehdotettu sijoitettavaksi uuden lain 4 §:n 2 momenttiin. Tämä systemaattinen ratkaisu puolestaan on perusteltavissa siten, että niin sanottua diaarijulkisuutta koskevat säännökset tulevat yleensä sovellettavaksi eri yhteydessä kuin muuta oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut. Sen vuoksi on perusteltua sijoittaa kaikki niin sanottua diaarijulkisuutta koskevat säännökset asiayhteyteensä ja samaan paikkaan uutta lakia.

Pakkokeinoasioiden käsittelyn julkisuudesta on nykyisessä laissa erityissäännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5a §:n 1 momentissa. Asiallisesti pitkälle tätä vastaavat säännökset ehdotetaan nyt otettavaksi uuden lain 17 §:n 1 momenttiin. Ehdotuksen 1 momenttiin esitetään tehtäväksi se muutos, ettei pakkokeinoasian suullista käsittelyä pidettäisi yhtä usein suljettuna pelkästään epäillyn itsensä pyynnöstä. Nykyisin voimassa olevan lain mukaan lainkohdassa tarkoitetun pakkokeinoasian käsittely voi tapahtua julkisesti vastoin epäillyn tahtoa vain erityisen painavasta syystä. Vaikka edelleen pakkokeinoasian suullinen käsittely tulisi epäillyn vaatiessa pitää suljettuina ovia, tästä poikkeaminen edellyttäisi ehdotuksen mukaan enää painavaa syytä, toisin sanoen erityisen painavaa syytä ei edellytettäisi. Nykytilaan ehdotus ei toisi suurta muutosta, sillä käytännössä lainkohdassa tarkoitetut pakkokeinoasian suulliset käsittelyt pidetään yleisön läsnä olematta lähinnä tutkinnallisista syistä.

Lakiehdotuksen 17 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voisi siten päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saataisiin käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Pakkokeinoasioiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta säädetään nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 3 momentissa. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa asiakirjojen salassapito siihen asti kunnes varsinainen syyteasian käsittely alkaa. Ehdotuksen 17 §:n 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi pitkälle nyt voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaava säännös. Ehdotettavan säännöksen mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voitaisiin ratkaisun

sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta edellä saman ehdotuksen 17 §:n 1 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Ratkaisun sisältävää asiakirjaa näissä pakkokeinoasioissakaan ei voitaisi pelkästään asian pakkokeinoluonteesta vuoksi pitää salassa. Tällä halutaan korostaa sitä seikkaa, että itse ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuden painoarvo on suurempi kuin muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen. Sen sijaan pakkokeinoasian ratkaisun salassapidosta voidaan määrätä yleisten ratkaisun julkisuutta koskevien säännösten nojalla ehdotuksen 22 §:n mukaisesti. Nykytilaan verrattuna ehdotuksessa olisi uutta myös se, että siinä olisi otettu huomioon se tilanne, että pakkokeinoasia ei välttämättä aina johda syyteasian käsittelyyn. Ehdotuksen mukaan pakkokeinoasian oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat normaaliin tapaan, eli tavallisia oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevien säännösten mukaan julkiseksi myös sen jälkeen, kun asia jätetään sillensä.

Nykyiseen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 a §:ään lisättiin vuonna 1995 annetulla lailla (404/1995) uusi 2 momentti, jossa on säännökset niin sanottujen salaisten pakkokeinojen oikeuskäsittelyn julkisuudesta. Näitä pakkokeinoja olivat lainmuutoksen säätämishetkellä telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu. Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 6 §:n 2 momentin mukaan telekuuntelua ja -valvontaa koskeva asia ratkaistaan tuomioistuimessa kuulematta rikoksesta epäiltyä tai yleensä myöskään teleliittymän haltijaa. Näissä tilanteissa on välttämätöntä, ettei myöskään yleisöllä ole pääsyä mahdollisiin asian käsittelyä koskeviin istuntoihin tuomioistuimessa. Samoin ratkaisu pitää antaa ja sen sisältämä asiakirja pitää yleisöltä yleensä salassa. Muussa tapauksessa pakkokeinon käytöltä menisi koko tarkoitus.

Tällä perusteella uuteen 17 §:n 3 momenttiin ehdotetaan edelleen otettavaksi nykyistä oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia asiallisesti vastaavat säännökset. Kuten edellä ehdotetun 4 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, poliisilakiin on lailla 21/2001 lisätty säännökset eräistä uusista pakkokeinoista, jotka tulevat saman lain 32c ja 32d §:n perusteella tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näissäkin tilanteissa pakkokeinon kohdetta ei tarvitse tuomioistuimessa kuulla. Tämän johdosta lainkohtaan ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa tai muuta sellaista pakkokeinoa koskeva asia, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla, käsiteltäisiin ja ratkaisu julistettaisiin yleisön läsnä olematta. Vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi, että näissä

asioissa ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättäisi, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin. Viimeksi mainittu tuomioistuimen harkinnassa oleva poikkeusmahdollisuus olisi siten ehdotuksessa tarkennettu, ettei tuomioistuin voisi sen perustella päättää myöhentää julkiseksi tuloa siitä ajankohdasta, jona asiasta on ilmoitettava pakkokeinon kohteelle. Nykyisen lain sanamuodon mukaan tämä saattaisi nimittäin olla mahdollista. Jos pakkokeinon kohteelle ei asiasta tarvitse lainkaan ilmoittaa, eivät lainkohdassa tarkoitettut tiedot tulisi julkiseksi ilman tuomioistuimen asiaa koskevaa erillistä päätöstä. Joka tapauksessa pakkokeinoasioiden salassapitoajan enimmäisaika määräytyisi aina ehdotettavan oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikaa koskevan 10 §:n 1 momentin säännöksen mukaisesti.

18 §. *Salassa pidettävät tiedot julkisessa käsittelyssä.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, miten jo suoraan lain nojalla salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja tai tuomioistuimen antamalla määräyksellä salassa pidettäviä tietoja voidaan käsitellä julkisessa käsittelyssä. Ehdotetun lainkohdan säännökset ovat tarpeen ensinnäkin sen vuoksi, ettei se seikka, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää salassa pidettävää tietoa, sellaisenaan oikeuta suljettuun käsittelyyn. Samoin tuomioistuimen ei ole pakko määrätä asiaa käsiteltäväksi suljetussa käsittelyssä vaikka 13 §:n edellytykset suljetulle käsittelylle täyttyisivätkin. Ellei ehdotettavan kaltaista säännöstä otettaisi lakiin, jäisi epäselväksi, miten salassa pidettävän tiedon kanssa voidaan menetellä julkisessa käsittelyssä. Nykyisessä laissa tämän kaltaista tilannetta koskeva säännös on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 b §:ssä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että julkisessa käsittelyssä ehdotuksen 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai ehdotuksen 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saisi esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi on tarpeellista. Ehdotettu sanamuoto, jonka mukaan muutoin salassa pidettävää tietoa voidaan julkisessa suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa kuitenkin esittää siinä laajuudessa kuin se on tarpeellista, vastaisi nyt voimassa olevan lain sanamuotoa. Tämä voimassaoleva sanamuoto on julkisuusmyönteisempi kuin se muotoilu, jota julkisuuslain säätämisen yhteydessä hallituksen esityksessä esitettiin. Hallituksen esityksessä ollutta ehdotusta muutettiin eduskuntakäsittelyn aikana lakivaliokunnan lausunnon perusteella (LaVL 14/1998 vp). Lakivaliokunta perusteli muutosesitystään sillä, että tuomioistuimelle tulee antaa ehdotettua enemmän harkintavaltaa sen suhteen, kuinka laajalti asiakirjoja esitellään. Sen vuoksi valiokunta – ottaen huomioon myös perustuslakivaliokunnan

lausunnon (PeVL 43/1998 vp) - esitti, että hallituksen esityksestä poistettaisiin sana ”vain” ja sana ”välttämätön” muutettiin sanaksi ”tarpeellista”. Nyt ehdotetaan lakivaliokunnan ehdotuksen perusteella säädetyn lain samamuodon säilyttämistä tältä osin.

Ehdotus olisi suullisen käsittelyn toimittamista silmällä pitäen joustava, sillä näin suullisessa käsittelyssä voitaisiin tarpeen mukaan käsitellä myös salassa pidettäviä tietoja. Tuomioistuimen olisi otettava tässä suhteessa huomioon se, ettei näin meneteltäessä tulisi aiheuttaa sellaista tilannetta, jossa julkisesta käsittelystä voisi aiheutua merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapito on säädetty. Säännös näin ollen toimisi myös asian käsittelyn osalta tuomioistuimelle varoittimena siitä, että salassa pidettävien tietojen osalta tulisi käsittelyssä noudattaa tiettyä varovaisuutta, jotta näitä asioita käsiteltäisiin julkisesti vain tarpeellisin osin. Esimerkiksi oikeuspsykiatrasta mielentilatutkimusta käsiteltäessä voitaisiin julkisessa käsittelyssä tarvittaessa käsitellä sen lopputulosta, mutta jos koko tutkimusta olisi tarpeen käsitellä perusteellisemmin, olisi tarpeellista määrätä asian käsittely pidettäväksi suljettuna. Salassa pidettävien tietojen käsittelyn suhteen tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan tiedustella asianosaisen mielipidettä siitä, kuinka laajalti asian käsittely niiden osalta on julkisessa käsittelyssä tarpeellista. Käsittely olisi joka tapauksessa järjestettävä niin, ettei suullisuusperiaatetta loukata.

Ehdotetun pykälän nojalla julkisessa käsittelyssä esitettyihin salassa pidettäviin tietoihin ei ulottuisi ehdotuksen 19 §:ssä tarkoitettu salassapitovelvollisuus, joka koskisi vain suljetussa käsittelyssä esitettyjä tietoja ja siksi suljetussa käsittelyssä läsnä olleita henkilöitä.

Todistajan suojaamiseksi on tässäkin tilanteessa tarpeen ottaa käyttöön julkisuutta rajoittavampi sääntely. Ei olisi asianmukaista, että esimerkiksi todistajan salassa pidettäviä yhteystietoja käsiteltäisiin julkisesti, jos tiedon antaminen näistä yhteystiedoista vaarantaisi hänen turvallisuuttaan, etujaan tai oikeuksiaan. Tällainen ei yleensä voi olla tarpeen edes oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä. Mainituilla yhteystiedoilla voi olla ratkaisevaa merkitystä itse jutussa vain harvoin. Siksi ehdotuksen 18 §:n 2 momenttiin ehdotetaan säädettäväksi, että ehdotettavan lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saisi käsitellä julkisesti, ellei siihen olisi erityisen painavaa syytä. Tämäkin ehdotus vastaisi nyt voimassa olevaa lainsäädäntöä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 b §:n 2 momentissa.

Salassa pidettävän tiedon käsittelyä julkisessa käsittelyssä koskevan säännöksen lisäksi ehdotuksen 21 §:n säännös koskisi vastaavasti salassa pidettävän tiedon ottamista julkiseen ratkaisuun.

19 §. *Salassapitovelvollisuus*. Suljetussa käsittelyssä voidaan edellä selostettujen ehdotusten perusteella käsitellä salassa pidettäviä tietoja. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös salassa pidettäviä tietoja koskevasta vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Asian suljettu käsittely tuomioistuimessa perustaa aina vaitiolovelvollisuuden. Tästä keskeisestä velvollisuudesta ei kuitenkaan nykyisin ole nimenomaista säännöstä. Vaitiolovelvollisuuden perusteesta säädetään julkisuuslain 23 §:stä, mutta oikeudenkäynnin julkisuuden näkökulmasta erityisesti salassapitovelvollisten henkilöiden osalta vaikeasti hahmoteltavana. Julkisuuslaki koskee nimenomaisesti viranomaisten toimintaa kun taas oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä asianosaisilla ja yleisöllä on keskeinen asema. Suljetussa käsittelyssä voisi olla läsnä myös sellaisia henkilöitä, joita julkisuuslain 23 § ei koskisi. Julkisuuslain 23 §:n perusteella jäisi myös epäselväksi olisiko julkisessakin käsittelyssä esille tulleesta salassa pidettävästä tiedosta salassapitovelvollisuus. Salassapitovelvollisuuden selventämiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös salassa pidettäviä tietoja koskevasta vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Voimassa olevan julkisuuslain 23 §:ssä on säännökset salassapitovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta sekä niiden sisällöstä eikä siksi ole tarkoituksenmukaista säätää näistä kysymyksistä yksityiskohtaisesti uudelleen oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Näitä säännöksiä voidaan soveltaa myös tuomioistuimessa. Ehdotetussa laissa olisi kuitenkin säännös siitä, että salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisivat myös kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia. Säännös tarkoittaisi näin ollen myös tahoja, joita ei tarkoiteta julkisuuslain 23 §:ssä, mutta jotka kuitenkin ovat olleet läsnä suljetussa käsittelyssä.

Ehdotuksen 19 §:n mukaan suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden tämän lain mukaan tai tämän lain nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen osalta olisi salassapidon ja hyväksikäytön osalta voimassa, mitä on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssä.

Ehdotus merkitsisi ensinnäkin sitä, että kaikki julkisuuslain 23 §:n tarkoittamat henkilöpiirit tulisivat tämän lain salassapitovelvollisuuden alaisiksi. Lisäksi salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisivat myös kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia. Näitä olisivat tuomioistuimeen eri suhteissa palveluksessa olevat henkilöt, kuten esimerkiksi tuomarit ja lautamiehet, sekä asianosaiset, heidän edustajansa ja avustajansa sekä kaikki muut henkilöt, jotka

ovat saaneet asian suljetussa käsittelyssä salassa pidettäviä tietoja. Näin ollen salassapitovelvollisuus koskisi esimerkiksi myös niitä, jotka ovat saaneet ehdotuksen 14 §:n nojalla luvan olla läsnä asian suljetussa käsittelyssä. Ehdotettu salassapitovelvollisuus ei koskisi julkisessa käsittelyssä esille tullutta tietoa.

Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan muistuttaa läsnä olevia salassapitovelvollisuuden olemassaolosta. Salassapitovelvollisuuden sisältö vastaisi myös kokonaisuudessaan sitä, mitä on julkisuuslaissa säädetty. Näin ollen esimerkiksi asianosaiset, heidän edustajansa ja avustajansa olisivat salassapitovelvollisia vain siltä osin, kuin tieto koskee muita kuin asianosaista itseään.

Salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisi ehdotuksen mukaan vain suljetussa käsittelyssä esille tullutta oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaan salassa pidettävää tietoa. Näin ollen jos julkisessa käsittelyssä esimerkiksi ehdotuksen 18 §:n nojalla käsiteltäisiin salassa pidettävää tietoa, ei tästä seuraisi läsnäolijoille salassapitovelvollisuutta tai hyväksikäyttökieltoa. Samoin esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyvää salassa pidettävää tietoa koskisi ehdotettavan 30 §:n viittaussäännöksen mukaisesti suoraan julkisuuslain 23 §. Jos asiassa on aikomus käsitellä liikesalaisuuksia, joiden osalta halutaan saada aikaan esimerkiksi vastapuolelle salassapitovelvollisuus, on asian käsittelyä pyydettyä pidettäväksi suljettuna, vaikka esimerkiksi juttua ei olisi seuraamassa lainkaan yleisöä. Tosiasiallinen salassa pidettävien asioiden suoja tosin toteutuu tällöin jo pitkälti sillä, ettei paikalla ole yleisöä.

5 luku. **Ratkaisun julkisuus.**

Yleistä. Oikeudenkäynnin julkisuuden tosiasiallisen toteutumisen kannalta tuomioistuimen ratkaisun julkisuus on tärkeässä asemassa. Nyt voimassa olevassa OikJulkL:ssa on useita säännöksiä, jotka joko suoraan tai välillisesti vaikuttavat ratkaisun julkisuuteen. Sellaisia ovat erityisesti lain 5 b, 8 ja 9 §. Oikeudenkäynti kaikkine sen vaiheineen tähtää viime kädessä tuomioistuimen asiassa antamaan ratkaisuun. Kysymys siitä, miten asia on ratkaistu ja millä perusteilla ratkaisuun on päädytty, on sekä asianosaisten että yleisön kannalta tärkein tieto, minkä oikeudenkäynnistä voi saada.

Ratkaisun korostettu julkisuus käy ilmi myös Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista. KP-sopimuksen 14 artiklan 1 kohdan mukaan jokainen rikos- tai riita-asiassa annettu päätös on tehtävä julkiseksi paitsi, milloin nuorten henkilöiden etu muuta vaatii tai milloin oikeudenkäynti

koskee avioliittoasiaa tai lasten holhousa. Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat säännökset edellyttävät, että tuomioistuimen päätös annetaan julkisesti. Toisaalta ratkaisun julkisuusvaatimus ei ole ehdoton sen vuoksi, että poikkeukseton ratkaisun julkisuus saattaisi loukata liiaksi muita tärkeiksi katsottuja etuja, kuten esimerkiksi perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattua yksityiselämän suojaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi edellä yleisperusteluissa mainitussa ratkaisussaan tapaus Z vastaan Suomi, ettei todistajan olleen valittajan henkilöllisyyden ja HIV-tartunnan paljastaminen hovioikeuden tuomiossa ollut perusteltua. Kysymys oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa taatun yksityiselämän suojan loukkaamisesta.

20 §. *Neuvottelu ja äänestys.* Voimassa olevan OikJulkL:n 7 §:n mukaan tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys tapahtuvat yleisön ja asianosaisten läsnä olematta. Vastaava säännös olisi hieman kieliasultaan tarkistettuna ehdotettavan pykälän 1 momentissa. Säännöksen asialliseen muuttamiseen ei ole ilmennyt aihetta.

Neuvottelusalaisuudella on tärkeä merkitys tuomioistuinten riippumattomuuden ja ratkaisujen perusteellisen harkinnan turvaamiseksi. Julkisuus saattaisi estää tuomioistuimen jäsenten yksityiskohtaista ja vapaata mielipiteiden vaihtoa ja eri ratkaisuvaihtoehtojen avointa punnintaa ja näin vaikuttaa ratkaisun sisältöön.

Tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan sitä tilaisuutta, jossa tuomioistuimen jäsenet ja mahdolliset esittelijät harkitsevat joko pääasiaratkaisun sisältöä tai menettelyyn liittyvien kysymysten ratkaisemista. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin ei siten kuulu pelkästään tiedot pääasiaratkaisun harkitsemiseksi käydystä neuvottelusta, jota oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n mukaan kutsutaan päätösneuvotteluksi, vaan tiedot kaikista niistä neuvotteluista, joita tuomioistuin käy oikeudenkäynnin kuluessa ja jotka liittyvät jollain tavalla itse oikeudenkäyntiin ja sen kuluessa tehtäviin ratkaisuihin.

Eräiden oikeudenkäynnin kuluessa tehtävien ratkaisujen (esimerkiksi päätös maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämisestä tai todistajan palkkiosta) sisältö on monessa tapauksessa niin vakiintunut, että varsinaista tuomioistuimen neuvottelua ei tarvitse toimittaa, vaan ratkaisu tapahtuu oikeuden jäsenten katse- ja elekontaktien välityksellä. Tällaisissa tilanteissa ei jatkossakaan välttämättä olisi tarpeen määrätä läsnä olevia välillä poistumaan istuntosalista.

Vaikka tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaankin yleisön ja asianosaisten läsnä olematta, olisi tuomioistuimen ratkaisun sisältö lähtökohtaisesti julkinen. Tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta koskevat säännökset tulisivat ehdotetun lain 22 §:ään. Paitsi tuomioistuimen ratkaisu, myös mahdollisen äänestyksen sisältö olisi nykyiseen tapaan julkinen. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan tuomiossa on oltava ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet. Rikosasioiden osalta vastaavat säännökset ovat ROL 11 luvun 6 §:n 1 momentin 8 kohdassa ja hallintolainkäyttölain mukaan käsiteltävien asioiden osalta hallintolainkäyttölain 54 §:ssä. Näihin, kuten muihinkaan ratkaisun sisältöä koskeviin säännöksiin ei esitetä muutoksia. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuudella ei siten suojata ratkaisun lopputulosta tai sen perusteita julkisuudelta, vaan tuomioistuimen neuvottelutapahtuman ja ratkaisuharkinnan kulkua.

Ehdotettavan *pykälän 2 momenttiin* tulisi säännös siitä, että tuomioistuimen neuvottelun sisältö on pidettävä salassa. Voimassa olevassa laissa ei ole tällaista nimenomaista säännöstä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen salassapidosta, vaan velvollisuus pitää salassa tuomioistuimessa käytyjen neuvottelujen sisältö on käytännössä johdettu oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä olevasta tuomarinvalasta. Antaessaan tuomarinvalan tuomari lupaa olla ilmaisematta kenellekään niitä neuvotteluja, joita oikeus pitää suljettujen ovien takana. Voimassa olevista säännöksistä merkitystä neuvottelusalaisuuden kannalta on myös julkisuuslain 11 §:n 3 momentin säännöksellä, jonka mukaan siltä osin kuin asiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetuista neuvotteluista, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Myös lakivaliokunta antaessaan lausunnon hallituksen esityksestä julkisuuslaiksi (LaVL 14/1998) kiinnitti huomiota lainsäädännölliseen epäselvyyteen, joka koski neuvottelusalaisuutta, ja totesi, että neuvottelusalaisuus tulisi saattaa selkeästi lakisäätteiseksi. Ehdotuksen mukaan velvollisuus pitää tuomioistuimen neuvottelujen sisältö salassa kävisi ilmi selvästi suoraan laista. Salassapitovelvollisuus olisi ehdoton, eikä tietoja neuvottelujen sisällöstä voisi antaa edes tuomioistuimen päätöksellä. Salassapitovelvollisuus koskisi kaikkia henkilöitä, jotka ovat osallistuneet tuomioistuimen neuvotteluun tai olleet läsnä tuomioistuimen neuvottelussa. Tuomioistuimen neuvotteluun ottavat osaa yksittäisessä jutussa esimerkiksi käräjäoikeudessa tuomioistuimen kokoonpanosta riippuen tuomioistuimen puheenjohtajina toimivat tuomari, kärjäviskaalit, notaarit ja jäseninä lautamiehet sekä tuomioistuimen erityisjäsenet, kuten esimerkiksi maa-oikeusinsinööri maa-oikeusasioissa. Samoin näihin neuvotteluihin voivat ottaa osaa merioikeudessa käytettävät asiantuntijat ja patenttiasioiden tekniset asiantuntijat, vaikka he eivät ole

varsinaisesti tuomioistuimen jäseniä. Ylioikeuksissa tuomioistuimen neuvotteluihin voivat ottaa tuomioistuimen jäsenten lisäksi osaa esittelijät. Salassapitovelvollisuus koskisi myös tuomioistuimen neuvottelussa läsnä olevia mutta ratkaisun tekemiseen osallistumattomia henkilöitä, kuten tuomioistuimen avustavaan henkilökuntaan kuuluvaa pöytäkirjanpitäjää ja mahdollisia harjoittelijoita.

Lakiehdotuksen 8 §:n 1 momentin 6 kohdassa olisi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta vastaavasti nimenomainen säännös siitä, että myös oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja on esimerkiksi esittelijöiden asian esittelyä varten laatimissa muistioissa ja jäsenten kirjoittamissa ratkaisuluonnoksissa ja –pohdinnoissa, ns. ”lapuissa”.

21 §. *Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi lakiehdotuksen 18 §:n julkista käsittelyä koskevia säännöksiä vastaavasti julkisen ratkaisun osalta säännökset siitä, missä laajuudessa jo suoraan lain nojalla salassa pidettäviä tai tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen nojalla salassa pidettäviä tietoja saa ottaa julkiseen ratkaisuun. *Pykälän 1 momentin* mukaan ehdotettavan lain 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saisi ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Nykyisin voimassa oleva vastaava säännös on OikJulkL:n 5 b §:ssä ja se otettiin lakiin lakivaliokunnan esittämässä muodossa, kuten edellä 18 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena olisi tuoda esille tuomioistuimen ratkaisun korostettu julkisuus ja olla osaltaan vaikuttamassa siihen, että ehdotetun lain 22 §:n nojalla ratkaisua koskevia salassapitomääräyksiä annettaisiin vain aivan välttämättömmissä tilanteissa. Toisaalta säännös olisi tarpeen senkin vuoksi, että se kiinnittäisi tuomioistuinten huomiota esimerkiksi asianosaisten yksityiselämän suojaan niin, että yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia asioita käsiteltäisiin sinällään julkisessa tuomioistuimen ratkaisussa vain ratkaisun perustelemiseksi tarpeellisilta osin. Siten ehdotetulla säännöksellä tavoitellaan kahden eri suuntaan vaikuttavan perusoikeuden, oikeudenkäynnin julkisuuden ja yksityiselämän suojan, tapauskohtaisesti parhaan mahdollisen tasapainopisteen löytämistä.

Ehdotettavan *pykälän 2 momentin* mukaan julkiseen ratkaisuun ei saisi ottaa lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja (salassa pidettävät yhteystiedot), ellei siihen olisi erityisen painavaa syytä. Ehdotus vastaisi 18 §:n 2 momentissa julkisen käsittelyn osalta voimassa olevan OikJulkL 5 b §:n 2 momenttia. Mahdollisuus ottaa julkiseen ratkaisuun vain rajoitetusti salassa pidettäviä yhteystietoja olisi perusteltua erityisesti todistajan suojaamiseksi. Erityisen painavat syyt ehdotetussa momentissa tarkoitettujen tietojen ottamiseen julkiseen ratkaisuun saattaisivat olla silloin, kun tiedoilla olisi jutun ratkaisun ja sen perustelemisen kannalta keskeinen merkitys. Voidaan arvioida, että tällaista merkitystä niillä olisi käytännössä vain harvoin.

22 §. *Tuomioistuimen ratkaisu.* Ehdotettavaan pykälään otettaisiin perussäännökset ratkaisun julkisuudesta ja siitä tehtävistä poikkeuksista. Osittain ehdotusta vastaavat voimassa olevat säännökset ovat OikJulkL:n 8 ja 9 §:ssä. Edellinen koskee vain suullisen käsittelyn päätteeksi julistettavia ratkaisuja ja jälkimmäisessä on säännökset siitä, millä edellytyksillä ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja voidaan määrätä salassa pidettäväksi. Ratkaisun julkisuussäännös koskisi kaikkia tuomioistuimen tekemiä lainkäyttöraatkaisuja, kuten pääasiaratkaisun sisältäviä tuomioita ja päätöksiä, yksipuolisia tuomioita, välituomioita, osatuomioita, väliaikaismääräyksiä ja käsittelyn aikana tehtyjä niin sanottuja prosessuaalisia ratkaisuja.

Ehdotetun *pykälän 1 momentin* mukaan yleisöllä olisi ensinnäkin oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa. Tällainen oikeus on keskeinen osa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen sisältöä ja se sisältyy jo voimassa olevaan oikeuteenkin. Ratkaisun julistamisella on merkitystä käytännössä erityisesti käräjäoikeudessa, jossa oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio, sekä hovioikeudessa, jossa oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n mukaan ratkaisu julistetaan päätösneuvottelun päätyttyä tai annetaan hovioikeuden kansliassa. Tuomiota julistettaessa on riittävää, että siitä ilmoitetaan vain tuomion perustelut ja tuomiolauselma, jollei tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ole tarpeen. Rikosasioiden osalta vastaavat säännökset ovat ROL 11 luvun 7 §:ssä. Käytännössä tuomiot julistetaankin tässä lyhennyksessä muodossa ja tuomittavaa asiaa selostava osuus (ns. tuomion resiitti) jätetään julistamatta.

Samalla tavalla kuin ratkaisun julistaminen olisi julkinen tilaisuus, myös ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen. Tätä koskeva nimenomainen säännös otettaisiin myös *ehdotetun pykälän 1 momenttiin*. Kaikista tuomioistuinten ratkaisuista suurin osa annetaan niitä erikseen julistamatta kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta onkin erittäin tärkeää, että myös kirjallisesti annetut ratkaisut ovat julkisia. Ratkaisun

sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen samalla tavalla myös silloin, kun sen sisältö on aikaisemmin julistettu julkisesti, mutta saatettu kirjalliseen muotoon vasta myöhemmin.

Voimassa olevan OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan jos suullinen käsittely on kyseisen lain 4 tai 5 §:n nojalla ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräajan.

Asiasisällöltään osittain näitä nykyisiä säännöksiä vastaavat säännökset tulisivat ehdotetun *pykälän 2 momenttiin*. Vaikka tuomioistuimen ratkaisun julkisuus, oli ratkaisu sitten annettu suullisesti julistamalla tai kirjallisesti, olisikin pääsääntö, tuomioistuin voisi poiketa siitä tietyillä laissa säädetyillä edellytyksillä silloin, kun se olisi välttämätöntä esimerkiksi asianosaisten tai sivullisten yksityiselämän suojaamiseksi. Jos ratkaisu sisältäisi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 8 tai 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tietoja, tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan julistaa ratkaisun sanotuilta osin yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa. Ehdotetun lain 8 §:ssä säädetään niistä tiedoista, jotka olisivat suoraan lain nojalla pidettävä salassa ja 9 §:n nojalla salassa pidettäviä puolestaan olisivat ehdotuksen mukaan sellaiset tiedot, joista tuomioistuin on antanut salassapitomääräyksen.

Verrattuna nykyisiin voimassa oleviin säännöksiin uutta sääntelyssä olisi se, että ratkaisun julistamisella yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan määräämisellä salassa pidettäväksi ei olisi enää kytkentää siihen, olisiko suullinen käsittely toimitettu julkisena vai suljettuna eli yleisön läsnä olematta. Ainoastaan tuomioistuimen ratkaisun sisältö, eli siinä olevien tietojen luonne, olisi merkityksellistä harkittaessa ratkaisun julkisuutta. Uutta olisi myös se, että tuomioistuimen ratkaisu ei koskaan olisi miltään osin suoraan lain nojalla salassa pidettävä, vaan edellyttäisi aina yksittäistapauksessa tehtävää päätöstä siitä, että ratkaisu julistetaan joltain osin yleisön läsnä olematta, tai että ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja määrätään vastaavasti joltain osin salassa pidettäväksi. Nämä uutuudet johtuvat siitä ehdotuksessa omaksutusta perusratkaisusta, että julkisuusratkaisut harkitaan pääsääntöisesti erikseen ja itsenäisesti lain systematiikan nelikentän, eli oikeuden perustietojen, oikeudenkäyntiasiakirjojen, käsittelyn ja ratkaisun osalta.

Ehdotetun lainkohdan sanonnat ”sanotuilta osin” ja ”niiltä osin” tarkoittaisivat sitä, että tuomioistuimen ratkaisu voitaisiin pitää julkisuudelta salassa vain sen kohdan osalta, joka sisältää salassa pidettävää tietoa. Jos esimerkiksi ratkaisun perustelujen joku osa tai kappale sisältäisi salassa pidettäviä, esimerkiksi erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämästä, tuomioistuin voisi tältä osin julistaa ratkaisun yleisön läsnä olematta tai määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan vastaavasti pidettäväksi tältä osin salassa muun osan ratkaisusta ollessa julkinen. Joissakin tilanteissa ratkaisu jouduttaisiin pitämään kuitenkin tätä enemmältikin salassa sen vuoksi, että sinällään julkisen tiedon paljastumisesta voisi seurata salassa pidettävän tiedonkin paljastuminen.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisun julistaminen yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen salassa pidettäväksi ei olisi koskaan pakollista, vaikka ratkaisu sisältäisikin ehdotetun lain 8 §:n nojalla tai 9 §:n nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettäviä tietoja. Kuten nykyisin, asia jäisi jatkossakin tuomioistuimen harkinnan varaan. Harkintaan luonnollisesti vaikuttaisi tapauskohtaisesti määräytyvät vaatimukset oikeudenkäynnin julkisuudelle ja toisaalta salassa pidettävien tietojen suojalle. Merkitystä harkinnassa olisi myös asianosaisten asiasta esittämillä mielipiteillä, vaikka tuomioistuin ei niihin olisikaan sidottu. On huomattava, että ratkaisu voidaan monissa tapauksissa muotoilla siten, että siinä ilmenevän tiedon salassapidolle ei ole tarvetta, vaikka tiedon lähteenä oleva oikeudenkäyntiasiakirja olisikin salassapidettävä tai suullinen käsittely olisi toimitettu suljettuna.

Ehdotuksen mukaan ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat kuitenkin aina julkisia. Tätä koskeva säännös otettaisiin ehdotetun *pykälän 2 momenttiin*. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään nyt voimassa olevaa oikeutta. Ratkaisun lopputuloksella tarkoitetaan sitä, miten asia on päättynyt. Lopputuloksen tulee aina sisältää myös se, ketä henkilöä tai tahoja ratkaisu koskee. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n mukaan kärjäoikeuden tuomiossa on muun ohessa oltava perustelut, sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet sekä tuomiolauselma. Tuomiolauselma sisältää ratkaisun lopputuloksen, eli sen, mihin tuomioistuin on päätenyt jutun asianosaisten esittämien vaatimusten osalta. Vastaavia tuomion sisältöä määrittäviä säännöksiä on esimerkiksi ROL 11 luvun 6 §:ssä, jossa myös puhutaan ratkaisun lopputuloksesta tarkoittaen tuomiolauselmaa sekä hovioikeuden osalta oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:ssä, jossa puolestaan puhutaan hovioikeuden ratkaisun lopputuloksesta tarkoittaen tuomio- tai päätöslauselmaa.

Hallintolainkäyttölain 54 §:n säännös päätöksen sisällöstä sen sijaan käyttää sanontaa ”pätöksen lopputulos”, joka vastaa asiallisesti käsitteitä tuomio- ja päätöslauselma.

Kysymystä ratkaisun lopputuloksen julkisuudesta ei ratkaisisi se, olisiko tiedot merkitty esimerkiksi tuomion tuomiolauselmakenttään, vaan se, onko tiedoissa tosiasiallisesti kysymys ratkaisun lopputulostiedoista. Julkisia olisivat esimerkiksi rikosasiassa siten jutun rikosoikeudellisen ratkaisun lisäksi ratkaisu asianomistajan korvausvaatimusten tai todistajan palkkiovaatimusten osalta. On huomattava, että asianosaisten nimet ovat aina osa ratkaisun lopputulosta.

Uutuutena ehdotetun *pykälän 2 momentissa* olisi säännös siitä, että jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, ratkaisusta olisi laadittava julkinen seloste, joka sisältää myös pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Julkinen seloste annettaisiin samanaikaisesti varsinaisen ratkaisun kanssa. Säännöksen tarkoituksena olisi lisätä ratkaisujen julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuinkäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että näiden ääripäiden välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon sekä oikeudenkäynnin ja erityisesti ratkaisun julkisuuden korostetut vaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin olisi huomioitu asianosaisten tai sivullisten esimerkiksi yksityiselämää koskevan suojan tarpeet. Monessa tapauksessa esimerkiksi asianomistajan yksityiselämän suojaamiseksi olisi riittävä, että hänen nimensä poistetaan ratkaisun perusteluista ratkaisun ollessa muulta osin julkinen.

Julkista selostetta ei ehdotuksen mukaan tarvitsisi tehdä aina ratkaisun ollessa joltain osin salassa pidettävä. Se olisi tehtävä vain, jos oikeudenkäynnin julkisuudella olisi yksittäistapauksellisesti sellaista joko periaatteellista tai käytännöllistä merkitystä, että sen sisällöstä olisi salassa pidosta huolimatta annettava ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia enemmän tietoa julkisuuteen. Asian ei olisi tarvinnut herättää huomattavaa kiinnostusta valtakunnallisesti, vaan riittävää olisi sekin, että se on paikallisesti huomattavan kiinnostuksen kohteena. Ratkaisevaa merkitystä ei tässä suhteessa voisi antaa myöskään sille, kuinka moni tiedotusväline on osoittanut kiinnostusta asiaa kohtaan. Käytännössä julkisen selosteen laatiminen tulisi useimmiten kysymykseen rikosasioissa. Asia voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla yhteiskunnallisesti merkittävä myös silloin, kun asialla voidaan arvioida olevan merkitystä ennakkotapausmielessä.

Jos tuomio salattaisiin vain tietyiltä yksittäisiltä kohdin, erillisen julkisen selosteen laatimistarvetta ei välttämättä olisi, koska julkiseksi jäävästä ratkaisun osasta monessa tapauksessa kävisi riittävästi

ilmi ratkaisun kokonaisuus. Tällaisessa tilanteessa varsinainen julkinen ratkaisu kävisi julkisesta selosteesta. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi niin, että ratkaisusta peitettäisiin salassa pidettäväksi määrätty tieto asianomistajan nimestä ja ratkaisu muuten julkistettaisiin sellaisenaan. Sen sijaan jos päädyttäisiin siihen, että ratkaisu julistetaan kokonaisuudessaan yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja vastaavasti määrätään ratkaisun lopputulosta ja lainkohtia lukuun ottamatta salassa pidettäväksi, erillinen julkinen seloste tulisi laadittavaksi. Jos ratkaisu julistettaisiin yleisön läsnä olematta, olisi tämän jälkeen julistettava lisäksi ratkaisun julkinen seloste.

Koska lakiehdotuksen mukaan ratkaisun lopputulos olisi aina julkinen, tämä tarkoittaisi sitä, että oikeudenkäynnin asianosaisten henkilöllisyys kävisi ilmi julkisesta tuomiosta. Asianosaisten henkilöllisyyden julkisuus kuuluu oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen keskeisiin kohtiin, joka näkyy esimerkiksi ehdotetun lain 4 §:stä. Ehdotetun lain 5 §:ssä on kuitenkin säädetty kaksi poikkeusta siitä, että asianosaisten henkilöllisyys olisi julkinen tieto. Ehdotetut poikkeukset koskevat asianomistajan henkilöllisyyttä eräissä arkaluonteisissa rikosasioissa ja hakijan henkilöllisyyttä turvapaikka-asiassa tietyillä edellytyksillä.

Ehdotetun lain 5 §:ssä oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta tehtyjä poikkeuksia vastaavat poikkeukset asianosaisten henkilöllisyydestä olisi ehdotuksen mukaan mahdollista tehdä myös ratkaisun osalta niistä syistä johtuen, joita on selostettu lain 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Ehdotetun 22 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voisi siten määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskisi erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, ja hakijan henkilöllisyyden turvapaikka-asiassa, jollei olisi ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

On huomattava, että asianosaisten henkilöllisyyden salaamisesta oikeuden perustietona ehdotetun lain 5 §:n nojalla ei automaattisesti seuraisi, että henkilöllisyys tulisi salata myös osana ratkaisua. Molemmat ratkaisut tehtäisiin toisiinsa nähden itsenäisesti, mutta selvää on, että jos henkilöllisyyden salaaminen on katsottu 5 §:n nojalla tarpeelliseksi, on salaaminen monesti tarpeen myös tuomioistuimen ratkaisussa.

23 §. *Ratkaisusta tiedottaminen asianosaiselle.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi julkisuuslain 6 §:n 3 momenttia vastaava säännös tuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia siitä, että jutun asianosainen voi saada ratkaisun sisällöstä tiedon ennen ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemistä. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi

julkiseksi ehdotetun lain 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan silloin, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu.

Julkisuuslakia säädettäessä katsottiin, että hyvään hallintoon ja oikeusvaltioon kuuluu periaate, että asianosainen saa itseään koskevasta ratkaisusta tiedon suoraan viranomaiselta (HE 30/1998, s. 63 ja LaVL 14/1998). Asianosaisen kannalta voi olla kiusallista, jos hän saa tiedon itseään koskevasta ratkaisusta esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta ennen kuin ratkaisu on toimitettu hänelle. Ongelmallisia tilanteita tässä suhteessa saattaa syntyä erityisesti ylioikeuksien kohdalla, koska niiden ratkaisujen antamishetki ei ole yleensä etukäteen asianosaisten tiedossa ja koska ratkaisu toimitetaan asianosaiselle tavallisimmin postitse. Jotta asian merkitys havaittaisiin tuomioistuimissa, sitä koskeva säännös on katsottu tarpeelliseksi ottaa myös ehdotettavaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan yleislakiin. Käytännön merkitystä säännöksellä on erityisesti ylioikeuksissa ja hallinto-oikeuksissa, joissa ratkaisut annetaan nykykäytännön mukaisesti yleensä pelkästään kirjallisina. Käräjäoikeuksissa sen sijaan säännöksen käytännön merkitys olisi vähäisempi sen vuoksi, että säännöstä ei sovellettaisi, jos ratkaisu julistetaan.

Jo julkisuuslain 6 §:n 3 momenttia säädettäessä eräiden tuomioistuinten antamien lainkäyttöratkaisujen osalta käytännön ongelmaksi esitettiin se, että periaatteessa tuomio tai muu ratkaisu on lopullinen vasta, kun se annetaan eli päivätään ja lähetetään (expedioidaan) asianosaiselle. Tiedon antaminen voidaan kuitenkin toteuttaa esimerkiksi siten, että kun ratkaisu on tosiasiaassa allekirjoitettu ja valmis expedioitavaksi, se toimitetaan asianosaiselle telekopiolla, sähköpostitse tai siitä ilmoitetaan puhelimitse. Tieto voidaan näin antaa vähän ennen tuomion tai muun ratkaisun virallista antamista ja julkistamista. On huomattava, että tarkoituksena ei ole säätää tai luoda käytäntöä, jossa ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi eri ajankohtana julkinen asianosaiselle kuin suhteessa yleisöön. Riippuen ratkaisun sisällöstä ja laajuudesta riittävää voisi olla esimerkiksi sellainen menettely, että asianosaiselle soitetaan puoli tuntia ennen ratkaisun antamista ja selostetaan suullisesti ratkaisun lopputulos ja sen pääpiirteiset perustelut.

Julkisuuslain 6 §:n 3 momentin säännökseen verrattuna ehdotettu pykälä on kirjoitettu informatiivisempaan muotoon sen suhteen, millaisissa tilanteissa pykälässä säädettyä menettelyä tulisi noudattaa. Ehdotetun pykälän mukaan asianosaisen etukäteisestä informoimisesta olisi huolehdittava silloin, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa ja tarvittaessa muutoinkin. Näin pykälän sanamuodostakin kävisi paremmin ilmi, että säännöksen tarkoituksena on turvata asianosaisen oikeus saada tieto ratkaisusta

suoraan viranomaiselta eikä tiedotusvälineiden kautta.

Ehdotonta velvollisuutta ratkaisun etukäteiseen informoimiseen tuomioistuimella ei ehdotuksen mukaan olisi, vaan siitä olisi huolehdittava tuomioistuimella olevien mahdollisuuksien mukaan. Tuomioistuimelta puuttuisi mahdollisuus pykälässä tarkoitettuun informointiin lähinnä silloin, kun asianosaista ei saada kiinni ratkaisusta informoimiseksi tai hänen yhteystietonsa eivät ole tuomioistuimen tiedossa. Tällaisten tilanteiden syntymistä voitaisiin toisaalta välttää sopimalla oikeudenkäynnin aikana jo hyvissä ajoin asianosaisten tai heidän avustajiensa kanssa siitä, millä tavalla pykälässä tarkoitettu ratkaisusta informoiminen tehdään. Tuomioistuimen työ- tms. kiireillä tai resurssipulalla etukäteisinformoinnin tekemättä jättämistä ei sen sijaan voitaisi perustella.

6 luku. **Menettelysäännöksiä**

Yleistä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa ei ole varsinaisia menettelysäännöksiä. Julkisuuslain menettelysäännökset koskevat lähinnä menettelyä annettaessa tieto asiakirjan sisällöstä. Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi kattavat säännökset päätöksentekomenettelystä päätettäessä oikeudenkäynnin julkisuudesta tai oikeudenkäyntiasiakirjan antamisesta asiaan osalliselle tai sivulliselle.

Menettelysäännösten mukaan ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaiset ratkaisut ovat säännönmukaisesti lainkäyttöratkaisuja. Epäselvyyttä on ollut siitä, onko julkisuuslain mukaisten menettelysäännösten mukainen toiminta tuomioistuimissa katsottava hallintotoiminnaksi vai lainkäytöksi ja miltä osin (ks. KKO 2001:53 ja 2001:64). Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi lisäksi nykyisestä laista poikkeavat muutoksenhakua koskevat säännökset, jotka noudattavat kunkin tuomioistuimen muutoksenhakulinjaa lainkäytössä.

Voimassa olevassa laissa ei ole erityisiä säännöksiä väliaikaismääräyksestä eikä siitä, voidaanko julkisuuskysymys aikaisemmin tehdyn ratkaisun estämättä ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi myös näitä kysymyksiä koskevat säännökset. Asianosaiset voivat oikeudenkäynnissä olla eri mieltä julkisuutta taikka salassapitoa koskevista kysymyksistä. Kuulemisperiaatteen varmistamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi lisäksi tarpeelliset asiaan osallisen taikka sivullisen kuulemista koskevat säännökset

24 §. *Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi perussäännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta ratkaisusta. Pykälän 1 momentin mukaan ehdotetun lain nojalla annettava ratkaisu tehdään vain pyydettyä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä pyydetään tietoa. Ehdotus tarkoittaa sitä, että julkisuutta koskeva ratkaisu on tehtävä vain tarvittaessa eikä ratkaisun tekemättä jättäminen yleisesti ottaen johda siihen, etteikö ratkaisua voitaisi tehdä myöhemmin ja eräissä tapauksissa vasta oikeudenkäynnin vireillä olon päätyttyä. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tarkoittaisi kaikkia tuomioistuimen ehdotetun lain nojalla tekemiä ratkaisuja. Näitä olisivat oikeudenkäynnin perustietoja, asiakirjajulkisuutta, suullisen käsittelyn ja ratkaisun julkisuutta koskevat ratkaisut.

Ehdotuksella on pyritty siihen, ettei tuomioistuimen tarvitse tehdä oikeudenkäynnin aikana julkisuutta tai salassapitoa koskevia päätöksiä, ellei päätöksen tekeminen ole olosuhteet huomioon ottaen tarpeellista. Asianosaisen pyynnöstä päätös kuitenkin on aina tehtävä oikeudenkäynnin vireilläolon aikana. Jos tuomioistuin omasta aloitteestaan pitää tarpeellisena päätöksen tekemistä oikeudenkäynnin taikka oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta, tällainen päätös on pääsääntöisesti tehtävä asian ollessa vireillä. Tuomioistuimen on tällöin myös varattava asianosaisille tilaisuus ottaa kantaa julkisuuskysymykseen. Jos kysymys on ehdotettavan lain 8 §:n nojalla salassa pidettävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta, keskustelu julkisuudesta oikeudenkäynnin aikana on tarpeen esimerkiksi siinä tapauksessa, että on epäselvää, sisältääkö jokin oikeudenkäyntiasiakirja lain 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään liittyvistä seikoista.

Käytännössä suuri merkitys lienee sillä, että oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskeva päätös usein voidaan jättää tekemättä oikeudenkäynnin aikana. Todennäköisesti valtaosassa tapauksia tällaista ratkaisua ei tarvitsisi tehdä myöskään oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Esimerkiksi päätöstä, jossa todettaisiin, että jokin tietty oikeudenkäyntiasiakirja ehdotettavan lain 8 §:n nojalla on pidettävä salassa, ei olisi tarpeen tehdä muutoin kuin siinä tapauksessa, että joku muu kuin asianosainen haluaa tiedon asiakirjan sisällöstä. Vastaavasti myöskään ehdotettavan lain 9 §:n nojalla annettavaa salassapitomääräystä koskevaa ratkaisua ei siis välttämättä tarvitsisi tehdä oikeudenkäynnin aikana.

Vaikka varsinaista ratkaisua oikeudenkäynnin julkisuudesta ei olisi tarpeen heti tehdä, olisi edelleen käytännössä perusteltua, että esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirjojen alustava seulonta julkisiin ja

salassa mahdollisesti pidettäviin asiakirjoihin sekä mahdollisiin rajatapauksiin tehtäisiin kun asiaa käsitellään. Tällöin asiaa käsittelevällä tuomarilla on yleensä hyvä käsitys asioiden luonteesta julkisuusmielessäkin. Tämä oikeudenkäyntiasiakirjojen alustava seulonta helpottaisi myöhemmin arkistosta vastuussa olevien työtä ja mahdollista myöhempää ratkaisun tekemistä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta.

Asianosaisen ohella myös sivullisella, jota salassapidettävä tieto koskee, on oikeus oikeudenkäynnin vireillä ollessa esittää pyyntö oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidämiseksi tai esimerkiksi suullisen käsittelyn toimittamiseksi suljettuna siltä osin kuin siinä käsitellään häntä koskevia salassapidettäviä tietoja. Viimeksi mainittu tilanne voi tulla esiin esimerkiksi todistajankuulustelun yhteydessä. Sivullisen oikeudesta pyytää oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaa salassapitomääräystä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä olisi säännös pykälän 2 momentissa ja eräistä tilanteista koskien ehdotettavan lain 28 §:n 2 momentissa.

Päätöksen tekeminen suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna osaksi tai kokonaan on niin ikään usein tarpeetonta. Jos kysymyksessä on asia, joka ei ole herättänyt julkista mielenkiintoa eikä oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä ole yleisöä, päätöstä suljetusta käsittelystä ei tarvita, ellei sitä nimenomaan vaadita. Salassapidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan esittäminen taikka salassapidettävien tietojen käsittely suullisessa käsittelyssä ei silloin myöskään ole ongelmallista. Vaikka julkisessa käsittelyssä käsitelläänkin salassapidettävää tietoa, tosiasiallinen salassapidettävien tietojen suoja on varsin hyvä, jos yleisöä ei ole saapuvilla. Kysymys salassapidon varmistamisesta tulee ajankohtaiseksi tavallisesti silloin, jos suullisessa käsittelyssä on yleisöä. Jos suullisessa käsittelyssä käsitellään salassapidettävää tietoa ja halutaan, että ehdotettavan lain 19 §:ssä tarkoitettu salassapitovelvollisuus koskee noita tietoja, käsittely on toimitettava yleisön läsnäolematta.

Momentin mukaan muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä myös asian vireilläolon jo päätyttyä. Tämä säännös on tarpeen, koska oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskevaa ratkaisua ei yleensä tarvitse tehdä oikeudenkäynnin aikana muutoin kuin edellä selostetuissa tilanteissa. Jos asianosainen siis ei ole vaatinut salassapitoa koskevaa ehdotettavan lain 9 §:n mukaista ratkaisua oikeudenkäynnin aikana eikä asiaa tuomioistuimen toimesta ole otettu esille, ratkaisu voidaan tehdä vielä asian vireilläolon päätyttyä, jos joku, jolla asianosaisaseman perusteella ei ole oikeutta saada tietoa oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, pyytää jäljennöstä oikeudenkäyntiasiakirjasta.

Erityisesti hallintolainkäytössä on runsaasti asioita, joissa oikeudenkäyntiasiakirjat julkisuuslaissa tai erityislainsäädännössä olevien säännösten perusteella nykyisin eivät ole julkisia. Ehdotettavan lain mukaan hallintotuomioistuimien ei pykälän 1 momentin mukaan olisi yleensä tarpeen asian käsittelyn aikana tehdä oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia salassapitoratkaisuja. Tällaisissa asioissa oikeudenkäyntiasiakirjoja vain harvoin pyytävät muut kuin asianosaiset. Sen vuoksi salassapitoratkaisujen tekeminen myöskään oikeudenkäynnin päätyttyä ei tule olemaan yleistä. Kun hallintolainkäytön lähtökohtaisesti tulee olla julkista samoin edellytyksin kuin yleisissä tuomioistuimissakin, 1 momentin säännös varmistaa myös hallintolainkäytössä julkisuusperiaatteen toteutumisen, mutta mahdollistaa hallintolainkäytön erityispiirteiden ottamisen huomioon käytännöllisellä tavalla.

Puheena olevasta 1 momentin säännöksestä ilmenee lisäksi, että päätöstä suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna ei voida tehdä enää asian käsittelyn päätyttyä. Suullisen käsittelyn luonteestakin jo seuraa, että käsittelyn toimittaminen suljettuna on ratkaistava käsittelyä aloitettaessa taikka sen aikana. Momentista ilmenee myös, ettei tuomioistuin voi ehdotettavan lain 22 §:n nojalla päättää ratkaisun määräämisestä pidettäväksi pykälässä tarkoitetuilta osin salassa enää ratkaisun antamisen taikka julistamisen jälkeen. Tällaiset ratkaisut on siis aina tehtävä viimeistään silloin kuin varsinainen pääasiantarkaisukin.

Oikeudenkäynnin perustiedoista voidaan ehdotettavan lain 5 §:n mukaan jättää ilmoittamatta asianomistajan henkilöllisyys rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, taikka hakijan henkilöllisyys turvapaikka-asiassa tietyin edellytyksin. Ehdotettavan lain 22 §:n mukaan tuomioistuin voi antaessaan tai julistaessaan pääasiantarkaisun samalla määrätä, että sanotut henkilötiedot on pidettävä salassa. Silloin ne on pidettävä salassa myös siltä osin kuin ne ilmenevät ratkaisuasiakirjasta. Tuomioistuin ei edellä sanotun mukaisesti voi päättää ratkaisunsa salassapidamisesta siihen sisältyvien salassa pidettävien tietojen osalta enää ratkaisun antamisen tai julistamisen jälkeen. Tästä syystä myöskään puheena olevien perustietojen salassapidosta ei voida päättää enää ratkaisun antamisen jälkeen. Jos tuomioistuin siis lopullisen ratkaisunsa yhteydessä päättää määrätä asianomistajan taikka turvapaikanhakijan henkilöllisyyden pidettäväksi salassa, sen on viimeistään samassa yhteydessä päätettävä vastaavien perustietojen pitämisestä salassa, koska myöhemmin näitä tietoja ei enää voida salata. Niin kuin lakiehdotuksen 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, ei ratkaisun perustustietojen julkisuuden ja toisaalta ratkaisun julkisuuden tarvitse välttämättä olla

sama. Mahdollista esimerkiksi on, että oikeudenkäynnin perustiedot ovat tietyltä osin salassa pidettäviä, mutta ratkaisu ei vastaavasti ole.

Pykälän 2 *momentin* mukaan asianosaisen oikeutta pyytää tuomioistuinta antamaan 1 momentissa tarkoitettu ehdotettavan lain 9 §:n mukainen oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitomääräys asian käsittelyn päätyttyä on rajoitettu. Momentin mukaan asianosainen ei kuitenkaan menetä oikeuttaan pyytää salassapitomääräystä asian käsittelyn päätyttyäkin, mikäli hän ei ole voinut esittää pyyntöä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitämiseksi asian käsittelyn aikana taikka pyynnön esittämättä jättämiselle on pätevä syy. Jos salassapitomääräyksen antaminen on ilmeisen tarpeellista, tuomioistuimen tulee informatiivisen prosessinjohtovelvoitteen johdosta viran puolesta nostaa esille kysymys salassapitomääräyksen mahdollisesta tarpeesta. Jos asianosainen siinä yhteydessä ilmoittaa, ettei hän pyydä salassapitomääräystä tai ei reagoi kysymykseen lainkaan, hän ei enää asian vireillä olon päätyttyä voi esittää momentissa tarkoitettua pyyntöä. Tällainen prosessinjohtollinen toimi on perusteltu erityisesti silloin, kun asiaa käsitellään suullisesti. Jos taas käsittely on kokonaan kirjallista, tuomioistuimen ei yleensä tarvitse kiinnittää asianosaisten huomiota salassapitioon, vaan siihen voidaan ottaa kantaa vasta asian vireilläolon päätyttyä, jos sivullinen pyytää tuomioistuimelta oikeudenkäyntiasiakirjaa. Menettelyn ollessa pelkästään kirjallista asianosaiselta täytyy sitä paitsi voida edellyttää suurempaa velvollisuutta oma-aloitteisesti huolehtia haluamansa salassapitomääräyksen pyytämisestä. Tämän vuoksi tuomioistuimelle asetettu kuulemisvelvollisuus 26 §:n mukaisissa tilanteissa on käytännössä suunnilleen samanlainen riippumatta siitä, onko asiaa käsitelty suullisesti vaiko vain kirjallisessa menettelyssä.

Momentissa tarkoitettun pätevän syyn olemassaoloa arvioitaessa on lähtökohtana pidettävä asianosaiselta edellytettävän normaalin huolellisuuden noudattamista. Jos asianosaista edustaa tai avustaa asianajaja, vaatimukset tässä suhteessa voidaan asettaa korkeammalle kuin siinä tapauksessa, että asianosainen ajaa asiaansa itse. Pätevä syy voi olla olemassa myös silloin, jos asianosainen on erehdyksessä luullut, että oikeudenkäyntiasiakirja suoraan ehdotettavan lain 8 §:n nojalla on pidettävä salassa, vaikka kysymys onkin oikeudenkäyntiasiakirjasta, josta voidaan 9 §:n nojalla antaa salassapitomääräys.

Ehdotettavan lain 8 §:ssä ovat säännökset suoraan lain nojalla salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Kun tuomioistuimen ei 1 momentin mukaan ole välttämättä tehtävä mitään ratkaisua oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta asian käsittelyn aikana, tuomioistuin voi

myös viran puolesta käsittelyn jälkeen 8 §:n nojalla todeta, että jokin tietty oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa. Kun kysymys on sanotun pykälän nojalla salassapidettävästä asiakirjasta, asianosaisen kuuleminen ratkaisua tehtäessä voinee, ottaen huomioon ehdotettavan lain 26 §:n säännöksen, vain verraten harvoin olla tarpeen enää asian vireilläolon jo päätyttyä. Jos taas kysymys on 9 §:n nojalla salassapidettävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta, jolloin asianosaisen omalla tahdolla on salassapitomääräyksen antamista ajatellen keskeinen merkitys, tuomioistuin joutuu useassa tapauksessa ehdotettavan lain 26 §:n nojalla varaamaan sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuuden tulla kuulluksi, mikäli hän ei ole voinut asiasta lausua asian käsittelyssä taikka lausumatta jättämiselle on pätevä syy.

Ehdotettavan lain 9 §:n nojalla tuomioistuin voi myös erityisestä syystä viran puolesta antaa salassapitomääräyksen. Tämä edellyttää kuitenkin lainkohdan mukaan erityisiä syitä ja voinee tulla vain hyvin poikkeuksellisesti kysymykseen käsittelyn päätyttyä. Erityiset syyt liittyvät tavallisesti sivullisen selvän ja riidattoman salassapitointressin suojaamiseen tai ne ovat muutoin sen laatuista, että tuomioistuimen olisi tullut ottaa ne esille jo asiaa käsiteltäessä, jolloin asianosaisetkin olisivat voineet ottaa kantaa julkisuuskysymykseen. Tuomioistuimen on tällaisissa tilanteissa kuultava sitä, jota mahdollisesti salassapidettävä tieto koskee.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että oikeudenkäyntiasiakirjaa tai 5 §:ssä tarkoitettuja salassa pidettäväksi määrättyjä oikeudenkäynnin perustietoja pyytäneen taikka oikeudenkäyntiasiakirjaa koskeneen pyynnön johdosta kuullun henkilön sitä vaatiessa, tuomioistuimen on annettava pyynnön johdosta kirjallinen ratkaisu. Säännös tarkoittaa sitä, että kirjallinen ratkaisu ei ole tarpeen, ellei sitä nimenomaisesti ole vaadittu. Säännöksen tarkoituksena on helpottaa asiakirjapyyntöjen käsittelyä. Jos asiakirjan taikka perustietojen pyytäjät tyytyvät tuomioistuimen asianomaisen virkamiehen ilmoitukseen, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjaa taikka sanottuja perustietoja ei voida antaa, koska ne on pidettävä salassa, mitään kirjallista ratkaisua ei ole tarpeen tehdä. Riittävää siis useissa tapauksissa on, että tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö vain ilmoittaa asianlaidan.

Oikeudenkäyntiasiakirjan taikka oikeudenkäynnin salassapidettävien perustietojen pyytäjällä on oikeus hakea ehdotettavan lain 29 §:n nojalla muutosta tuomioistuimen ratkaisuun. Jotta muutoksenhaku tulisi mahdolliseksi, puheena olevan pyynnön esittäjän tulee esittää myös vaatimus ratkaisun tekemisestä kirjallisesti. Tuomioistuimen tulee lisäksi asianmukaisella tavalla kiinnittää oikeudenkäyntiasiakirjaa tai perustietoja pyytävän huomiota siihen, että hänellä on oikeus vaatia

kirjallista ratkaisua. Siinä tapauksessa, että tuomioistuin on momentissa tarkoitetun pyynnön johdosta kuullut jotakin henkilöä, tuomioistuimen on varatessaan tälle tilaisuuden tulla kuulluksi, samalla huomautettava, että tälläkin on oikeus vaatia ratkaisu kirjallisesti.

Selvää edelleen olisi, että muut varsinaista oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut on tehtävä kirjallisesti siten kuin kyseessä olevan tuomioistuimen ratkaisuista on yleensä säädetty.

25 §. *Toimivaltainen kokoonpano.* Niin kuin yleisperusteluissa on todettu ehdotettavan lain mukaiset salassapitoa tai julkisuutta koskevat ratkaisut ovat lainkäyttöratkaisuja. Vain silloin, kun tuomioistuimen virkamies antaa pyydetyn oikeudenkäyntiasiakirjan tai jättää sen salassa pidettävänä antamatta, kyse on tuomioistuimen virkamiehen tosiasiallisesta toiminnasta eikä siis lainkäytöstä. Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa pyytävä tai se, jota pyynnön johdosta on kuultu, 24 §:n 3 momentin mukaisesti pyytää asian ratkaisemista kirjallisesti, ratkaisun tekeminen on tällöinkin lainkäyttöä.

Pykälän mukaan tuomioistuin voi tehdä ehdotettavan lain nojalla ratkaisun joko yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa. Säännös soveltuu kaikkiin tuomioistuihin, joissa ehdotettavaa lakia tullaan soveltamaan. Se mahdollistaa sen, että oikeudenkäynnin päätyttyä tuomioistuimen kansliassa tehtävät ratkaisut oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta voidaan aina tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa tuomioistuimen omista kokoonpanosäännöksistä riippumatta. Tuomarin ei tarvitse olla sama tuomari, joka on joko yksin tai laajempaan kokoonpanoon kuuluneena käsitelty tai käsittelee pääasiaa. Monesti saattaa olla tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi päivystävä tuomari tekee ratkaisut, jotka koskevat sivullisen oikeutta saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta ainakin niissä asioissa, joiden vireilläolo on jo päättynyt.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa on pykälässä rajoitettu kuitenkin siten, että tuomioistuin voi päättää suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnäolematta ainoastaan siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Jos riita-asian pääkäsittely kärjäoikeudessa toimitetaan kolmen tuomarin kokoonpanossa, päätöstä suljetusta käsittelystä ei siis voida tehdä vielä valmistelussa, joka toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Sitä vastoin ei ole estettä sille, että kysymys käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnäolematta ratkaistaan ennen pääkäsittelyä kolmen tuomarin kokoonpanossa toimitettavassa erillisessä pääkäsittelyssä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Jos tämä kolmen tuomarin kokoonpano poikkeuksellisesti

olisi toinen kuin se, jossa pääasian pääkäsittely toimitetaan, viimeksi mainittu kokoonpano voisi kuitenkin tarvittaessa ehdotettavan lain 28 §:n nojalla ja siinä mainituin edellytyksin ottaa kysymyksen suljetusta käsittelystä uudelleen harkittavaksi. Jos pääkäsittely toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa, kysymys pääkäsittelyn julkisuudesta voidaan ratkaista samassa kokoonpanossa jo ennen itse pääasiaa koskevaa pääkäsittelyä.

Jos tuomioistuin käsitellessään asiaa täysilukuisessa kokoonpanossa joutuu tekemään ehdotettavan lain mukaisen ratkaisun, ratkaisu tehdään sanotussa kokoonpanossa. Pykälä on kirjoitettu siten, että yhden tuomarin kokoonpanolla on toimivalta tehdä ratkaisu suullisessa käsittelyssä tai suullisen käsittelyn julkisuudesta vain silloin, jos suullinen käsittely toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa.

Ehdotettavan lain 15 ja 16 §:ien mukaan myös tuomioistuimen puheenjohtajalle on uskottu toimivaltaa päätettäessä yleisön rajoittamisesta tungoksen välttämiseksi tai suullisen käsittelyn valokuvaamisesta taikka muusta tallentamisesta. Nämä säännökset koskevat kuitenkin lähinnä järjestyksen ylläpitämistä tai oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämistä. Tällaisissa kysymyksissä toimivalta muutoinkin säännönmukaisesti kuuluu tuomioistuimen puheenjohtajalle. Tästä syystä puheena olevaan pykälään ei ole katsottu tarpeelliseksi lisätä viittausta sanottuihin tuomioistuimen puheenjohtajalle kuuluvaa toimivaltaa koskeviin säännöksiin.

Käräjäoikeuslain (581/1993) 19 §:n mukaan laamanni voi tietyin edellytyksin määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan käsittelemään ja ratkaisemaan sanotussa pykälässä mainittuja asioita. Säännöstä on tulkittava ahtaasti siten, että se ei oikeuta kansliahenkilökuntaan kuuluvaa tekemään käsittelemässään asiassa ehdotettavan lain mukaista ratkaisua. Käytännössä kysymykseen voisivat tulla lähinnä vain oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskevat ratkaisut summaarisissa riita-asioissa tai joissakin hakemusasioissa. Jos tällaisessa asiassa poikkeuksellisesti esiintyisi salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja, asia olisi siirrettävä notaarin tai tuomarin ratkaistavaksi siinä tapauksessa, että asiassa on ylipäätään tehtävä ratkaisu.

26 §. Asiaan osallisen kuuleminen. Pykälään on otettu kuulemisvelvollisuutta koskevat säännökset. Tuomioistuimen on pykälän mukaan varattava sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi ennen kuin se tekee oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun. Säännös koskee oikeudenkäynnin perustietojen, suullisen käsittelyn, oikeudenkäyntiasiakirjan sekä tuomioistuimen

ratkaisun julkisuutta taikka salassapitämistä. Säännös on ilmaus yleisestä oikeudenkäynnissä noudatettavasta kuulemisperiaatteesta.

Säännöksen mukaan myös sivullista on tarpeen mukaan kuultava, jos esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirja sisältää häntä koskevia muussa laissa salassapidettäväksi säädettyjä tietoja. Sivullista voidaan kuulla joko oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen riippuen siitä, milloin kuulemistarve aktualisoituu. Kuuleminen on yleensä tarkoituksenmukaista toteuttaa vasta silloin, jos salassapitomääräyksen kohteeksi mahdollisesti tulevasta asiakirjasta tilataan jäljennös.

Siinä tapauksessa, että tiedot koskevat asianosaista, tuomioistuimen on lähtökohtaisesti tarpeen mukaan kiinnitettävä asianosaisten huomiota salassapitoa koskeviin säännöksiin asian suullisessa käsittelyssä, jos ratkaisun tekeminen asiassa esimerkiksi yleisön läsnäolon vuoksi näyttää tarpeelliselta. Kirjallisessa käsittelyssä tällainen prosessinjohtotoimi tulee vain harvoin kysymykseen. Siinä tapauksessa, että esimerkiksi lehdistö on kiinnostunut kirjallisessa käsittelyssä olevan asian oikeudenkäyntiasiakirjoista, tuomioistuin voi käsittelyn aikana kiinnittää asianosaisten huomiota salassapitomääräyksen mahdolliseen tarpeellisuuteen.

Niin kuin 24 §:n perustelujen kohdalla on selostettu, julkisuutta koskeva ratkaisu ei useinkaan ole ylipäätään tarpeellinen siitä syystä, että suullisessa käsittelyssä ei ole yleisöä eikä asia muutoinkaan ole sen laatuinen, että se herättäisi julkista mielenkiintoa. Tällaisissa tapauksissa kuuleminen saattaa olla tarpeellista lähinnä vain silloin, kun oikeudenkäynnin jälkeen joku tilaa oikeudenkäyntiasiakirjan, joka voisi olla salassapitomääräyksen kohteena. Jos kysymys oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta on aikaisemmin oikeudenkäynnin ollessa vireillä ollut esillä, tuomioistuimen ei siis säännöksen mukaan ennen ratkaisun tekemistä olisi tarpeen varata sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuutta tulla kuulluksi.

Kuulemisvelvoite ei kuitenkaan ole ehdoton. Kuulemisesta voitaisiin pykälän mukaan luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Säännös ohjaa tuomioistuinta suullisessa käsittelyssä siinä suhteessa, että tuomioistuin voi säännöksen tarkoittamissa tilanteissa viran puolesta jättää kiinnittämättä huomiota suullisen käsittelyn, ratkaisun taikka oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuteen. Jos esimerkiksi rikosasian pääkäsittelyssä käsitellään asianomistajan pahoinpitelyn yhteydessä saamia vammoja, joita koskevat tiedot julkisuuslain nojalla voisivat olla salassa pidettäviä terveydentilaa koskevia tietoja, mutta niiden julkinen

käsittely todennäköisesti ei aiheuttaisi hänelle merkittävää haittaa tai vahinkoa, käsittely voidaan toteuttaa varaamatta poissaolevalle asianomistajalle tilaisuutta tulla kuulluksi siitä, pitäisikö suullinen käsittely toimittaa yleisön läsnäolematta.

Jos asianosaiset eivät ole oikeudenkäynnin aikana kiinnittäneet itse huomiota oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon tarpeeseen taikka jos se ei ole sellainen, että tuomioistuimien puolesta ottaisi esille kysymyksen salassapidosta, oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisesta ei useimmissa tapauksissa aiheudu merkittävää haittaa taikka vahinkoa. Tällöin kuulemisesta voitaisiin luopua pykälän mukaisten edellytysten täytyessä, jos kuuleminen aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi tavanomaiset lääkärintodistukset pahoinpitelyasioissa.

Tarpeeton viivästys on säännöksessä liitetty myös asian laatuun. Tavanomaiset pahoinpitelyrikokset ovat yleensä sen laatuista, että asianomistajan vammoja koskevaan lääkärintodistukseen sisältyvien tietojen luovuttaminen sivulliselle asianomistajaa kuulematta ei vaaranna niitä etuja, joiden vuoksi lääkärintodistuksen salassapitomääräys ehdotettavan lain 9 §:n nojalla voisi tulla harkittavaksi. Jos kysymyksessä on esimerkiksi seksuaalirikosasiaan liittyvä lääkärintodistus tai henkirikosasiassa mielenterveyden tilaa kuvaava muu oikeudenkäyntiasiakirja kuin oikeuspsykiatrinen mielentilatutkimus, kuulemisesta aiheutuva oikeudenkäyntiasiakirjan mahdollisen luovuttamisen viivästyminen on hyväksyttävämpää kuin mainitussa pahoinpitelyrikosta koskevassa esimerkissä.

Silloin, kun ratkaisu tehdään oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä, julkisuuskysymyksestä erikseen kuuleminen ei pykälän mukaan olisi enää tarpeen, ellei siihen ilmene erityistä syytä. Tällainen ratkaisu voi ehdotettavan lain 24 §:n mukaan koskea vain oikeudenkäyntiasiakirjaa. Säännös on perusteltu, koska asianosaisilla oikeudenkäynnin aikana on ollut mahdollisuus kiinnittää huomiota oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon tarpeeseen ja pyytää salassapitomääräystä. Myös tuomioistuimen on, niin kuin edellä on selostettu, tavallisesti jo viran puolesta ollut otettava kysymys oikeudenkäynnissä esille. Asiaan osallisia on siis tavallisesti jo kuultu asiasta tai heillä on ainakin ollut jo mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta. Erikseen kuuleminen tulee tässä vaiheessa kysymykseen lähinnä vain silloin, kun oikeudenkäyntiasiakirja koskee sivullista, jolla ei ole ollut mahdollisuutta oikeudenkäynnin aikana ottaa kantaa oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitamiseen. Tällaisia asiakirjoja esiintyy ennen muuta hallintolainkäytössä, mutta niitä koskevat asiakirjapyyntöjä lienevät varsin harvinaisia. Yleisissä tuomioistuimissa sivullista koskevia asiakirjoja, jotka voisivat tulla salassapidon kohteeksi, esiintyy verraten harvoin tai sitten ne ovat

sellaisia, että ne ehdotettavan lain 8 §:n nojalla joka tapauksessa on pidettävä salassa. Myöskään viimeksi mainitussa tilanteessa asianomaisen henkilön kuuleminen ei yleensä ole tarpeen.

Pykälän 2 momentin mukaan asiaan osallista ei tarvitse kuulla tehtäessä ehdotettavan lain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ratkaisu. Sanotun 6 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimella voi myöhentää eräiden oikeudenkäyntiasiakirjojen tulemistä julkiseksi. Kuuleminen sanotussa säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa ei ole tarpeen, koska tarkoitettujen oikeudenkäyntiasiakirjojen tuleminen julkiseksi verrattain nopeasti 6 §:n 2 momenttiin sisältyvien kattavien säännösten mukaisesti.

27 §. *Väliaikaismääräys.* Nykyisessä laissa ei ole väliaikaismääräystä koskevaa säännöstä. Kun tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee pääsääntöisesti julkiseksi heti kun se on saapunut tuomioistuimelle, ongelmia on aiheuttanut esimerkiksi kysymys siitä, voidaanko liikesalaisuuden sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja pitää salassa, kunnes vastapuolta on voitu kuulla.

Pykälässä tarkoitettu väliaikaismääräys voi koskea vain suullista käsittelyä tai oikeudenkäyntiasiakirjaa. Oikeudenkäynnin perustietojen taikka ratkaisun julkisuuden osalta väliaikaismääräys ei tule kysymykseen.

Pykälä ei merkitse poikkeusta kuulemisperiaatteesta vaan sitä, että kuuleminen toteutetaan myöhemmin. Pykälän mukaan tuomioistuimella voi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä päättää väliaikaisesti oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamisesta asiaan osallista kuulematta. Tällainen väliaikaismääräys on kuitenkin mahdollinen vain silloin, kun ratkaisun tekeminen välittömästi on tarpeellista sen vuoksi, että julkisuus muutoin tosiasiasa estäisi tuomioistuinta päättämästä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta taikka suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnäolematta.

Oikeudenkäyntiasiakirjan osalta väliaikaismääräys saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun rikos- tai riita-asian haastehakemukseen on liitetty sellaisia asiakirjoja, jotka voisivat olla ehdotettavan lain 9 §:n nojalla annettavan salassapitomääräyksen kohteena. Tällaisessa tapauksessa asiakirjan tuomioistuimeen toimittanut voisi pyytää väliaikaismääräystä ja tuomioistuimella voisi vastapuolta kuulematta antaa sellaisen määräyksen väliaikaisesti. Jos määräystä ei annettaisi, se merkitsisi samalla sitä, että oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi välittömästi, mikä käytännössä johtaisi siihen, että mahdollinen myöhemmin annettava salassapitomääräys ehkä olisi merkityksetön.

Väliaikais määräys, joka koskee suullisen käsittelyn toimittamista yleisön läsnäolematta lienee harvinainen. Se voi kuitenkin tulla kysymykseen esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa kärjäoikeus aloittaa suullisen käsittelyn, vaikka joku, jolla voi olla todellinen intressi suljettuun käsittelyyn, ei ole saapuvilla. Tuomioistuin voi tällaisessa tilanteessa määrätä pääkäsittelyn toimitettavaksi yleisön läsnäolematta, kunnes sanottua henkilöä on voitu kuulla. Suullista käsittelyä ei voida lopettaa ennen kuin kysymys sen julkisuudesta on lopullisesti ratkaistu. Toisena vaihtoehtona tällaisessa tilanteessa voisi olla se, että tuomioistuin viran puolesta määräisi pääkäsittelyn toimitettavaksi yleisön läsnä olematta ja tarvittaessa sen jälkeen, kun poisjäänyttä on voitu kuulla, käsittelee kysymyksen uudelleen ehdotettavan lain 28 §:n nojalla siinä mainituin edellytyksin.

Pykälän 2 momentin mukaan lopullinen ratkaisu käsittelyn taikka oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta on tehtävä viimeistään asian suullisessa käsittelyssä taikka jos sitä ei toimiteta pääasiana ratkaistaessa. Jos asiaan osallista jo ennen suullista käsittelyä on voitu kuulla julkisuuskysymyksestä, lopullinen ratkaisu on tehtävä heti, kun se on mahdollista ja siis jo ennen suullista käsittelyä. Vastaavasti lopullinen ratkaisu on tehtävä heti, kun se on mahdollista asiaan osallisen kuulemisen jälkeen, jos asiassa ei lainkaan toimiteta suullista käsittelyä. Ratkaisua ei siis saa viivyttää pitemmälle kuin mitä kuulemisvelvoitteen täyttäminen edellyttää.

28 §. *Uudelleen käsittely.* Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut ovat sellaisia, että asian käsittelyn edistyessä tarve julkisuuteen taikka salassapitoon saattaa muuttua. Tästä syystä pykälään on otettu säännökset siitä, että tuomioistuin voi muuttaa oikeudenkäynnin aikana tai sen vireilläolon päätyttyä jo tekemäänsä ratkaisua, jos olosuhteet ovat muuttuneet. Tuomioistuin voi tehdä uuden ratkaisun asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin. Tällainen uusi ratkaisu voi kuitenkin koskea vain oikeudenkäynnin perustietojen salassapitoa, suullista käsittelyä taikka oikeudenkäyntiasiakirjaa. Sitä vastoin tuomioistuimen ratkaisun salassapitoa koskevaa päätöstä, joka säännönmukaisesti tehdään asian lopullisen ratkaisun yhteydessä, ei voida ottaa enää uudelleen harkittavaksi vaan se on lopullinen. Ratkaisu voidaan tehdä paitsi asianosaisen vaatimuksesta myös tuomioistuimen omasta aloitteesta sekä sivullisen pyynnöstä, jos salassapidettävä tieto koskee häntä. Kaikissa tapauksissa edellytetään tapahtunutta olosuhteiden muutosta.

Tuomioistuimen ratkaisut myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevissa kysymyksissä ovat periaatteessa pysyviä ja saavuttavat osaltaan oikeusvoiman. Ilman ehdotettavan 28 §:n kaltaista erityistä säännöstä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun muuttaminen jälkikäteen olisi mahdollista periaatteessa vain ylimääräisten muutoksenhakukeinojen kautta. Valmistelun aikana on päädytty siihen, ettei näissä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevissa ratkaisuissa ole tarvetta yhtä suureen pysyvyyteen kuin tuomioistuimen ratkaisuilla yleensä on. Ehdotukseen ei myöskään sisälly mitään nimenomaista ajallista takarajaa asian uudelleen käsittelylle.

Olosuhteiden muutoksella puheena olevassa pykälässä tarkoitetaan esimerkiksi sellaista tilannetta, että jokin tieto, joka oikeudenkäynnissä on määrätty salassapidettäväksi, on muuta kautta tullut julkisuuteen eikä salassapidolle siten enää ole tarvetta. On myös mahdollista, että oikeudenkäynnin jälkeen jokin oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto tulee julkiseksi esimerkiksi siitä syystä, että salassapidon määräaika viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain nojalla on päättynyt. Tällöin ei ole enää tarvetta saman tiedon sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoon, minkä vuoksi kysymys oikeudenkäynnin päätyttyäkin voidaan ottaa uudelleen harkittavaksi muuttuneiden olosuhteiden perusteella

Uudelleen käsittelyn edellytyksenä on, että tuomioistuin on tehnyt samaa kysymystä koskevan ratkaisun kerran tai useammin aikaisemmin. Uudelleen käsittelystä ei siis ole kysymys, jos tuomioistuimen ei, niin kuin 24 §:n perusteluissa on selostettu, ole ollut tarpeen aikaisemmin tehdä lainkaan ratkaisua julkisuudesta tai salassapidosta.

Lakiehdotuksen 5 §:n mukaan hakijan henkilöllisyys turvapaikka-asiassa voidaan oikeudenkäynnin perustietona jättää ilmoittamatta, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Määrättäessä henkilötieto sanotulla perusteella pidettäväksi salassa tuomioistuimen ratkaisu perustuu sen hetkiseen arviointiin. Turvapaikka-asian käsittelyn yhteydessä saattaa kuitenkin käydä ilmi, että tarvetta pitää henkilöllisyys salassa sanotulla perusteella ei enää ole. Tällöin tuomioistuin voi joko hakijan vaatimuksesta tai myös omasta aloitteestaan päättää, että turvapaikan hakijan henkilöllisyys aikaisemman ratkaisun estämättä tuleekin julkiseksi. Vastaavanlainen ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan sekä suullisen käsittelyn osalta. Suullisessa käsittelyssä, jonka tuomioistuin on esimerkiksi vastoin asianosaisen pyyntöä määrännyt toimitettavaksi julkisena, saattaa asiaa käsiteltäessä tulla esille tietoja, jotka sittenkin edellyttävät käsittelyn määräämistä toimitettavaksi yleisön läsnäolematta siitä eteenpäin. Vastaavasti on mahdollista, että asianosaisen pyynnöstä suullinen käsittely on määrätty

toimitettavaksi yleisön läsnäolematta, mutta käsittelyn kuluessa ilmenee, ettei tällaiseen olekaan tarvetta, jolloin tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta tai omasta aloitteestaankin päättää, että käsittely siitä eteenpäin toimitetaan julkisena.

Pykälän 2 momentissa on säännös, joka koskee oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevan kysymyksen uudelleen käsittelyä sivullisen pyynnöstä. Momentin mukaan tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä ottaa kysymyksen uudelleen käsiteltäväksi vain silloin, kun sivullisella ei ole oikeudenkäynnin aikana ollut mahdollisuutta asiasta lausua. Säännös ei koske lainkaan oikeudenkäyntiasiakirjaa, joka sisältää tuomioistuimen ratkaisun. Käytännössä säännös tulee sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin on hylännyt asianosaisen pyynnön sivullista koskevan oikeudenkäyntiasiakirjan määräämisestä salassapidettäväksi ehdotettavan lain 9 §:n nojalla varaamatta siinä yhteydessä sivulliselle itselleen tilaisuutta tulla kuulluksi. Momentin mukaan sivullinen voi itse siitä riippumatta onko lehdistö tai joku muu oikeudenkäyntiasiakirjasta kiinnostunut, esittää oikeudenkäynnin jälkeen salassapitomääräystä koskevan pyynnön. Uudelleen käsittely ei edellytä 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa olosuhteiden muuttumista aikaisemmin tehdyn ratkaisun jälkeen.

Jos esimerkiksi lehdistö pyytää sanottua oikeudenkäyntiasiakirjaa oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä, tuomioistuin voi riippumatta siitä, onko sivullinen esittänyt 2 momentissa tarkoitettua pyynnön, päättää 1 momentin nojalla uudelleen oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta. Tuomioistuimen on tällöin ehdotettavan lain 26 §:n mukaisesti varattava sivulliselle, jota tieto koskee, tilaisuus tulla kuulluksi.

Periaatteessa on mahdollista, että muutoksenhakemus ja asian uudelleen käsittelemistä tarkoittava pyyntö ovat vireillä yhtä aikaa.

29 §. *Muutoksenhaku.* Voimassaolevan lain muutoksenhakua koskevat säännökset (julkisuuslain 33 § ja OikJulkL 11 §) ovat oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta osoittautuneet käytännössä vaikeiksi soveltaa. Samaa kysymystä koskeva muutoksenhaku voi riippuen siitä, kuka on muutoksenhakija ja missä vaiheessa muutosta haetaan, tulla käsiteltäväksi eri tuomioistuimissa. Asianosainen saattaa esimerkiksi kärjäoikeuden suullisessa käsittelyssä pyytää, että oikeudenkäyntiaineistoon sisältyvä julkisuuslain nojalla salassapidettävä asiakirja määrättäisiin myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n perusteella salassa pidettäväksi. Tuomioistuin saattaa vastapuolen vastustuksesta huolimatta hyväksyä asianosaisen pyynnön. Pyyntöä vastustanut asianosainen vastapuoli saa hakea

tällaiseen ratkaisuun muutosta hovioikeudelta vasta haettaessa muutosta pääasian ratkaisuun. Jos taas sivullinen pyytää tällaista asiakirjaa, mutta sitä salassapitomääräyksen perusteella ei hänelle luovuteta, muutoksenhaku ei ole sidottu asian vireilläolon päättymiseen ja muutosta haetaan hallinto-oikeudelta. Samaa asiakirjaa koskeva julkisuuskysymys voi siten tulla käsiteltäväksi, tosin eri perustein, sekä hovioikeudessa että hallinto-oikeudessa. Asianosaisen muutoksenhakutie päätöksestä, joka koskee hänen asiakirjapyyntöään, puolestaan riippuu siitä, onko oikeudenkäynti vireillä. Hallinto-oikeudessa nykyinen säännös johtaa siihen, että siihen asiaan, johon pyydetty asiakirja kuuluu, mahdollisesti liittyvä muutoksenhakurajoitus koskee asianosaista mutta ei sivullista.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi perussäännös, jonka mukaan tuomioistuimen kaikkiin ehdotettavan lain nojalla tehtyihin ratkaisuihin saadaan hakea muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta asianomaisen tuomioistuimen siinä asiassa tekemään ratkaisuun. Muutoksenhakutie kulkisi siten yleisissä tuomioistuimissa säännönmukaisesti ensin hovioikeuteen ja sieltä korkeimpaan oikeuteen sekä hallintolainkäytössä hallinto-oikeudesta korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakua ei ehdotuksen mukaan kytkettäisi pääasiaa koskevaan muutoksenhakuun, vaan muutoksenhaku olisi mahdollista, vaikka pääasian käsittelyä vielä jatketaan. Tällainen järjestely on tarpeen, koska muutoksenhakijana voi olla myös muu kuin pääasian asianosainen. Esimerkiksi julkisen sanan edustaja, joka oikeudenkäynnin aikana on pyytänyt tietoa oikeudenkäyntiasiakirjasta, mutta tuomioistuin on ehdotettavan lain 8 §:ään vedoten kieltäytynyt tietoa luovuttamasta, olisi oikeutettu muutoksenhakuun.

Jos kysymyksessä olevan tuomioistuimen ratkaisuihin ei voida hakea lainkaan muutosta, myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut jäisivät lopullisiksi. Jos muutoksenhaku edellyttää muutoksenhakutuomioistuimen lupaa, lupa vaadittaisiin myös julkisuuskysymystä koskevassa muutoksenhaussa. Kuitenkin hallinto-oikeuden nyt ehdotettavan lain nojalla tekemään ratkaisuun voitaisiin hakea aina erikseen muutosta. Muutoksenhaku tulisi useimmiten kysymykseen asianosaisen tai sivullisen asiakirjapyyntöön annetun päätöksen johdosta. Tällöin ei olisi perusteltua poiketa hallinto-oikeuden päätöksiä koskevasta yleisestä muutoksenhakuoikeudesta niissä tapauksissa, joissa siihen asiaan, johon asiakirja kuuluu, liittyykin muutoksenhakurajoitus. Myöskään käsittelyn julkisuutta koskevaa ratkaisua ei ole syytä asettaa tässä suhteessa eri asemaan.

Ehdotettu muutoksenhakujärjestelmä vahvistaisi sitä, että ehdotettavan lain mukaisten julkisuutta koskevien ratkaisujen tekeminen olisi lainkäyttöä. Myös siinä tapauksessa, että oikeudenkäyntiasiakirjat jo on siirretty maakunta-arkistoon, ratkaisu ehdotettavan lain 8 §:n tai 9

§:n nojalla salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan antamisesta tehtäisiin tuomioistuimessa. Tätä varten maakunta-arkiston tulisi siirtää sille tehty asiakirjapyyntö tuomioistuimen ratkaistavaksi siinä tapauksessa, että oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 10 §:n tai ehdotettavan lain voimantulosäännöksen huomioon ottaen ei ole päättynyt.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen ratkaisua on muutoksenhausta huolimatta noudatettava. Säännös tarkoittaa sitä, että muutoksenhaulla ei ole lykkäävää vaikutusta. Jos tuomioistuin esimerkiksi hylkää pyynnön suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnäolematta, muutoksenhaku ei estä julkisen suullisen käsittelyn toimittamista. Momentin mukaan tuomioistuimella olisi kuitenkin mahdollisuus määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista, jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi.

Puheena olevaa 2 momentin mukaista täytäntöönpanomääräystä annettaessa voitaisiin antaa merkitystä arviolle muutoksenhaun menestymisestä. Määräys voisi olla tarpeen lähinnä vain silloin, kun tuomioistuin tekee ratkaisun, joka johtaa joko käsittelyn tai oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuteen. Jos taas ratkaisu tarkoittaa suljettua käsittelyä tai oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa, muutoksenhakutuomioistuin voi tarvittaessa korjata alemman tuomioistuimen ratkaisun päättämällä, että oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen tai toimittamalla itse julkisen suullisen käsittelyn.

Jos kysymys olisi suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna, tuomioistuimen ei yleensä tulisi puheena olevaa määräystä antaa, koska se samalla merkitsisi sitä, että asian suullinen käsittely siirtyisi toimitettavaksi myöhemmin. Tämä tekisi mahdolliseksi asian käsittelyn tarkoituksellisen pitkittämisen, mitä ei voida pitää asianmukaisena. Joissain tilanteissa määräys voisi kuitenkin suullisen käsittelyn pitkittymisestä huolimatta olla asianmukainen. Esimerkkinä voidaan mainita liikesalaisuuden paljastumisen estämiseksi esitetty pyyntö suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta. Sellaisissa tilanteissa, joissa kysymys suullisen käsittelyn julkisuudesta on sen laatuinen, että on tarkoituksenmukaista odottaa muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisua ennen suullisen käsittelyn aloittamista, kysymys julkisuudesta voitaisiin ratkaista esimerkiksi kärjäoikeudessa erikseen pääkäsittelyssä, joka toimitetaan oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Tällöin välttyttäisiin jo aloitetun pääkäsittelyn peruuttamiselta.

Puheena olevan 2 momentin mukainen määräys siitä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista, jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi, saattaa usein liittyä

oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaan ratkaisuun. Jos tuomioistuin esimerkiksi ehdotettavan lain 8 §:n 2 momentin nojalla määrää, että sanotun pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tietoja sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja maanpetosta koskevassa asiassa tulee julkiseksi, se voisi antaa nyt puheena olevan täytäntöönpanon siirtymistä merkitsevän määräyksen. Tuomioistuin voisi tällaisissa tapauksissa kuitenkin jatkaa asian käsittelyä ja asiakirjan julkisuus tulisi ratkaistuksi muutoksenhakutuomioistuimen päätöksellä myöhemmin. Momentissa on myös säännös, jonka mukaan muutoksenhakutuomioistuin voisi tuomioistuimen täytäntöönpanon siirtämistä koskevasta määräyksestä huolimatta päättää, että ratkaisu voidaan muutoksenhausta huolimatta heti panna täytäntöön. Tällöin noudatettaisiin siis tosiasiallisesti puheena olevan momentin pääsääntöä, jonka mukaan muutoksenhaku ei estä täytäntöönpanoa. Kysymys tällaisen määräyksen antamisesta pitäisi muutoksenhakutuomioistuimessa käsitellä kiireellisenä niin kuin täytäntöönpanon keskeyttämistä koskevat pyynnötkin.

Pykälän 3 momentin mukaan väliaikaismääräykseen eikä 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta. Kun väliaikaismääräys muutoinkin on tilapäinen ja voimassa vain rajoitetun ajan, muutoksenhakuun ei ole tarvetta. Asiakirjan julkiseksi tulohetken myöhentäminen ehdotetun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla taas rinnastuu asiallisesti väliaikaismääräykseen. Väliaikaismääräyksen antamisen edellytyksenä on sitä paitsi se, ettei asianosaista ole voitu kuulla. Kysymystä julkisuudesta tai salassapidosta ei siten ole käsitelty yleisten prosessiperiaatteiden mukaisessa käsittelyssä, minkä vuoksi erillinen muutoksenhaku ei ole tarpeen. Kun asiassa tehtäisiin julkisuuskysymyksestä lopullinen ratkaisu, siihen saisi hakea muutosta.

Puheenjohtajan tai tuomioistuimen prosessinjohtollisiin ratkaisuihin ei haettaisi muutosta ehdotetun lain muutoksenhakua koskevien säännösten mukaan. Näitä olisivat esimerkiksi valokuvaamisen rajoittaminen sekä toimenpiteet tungoksen johdosta. Näihin sovellettaisiin yleisiä säännöksiä muutoksenhausta tällaisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi prosessijohtotoimenpiteisiin, vaikka ne olisi annettu ratkaisun muodossa, on voimassa, ettei niihin saa hakea erikseen muutosta valittamalla, ellei sitä ole nimenomaan joissakin tapauksessa laissa erikseen sallittu (OK 25 luvun 1 §:n 3 momentti).

7 luku. **Erinäiset säännökset**

Ehdotettavaan lukuun tulisivat säännökset ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain välisestä suhteesta, rangaistussäännös ja lain voimaantulosäännös.

30 §. *Täydentävät säännökset.* Kuten edellä 1 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on esitetty, ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki on tarkoitettu oikeudenkäynnin julkisuutta säänteleväksi yleislaiksi. Suhteessa julkisuuslakiin ehdotettu laki olisi erityislain asemassa, joka tarkoittaisi sitä, että julkisuuslain säännökset syrjäytyisivät aina, kun asiasta säädettäisiin nimenomaisesti oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Jos taas jostakin kysymyksestä ei oikeudenkäynnin julkisuuslaissa olisi nimenomaista säännöstä, sovellettaisiin siinä tapauksessa julkisuuslakia. Vaikka tämä julkisuuslain ja ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain keskinäinen suhde ja soveltaminen tapahtuisi näin yleisten laintulkintaa koskevien oppien mukaan ilman laissa olevaa nimenomaista säännöstäkin, on selkeyden vuoksi ja asiasta syntyvien epäselvyyksien välttämiseksi ehdotettuun pykälään otettu täydentävänä säännöksenä viittaus julkisuuslakiin. Ehdotetun pykälän mukaan siltä osin kuin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa ei toisin säädettäisi, tuomioistuimen toiminnassa olisi noudatettava mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Ehdotuksessa on lähdetty siitä perusratkaisusta, että ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin otetaan oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat omat säännökset ja irtaudutaan niiden osalta yleisestä kaikkien viranomaisten asiakirjoja koskevasta sääntelystä ja siinä omaksutusta asiakirjojen julkisuustasosta. Omaksutusta perusratkaisusta johtuen julkisuuslain soveltaminen tuomioistuimissa ja sen merkitys oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisessa vähenisi ehdotetun lain voimaan tullessa merkittävästi. Useat julkisuuslain säännökset ja kokonaiset luvutkin tulisivat jatkossa kuitenkin edelleen sovellettavaksi sekä oikeudenkäynneissä että tuomioistuimien toiminnassa yleisemminkin.

Julkisuuslain säännöksistä tulisivat jatkossa tuomioistuimissa sovellettaviksi siten esimerkiksi 12 §:n säännös oikeudesta saada tietoa itseään koskevasta asiakirjasta, 13 §:n säännökset asiakirjan pyytämisestä, 14 §:n 4 momentin käsittelyaikoja koskevat säännökset, 15 §:n säännökset asiakirjan pyytämistä koskevan asian siirtämisestä toiselle viranomaiselle, 16 §:n säännökset asiakirjan antamistavoista, 5 luvun säännökset viranomaisen velvollisuuksista edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa, 22 §:n säännökset asiakirjasalaisuudesta, 23 §:n säännökset

vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta täydennettynä ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 19 §:n salassapitovelvollisuutta koskevalla säännöksellä, 25 §:n säännökset salassapito- ja luokitusmerkinnästä, 26 §:n säännökset yleisistä perusteista salassa pidettävän tiedon antamiseen, 27 §:n säännökset arkistoon siirrettyjen asiakirjojen antamisesta, 28 §:n säännökset viranomaisen luvasta salassa pidettävän asiakirjan saamiseen, 29 §:n säännökset salassa pidettävien tietojen antamisesta toiselle viranomaiselle, 30 §:n säännökset salassa pidettävien tietojen antamisesta ulkomaan viranomaiselle ja kansainväliselle toimielimelle sekä 32 §:n säännös vaitiolovelvollisuudesta poikkeamisesta ja sen lakkaamisesta.

31 §. *Rangaistussäännökset.* Ehdotettu rangaistussäännös on kirjoitettu viittaussäännöksen muotoon. Pykälän mukaan rangaistavaksi säädettäisiin teko, jolla rikotaan 8 tai 20 §:ssä säädettyä taikka 9 tai 22 §:n nojalla määrättyä asiakirjasalaisuutta sekä teko, jolla rikotaan 19 §:ssä säädettyä salassapitovelvollisuutta. Pykälän mukaan rangaistus määräytyisi rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jos salassapitovelvoitteen rikkoisi tuomioistuimen virkamies. Jos sen sijaan salassapitovelvoitetta rikkoisi esimerkiksi oikeudenkäynnin asianosainen tai sivullinen, jota ehdotetussa laissa säädetyt salassapitovelvoitteet koskevat, rangaistus määräytyisi rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan.

32 §. *Voimaantulo.* Ehdotetun pykälän *1 momentissa* olisi tavanomainen voimaantulosäännös. Laki tulisi voimaan siten, että se koskisi paitsi lain voimaan tullessa vireillä olevia ja sen jälkeen vireille tulevia oikeudenkäyntejä, myös jo päättyneitä asioita.

Koska esityksessä ehdotetaan kokonaan uuden oikeudenkäynnin julkisuuslain säätämistä, ehdotetaan pykälän *2 momentissa* vastaavasti nykyisin voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamista.

Lakiehdotuksen mukaan määrätessään oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pidettäväksi tuomioistuin voisi määrätä salassapitoajaksi yksityiselämän suojaamiseksi enintään 40 vuotta jos salassapito perustuu julkisuuslain 24 § :n 1 momentin 24 – 32 kohtiin tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta. Nykyisin voimassa olevan OikJulkL:n mukaan salassapitomääräys on voitu antaa määräajaksi kuitenkin enintään 40 vuodeksi. Jotta OikJulkL:n nojalla annettujen salassapitomääräysten sisältö vastaisi nyt säädettävän lain aineellista sisältöä ja jotta epäselvyyttä ei syntyisi siitä, mitä salassapitomääräyksille ehdotetun lain voimaantullessa tapahtuu, pykälän *2 momentissa* todettaisiin, että OikJulkL:n nojalla annetut salassapitomääräykset

jäävät sellaisinaan voimaan. Salassapitomääräykset päättyisivät kuitenkin viimeistään ehdotetun lain 10 §:ssä säädetyissä määräajoissa lain voimaantulosta.

Nykyisin voimassa olevan OikJulkL:n voimaantullessa säädettiin, että sitä edeltäneen oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain (26/1926) nojalla annetut salassapitomääräykset, jotka oli voitu antaa ainaiseksi tai toistaiseksi, jäävät sellaisinaan voimaan, kuitenkin niin, että oikeudenkäyntiaineiston salassa pitäminen lakkaa viimeistään 40 vuoden kuluttua OikJulkL:n voimaantulosta. Koska oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojalla annettuja salassapitomääräyksiä on siten vielä voimassa, tarvitaan ehdotetun lain voimaantulosäännöksessä niitäkin koskeva maininta. Ehdotetun pykälän 1 *momentissa* olevan säännöksen mukaan oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojallakin annetut salassapitomääräykset päättyisivät viimeistään 10 §:ssä säädetyissä määräajoissa. Tämä tarkoittaisi sitä, että oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojalla annetut salassapitomääräykset päättyisivät siinä määräajassa, joka niiden osalta on alkanut kulua OikJulkL:n voimaantullessa lain 12 §:n 3 momentin säännöksen perusteella.

Lakiehdotuksessa omaksutun ratkaisun mukaan tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi aina julkinen, jollei tuomioistuin ole erikseen määrännyt sitä pidettäväksi salassa. Ehdotus vastaa yleisissä tuomioistuimissa pääsääntöisesti jo nykyisinkin noudatettua kantaa. Sen sijaan hallintolainkäyttöasioissa on vakiintuneesti katsottu, että ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja on suoraan lain nojalla salassa pidettävä siltä osin, kuin se sisältää laissa salassa pidettäväksi säädettyä tietoa. Jotta lakiehdotus ei johtaisi siihen, että hallintolainkäyttöasioiden kaikki ratkaisut tulisivat taannehtivasti julkisiksi ilman, että niiden sisältämien tietojen julkiseksi tuleminen aiheuttamia haittoja olisi mitenkään voitu punnita ja julkiseksi tuleminen tarvittaessa tuomioistuimen toimin estää, otettaisiin ehdotetun pykälän 3 *momenttiin* säännös siitä, että hallintolainkäyttöasioissa voitaisiin tarvittaessa ennen ehdotetun lain voimaantuloa ratkaistujen asioiden osalta määrätä ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja pidettäväksi salassa siten kuin ehdotetun lain 22 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Tällaista ratkaisua ei luonnollisestikaan voisi tehdä yleisenä koskemaan esimerkiksi kaikkia jonkin yksittäisen tuomioistuimen ratkaisuja, vaan se tehtäisiin tapauskohtaisesti ja lähinnä siihen olisi tarvetta vain silloin, kun joku pyytää tuomioistuimelta ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa joko luettavakseen tai jäljennöstä siitä.

1.2. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta

6 §. *Viranomaisen laatiman asiakirjan julkiseksi tuleminen.* Julkisuuslain 6 §:ssä on yleiset säännökset siitä, milloin viranomaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi. Pykälän 1 momentin 7 kohdan mukaan tuomioistuimen päätös ja tuomio tulee julkiseksi, kun ratkaisu on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa, jollei asiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta julkisuuslaissa tai muussa laissa säädetä.

Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 6 §:ään otettaisiin säännökset oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisesta. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa. Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulevan säännöksen vuoksi julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 7 kohta ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana.

11 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Julkisuuslain 11 §:ssä on säännökset asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin. Säännökset koskevat myös oikeudenkäynnin asianosaista. Riita- ja rikosasian asianosaisen tiedonsaantioikeutta koskee vielä 11 §:n 3 momentin erityissäännös, joka takaa näissä asioissa muihin asioihin nähden laajemman asianosaisen tiedonsaantioikeuden.

Ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain 11 § sisältäisi kattavat säännökset asianosaisen oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Asianosaisen tiedonsaantioikeus oikeudenkäynnissä perustuisi jatkossa tuohon säännökseen eikä julkisuuslain 11 § koskisi oikeudenkäynnin asianosaisia siten lainkaan. Tämän vuoksi julkisuuslain 11 §:n 3 momentin rikos- ja riita-asioita koskeva erityissäännös ehdotetaan poistettavaksi. Tilalle tulisi viittaussäännös, jossa todettaisiin, että asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin oikeudenkäyntiasiakirjasta säädetään oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Viittaussäännös on katsottu tarpeelliseksi paitsi epäselvyyksien välttämiseksi tässä suhteessa, myös informatiivisista syistä julkisuuslain lukijaa kohtaan.

Koska oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:n mukaisia tuomarin neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja voi esiintyä muissakin kuin oikeudenkäyntiasiakirjoissa, ehdotetaan julkisuuslain 11 §:n 3 momentissa säilytettäväksi säännös, että siltä osin kuin asiakirja sisältää kyseessä olevia tietoja, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla. Lainkohtaa ehdotetaan tältä osin muutettavaksi kuitenkin siten, että se jatkossa koskisi vain muita kuin oikeudenkäyntiasiakirjoja. Oikeudenkäyntiasiakirjoja tältä osin koskeva säännös olisi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain

8 §:n 1 momentin 6 kohdassa. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiasiakirjasta ei voisi saada viranomaisen luvallakaan tietoa siltä osin kuin se sisältää tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

24 §. *Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat.* Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa on säännös muun muassa rikosasian haastehakemuksen, haasteen ja siihen annetun vastauksen salassa pidosta. Sen mukaan haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa on pidettävä salassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan.

Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti tuomioistuimelle toimitettu haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus tulisivat lähtökohtaisesti julkisiksi, kun tuomioistuin on ne saanut. Tuomioistuin voisi kuitenkin mainitun pykälän 2 momentin nojalla siinä mainittujen edellytysten täytyessä määrätä ne tulemaan julkisiksi myöhemmin, kuitenkin viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, viimeistään kun asiassa annetaan lopullinen ratkaisu.

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 6 §:n selostettujen säännösten aiheuttamat muutokset. Rikosasian haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus olisivat siten salassa pidettäviä, kunnes asiakirjat olisi toimitettu tuomioistuimelle, jollei tuomioistuin tämän jälkeen määrää toisin ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla.

Lisäksi pykälän 1 momentin 3 kohdassa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

33 §. *Muutoksenhaku.* Julkisuuslain 33 §:n 1 momentin muutoksenhakua koskeva yleissäännös koskee myös tuomioistuimia. Pykälän 2 momentissa on lisäksi tuomioistuimia koskeva erityissäännös, jonka mukaan jos asianosainen pyytää tietoa asiakirjasta vireillä olevaan oikeudenkäyntiin liittyen, saa tuomioistuimen pyynnön johdosta antamaan ratkaisuun hakea muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta siihen asiaan, johon pyyntö

liittyä. Muutoksenhakuoikeudesta on lisäksi voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Ehdotettava oikeudenkäynnin julkisuuslaki sisältäisi kattavan tuomioistuimia koskevan oman muutoksenhakusäännöksen (28 §), eivätkä julkisuuslain muutoksenhakusäännökset tulisi enää sovellettaviksi tuomioistuimissa. Tämän vuoksi julkisuuslain 33 §:n 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

1.3. Laki hallinto-oikeuslain 22 §:n muuttamisesta

22 §. *Oikeudenkäynnin julkisuus.* Kuten edellä jaksossa 2.1.2. on selostettu, hallinto-oikeuslain 22 §:ssä on nykyisin omia OikJulkL:sta poikkeavia käsittelyn julkisuutta hallinto-oikeudessa koskevia säännöksiä. Nyt ehdotettuun uuteen oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi kattavat oikeudenkäynnin julkisuutta myös hallinto-oikeudessa koskevat säännökset niistä syistä, joita on käsitelty edellä esityksen yleisperusteluissa ja ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tämän vuoksi hallinto-oikeuslaissa ei enää tarvittaisi erillisiä säännöksiä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallinto-oikeudessa, vaan niistä voitaisiin luopua.

Ehdotettava pykälä on kirjoitettu viittaussäännöksen muotoon. Sen mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta hallinto-oikeudessa olisi voimassa, mitä ehdotettavassa oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädetään. Tämä tarkoittaisi sitä, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuuslain säännökset tulisivat sellaisenaan sovellettaviksi hallinto-oikeudessa, koskivatpa ne sitten diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely-, tai ratkaisujulkisuutta taikka oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavaa menettelyä. Vaikka ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki tulisi lain soveltamisalaa koskevan säännöksen (2 §) nojalla sovellettavaksi hallinto-oikeudessa ilman tätä ehdotettua hallinto-oikeuslaissa olevaa viittaussäännöstäkin, on viittaussäännös kuitenkin informatiivisuuden vuoksi katsottu tarpeelliseksi sisällyttää lakiin.

Hallinto-oikeuslain 22 §:n otsikko on voimassa olevassa laissa ”Käsittelyn julkisuus”. Pykälän otsikko laajennettaisiin kattamaan oikeudenkäynnin julkisuus kokonaisuudessaan.

1.4. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muuttamisesta

16 c §. Voimassa olevan korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:ssä on nykyisin hallinto-oikeuslain 22 §:ää vastaavasti omia OikJulkL:sta poikkeavia käsittelyn julkisuutta korkeimmassa hallinto-oikeudessa koskevia säännöksiä (ks. edellä jakso 2.1.2.). Niistä syistä johtuen, joita on edellä selostettu hallinto-oikeuslain 22 §:ään ehdotetun muutoksen perusteluissa jaksossa 1.3., ehdotetaan myös korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyn julkisuutta koskevasta erillissäätelystä luovuttavaksi. Siten ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki tulisi sovellettavaksi kokonaisuudessaan myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

1.5. Laki markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta

15 §. *Käsittelyn julkisuus.* Voimassa olevan markkinaoikeuslain 15 §:n mukaan asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan pääsääntöisesti oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu lakia, mutta suullinen käsittely on toimitettava suljetuin ovin sellaisissa lain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa (kilpailu- ja hankinta-asiat), joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäviksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Markkinaoikeuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 105/2001 vp) perustelujen mukaan ehdotusta valmisteltaessa lähtökohtana pidettiin sitä, että kilpailuneuvoston ja markkinatuomioistuimen silloisia käsittelysäännöksiä ei muuteta, jollei muuttamiseen ole esimerkiksi lainkäyttöelimen tuomioistuimeksi muuttamisesta johtuvia lakitekniisiä tai muita syitä. Muutostarpeita harkittaessa oli lisäksi otettu huomioon vireillä olevat muut selvitykset, kuten oikeusministeriön 24.5.2000 asettaman oikeudenkäynnin julkisuustoimikunnan työ. Hallituksen esityksessä käsittelyn julkisuutta markkinaoikeudessa koskeva lainkohta olikin muotoiltu näistä lähtökohdista siten, että suullinen käsittely markkinaoikeudessa olisi ollut lain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa toimitettava suljetuin ovin, jollei markkinaoikeus toisin päättäisi. Asian eduskuntakäsittelyssä pykälä kuitenkin muutettiin nykyiseen muotoonsa, joka tarkoittaa sitä, että suullinen käsittely markkinaoikeudessa on markkinaoikeuslain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissakin asioissa lähtökohtaisesti julkinen.

Ehdotettua oikeudenkäynnin julkisuuslakia sovellettaisiin sen 2 §:n mukaan myös markkinaoikeudessa. Markkinaoikeuslain 15 §:ää ehdotetaan samalla muutettavaksi siten, että

markkinaoikeuden osalta poistettaisiin sitä koskevat edellä selostetut erilliset käsittelyn julkisuutta koskevat säännökset. Kyseiseen pykälään ehdotetaan otettavaksi hallinto-oikeuslain 22 §:n ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muutosehdotusta vastaava viittaussäännös, jonka mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädetään. Tämä tarkoittaisi sitä, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuuslain säännökset tulisivat sellaisenaan asiaryhmästä riippumatta sovellettaviksi markkinaoikeudessa, koskivatpa ne sitten diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely- tai ratkaisujulkisuutta taikka oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavaa menettelyä.

Kuten ehdotuksen yleisperusteluissa ja ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, lakiehdotus on muotoiltu sitä silmällä pitäen, että sitä voitaisiin sellaisenaan soveltaa kaikissa tuomioistuimissa. Markkinaoikeuden osalta ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain soveltaminen myös markkinaoikeuslain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen asioiden käsittelyyn tarkoittaisi julkisuuden lisääntymistä mainittujen asioiden käsittelyssä nykyisestä. Markkinaoikeus ei voisi jatkossa määrätä asiaa käsiteltäväksi yleisön läsnä olematta pelkästään sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa, vaan suljetun käsittelyn edellytykset määräytyisivät ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 13 §:n perusteella. Esimerkiksi liike- tai ammattisalaisuutta koskevien tietojen käsitteleminen suullisessa käsittelyssä voisi jatkossa johtaa suljettuun käsittelyyn ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 13 §:n 3 kohdan perusteella, jos markkinaoikeus olisi määrännyt liike- tai ammattisalaisuuksia sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat lain 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi taikka vastaavasti 7 b kohdan perusteella, jos todistaja kertoisi liike- tai ammattisalaisuuksista.

1.6. Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta

16 §. *Asian selvittäminen.* Eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetussa laissa säädetään markkinaoikeudesta annetun lain 1 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen asioiden eli markkinaoikeudellisten asioiden tai muussa laissa markkinaoikeuden käsiteltäväksi säädettyjen asioiden vireilletulosta ja käsittelystä markkinaoikeudessa.

Eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n 2 momentin mukaan asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa

säädetään. Lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että paitsi viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin muutettaisiin viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin, ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain säännökset tulisivat kaikilta osin sovellettaviksi mainitun lain mukaisia asioita käsiteltäessä. Ehdotetun viittaussäännöksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta kyseessä olevan lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa käsiteltäessä olisi voimassa, mitä ehdotetussa oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädetään. Tämä tarkoittaisi sitä, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuuslain säännökset tulisivat sellaisenaan sovellettaviksi näitäkin asioita markkinaoikeudessa käsiteltäessä, koskivatpa ne sitten diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely- tai ratkaisujulkisuutta taikka oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavaa menettelyä.

1.7. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta

17 luku. Todistelusta

34 §. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

1.8. Laki yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta

100 §. *Oikeudenkäyntiasiakirjan käyttö tutkimustarkoituksiin.* Lain 100 §:n 1 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

1.9. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta

81 §. *Oikeudenkäyntiasiakirjan käyttö tutkimustarkoituksiin.* Lain 81 §:n 1 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

1.10. Laki rikosrekisterilain 11 §:n muuttamisesta

11 §. Rikosrekisteriin merkitään tuomioistuinten ilmoitusten perusteella tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen rangaistukseen, oheissakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain 3 luvun 3 §:n nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1723/91) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Lisäksi rikosrekisteriin merkitään siten kuin asetuksella säädetään tiedot tuomioistuinratkaisuista, joilla Suomen kansalainen ja Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen on ulkomailla tuomittu edellä mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen.

Rikosrekisteriin merkitään henkilön nimi, henkilötunnus ja kansalaisuus sekä tiedot tuomioistuinten ratkaisuista, syyksi luetuista rikoksista ja tuomituista rangaistuksista, rangaistusten suorittamisesta sekä armahtamisesta.

Rikosrekisterilain 3 §:n mukaan rikosrekisteriin merkityt tiedot on pidettävä salassa. Mainitun lain 11 §:n mukaan tuomioistuin tai muu viranomainen ei saa luovuttaa rikosrekisterin otetta tai siihen sisältyvää tietoa muulle kuin sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten ote on saatu, tai toiselle saman asian käsittelyyn osallistuvalla tuomioistuimella tai viranomaisella. Säännös tarkoittaa sitä, että rikosrekisteristä saatu tieto ei nykyisin ole yleisöjulkista silloinkaan, kun se on esitetty tuomioistuimelle. Suullisessa käsittelyssä rikosrekisterin otetta voidaan nykyisen OikJulkL:n mukaan kyllä käsitellä julkisesti, mutta oikeuden pöytäkirjaan tai muuhun oikeudenkäyntiaineistoon sisällytettynä rikosrekisterin ote sen sijaan ei ole julkinen. Tuomioistuimen ei ole tarvinnut erikseen päättää, että ote on pidettävä salassa, vaan salaisuus on perustunut suoraan rikosrekisterilain 3 ja 11 §:ään.

Rikosrekisterilain 11 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosrekisteriotteen ja sen sisältämän tiedon julkisuus oikeudenkäynnissä määräytyisi jatkossa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaan. Tämä tarkoittaisi sitä, että rikosrekisteriote ja sen sisältämä tieto olisi oikeudenkäynnissä lähtökohtaisesti julkinen. Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain tavoitteena on yleensäkin avata oikeudenkäyntiasiakirjoja nykyistä julkisemmiksi. Kun otetaan tämä ehdotuksen lähtökohta huomioon ja se, että rikosrekisteriotteen sisältämät tiedot ovat olleet ja ovat edelleen julkisia osana tuomioistuimen ratkaisua siinä oikeudenkäynnissä, jonka perusteella tiedot rikosrekisteriin on syötetty ja myöhemmässäkin oikeudenkäynnissä niiden esiintyessä ratkaisutietoina, ei ole perusteita

säilyttää rikosrekisteriotetta suoraan lain nojalla salaisena sen ollessa oikeudenkäyntiasiakirjana. Ehdotuksen mukaan rikosrekisteriote olisi oikeudenkäyntiasiakirjana salassa pidettävä vain silloin, kun tuomioistuin olisi määrännyt sen ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi.

Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 9 §:n mukaan tuomioistuin voisi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja ja tällaisen tiedon julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Tuomioistuin voisi jatkossa näin ollen määrätä rikosrekisteriotteen pidettäväksi salassa lähinnä silloin, jos se sisältää sellaista tietoa, jolla ei ole merkitystä käsiteltävän asian ratkaisemisessa ja se ei siten tule osaksi käsiteltävän asian ratkaisun perusteluja tai tuomiolauselmaa ja tieto lisäksi olisi luonteeltaan sellaista, että sen julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi rikosasian vastaajalle merkittävää haittaa. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, jos käsittelyssä on kysymys rattijuopumuksesta ja vastaajaa koskevasta rikosrekisteriotteesta käy ilmi, että hänet on kauan sitten tuomittu rangaistukseen täysin erityyppisestä rikoksesta, kuten seksuaalirikoksesta. Jos tuo rikos ei esimerkiksi rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten mukaan vaikuttaisi mitenkään käsiteltävänä olevan rattijuopumussyytteen käsittelyyn tai siitä määrättävään seuraamukseen, rikosrekisteriotetta tältä osin koskevan salassapitomääräyksen antamiselle saattaisi olla perusteita.

1.11. Laki maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta

6 luku. Kirjaamishakemus ja sen käsittely

14 §. *Täydentävät säännökset.* Maakaaren 5 ja 6 luvussa säädetään kirjaamishakemuksen käsittelemisestä käräjäoikeudessa. Kirjaamisasioilla tarkoitetaan lainhuudatusta, erityisten oikeuksien kirjaamista sekä kiinnitystä. Kirjaamisasiat käsitellään käräjäoikeuden kansliassa. Kirjaamishakemukset, tietoja hakemusten käsittelystä sekä kirjaamista koskevat ratkaisut merkitään lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin, joka on maakaaren 7 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan julkinen. Kirjaamisasioiden luonteesta johtuen niissä ei pääsääntöisesti esiinny salassa pidettäviä asiakirjoja. Poikkeuksen muodostaa perukirja, joka on tavallinen lainhuutohakemuksen liiteasiakirja. Perukirja on verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) mukaan salassapidettävä.

Maakaaren 6 luvun 14 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan kirjaamisasian käsittelyn ja asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädetään. Viittaussäännös on katsottu tarpeelliseksi niiden tilanteiden varalta, että kirjaamisasian käsittelyssä esiintyisi tietoja, jotka ovat julkisuuslain tai jonkun muun lain nojalla salassapidettäviä. Ehdotuksen mukaan tällaisten tietojen julkisuustaso määräytyisi jatkossa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain säännösten mukaisesti, kuten muidenkin käräjäoikeudessa käsiteltävien lainkäyttöasioiden.

1.12. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

12 §. *Muu selvitys.* Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) mukaan käräjäoikeuden on tuon lain mukaisia asioita käsiteltäessä pääsääntöisesti annettava nimetyn henkilön tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Jos asiaa käsitellään tuomioistuimen istunnossa, voidaan sovittelija kutsua istuntoon kuultavaksi. Mainitun lain 12 §:n 2 momentin mukaan kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnä olematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvin osin OikJulkL:n säännöksiä. Säännös velvoittaa tuomioistuimen nykyisin päättämään suljetusta käsittelystä, kun käsittelyssä esitetään edellä mainittu salassa pidettävä asiakirja ja ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus. Käsittely on pidettävä suljettuna kuitenkin vain tarpeellisilta osin, eli kun istunnossa käsitellään salassa pidettävää tietoa.

Mainittua lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen tulisi oikeudenkäynnin julkisuuden osalta pelkkä viittaussäännös ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin. Oikeudenkäynnin julkisuudesta olisi siten lain nojalla käsiteltävissä asioissa voimassa, mitä ehdotettavassa oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädetään. Tämä tarkoittaisi sitä, että käsittely ei automaattisesti olisi suoraan lain nojalla suljettu silloin kun siellä kuullaan sovittelijan salassa pidettävä kertomus, vaan harkinta tapahtuisi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 13 §:n säännösten mukaisesti. Käytännössä kyseiset asiat käsiteltäisiin ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 13 §:n 3 kohdan perusteella jatkossakin nykyiseen tapaan suljetuin ovin sovittelijan salassapidettävään kertomukseen sisältyvien erityisen arkaluonteisten tietojen vuoksi. Samoin oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat tältä

osin vastaavasti yleensä jo suoraan ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 8 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla salassa pidettäviä.

1.13. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta

27 §. Tietosuojaa ja virka-apua koskevien säännösten soveltamisala. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n 4 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

Kyseessä olevan lainkohdan osalta jää ehdotetusta muutoksesta huolimatta sellainen tulkintamahdollisuus, että kyseisen lain mukaisia tietoja tuomioistuimessa käsiteltäessä niitä koskee oma mainitun lain 27 §:ssä oleva käsittelyn julkisuutta koskeva säännös, joka poikkeaa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksistä. Tarvetta tällaiselle erityissääntelylle ei kuitenkaan ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuuslain säännösten vuoksi enää ole. Toimikunnassa ei ole ollut sosiaali- ja terveysministeriön edustusta. Siksi tässä yhteydessä toimikunta ei kuitenkaan katsonut olevan mahdollista ehdottaa tätä juuri voimaantullutta lakia asiallisesti enempää muutettavaksi, vaan se jää jatkovalmistelun varaan. Mitään asiallista syytä erityissäännösten ylläpidolle ei toimikunta kuitenkaan näe.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Lyhyehkö aika vahvistamisen sekä voimaantulon välillä on tarpeen koulutuksen järjestämiseksi.

3. Säättämisjärjestys

Ehdotettu lainsäädäntö liittyy monin tavoin perusoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeuksiin. Esityksen keskeisenä tavoitteena on turvata jokaiselle oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja siihen olennaisena osana kuuluva oikeudenkäynnin julkisuus. Toisaalta tavoitteena on myös mahdollistaa jokaiselle sellainen yksityisyyden suoja, joka on tarpeen kyseisessä oikeudenkäynnissä. Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, esityksellä pyritään lisäämään oikeudenkäyntien avoimuutta ja

julkisuutta sekä parantamaan lainkäytön läpinäkyvyyttä tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat.

Yleisperustelujen jaksossa 2.2. on käsitelty yksityiskohtaisesti oikeudenkäynnin julkisuutta perus- ja ihmisoikeutena. Perustuslain 21 §:n 2 momentin nojalla muun muassa käsittelyn julkisuus ja muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan tämä säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta, kunhan kyseiset poikkeukset eivät muuta julkisuuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74/II). Perustuslaista johtuu muun muassa se, että suullisen käsittelyn toimittaminen suljetuin ovin tulee liittyä johonkin laissa säädettyyn syyhyn (ks. PeVL 35/2001 vp). Perustuslain 12 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Lainsäätäjän toimivaltaan kuuluu pelkästään sellaisten julkisuuden rajoitusten asettaminen, joita voidaan pitää perustuslaissa tarkoitettulla tavalla välttämättöminä (ks. PeVL 43/1998 vp). Toisaalta perustuslain 10 §:n perusteella jokaisen yksityiselämä on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Hyväksyttävänä julkisuuden rajoitusperusteina perustuslain kannalta voidaan samoin pitää erilaisia merkittäviä julkisia intressejä.

Ehdotettava oikeudenkäynnin julkisuuslaki olisi ensisijassa perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu laki, jolla pyritään takaamaan osaltaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja erityisesti oikeudenkäynnin julkisuutta kokonaisuutena. Lakiehdotuksessa oikeudenkäynnin julkisuus on säännelty kokonaisuutena, johon kuuluu oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus, oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus, suullisen käsittelyn julkisuus sekä tuomioistuimen ratkaisun julkisuus. Oikeudenkäyntien suullisuus on vuonna 1993 toteutuneen alioikeusuudistuksen, vuonna 1996 voimaantulleen hallintolainkäyttölain sekä niitä seuranneiden eri tuomioistuinten koskeneiden menettelyuudistusten myötä jonkin verran lisääntynyt, mutta edelleenkin suurin osa oikeudenkäynneistä käydään joko yksinomaan tai pääosin kirjallisessa menettelyssä. Erityisesti ylivoimaisissa ja hallinto-oikeuksissa kirjallinen oikeudenkäynti on pääsääntö, mutta myös esimerkiksi käräjäoikeuksissa merkittävä osa oikeudenkäynneihin liittyvistä prosessitoimista

tehdään kirjallisesti. Tästä syystä esimerkiksi yksinomaan suullisen käsittelyn pääsääntöinen julkisuus ei takaa oikeudenkäynnin julkisuutta kokonaisuutena.

Ehdotetussa laissa lähtökohtana olisi kaikkien oikeudenkäynnin osa-alueiden julkisuus. Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä ilmenisi useista ehdotetun lain säännöksistä, mutta sen perussisältöä kuvaava säännös olisi ehdotuksen 1 §:ssä, jonka mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat julkisia, jollei ehdotetussa tai muussa laissa toisin säädetä.

Toisaalta ehdotettu laki sisältäisi myös nimenomaiset oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet kaikkien edellä sanottujen oikeudenkäynnin osa-alueiden osalta. Sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan että KP-sopimuksen 14 artiklaan sisältyy oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvana vaatimuksena lähtökohtainen oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin. Mainituissa yleissopimuksissa on myös lueteltu ne perusteet, joilla oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan rajoittaa. Esitykseen sisältyvät oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet vastaisivat mainituissa kansainvälisissä yleissopimuksissa tarkoitettuja perusteita. Rajoitusperusteita olisivat esimerkiksi asiakirjojen osalta valtion ulkoinen turvallisuus sekä yksityiselämän ja erityisesti rikoksen uhrin suoja. Harkinnanvaraiset eli tuomioistuimen yksittäistapauksellisen harkinnan kautta sovellettavaksi tulevat julkisuuden rajoitusperusteet edellyttäisivät sitä, että kyseisen tiedon salassapidosta on säädetty muualla laissa. Keskeisin tällainen laki olisi julkisuuslaki.

Oikeudenkäynnissä julkisuuden taso olisi ehdotuksen mukaan lähtökohtaisesti kuitenkin laajempi kuin hallinnossa. Esimerkiksi pelkästään se seikka, että tietty asiakirja on lain mukaan hallintoviranomaisen hallussa olevana säädetty salassapidettäväksi ei vielä yleensä tarkoittaisi automaattisesti sitä, että sama asiakirja olisi salassa pidettävä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Toisaalta jos asiakirja olisi hallinnossa julkinen, se olisi sitä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Myös suullisen käsittelyn pitäminen tuomioistuimessa yleisöltä suljettuna olisi lakiehdotuksessa rajattu laissa tyhjentävästi säädettäviin perusteisiin (ehdotuksen 13 §). Suljettua käsittelyä ei olisi mahdollista pitää muissa kuin laissa säädetyissä tilanteissa. Keskeinen uudistus tässä suhteessa olisi, ettei laissa enää olisi säännöksiä pakollisesta suljetusta käsittelystä vaan suljetun käsittelyn pitäminen olisi näissä laissa säädetyissä tilanteissakin aina tuomioistuimen harkinnassa.

Lakiehdotuksessa tuomioistuimelle yksittäistapauksessa kuuluva harkintavalta päättää julkisuuden laajuudesta vastaisi ihmisoikeussopimuksista ilmikäyvää periaatetta, että nimenomaan

tuomioistuimella tulee olla harkintavalta ratkaista yksityiselämän suojaan ja oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvien näkökohtien painoarvo yksittäistapauksessa. Ehdotuksessa yksityiselämän suojaamiseksi esitetyt mahdollisuudet tarvittaessa salata oikeudenkäyntejä ja niissä esitettävää aineistoa vastaisivat perustuslaissa ja kansainvälisissä yleissopimuksissa asetettuja vaatimuksia yksityiselämän suojalle.

Edellä sanotun perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Oikeudenkäynnin julkisuuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 Luku**Yleiset säännökset**

1 §

Julkisuusperiaate

Oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä.

2 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, käräjäoikeudessa, vakuutuslaitosten oikeudessa, työtuomioistuimissa, markkinaoikeudessa ja sota-oikeudessa.

Oikeudenkäynnillä tarkoitetaan tässä laissa sekä asian kirjallista että suullista käsittelyä.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *suullisella käsittelyllä* pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti;

2) *oikeudenkäyntiasiakirjalla* viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten; oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan ole tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset taikka muut sellaiset asiakirjat, joita laatija ei ole vielä antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten.

Mitä oikeudenkäyntiasiakirjasta säädetään koskee vastaavasti esinettä.

2 luku

Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävät perustiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asianosaisen henkilöllisyyden yksilöimiseksi tarpeellisista tiedoista sekä tiedot asian yksilöidystä laadusta ja asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta ovat heti ja salassapitosäännösten estämättä julkisia.

Pakkokeinolain (450/1987) 5a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa tai muuta sellaista pakkokeinoa koskevassa asiassa, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei pakkokeinovaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, 1 momentissa tarkoitettut perustiedot tulevat kuitenkin julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle, jollei tuomioistuin päättä, että perustiedot tulevat julkiseksi aikaisemmin.

5 §

Henkilöllisyyden ilmoittamatta jättäminen

Sen estämättä, mitä 4 §:ssä säädetään, voidaan jättää antamatta tieto:

1) asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa;

2) hakijan henkilöllisyydestä turvapaikka-asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

3 luku

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus

6 §

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen

Oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, jollei tässä laissa säädetä salassapidosta, seuraavasti:

1) tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja, kun tuomioistuin on sen saanut;

2) tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa;

3) tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadittu esittelymuistio, ratkaisuehdotus ja niihin verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun asian käsittely on siinä tuomioistuimessa päättynyt;

4) muu tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 1 ja 4 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi myöhemmin, kuitenkin viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai jos asiassa ei

toimiteta suullista käsittelyä, viimeistään kun asiassa annetaan lopullinen ratkaisu, jos oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen aikaisemmin todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä eikä oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisemmalle julkiseksi tulemiselle ole painavaa syytä. Tällainen määräys voidaan antaa myös, jos julkiseksi tuleminen estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta ja tuomioistuin pitää julkiseksi tulemisen myöhentämistä asiaan osallisen vaatimuksesta tai painavasta syystä muutoinkin tarpeellisenä. Oikeudenkäyntiasiakirja, johon ei sisälly laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, tulee kuitenkin julkiseksi viimeistään silloin kun asianosainen on saanut siitä tiedon.

7 §

Oikeus saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta

Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta.

8 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

- 1) tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;
- 2) erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;
- 3) tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään;
- 4) tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta;
- 5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja; tai
- 6) tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Tuomioistuin voi asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että 1 momentin 1–5 kohdan nojalla salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan.

Rikosasiassa 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot eivät kuitenkaan ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 9 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäväksi.

9 §

Salassapitomääräys

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin sekä hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen esityksestä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja ja tällaisen tiedon julkiseksi tuleminen

todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

10 §

Salassapitoaika

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 2, 4 ja 6 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 40 vuotta ja muun salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 25 vuotta.

Määrätessään oikeudenkäyntiasiakirjan 9 §:n nojalla tai ratkaisun 22 §:n nojalla pidettäväksi salassa osaksi tai kokonaan tuomioistuin voi määrätä salassapitoajaksi yksityiselämän suojaamisen perusteella enintään 40 vuotta jos salassapito perustuu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24 – 32 kohtiin tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta.

Salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty, pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin voi pidentää määräaikaa enintään 40 vuodella sen hakemuksesta, jota tieto koskee.

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä.

Asianosaisella ei kuitenkaan ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin yhteystietoihin;

2) tämän lain 6 §:n 1 momentin 2, 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin ennen kuin ne ovat tulleet julkisiksi; tai

3) oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Asianosaisen 1 momentissa tarkoitettu oikeus koskee oikeudenkäyntiasiakirjaa, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Sillä, jonka muutoksenhakuoikeus perustuu kunnan tai muun yhteisön jäsenyyteen, on oikeus saada tieto vain julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä.

4 luku

Suullisen käsittelyn julkisuus

12 §

Julkinen käsittely

Yleisöllä on oikeus olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä.

13 §

Suljettu käsittely

Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin sekä hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen esityksestä päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:

1) asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;

2) asiassa esitetään erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;

3) asiassa esitetään tämän lain mukaan salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa, taikka jos asiassa ilmaistaan tieto, joka on muualla laissa säädetty salassa pidettäväksi ja tällaisen tiedon julkinen käsittely aiheuttaisi todennäköisesti merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty;

4) julkinen käsittely voisi vaarantaa turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta;

5) alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta, jollei suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua;

6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu; tai

7) asiassa:

a) velvoitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä,

b) velvoitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä tai

c) esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta.

14 §

Läsnäolo suljetussa käsittelyssä

Suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä sellaiset henkilöt, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena.

Määrätessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojaattavien etujen turvaamiseksi.

15 §

Yleisön läsnäolon rajoittaminen

Tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisten taikka tällaiseen henkilöön rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen koh-

distuvalta uhalta. Puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen tungoksen välttämiseksi.

Tuomioistuin voi kieltää alle 15-vuotiaan henkilön läsnäolon julkisessa käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo siitä voivan olla hänelle haittaa.

16 §

Suullisen käsittelyn taltiointi

Valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on suullisessa käsittelyssä sallittu puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Lupa tulee myöntää, jollei:

- 1) siitä ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle;
- 2) siitä aiheudu merkittävää haittaa todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen yksityisyyden suojalle taikka se vaaranna hänen turvallisuuttaan; eikä
- 3) luvan epäämiseen ole muuta 1 ja 2 kohtaan verrattavaa painavaa syytä.

Suljetussa käsittelyssä 1 momentissa tarkoitettu lupa voidaan myöntää vain sille, jolla on oikeus olla käsittelyssä läsnä.

17 §

Eräiden pakkokeinoasioiden julkisuus

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 1 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoasia tai muuta sellaista pakkokeinoasia koskeva asia, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

18 §

Salassa pidettävät tiedot julkisessa käsittelyssä

Julkisessa käsittelyssä 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saa esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi on tarpeellista.

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa käsitellä julkisesti, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

19 §

Salassapitovelvollisuus

Suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden tämän lain mukaan tai tämän lain nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen salassapidosta ja hyväksikäytöstä on voimassa, mitä on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssa. Salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskevat kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia.

5 luku

Ratkaisun julkisuus

20 §

Neuvottelu ja äänestys

Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan yleisön ja asianosaisten läsnä olematta. Neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

21 §

Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa

Tämän lain 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa ottaa julkiseen ratkaisuun, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

22 §

Tuomioistuimen ratkaisu

Yleisöllä on oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen.

Jos ratkaisu sisältää 8 tai 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tietoja, tuomioistuin voi julistaa ratkaisun sanotuilta osin yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, joka sisältää myös pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

- 1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluonteista

hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa; tai

2) hakijan henkilöllisyyden turvapaikka-asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

23 §

Ratkaisusta tiedottaminen asianosaiselle

Jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa ja tarvittaessa muutoinkin, tuomioistuimen on huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan siitä, että asianosainen voi saada ratkaisun sisällöstä tiedon ennen ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemistä.

6 luku

Menettelysäännöksiä

24 §

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen

Ratkaisu tämän lain nojalla tehdään vain pyydettyä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä asian vireilläolon päätyttyäkin.

Asian vireilläolon päätyttyä tuomioistuin voi tehdä 9 §:ssä tarkoitetun ratkaisun asianosaisen tai sen pyynnöstä, jota asia koskee, vain jos hän ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle on ollut muu pätevä syy.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava henkilö niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti.

25 §

Toimivaltainen kokoonpano

Tuomioistuin voi tehdä ratkaisun tämän lain nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa. Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun tai suullisen käsittelyn julkisuudesta tehtävän ratkaisun tuomioistuin voi kuitenkin tehdä vain siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan.

26 §

Asiaan osallisen kuuleminen

Ennen kuin tuomioistuin tekee ratkaisun tämän lain nojalla, sen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi sille, jonka oikeutta asia koskee. Kuulemisesta voidaan kuitenkin luopua, jos se aiheuttaisi

tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tehtäessä ratkaisu oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä asiasta erikseen kuuleminen ei enää ole tarpeen, ellei siihen ole erityistä syytä.

Asiaan osallista ei tarvitse kuulla 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua ratkaisua tehtäessä.

27 §

Väliaikaismääräys

Tuomioistuin voi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä päättää väliaikaisesti oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamisesta asiaan osallista kuulematta, jos ratkaisun tekeminen heti on tarpeellista ja julkisuus estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan päättää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta tai suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta.

Lopullinen ratkaisu on tehtävä viimeistään suullisessa käsittelyssä tai, jos tätä ei toimiteta, pääasiaa ratkaistaessa.

28 §

Uudelleen käsittely

Tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syytä muutoinkin päättää oikeudenkäynnin tai muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet.

Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä kysymyksen muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voi ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos sitä pyytää sivullinen, jota oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto koskee, eikä hän ole voinut oikeudenkäynnin aikana asiasta lausua.

29 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta asianomaisen tuomioistuimen siinä asiassa tekemään ratkaisuun. Hallinto-oikeuden tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen pääasiaa koskevasta muutoksenhaun rajoituksesta huolimatta.

Tuomioistuimen ratkaisua on muutoksenhausta huolimatta noudatettava. Jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi, tuomioistuin voi ratkaisun tehdessään määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää.

Väliaikaismääräykseen ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta valittamalla.

7 luku

Erinäiset säännökset

30 §

Täydentävät säännökset

Siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, tuomioistuimen toiminnassa on noudatettava mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

31 §

Rangaistussäännökset

Rangaistus 8 tai 20 §:ssä säädetyn taikka 9 tai 22 §:n nojalla määrätyn asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä 19 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

32 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan oikeudenkäynnin julkisuudesta 21 päivänä joulukuuta 1984 annettu laki (945/1984) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Tuon lain ja oikeudenkäytön julkisuudesta 5 päivänä helmikuuta 1926 annetun lain (26/1926) nojalla annetut salassapitomääräykset jäävät voimaan kuitenkin niin, että salassapitomääräykset päättyvät viimeistään 10 §:ssa säädettyissä määräaajoissa tämän lain voimaantulosta lukien.

Hallintolainkäyttöasiassa voidaan tarvittaessa ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistujen asioiden osalta määrätä ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja pidettäväksi salassa siten kuin 22 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

2.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21 päivänä toukokuuta 1999 annetun lain (621/1999) 6 §:n 1 momentin 7 kohta sekä 33 §:n 2 momentti, ja
muutetaan lain 11 §:n 3 momentti sekä 24 §:n 1 momentin 3 kohta seuraavasti:

6 §

Viranomaisen laatiman asiakirjan julkiseksi tuleminen

Viranomaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi, jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta tässä tai muussa laissa säädetä, seuraavasti:

(kumotaan)

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

 Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin oikeudenkäyntiasiakirjasta säädetään oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/). Siltä osin kuin muu asiakirja kuin oikeudenkäyntiasiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetusta neuvottelusta, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

3) poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asiakirja on toimitettu tuomioistuimelle, jollei tuomioistuin tämän jälkeen määrää toisin oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaan;

33 §

Muutoksenhaku

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 200 .**3.****Laki****hallinto-oikeuslain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 26 päivänä maaliskuuta 1999 annetun hallinto-oikeuslain (430/1999) 22 § seuraavasti:

22 §

Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta hallinto-oikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 200 .**4.****Laki****korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan korkeimmasta hallinto-oikeudesta 22 päivänä heinäkuuta 1918 annetun lain (74/1918) 16 c §, sellaisena kuin se on laeissa 12/1979 ja 948/1984, seuraavasti:

16 c §

Oikeudenkäynnin julkisuudesta korkeimmassa hallinto-oikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 200 .

5.

Laki**markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 § seuraavasti:

15 §

Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

6.

Laki**eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun lain (1528/2001) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

16 §

Asian selvittäminen

 Oikeudenkäynnin julkisuudesta tämän lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa käsiteltäessä on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

7.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 947/1984, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

34 §

Todistajaa voidaan kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

8.

Laki**yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 100 §:n 1 momentti seuraavasti:

100 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuuslain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

9.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 81 §:n 1 momentti seuraavasti:

81 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuuslain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

10.

Laki**rikosrekisterilain 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 11 § seuraavasti:

11 §

Viranomaisen ei saa luovuttaa rikosrekisterin otetta tai siihen sisältyvää tietoa muulle kuin sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten ote on saatu, tai toiselle saman asian käsittelyyn osallistuvalla viranomaisella. Rikosrekisteriotteen ja sen sisältämän tiedon julkisuus oikeudenkäynnissä määräytyy oikeudenkäynnin julkisuuslain (/) mukaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

11.

Laki**maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään maakaaren (540/1995) 6 luvun 14 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

6 luku**Kirjaamishakemus ja sen käsittely**

14 §

Täydentävät säännökset

Kirjaamisasian käsittelyn julkisuudesta ja asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

12.

Laki**lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain****12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun lain (619/1996) 12 §:n 2 momentti seuraavasti:

12 §

Muu selvitys

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. Oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

13.

Laki**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000 annetun lain (812/2000) 27 §:n 4 momentti seuraavasti:

27 §

Tietosuojaa ja virka-apua koskevien säännösten soveltamisala

Kun tuomioistuimessa ilmaistaan tämän lain mukaan salassapidettävä tieto, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta sekä oikeudenkäyntiaineisto pidettävä salassa siten kuin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään. Menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä mainitussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

2.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21 päivänä toukokuuta 1999 annetun lain (621/1999) 6 §:n 1 momentin 7 kohta sekä 33 §:n 2 momentti, ja
muutetaan lain 11 §:n 3 momentti sekä 24 §:n 1 momentin 3 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §

Viranomaisen laatiman asiakirjan julkiseksi tuleminen

Viranomaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi, jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta tässä tai muussa laissa säädetä, seuraavasti:

7) tuomioistuimen päätös ja tuomio, kun ratkaisu on annettu tai kun se on asianosaisten saatavissa;

Ehdotus

6 §

Viranomaisen laatiman asiakirjan julkiseksi tuleminen

Viranomaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi, jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta tässä tai muussa laissa säädetä, seuraavasti:

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Jos asiakirja kuuluu riita- tai rikosasian oikeudenkäyntiaineistoon, oikeudenkäynnin asianosaisella on kuitenkin 2 momentin estämättä oikeus saada siitä tieto muissa kuin 2 momentin 7 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Siltä osin kuin asiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettua neuvottelusta, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Ehdotus

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin oikeudenkäyntiasiakirjasta säädetään oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/). Siltä osin kuin muu asiakirja kuin oikeudenkäyntiasiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettua neuvottelusta, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Voimassa oleva laki

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

3) poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) mukaan;

Ehdotus

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

3) poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes *asiakirja on toimitettu tuomioistuimelle, jollei tuomioistuin tämän jälkeen määrää toisin oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla*, taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta *oikeudenkäynnin julkisuuslain* mukaan;

Voimassa oleva laki

33 §

Muutoksenhaku

Jos asianosainen pyytää tietoa asiakirjasta vireillä olevaan oikeudenkäyntiin liittyen, saa tuomioistuimen pyynnön johdosta antamaan ratkaisuun hakea muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta siihen asiaan, johon pyyntö liittyy. Muutoksenhakuoikeudesta on lisäksi voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Ehdotus

33 §

Muutoksenhaku

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

3.

Laki*hallinto-oikeuslain 22 §:n muuttamisesta*

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä maaliskuuta 1999 annetun hallinto-oikeuslain (430/1999) 22 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

22 §

Käsittelyn julkisuus

Käsittely on toimitettava suljetuin ovin asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus. Hallinto-oikeus voi määrätä asian käsiteltäväksi suljetuin ovin, milloin julkisesta käsittelystä koituisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Suullisessa käsittelyssä on muutoin noudatettava oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) säännöksiä.

Ehdotus

22 §

Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta hallinto-oikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

4.

*Laki***korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan korkeimmasta hallinto-oikeudesta 22 päivänä heinäkuuta 1918 annetun lain (74/1918) 16 c §, sellaisena kuin se on laeissa 12/1979 ja 948/1984, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

16 c §

Asioissa, joissa on säädetty vaitiolovelvollisuus, on suullinen käsittely sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuuleminen toimitettava suljetuin ovin. Muissakin asioissa korkein hallinto-oikeus voi päättää, että suullinen käsittely sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuuleminen toimitetaan suljetuin ovin, jos julkisesta käsittelystä saattaa koitua asianosaiselle erityistä haittaa.

Suullisessa käsittelyssä sekä asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuulemisessa on muutoin noudatettava oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) säännöksiä.

Ehdotus

16 c §

Oikeudenkäynnin julkisuudesta korkeimmassa hallinto-oikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

5.

Laki**markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

15 §

Käsittelyn julkisuus

Asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia (945/1984). Suullinen käsittely on toimitettava suljetuin ovin sellaisissa 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Ehdotus

15 §

Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

6.

Laki**eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä 28 päivänä joulukuuta 2001
 annetun lain (1528/2001) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

16 §

Asian selvittäminen

 Asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta
 annetussa laissa (945/1984) säädetään.

Ehdotus

16 §

Asian selvittäminen

 Oikeudenkäynnin julkisuudesta tämän lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa käsiteltäessä on
 voimassa, mitä *oikeudenkäynnin julkisuuslaissa* (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

7.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa
 947/1984, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

17 luku

Todistelusta

34 §

Todistajaa voidaan kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta
 annetussa laissa (945/84) on säädetty.

Ehdotus

17 luku

Todistelusta

34 §

Todistajaa voidaan kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin *oikeudenkäynnin julkisuuslaissa* (/)
 säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

8.

Laki**yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 100 §:n
 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

100 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuim, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Ehdotus

100 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuuslain* (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuim, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

9.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 81 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

81 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Ehdotus

81 §

Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimustarkoituksiin

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuuslain* (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuin, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

10.

Laki**rikosrekisterilain 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 11 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

11 §

Tuomioistuin tai muu viranomainen ei saa luovuttaa rikosrekisterin otetta tai siihen sisältyvää tietoa muulle kuin sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten ote on saatu, tai toiselle saman asian käsittelyyn osallistuvalla tuomioistuimella tai viranomaisella.

Ehdotus

11 §

Viranomainen ei saa luovuttaa rikosrekisterin otetta tai siihen sisältyvää tietoa muulle kuin sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten ote on saatu, tai toiselle saman asian käsittelyyn osallistuvalla viranomaisella. Rikosrekisteriotteen ja sen sisältämän tiedon julkisuus oikeudenkäynnissä määräytyy oikeudenkäynnin julkisuuslain (/) mukaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

11.

Laki**maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään maakaaren (540/1995) 6 luvun 14 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 luku**Kirjaamishakemus ja sen käsittely**

14 §

Täydentävät säännökset

Ehdotus

6 luku

Kirjaamishakemus ja sen käsittely

14 §

Täydentävät säännökset

Kirjaamisasian käsittelyn julkisuudesta ja asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

12.

Laki**lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain****12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun lain (619/1996) 12 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

12 §

Muu selvitys

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. Kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) säännöksiä.

Ehdotus

12 §

Muu selvitys

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. *Oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuuslaissa (/) säädetään.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

13.

Laki**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000 annetun lain (812/2000) 27 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

27 §

Tietosuojaa ja virka-apua koskevien säännösten soveltamisala

Kun tuomioistuimessa ilmaistaan tämän lain mukaan salassapidettävä tieto, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta sekä oikeudenkäyntiaineisto pidettävä salassa siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) 9 §:n 2 momentissa säädetään. Menettelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä mainitussa laissa säädetään.

Ehdotus

27 §

Tietosuojaa ja virka-apua koskevien säännösten soveltamisala

Kun tuomioistuimessa ilmaistaan tämän lain mukaan salassapidettävä tieto, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta sekä oikeudenkäyntiaineisto pidettävä salassa siten kuin *oikeudenkäynnin julkisuuslaissa* (/) säädetään. Menettelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä mainitussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

ERIÄVÄ MIELIPIDE / Susanna Reinboth

Olen toimikunnan enemmistön kanssa samaa mieltä esityksen päälinjoista. Joiltakin osin en voi kuitenkaan yhtyä toimikunnan ehdotuksiin. Tuon seuraavassa esille näkökohtani näiltä osin, jotta lausunnonantajat voivat halutessaan ottaa niihin kantaa.

6 luku. Menettelysäännöksiä

Suurin erimielisyyteni koskee ehdotuksen 6. luvun menettelysäännöksiä.

Enemmistön ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin vireillä ollessa ei tarvitsisi kiinnittää huomiota salassapitoon, ellei siihen ole erityistä tarvetta. Tuomioistuimien voimassa olevien 24 §:n mukaan antama 9 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräyksen myös oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Perustelujen mukaan päätös voidaan tehdä, jos sivullinen oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä pyytää jäljennöstä oikeudenkäyntiasiakirjoista.

Salassapitopäätös voitaisiin tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa (25 §), vaikka itse pääasia olisi käsitelty vaikkapa lautamieskokoonpanossa. Asiaan osallisia olisi ennen päätöksen tekemistä myös kuultava (26 §); kuulemisvelvollisuuteen oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä tosin ehdotetaan merkittäviä rajoituksia. Muutosta päätökseen voisi hakea siinä järjestyksessä kuin itse pääasiaan (29 §).

Mielestäni enemmistön ehdotus on monessa suhteessa varsin pulmallinen, eikä vähiten sekavuutensa vuoksi. Käyn ohessa läpi muutamia ongelmia.

Viivytys. Menettely johtaisi siihen, että asiakirjojen saamiseen voisi tulla niin pitkä viivytys, että julkisuus käytännössä menettäisi merkityksensä. Jos sivullinen pyytää jonkin jutun asiakirjat nähtäväkseen, jonkun (tuomarin) olisi joka tapauksessa käytävä koko asiakirjapino läpi selvittääkseen, olisiko niiden joukossa mahdollisesti asiakirjoja, joista joku asiaan osallinen haluaisi salassapitomääräyksen. Asiaan osallisia voitaisiin myös joutua kuulemaan ennen päätöksen tekemistä.

Valitusmahdollisuus. Kaavailtu menettely olisi ongelmallinen myös siinä suhteessa, että kaikista asiakirjapyyntöjen hylkäämisistä ei voisi valittaa ollenkaan. Jos sivullinen pyytää jo päättyneen jutun asiakirjoja esimerkiksi hovioikeudesta, hänen pitäisi enemmistön ehdotuksen mukaan hakea saamaansa kielteiseen päätökseen muutosta pyytämällä korkeimmasta oikeudesta valituslupaa. Tämä ei mielestäni ole hyväksyttävää, vaan asiakirjapyynnön hylkäämisestä pitäisi voida valittaa rajoituksetta ainakin kerran.

Toimivaltainen kokoonpano. Koska kysymys salassapitomääräyksen antamisesta voi tulla käsiteltäväksi vaikkapa kymmenen vuotta oikeudenkäynnin vireilläolon päättymisestä, siitä saattaisi päättää tuomari, joka ei lainkaan ole osallistunut itse pääasian käsittelyyn. Siten

hänellä ei myöskään voi olla tietoa siitä, mitä oikeudenkäynnin aikana on mahdollisesti asiasta puhuttu. Järjestelmä tarkoittaisi myös lautamiesten sivuuttamista julkisuutta koskevien päätösten tekemisestä.

Oma ehdotukseni on seuraava:

8 §:ssä tarkoitettujen, suoraan lain nojalla salassa pidettävien asiakirjojen osalta tilanne rinnastuu mielestäni sellaisiin asiakirjapyyntöihin, jotka tehdään julkisuuslain (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta) perusteella. Siten tällaisia 8 §:n tarkoittamia oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat pyynnöt on mielestäni luontevaa, johdonmukaista ja selkeää ratkaista noudattaen samaa menettelyä kuin yleislain perusteella tehdyissä pyynnöissä. Toisin sanoen pyyntö ratkaistaan, kun asiakirjaa pyydetään, ja päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Koska myös 8 §:n soveltamisessa on harkinnanvaraa, pitäisin asiallisena, että oikeudenkäynnin kuluessa asianosaiset kävisivät keskustelua siitä, mitkä asiakirjat heidän käsityksensä mukaan kuuluvat säännökseen tarkoitamiin lain nojalla salassa pidettäviin asiakirjoihin. Tuomioistuimen olisi hyvä siirtää tällaiset asiakirjat omaan kansioonsa, jotta asiakirjoja pyytävä sivullinen voisi viivytyksettä tutustua julkisiin asiakirjoihin. Aivan välttämättömänä pidän sitä, että tuomioistuin laatii luettelon niistä asiakirjoista, jotka on lain nojalla katsottu salassa pidettäviksi. Muussa tapauksessa ulkopuolisella ei ole mitään mahdollisuutta käyttää hänelle kuuluvaa valitusoikeutta, koska hän ei tiedä, mitä asiakirjoja pinosta on karsittu pois.

9 §:n mukaiset salassapitomääräykset pitää mielestäni antaa oikeudenkäynnin ollessa vireillä. Kaikilla asianosaisilla on tilaisuus lausua asiasta oikeudenkäynnin kuluessa, ja koska tuomioistuin tuntee oikeudenkäyntiaineiston, se voi viran puolesta ottaa kantaa mahdollisiin tarpeisiin suojata salassapitomääräyksellä todistajan tai muun sivullisen etuja.

Kun oikeudenkäynnin vireilläolo on päättynyt, salassapitomääräystä ei ehdotukseni mukaan enää voisi antaa, vaan asia olisi lopullisesti ratkaistu. Tämä ei mielestäni ole kohtuutonta eikä se voi johtaa esimerkiksi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaisiin tilanteisiin (vrt. Z vs. Suomi), sillä esimerkiksi yksityiselämän ydinalue on suojattu jo 8 §:n perusteella.

Kokonaan sivullisella ei mielestäni voi olla 9 §:n perusteella tehtävään tuomioistuimen ratkaisuun niin suurta intressiä, että hänellä pitäisi olla siitä valitusoikeus. Sen sijaan asiaan osalliset voisivat valittaa tuomioistuimen päätöksestä siinä järjestyksessä kuin pääasiaan haetaan muutosta. Sama koskisi 13 §:ssä tarkoitettua päätöstä suljetusta käsittelystä.

28 §:ssä tarkoitettu uudelleen käsittely voisi mielestäni tulla kyseeseen vain sellaisissa tapauksissa, että tuomioistuimen aikanaan antama salassapitomääräys on menettänyt merkityksensä olojen muuttumisen takia. Tällainen tilanne voisi tulla, jos esimerkiksi liike- ja ammattisalaisuuden suojaamisen tarve on poistunut yrityksen konkurssin seurauksena. Tällöin myös asiakirjoista kiinnostunut sivullinen voisi pyytää asian käsittelemistä uudelleen.

Selvyyden vuoksi totean, että yhdyin toimikunnan ehdotukseen 27 §:n tarkoittaman väliaikais määräyksen osalta.

2 luku. Tiedot oikeudenkäynnistä

4 § Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus. Olen samaa mieltä enemmistön kanssa ehdotetun säännöksen sanamuodosta. Perustelujen osalta olen eri mieltä siltä osin, kuin niissä käsitellään pakkokeinoasioita koskevien perustietojen julkisuutta.

Ehdotuksen mukaan pakkokeinoasiassa asian laatu olisi yksilöity riittävästi silloin, kun ilmoitettaisiin, mistä pakkokeinosta on kysymys. Pakkokeinovaatimuksen perusteluna olevaa rikosta tai rikosnimikettä ei tarvitsisi ilmoittaa.

Mielestäni ehdotus kaventaisi julkisuutta kohtuuttomasti. Julkisuuden rajoittaminen on perusteltua vain silloin, kun siihen on painava syy. Mielestäni toimikunnan enemmistö ei ole voinut osoittaa tällaista painavaa syytä.

Käytännössä esimerkiksi Helsingin kärjäoikeudesta on saanut vangitsemisasiassa tiedon myös vangitsemisvaatimuksen perusteena olevasta rikosnimikkeestä. Tiedossani ei ole, että käytäntö olisi johtanut epäkohtiin, joiden korjaamiseksi vallitsevaa käytäntöä olisi syytä muuttaa.

Tuomioistuimessa saattaa joinakin päivinä olla käsittelyssä kymmeniä vangitsemisvaatimuksia. Jos tuomioistuimen ei tarvitse ilmoittaa muuta kuin vangittavaksi vaaditun nimi ja tieto, että kyseessä on vangitsemisasia, asiaa ei mielestäni ole riittävästi yksilöity.

Esimerkki saattaa valaista tilannetta. Oletetaan, että tapahtuu koko maata kuohuttava henkirikos. Asiaa seuraavat toimittajat tietävät, että rikoksesta epäilty vangitaan tietyssä päivänä tietyssä kärjäoikeudessa. He ottavat yhteyttä kyseiseen kärjäoikeuteen selvittääkseen, onko epäilty vangittu vai vapautettu. Toimittajilla ei ole tietoa vangittavaksi vaaditun nimestä, eivätkä he kymmenien vangittujen joukosta osaa yksilöitä, kuka kyseinen epäilty voisi olla, koska rikosnimike ei ole julkinen. Näin ollen he eivät saisi tietoa kyseisen vangitsemisoikeudenkäynnin lopputuloksesta.

Annan toisen esimerkin. Toimittaja saattaa pakkokeinodiaarista huomata, että merkittävää poliittista tai taloudellista valtaa käyttävä henkilö on vangittu. Jo pelkästään tämä tieto voi olla uutinen. Minun on vaikea ymmärtää, kenen edun mukaista olisi silloin salata tieto siitä, millaisesta asiasta on kyse.

Myös vangittavaksi vaaditun oikeusturvan kannalta on perusteltua pitää vangitsemisoikeudenkäynti niin läpinäkyvänä kuin mahdollista.

5 luku. Ratkaisun julkisuus

22 § Tuomioistuimen ratkaisu. Toimikunnan ehdotus ratkaisujulkisuuden lisäämisestä on mielestäni erittäin hyvä. Salaisista oikeudenkäynneistä olisi jatkossa laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa.

Esitän harkittavaksi, pitäisikö julkisen selosteen laatimisvelvollisuutta laajentaa koskemaan kaikkia salaisia rikosoikeudenkäyntejä. Rikosasioissa julkinen intressi on mielestäni huomattavasti suurempi kuin riita-, hakemus- tai hallintoasioissa.

Julkisen selosteen tekeminen kaikista salaisista rikosasioista helpottaisi oikeuskäytännön seuraamista ja erilaisten selvitysten tekemistä, sillä myös salaisten oikeudenkäyntien päätöksiä voisi vertailla keskenään. Tämä edistäisi julkista keskustelua, koska silloin voitaisiin pohtia esimerkiksi sitä, millaista näyttöä vaikkapa inestijutuissa vaaditaan ja millaisia menetelmiä lapsen kuulemisessa on käytetty. Näistä asioista on viime vuosina kyllä keskusteltu julkisuudesta, mutta täsmällistä tietoa on ollut vaikea saada juuri tuomioistuinratkaisujen salaamisen takia.

Haluan todeta, etteivät kaikki yleisesti kiinnostavat oikeudenkäynnit nouse julkisuuteen asian ollessa vireillä, vaan vasta esimerkiksi hovioikeuden päätöksen jälkeen.

Mielestäni uudistus ei toisi tuomioistuimille kohtuutonta lisätyötä ainakaan siitä saatuun hyötyyn nähden. Suurin osa rikosjutuista on jo nyt julkisia, ja salaisten oikeudenkäyntien ratkaisuista voidaan yleensä helposti ja vähällä vaivalla tehdä julkinen seloste salaamalla asianomistajan ja tarvittaessa todistajien henkilötiedot.

Helsingissä, 7. helmikuuta 2002

Susanna Reinboth
Toimittaja

